

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

На правах рукопису

НЕГОДЧЕНКО ВАДИМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 351.74(477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.07 —

адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

*Дисертація на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук*

Науковий консультант —

Безпалова Ольга Ігорівна

доктор юридичних наук, професор

Харків — 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Методологічні засади адміністративно-правового забезпечення органами поліції державної інформаційної політики України	4
1.1. Інформація як об'єкт державної інформаційної політики України	16
1.2. Мета, завдання та принципи державної інформаційної політики України	31
1.3. Напрями реалізації державної інформаційної політики України	72
1.4. Правові засади державної інформаційної політики України та місце серед них адміністративно-правового регулювання	90
1.5. Система суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики України та місце в ній органів поліції	110
Висновки до розділу 1	123
РОЗДІЛ 2. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики	127
2.1. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики	127
2.2. Мета та завдання органів поліції щодо реалізації державної інформаційної політики України	141
2.3. Функції органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики України	148
2.4. Форми та методи діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики України	166
Висновки до розділу 2	199
РОЗДІЛ 3. Організаційно-правові засади забезпечення державної інформаційної політики органами Національної поліції України	202
3.1. Діяльність органів поліції у сфері протидії кіберзлочинності	202
3.2. Особливості забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування органів поліції України	212
3.3. Організація документального забезпечення органів поліції України ...	238
3.4. Напрями удосконалення організаційно-правових засад забезпечення інформаційної політики в органах поліції України	247
Висновки до розділу 3	260

РОЗДІЛ 4. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах Національної поліції України	263
4.1. Інформаційна безпека як об'єкт адміністративно-правового забезпечення в органах поліції України та складова державної інформаційної політики	263
4.2. Поняття та зміст інформації з обмеженим доступом в органах поліції України	273
4.3. Механізм адміністративно-правового забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції України	290
4.4. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції України	305
Висновки до розділу 4	316
РОЗДІЛ 5. Адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики	319
5.1. Взаємодія органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики	319
5.2. Взаємодія органів поліції з органами державної влади щодо забезпечення державної інформаційної політики України	330
5.3. Взаємодія органів поліції з інституціями громадянського суспільства щодо забезпечення державної інформаційної політики	344
5.4. Шляхи вдосконалення взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики	358
Висновки до розділу 5	379
ВИСНОВКИ	383
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	391
ДОДАТКИ	454

ВСТУП

Актуальність теми. Важливою передумовою посилення національної конкурентоспроможності, стимулювання економічного зростання, підвищення якості життя громадян є активізація процесів розвитку інформаційного простору, створення умов для динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, що в результаті має сприяти формуванню в Україні високорозвиненого інформаційного суспільства. Наведене зумовлює необхідність вироблення ефективної державної інформаційної політики, а також дієвого адміністративно-правового механізму її реалізації.

Однією із необхідних умов формування ефективної державної інформаційної політики є наявність відповідної системи суб'єктів, які уповноважені виконувати покладені на них завдання щодо забезпечення такої політики шляхом прийняття відповідних адміністративно-правових актів та здійснення заходів організаційно-управлінського характеру. Важливе місце в системі суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики посідають органи Національної поліції України. Наукове дослідження особливостей діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики є особливо актуальним для подальшого національного правотворення і правозастосування, що має важливе значення для сталого забезпечення правопорядку в державі, ефективного функціонування інформаційного простору.

На дослідженні різноманітних питань, присвячених особливостям формування та реалізації державної інформаційної політики, забезпечення інформаційної безпеки, в тому числі й з'ясуванні ролі правоохоронних органів у цих процесах, зосереджували свою увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В. Б. Авер'янов, С. М. Алфьоров, В. І. Андріяш, І. В. Арістова, В. Г. Атаманчук, О. М. Бандурка, О. А. Баранов, В. Ю. Баскаков, Д. М. Бахрах, І. Л. Бачило, О. І. Безпалова, К. І. Беляков, В. М. Гаращук, О. П. Гетманець, Є. А. Гетьман, І. П. Голосніченко, С. М. Гусаров, С. Ф. Денисюк, О. В. Джафарова, В. Б. Дзюндзюк, В. А. Залізник, Р. А. Калюжний, Ю. В. Ковбасюк, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. А. Копилов, Б. А. Кормич, К. Б. Левченко, В. А. Ліпкан, О. В. Логінов, В. Я. Малиновський, Д. М.

Мартинов, Р. С. Мельник, О. І. Миколенко, О. М. Музичук, В. І. Олефір, М. Л. Пахнін, В. М. Плішкін, А. М. Подоляка, Г. Г. Почепцов, Т. О. Проценко, Р. А. Сербін, О. Ю. Синявська, О. Ф. Скакун, В. В. Сокурєнко, С. Г. Стеценко, В. В. Тертичка, В. С. Цимбалюк, Ю. С. Шемшученко, І. М. Шопіна тощо. Указані вчені зробили значний внесок у розвиток адміністративного та інформаційного права, зокрема дослідження особливостей забезпечення державної інформаційної політики органами внутрішніх справ України. Проте з моменту створення Національної поліції України практично відсутні комплексні наукові дослідження, в яких розглядалася б специфіка участі даного органу виконавчої влади у формуванні та реалізації державної інформаційної політики; окремі питання, які стосуються оптимізації діяльності органів поліції щодо протидії кіберзлочинності, захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері, залишаються дискусійними або досі нерозробленими.

Таким чином, необхідність вироблення ефективної державної інформаційної політики, удосконалення адміністративно-правового та інституційного забезпечення її реалізації, важливість налагодження ефективної діяльності органів поліції в цьому напрямі, недостатня розробленість теоретичних положень з цієї проблематики, а також недосконалість правового регулювання у даній сфері обумовлюють актуальність комплексного дослідження особливостей адміністративно-правового забезпечення державної інформаційної політики органами Національної поліції України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до пп. 1.1, 1.5, 2.7, 2.11, 3.5, 3.6, 4.3, 9.1 – 9.6 Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015 – 2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, пп. 1.3, 1.7, 1.14, 2.3, 4.2, 9.1, 9.4 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016 – 2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ: «Адміністративна діяльність ОВС» (державна реєстрація № 0113U008186); «Реалізація та

удосконалення адміністративного законодавства України» (державна реєстрація № 0113U008197); «Правоохоронна функція української держави» (державна реєстрація № 0113U00819).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу існуючих наукових підходів, а також чинного законодавства України і практики його реалізації визначити сутність та особливості адміністративно-правового забезпечення державної інформаційної політики органами Національної поліції України, а також шляхи його вдосконалення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно вирішити такі основні задачі:

- розкрити особливості інформації як об'єкта державної інформаційної політики України;
- охарактеризувати мету та завдання державної інформаційної політики України;
- визначити сутність та систему принципів державної інформаційної політики України;
- узагальнити напрями реалізації державної інформаційної політики України;
- визначити сучасний стан адміністративно-правового регулювання в системі правових засад державної інформаційної політики України;
- окреслити систему суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики України;
- з'ясувати особливості адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики;
- окреслити завдання діяльності органів поліції щодо реалізації державної інформаційної політики України;
- охарактеризувати функції органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики та окреслити специфіку їх реалізації;
- розглянути форми та методи діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики України;
- визначити особливості забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування органів

поліції України;

– охарактеризувати особливості організації документального забезпечення органів поліції України;

– надати рекомендації щодо оптимізації організаційно-правових засад забезпечення інформаційної політики в органах поліції України;

– визначити поняття інформаційної безпеки як об'єкта забезпечення органами поліції України;

– з'ясувати зміст інформації з обмеженим доступом в органах поліції України та особливості поводження з нею;

– виявити особливості та структуру механізму адміністративно-правового забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції України;

– розробити практичні пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції;

– розглянути поняття та форми взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час діяльності органів Національної поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення державної інформаційної політики органами Національної поліції України.

Методи дослідження. Відповідно до мети і задач дослідження в роботі використано сукупність методів та прийомів наукового пізнання – як загальнотеоретичних, так і спеціально-наукових. До допомогою гносеологічного методу дослідження було з'ясовано особливості інформації як об'єкта державної інформаційної політики, охарактеризовано мету та завдання державної інформаційної політики України, розкрито зміст інформаційної безпеки як об'єкта забезпечення органами поліції України (підрозділи 1.1, 1.2, 5.1). Використання методу системного аналізу дозволило визначити систему принципів державної інформаційної політики, систему суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики України, місце органів поліції в системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики

України, запропонувати шляхи оптимізації організаційно-правових засад забезпечення інформаційної політики в органах поліції (підрозділи 1.3, 1.4, 2.2, 3.4). За допомогою логіко-семантичного методу сформульовано низку понять, зокрема таких, як: «державна інформаційна політика», «принципи державної інформаційної політики», «форми діяльності органів поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики», «інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів поліції», «документальне забезпечення діяльності органів та підрозділів поліції», «інформаційна безпека», «інформація з обмеженим доступом в системі поліції», «механізм адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції» (підрозділи 1.2, 1.3, 2.4, 3.2, 3.3, 4.2, 4.3). Порівняльно-правовий метод використано з метою окреслення правових засад державної інформаційної політики України та визначення місця в ньому адміністративно-правового регулювання, визначення кола функцій органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики України, вироблення рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції (підрозділи 1.5, 2.3, 4.4). Системно-структурний метод застосовано для визначення структури адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики, з'ясування форм взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики (підрозділи 2.1 та 5.1). Використання індуктивного методу дозволило підтвердити висновок про необхідність оптимізації організаційно-правових засад забезпечення інформаційної політики в органах поліції та удосконалення адміністративного законодавства (підрозділи 1.4, 3.4, 4.4).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, теорії управління, загальної теорії держави і права, адміністративного та інформаційного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження є Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають правові засади забезпечення державної інформаційної політики органами поліції. У ході дисертаційного дослідження було використано також документи міжнародних організацій, досвід яких щодо забезпечення державної інформаційної політики

правоохоронними органами може бути використаний в Україні. Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практики діяльності Національної поліції України, довідкові видання, статистичні матеріали. Використано також особистий досвід роботи здобувача в правоохоронних органах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного права визначити сутність та особливості адміністративно-правового забезпечення державної інформаційної політики органами поліції, що дозволило обґрунтувати низку нових концептуальних положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань. До найбільш значущих належать наступні:

вперше:

– систематизовано типи державної інформаційної політики: 1) політика дотримання інформаційних прав громадян, створення гарантій їх забезпечення, інформаційної освіти населення; 2) політика інформатизації органів державної влади та органів місцевого самоврядування, налагодження електронних форм взаємодії з населенням; 3) політика впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя; 4) політика у сфері захисту інформації та інформаційних ресурсів, зокрема в частині забезпечення кібербезпеки;

– визначено місце адміністративно-правового регулювання в системі правових засад державної інформаційної політики, яке виражається в тому, що адміністративно-правові норми: 1) визначають систему суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики; 2) закріплюють адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення такої політики; 3) окреслюють систему адміністративно-правових принципів забезпечення державної інформаційної політики; 4) визначають систему критеріїв та показників ефективності державної інформаційної політики; 5) визначають адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики; 6) встановлюють засади забезпечувального характеру (кадрові, матеріально-технічні, фінансові), дотримання яких дозволить належним чином реалізувати державну інформаційну політику;

– визначено основні ознаки, які притаманні формам діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики: 1) мають публічно-правову природу; 2) регулюються нормами адміністративного та інформаційного права; 3) забезпечується примусовою силою держави; 4) це завжди зовнішні дії, спрямовані на забезпечення державної інформаційної політики органами поліції; 5) мають чітко визначену процесуальну форму; 6) тягнуть настання правових наслідків; 7) є обов'язковими для виконання;

– сформульовано визначення механізму адміністративно-правового забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції як врегульованої нормами адміністративного права діяльності поліції України щодо обігу інформації, яка перебуває в законному володінні або розпорядженні поліції, відносно доступу до якої встановлюється законодавче обмеження в інтересах забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, розголошення якої може завдати істотної шкоди цим інтересам, а оприлюднення переважає суспільний інтерес в її отриманні;

– обґрунтовано необхідність оновлення нормативно-правової бази документального забезпечення органів та підрозділів поліції, оскільки більшість чинних підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері була затверджена ще до прийняття Закону України «Про Національну поліцію» і не враховує її організаційної структури, особливості документального забезпечення окремих дій поліцейських, що вводяться уперше (наприклад, поліцейське піклування);

– запропоновано розробити нове Положення про інформаційну систему МВС України, яке б визначало порядок створення, забезпечення функціонування та використання баз (банків) даних, що створюються Національною поліцією; Інструкцію про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію в системі Національної поліції України; Перелік публічної інформації, розпорядником якої є Національна поліція України; Інструкцію про порядок забезпечення доступу до публічної інформації в системі Національної поліції України; Інструкцію про забезпечення режиму таємності за захисту службової інформації в системі Національної поліції України під час візиту іноземних делегацій та навчання іноземних

громадян; розроблено пропозиції щодо змістовного наповнення зазначених нормативно-правових актів;

удосконалено:

– характеристику системи принципів державної інформаційної політики, в якій мають бути одночасно враховані як принципи, яких необхідно дотримуватись під час формування та реалізації державної політики у будь-якій сфері суспільного життя, так і принципи, що враховують усю специфіку функціонування інформаційної сфери, відображають вимоги до побудови в Україні інформаційного суспільства, забезпечують баланс публічних та приватних інтересів, інформаційних потреб громадян, суспільства та держави;

– перелік напрямів державної інформаційної політики, при визначенні яких враховано типи державної інформаційної політики, коло реальних та потенційних загроз інформаційного характеру та сфер суспільного життя, на які можуть здійснювати негативний вплив зазначені загрози;

– визначення поняття «суб'єкт забезпечення державної інформаційної політики», під яким пропонується розуміти носія передбачених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків щодо формування в межах наданих повноважень державної інформаційної політики та реалізації (з використанням відповідних форм та методів) її положень у сфері забезпечення інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній сфері, сприяння розвитку інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки;

– дефініцію поняття адміністративно-правового статусу органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики, що розглянуто як визначену нормами адміністративного законодавства систему елементів, об'єднаних у цільовий, організаційний та компетенційний блоки, що визначають становище органів поліції в системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, зумовлюють їх можливість реалізовувати надані повноваження та бути учасником відповідних адміністративних правовідносин;

– характеристику взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики, яка полягає у спільному визначенні стратегічних національних інтересів України в інформаційній сфері, виробленні системи заходів

щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, веденні постійного моніторингу впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в інформаційній сфері, за результатами якого повинні прийматися рішення про вжиття відповідних заходів реагування;

– уявлення про роль інституцій громадянського суспільства як суб'єктів взаємодії щодо забезпечення державної інформаційної політики, яка полягає у здійсненні спільно з органами поліції консультативних, експертних, інформаційних та контрольних функцій;

– систематизацію та характеристику основних, спеціальних та забезпечувальних функцій поліції України; розкрито особливості реалізації зазначених функцій у контексті забезпечення державної інформаційної політики;

– розуміння інформації з обмеженим доступом у системі Національної поліції, яку запропоновано поділити на службову та таємну; окреслено основні сфери діяльності органів поліції, в яких циркулює службова та таємна інформація, сформульовано пропозиції щодо недопущення порушень режиму її обігу;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика значення органів поліції України як одного із елементів системи суб'єктів, що здійснюють цілеспрямовану діяльність щодо забезпечення державної інформаційної політики в рамках наданих їм повноважень; розкриття змісту заходів правового, організаційного та інформаційного характеру, що здійснюються органами поліції у цьому напрямі;

– пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності кіберполіції, зокрема в частині виявлення та блокування так званих «груп смерті»: вироблення дієвого механізму блокування соціальної мережі або сайту, де виявлено «групу смерті», притягнення до відповідальності адміністрації сайтів за несвоєчасне блокування груп або відмову у їх блокуванні, усунення формального підходу до організації взаємодії адміністрацій навчальних закладів, регіональних управлінь освіти, працівників підрозділів кіберполіції та медичних установ для виявлення дітей, які могли потрапити під негативний вплив таких груп;

– з'ясування особливостей діяльності підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування, що дозволило виділити три базові групи

завдань: контрольно-моніторингові; організаційно-методичні; інформаційно-аналітичні; окреслено коло завдань, що входять до кожної групи, та деталізовано заходи, які реалізуються в рамках виконання кожного завдання;

– напрями діяльності підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування щодо забезпечення обігу інформації, які запропоновано поділити на такі: 1) збір інформації про криміногенну ситуацію на території обслуговування органу поліції; 2) підготовка інформаційних документів; 3) обмін інформацією з правоохоронними органами та іншими органами державної влади; 4) інформування керівництва про стан виконання органами та підрозділами поліції покладених на них завдань; 5) формування та ведення інформаційних ресурсів; 6) оповіщення населення про виникнення надзвичайних ситуацій;

– практичні рекомендації щодо запровадження елементів електронного урядування в діяльність органів поліції, зокрема: 1) максимальне використання інформаційних технологій в управлінських процесах всередині органів та підрозділів поліції; 2) забезпечення функціонування автоматизованої системи обміну інформацією з громадянами, органами державної влади та місцевого самоврядування;

– розуміння інформаційної безпеки як об'єкта забезпечення органами поліції України, що дозволило класифікувати повноваження органів поліції на інституційні та правоохоронні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в подальшому вони можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення та удосконалення теоретико-правових питань забезпечення державної інформаційної політики органами поліції України (*акти впровадження у діяльність Науково-дослідного інституту публічного права від 17.02.2017 р., Національної академії внутрішніх справ від 06.03.2017 р.*);

– правотворчості – під час підготовки й уточнення чинних законодавчих та підзаконних актів, що буде сприяти поліпшенню адміністративно-правового регулювання забезпечення державної інформаційної політики органами поліції України (*акт впровадження в діяльність Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя від 10.04.2017 р., довідка Науково-дослідного*

інституту публічного права від 17.02.2017 р.);

– правозастосовній сфері – з метою покращення практичної діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики (*акти впровадження результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України від 20.03.2017 р.;*

– навчальному процесі – в ході підготовки підручників і навчальних посібників з дисциплін «Адміністративна діяльність поліції», «Судові та правоохоронні органи України», «Захист та дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції», «Правозастосування»; вони вже використовуються в ході проведення занять із зазначених дисциплін у Харківському національному університеті внутрішніх справ. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених за участю автора (*акт впровадження в навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 24.01.2017 р.*).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях, зокрема: «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системи реформ на шляху до євроінтеграції» (Дніпропетровськ, 2014), «Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ» (Київ, 2015), «Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (Київ, 2015), «Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України» (Київ, 2015), «Національні та міжнародні механізми захисту прав людини» (Харків, 2016), «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (Херсон, 2016), «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (Київ, 2016), «Юридична наука: виклики і сьогодення» (Одеса, 2016), «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (Харків, 2016), «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (Запоріжжя, 2016), «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (Запоріжжя, 2016), «Актуальні питання забезпечення публічної безпеки та правопорядку в сучасних

умовах» (Дніпро, 2016), «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (Харків, 2016), «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (Дніпро, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в одноосібній монографії, 28 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держави, тезах наукових повідомлень на 14 науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1

Методологічні засади адміністративно-правового забезпечення державної інформаційної політики України

1.1. Інформація як об'єкт державної інформаційної політики України

Сучасний світ характеризується двома досить суперечливими тенденціями. З одного боку, людство, усвідомлюючи свою єдність, з кожним роком стає усе більш взаємообумовленим і взаємозалежним. З іншого – не припиняється гостра боротьба за реалізацію власних національних інтересів, що дуже часто переростає в прагнення до економічного, політичного (в тому числі і військового), ідеологічного, культурного не лише впливу на інших суб'єктів міжнародних відносин, але й до переваги над ними. Все це відбувається на фоні нової реальності сучасності – інформаційна революція породила глобальну інформаційну інфраструктуру. Прагнення ж багатьох держав до інформаційного домінування, здійснення максимального контролю за спрямованістю і змістом інформаційних потоків зумовили виникнення протиріч нового виду, вирішення яких уже неможливе традиційними способами. Це, у свою чергу, призвело не лише до загострення боротьби на міжнародній арені, але і до фактичної неможливості досягнення її цілей без використання інформаційних переваг, оновлення існуючих підходів до отримання та використання інформації, вироблення дієвих механізмів захисту інформації та інформаційних ресурсів, забезпечення інформаційної безпеки. Інформація стає основою соціального й інформаційного розвитку, основним ресурсом соціальних і економічних відносин [114]. Так, за підрахунками науковців, до 2013 р. обсяг інформації порівняно з 1990 р. був повинен збільшитися в 4 рази, а до 2040 р. – в 32 рази [181]. Таким чином, у сучасних реаліях сьогодення важливого значення набуває інформація та пов'язані з нею процеси.

Інформація як основний компонент єдиного світового інформаційного простору здійснює універсальний вплив практично на всі сторони життєдіяльності людини, суспільства і держави. У зв'язку з цим слушною є позиція Д. С. Черешкіна, який вважає, що інформаційний вплив на державу, суспільство, громадянина зараз є більш ефективним, ніж політичний, економічний і навіть військовий; інформація стає реальною, майже фізично відчутною силою [515]. Підтвердженням значущості інформації є «визнання міжнародною спільнотою пріоритетності розроблення і реалізації міжнародних і національних програм створення інформаційних мереж та інформаційних технологій, заснованих на впровадженні новітніх інформаційних систем, систем телекомунікації, що є ключовим завданням входження в трансграничне інформаційне суспільство – суспільство ХХІ століття» [462, с. 35]. Відповідні програми створення інформаційних мереж та інформаційних технологій мають розроблятися відповідно до чітко визначеної державної інформаційної політики, що дозволить врахувати усі потенційні та існуючі загрози інформаційній безпеці, а також передбачити низку заходів, спрямованих на їх усунення або мінімізацію негативних наслідків у разі їх настання. Необхідність удосконалення існуючої сьогодні державної інформаційної політики зумовлена наявністю істотного зовнішнього впливу на внутрішньополітичну ситуацію в Україні (в тому числі негативного інформаційно-психологічного впливу), який здійснюється шляхом проведення різноманітних інформаційних акцій, кампаній та комбінацій, за допомогою яких поширюється неправдива, упереджена інформація. Викладене вище вимагає наукового підходу до з'ясування змісту інформації як об'єкта державної інформаційної політики в Україні, виокремлення її характерних ознак.

Особливості формування та реалізації державної інформаційної політики були предметом наукових досліджень таких науковців, як І. Арістова, Л. Березовець, В. Биков, В. Білоус, А. Гальчинський, О. Голобуцький, В. Горбатенко, О. Григор, В. Даніл'ян, Н. Дніпренко, О. Дубас, О. Ємельяненко, В. Журавський, М. Згуровський, В. Іванов, Є. Калашнюк, І. Кисарець, А. Колодюк, О. Литвиненко, Є. Макаренко, О. Маруховський, В. Недбай, Г. Несвіт, І. Огірко, В. Парфенюк, Г. Почепцов, С. Руденко, В. Скалацький, О. Скаленко, О. Соснін, О. Старіш, В. Тронь, О. Флюр, В. Фурашев, В. Хомяков, П. Цегольник, І. Чиж, С. Чукут, О. Шевчук та інших, у яких

розкривається сутність інформаційної політики, особливості її формування та проблемні питання, пов'язані з її реалізацією. Наукові праці зазначених учених слугують фундаментальною базою для подальшого дослідження різноманітних питань формування та реалізації державної інформаційної політики; завдяки доробку зазначених науковців створено ґрунтовну теоретичну базу, визначено ключові теоретико-методологічні принципи, розкрито окремі аспекти інформаційної політики держави. Проте окремі теоретичні питання залишаються незгодженими, зокрема мова йде про інформацію як об'єкт державної інформаційної політики. Таким чином, проведений аналіз наукових джерел дає підстави говорити про відсутність комплексних досліджень, які присвячені з'ясуванню сутності інформації як об'єкта державної інформаційної політики. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне більш детально в рамках даного підрозділу зупинитися на характеристиці існуючих наукових підходів до тлумачення терміна «інформація», структури, змісту та особливостей інформації. Необхідність проведення такого дослідження зумовлена зростанням соціального значення інформації в суспільстві, змінами, що відбулися у розумінні сутності інформації наприкінці ХХ століття, формуванням інформаційного суспільства, в якому важливого значення набуває інформація, можливість оперування нею в усіх сферах суспільного життя.

У різний час багато учених неодноразово зверталися до визначення поняття інформації, намагаючись встановити її загальні характерні ознаки незалежно від галузей наукового пізнання [81, с. 55]. В перекладі з латинської мови «інформація» (*information*) – це роз'яснення, виклад [538, с. 717]; тобто йдеться про відомості (або їх сукупність), про предмети, явища й процеси навколишнього світу. Поняття інформації неодноразово змінювалось, його межі то розширювалися, то звужувалися. Спочатку під цим словом розуміли «уявлення», «поняття», потім – «відомості», «передачу повідомлень». Сьогодні в загальному вигляді під інформацією розуміються відомості про навколишній світ і процеси, що протікають в ньому; повідомлення, що інформують про стан справ, які сприймаються людиною або спеціальними пристроями [452, с. 5; 88].

Залежно від сфери дослідження і класу завдань, для яких вводиться поняття «інформація», виділяються такі загальні його визначення: а) позначення змісту,

отриманого із зовнішнього світу; б) заперечення ентропії; в) комунікація, зв'язок, у процесі якого усувається невизначеність; г) передача різноманітності; д) ймовірність вибору; е) оригінальність і міра складності; ж) повідомлення, відображення взаємовідносин між явищами; з) категорія, що відображає певну властивість речей; і) відображення у свідомості людей причинно-наслідкових зв'язків у навколишньому реальному світі [517].

На думку А. А. Тер-Акопова, «...інформації немає, якщо немає приймача; вона може представляти повне або неповне, дійсне або спотворене віддзеркалення яких-небудь властивостей, якостей і стосунків об'єкта, проте в будь-якому випадку йдеться про сприйняття у віддзеркаленні». Відповідно до точки зору зазначеного науковця необхідною умовою визнання існування певної інформації є її сприйняття будь-яким суб'єктом, для якого вона має соціальне значення, оперування даною інформацією у суспільних відносинах [493, с. 167-168]. Тому під інформацією слід розуміти дані про об'єкт, адаптовані суспільною та індивідуальною свідомістю [493, с. 167-168].

Необхідно підкреслити, що термін «інформація» набув свого поширення не лише в юридичних науках, а й у кібернетиці, яка являє собою науку про загальні ознаки процесів та систем управління в технічних пристроях, живих організмах та людських організаціях [198, с. 62]. У рамках даної науки вивчаються процеси збирання, отримання, обробки, зберігання та використання інформації, розкриваються її зміст та основне призначення. Один із засновників кібернетики, Н. Вінер, розглядав інформацію як специфічну субстанцію, відмінну як від матеріального, так і від ідеального, стверджуючи, що інформація – це ані матерія, ані енергія [82]. Як зазначає В. М. Глушков, інформація наділена специфічними якісними ознаками (дані про осіб, предмети, факти, події і явища, так і використання цих даних у процесі життєдіяльності людини, суспільства і держави) та є ефективним засобом впливу, що використовується в соціальних системах управління, наприклад у правоохоронній сфері, і може служити об'єктом протиправних посягань у вигляді підробки документа і так далі [96, с. 53].

Виникнення інформатики наприкінці 60-х років ХХ ст. (як комплексної галузі наукового пізнання) було зумовлено трансформацією підходів до тлумачення поняття «інформація» [88]. Так, якщо на початку ХХ ст. інформація розумілася як елементарна

категорія: передача будь-яким чином відомостей (повідомлень), то з розвитком теоретичних основ інформації (імовірнісні методи визначення інформації, семантична теорія інформації тощо) і особливо засобів обчислювальної техніки та зв'язку поняття «інформація» стало набувати не стільки спеціального (науково-технічного) [240, с. 122], скільки широкого соціально-економічного, правового, а в цілому – загальнонаукового значення [88].

У рамках науки філософія термін «інформація» також не залишився поза увагою науковців. Так, на думку Л. М. Веккера, під час розкриття змісту поняття «інформація» обов'язково необхідно звертати увагу на таку її ознаку, як упорядкованість. Відповідно до точки зору зазначеного науковця «...інформація може бути охарактеризована як збереження і відновлення її носієм упорядкованості станів та її джерела, яке впливає на цього носія» [78, с. 44]. У філософському словнику інформація розглядається як міра організації системи, що становить внутрішній стан системи [506]. Як зазначає Ю. І. Черняк, «...інформація – це не всякі дані про об'єкт, а лише ті, які об'єктивувалися, тобто зафіксовані, сприйняті як такі» [517, с. 66].

Як ми вже зазначали, поняття «інформація» використовується в усіх галузях науки, і в правовій також. Даний термін набув багатозначності й інтерпретується залежно від сфери використання, зважаючи на конкретну галузь наукових знань. У зв'язку з наведеним підтримуємо точку зору А. А. Фат'янова, який звертає увагу на те, що з'ясування змісту поняття «інформація» залежить від багатогранності інформації як явища [501, с. 34]. Отже, перейдемо безпосередньо до висвітлення точок зору представників юридичної науки щодо тлумачення даного терміна, які розглядають інформацію як предмет правовідносин у правовій системі, предмет взаємовідносин між державою та юридичними і фізичними особами.

Найбільш поширеним є визначення інформації, запропоноване С. І. Ожеговим, відповідно до точки зору якого інформація – це: 1) відомості про навколишній світ і процеси, що в ньому відбуваються; 2) повідомлення про стан справ, про стан чогонебудь [194, с. 22; 292]. В. Ровенський, А. Уйомов та Є. Уйомова під інформацією розуміють «повідомлення про події, що відбуваються як у зовнішньому по відношенню до системи середовищі, так і в самій системі» [23, с. 8]. На думку

С. Ф. Анісімова, «інформацією називається будь-яке повідомлення або передача відомостей про будь-що, що заздалегідь не було відоме» [23, с. 8]. З точки зору В. А. Дозорцева, «інформація являє собою відомості, що повідомляються однією особою іншій» [136, с. 38]. Погоджуємося з точкою зору О. А. Баранова, який зазначає, що наведені визначення мають досить високий ступінь узагальненості, вони не прив'язані ані до форми, ані до видів інформації [36, с. 38]. На нашу думку, визначення поняття «інформація» має бути більш деталізованим, враховувати процеси, які можуть бути з нею пов'язані, оскільки переважна більшість суспільних відносин, які регулюються нормами права, виникає саме під час створення, розповсюдження, перетворення та споживання інформації як відомостей і повідомлень. У зв'язку з цим більш логічно обґрунтованим є визначення інформації, запропоноване О. А. Барановим, відповідно до точки зору якого «...інформація» – це відомості, представлені в будь-якій формі й вигляді, на будь-яких носіях, про події, явища або факти, які мали, мають або можуть мати місце» [36, с. 43].

Необхідно звернути увагу на те, що значна кількість науковців під час з'ясування змісту поняття «інформація» використовує такий критерій, як сприйняття певних відомостей, усвідомлення їх змісту. Так, Г. В. Кірейцева ототожнює інформацію з відомостями або фактами, які теоретично можуть бути отримані й засвоєні, тобто перетворені на знання [170, с. 65-69]. П. В. Шумов визначає інформацію як «...сукупність відносно відокремлених образів життєдіяльності індивідів та організацій, сприйнятих і зафіксованих людською свідомістю, що існують як в ідеальній, так і в матеріальній формі, та обертаються за допомогою певних носіїв на основі норм різних галузей права» [537]. Є. В. Петров пропонує таке визначення: «інформація – це завжди результат, продукт діяльності людини, орієнтований на створення нових відомостей або зняття інформації з інших об'єктів матеріального або духовного світу, для об'єднання цих відомостей у певний продукт і товар, необхідний для суспільства» [311]. Виходячи із наведених вище визначень можна дійти висновку, що неодмінною умовою існування інформації як такої є сприйняття її свідомістю людини у результаті повідомлення.

В. А. Копилов під інформацією розуміє відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси незалежно від форми їх подання [195]. Схожої точки зору

дотримується А. Є. Шерстобітов, який розглядає інформацію як повідомлення, що містить комплекс відомостей (даних) про певний об'єкт або його властивості, а також про явища і процеси, що відбуваються в природі та суспільстві [530]. Більш деталізоване визначення інформації надають І. Л. Бачило, В. М. Лопатин, М. А. Федотов, відповідно до точки зору яких інформацією є «...масиви документів, бази і банки даних, всі види архівів, бібліотеки, музейні фонди тощо, що містять дані, відомості і знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації» [45]. На нашу думку, дане визначення є дещо спірним, оскільки в ньому перелічуються, хоча й не повністю, джерела отримання інформації, що не дозволяє повною мірою розкрити зміст самого терміна «інформація» як об'єкта правового регулювання. До того ж слід зауважити, що джерела отримання інформації не є статичними, із розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій вони можуть змінюватися, трансформуватися тощо.

Інформацію як об'єкт правовідносин розглядає О. Ю. Сидоров, відповідно до точки зору якого «...під інформацією як об'єктом правовідносин слід розуміти продукт (результат) інтелектуальної діяльності людей, який існує в об'єктивній формі у вигляді відомостей і повідомлень про навколишній світ, у всій сукупності його явищ і процесів, з приводу якого виникає і здійснюється діяльність суб'єктів правовідносин» [455]. У цілому підтримуючи позицію зазначеного науковця, звернемо увагу лише на те, що інформація не обов'язково повинна виступати саме результатом інтелектуальної діяльності людини. Відомості про події, що відбуваються в суспільстві, державі, навколишньому середовищі, не завжди є результатом інтелектуальної діяльності людей, отже, наведене вище визначення не враховує переважної більшості відомостей та даних, які є інформацією. Більш доцільним у даному контексті є визначення інформації як об'єкта правовідносин, запропоноване З. З. Зейналовим: «...інформація – це відомості, незалежно від форми їх подання (дані, повідомлення, знання або сукупність сприйнять), що є об'єктом правовідносин у рамках законодавства» [149, с. 6-9].

Але необхідно звернути увагу на наявність інших підходів до трактування поняття «інформація». Так, наприклад, К. Фон Вайцекер у своїх працях розкриває зміст даного терміна за допомогою іншого поняття – форми [24, с. 9]. Проте такий підхід не знайшов свого поширення серед інших науковців.

Отже, можна дійти висновку, що в наукових колах досі відсутня єдина усталена точка зору стосовно розуміння поняття «інформація»; існуючі наукові підходи різняться залежно від галузі знань, де дана категорія застосовується. У результаті аналізу точок зору науковців можна дійти висновку, що в сучасних умовах значення інформації та усіх пов'язаних із нею процесів обумовлюється такими властивостями інформації: актуальність, достовірність, повнота, об'єктивність, цінність та доступність.

Необхідно відзначити, що на законодавчому рівні поняття «інформація» знайшло своє закріплення, але також з урахуванням специфіки цієї галузі знань, де воно застосовується. Основними нормативно-правовими актами, де визначено поняття «інформація», є закони України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657, «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939, «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280, «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210, Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. тощо. Розглянемо визначення, що містяться в зазначених нормативно-правових актах.

Основним нормативно-правовим актом, положення якого регулюють усі процеси, пов'язані з інформацією, є Закон України «Про інформацію». У ст. 1 даного нормативно-правового акта інформація визначається як «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [382]. Аналогічне визначення міститься і в Цивільному кодексі України (ст. 200) [523]. Законом України «Про телекомунікації» визначено, що інформація – це відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб [421]. На нашу думку, дане визначення інформації має загальний характер, оскільки в ньому абсолютно не приділяється увага вимогам до змісту інформації, а перелічуються джерела її надходження, окремі з яких сприймаються органами чуття людини і можуть відрізнитися залежно від ступеня сприйняття.

Більш деталізоване визначення інформації міститься в Законі України «Про захист економічної конкуренції» (ст. 1). Відповідно до даного нормативно-правового акта інформація – це відомості у будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-,

мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [376].

У Законі України «Про доступ до публічної інформації» (ст. 1) закріплено визначення публічної інформації як відображеної та задокументованої будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформації, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації [339]. У даному випадку публічна інформація виступає одним із видів інформації як цілісної категорії.

Погоджуємося з точкою зору В. І. Фелика, який зазначає, що в результаті аналізу законодавчих визначень поняття «інформація» можна зробити наступні висновки: 1) інформація являє собою будь-які відомості або дані, що можуть існувати в будь-якій формі; 2) інформація повинна бути зафіксована на будь-яких носіях, за умови, що вона може бути неодноразово відтворена та використана; 3) інформація несе певний зміст, який безпосередньо впливає на її обсяг, тобто інформація має кількісні та якісні характеристики [503, с. 301]. Також слід акцентувати увагу на тому, що інформація може мати публічний або приватний характер, залежно від того, для задоволення чийх інтересів вона призначена. Врахування цього дозволяє сформувати та в подальшому постійно нарощувати інформаційні ресурси, що задіяні в інформаційному забезпеченні діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства чи окремих громадян. Публічний характер інформації дозволяє створити відповідні умови для належного функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечити прозорість прийняття управлінських рішень, запровадити дієвий механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина в інформаційній сфері, вжити заходів щодо недопущення настання загроз належному функціонуванню інформаційної сфери або мінімізації їх негативних наслідків.

Необхідно звернути увагу на те, що трансформаційні процеси, пов'язані з розумінням сутності інформації, зростаюча роль інформації в суспільному житті, визнання інформації найважливішим суспільним ресурсом сприяли появі нового

терміна – «інформаційне суспільство». Ефективна реалізація тих можливостей, які надає інформація та пов'язані з нею процеси, вимагають швидкого переходу нашої країни до інформаційного суспільства, що, як наслідок, має привести до її входження до світової інформаційної спільноти. Даний підхід зумовлений тим, що лише використання матеріальних і духовних благ інформаційного суспільства може забезпечити населенню гідне життя, економічне процвітання і необхідні умови для вільного розвитку особи [152].

Переважає більшість науковців (зокрема, І. В. Арістова, О. О. Баєв, В. М. Бебик, В. О. Данильян, В. О. Ільганаєва, В. А. Ліпкан, Ю. Є. Петрухно, В. С. Цимбалюк) [24; 30; 114; 219; 298; 313; 466] дотримується точки зору, згідно з якою поява та розвиток інформаційного суспільства безпосередньо пов'язані зі збільшенням ролі інформації та знань, активізацією використання інформаційних технологій в усіх сферах суспільного життя, необхідністю забезпечення безперешкодного доступу людини до інформації та інформаційних ресурсів. На думку В. М. Бебика, інформаційне суспільство є сучасним суспільством з високим рівнем розвитку інформаційної культури (створення, переробки та використання інформації), яке характеризується: а) здатністю якісно продукувати всю необхідну для життєдіяльності суспільства інформацію; б) наявністю розвиненої інформаційної інфраструктури суспільства; в) високим рівнем доступності усіх членів суспільства необхідної інформації; г) великою часткою працездатного населення, що працює в інформаційному секторі економіки [47, с. 41]. З огляду на те, що інформаційна складова присутня в усіх сферах суспільного життя, саме завдяки широкомасштабному використанню інформаційно-телекомунікаційних технологій, запровадженню практики використання інформаційних ресурсів у секторі економіки можливо досягти суттєвого підвищення ефективності функціонування усіх інших сфер життєдіяльності суспільства: соціальної, науково-технічної, освітньої та культурної.

Отже, інформаційне суспільство можна визначити якісно новим рівнем розвитку людства, який характеризується домінуючою роллю інформації та знань, високим рівнем розвитку інформаційної культури громадян, збільшенням сфери надання інформаційних послуг (зокрема індустрії надання електронних послуг), високим рівнем інформатизації усіх сфер суспільного життя (усієї інфраструктури суспільства), створенням умов для більш ефективного використання інформації, що

циркулює в суспільстві, та пов'язаних із нею можливостей. Характерною ознакою інформаційного суспільства є виникнення нового виду суспільних відносин – інформаційних, об'єктом яких є інформація та знання; в рамках зазначених відносин відбуваються різноманітні інформаційні процеси.

Відповідно до Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537 основним завданням розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних ІКТ можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари та надавати послуги, повною мірою реалізуюючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни на основі цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларації принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства (Женева, грудень 2003 року; Туніс, листопад 2005 року) та Постанови Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» [399].

Складовими інформаційного суспільства виступають інформація (інформаційні потоки), інформаційні та телекомунікаційні технології, інформаційні ресурси та власне людина, яка безпосередньо бере участь в усіх процесах, пов'язаних з інформацією та її використанням.

Процес формування в Україні інформаційного суспільства характеризується такими об'єктивними показниками:

- обмін інформацією набув миттєвого та глобального характеру, відстані й державні кордони вже не є суттєвою перешкодою для руху інформаційних потоків;
- значно зросли й продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї;
- суттєво зросло і продовжує зростати значення доступу до інформації для розвитку різних сфер людської діяльності;
- виникає й дедалі більше загострюється проблема інформаційної нерівності й бідності – як на внутрішньому та регіональному, так і на міжнародному рівні;

- відбувається перехід до нових форм зайнятості населення, зокрема формуються нові трудові ресурси за рахунок збільшення кількості зайнятих в інформаційно/інтелектуально орієнтованих типах робіт;

- безпрецедентно зросла кількість персональних і корпоративних контактів на локальному і глобальному рівнях, Україна активно включається в процеси формування нових трансдержавних і транснаціональних спільнот та ідентичностей [161, с. 5].

Протягом останніх років Україна стабільно утримує середні позиції у світових рейтингах розвитку інформаційного суспільства, причому результати наведених вище вимірювань свідчать про те, що (подібно до більшості інших країн пострадянського регіону) позитивна динаміка забезпечується не стільки завдяки імплементації найсучасніших ІКТ, скільки за рахунок «наздоганяючого» впровадження, приміром, телекомунікацій чи стільникового мобільного зв'язку [161, с. 9]. Але слід зазначити, що лише цього недостатньо для входження нашої держави до світового та європейського інформаційного простору. Показниками рівня готовності України до такої інтеграції мають стати істотна перебудова системи державної інформаційної політики, зміцнення прямих і зворотних зв'язків між владними структурами і суспільством, вирішення проблем ефективного розвитку національної інформаційної інфраструктури, створення інформаційно-аналітичних систем органів державної влади, прискорення процесів модернізації матеріально-технічної бази, надійного захисту інформаційних ресурсів [161, с. 10].

Таким чином, важливим напрямом формування в Україні інформаційного суспільства, зокрема шляхом розвитку інформаційних ресурсів, що складаються як результат науково-технічної, виробничої, соціально-економічної, культурної, політичної, правової форм життєдіяльності суспільства і держави, має стати законодавча регламентація даного виду національного надбання шляхом формування інформаційного законодавства.

Необхідність формування інформаційного законодавства також зумовлена тим, що інформація в різних її формах є центральним об'єктом правових відносин в інформаційній сфері, сукупність яких утворює особливий вид правовідносин – інформаційних (інформаційно-правових), складових комплексної галузі права – інформаційного права [253].

Основним правовим джерелом формування інформаційного права і законодавства є Конституція України, що закріпила інформаційні права і свободи громадян у статусі конституційних, тобто основних прав і свобод громадян України. Основний Закон країни закріплює «право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» (ч. 1 ст. 34) [191]. Відповідно до Конституції громадянин при реалізації права на вільний пошук і здобуття інформації може звернутися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій (об'єднань), господарюючих суб'єктів, їх посадових осіб із запитом інформації, що зачіпає його права і свободи, тобто отримати, наприклад, «достовірну інформацію» про стан сприятливого довкілля (ст. 50) [191]. Таким чином, можна стверджувати, що Конституція України є одним із перших нормативно-правових актів, у яких закріплено передумови для створення національної стратегії побудови інформаційного суспільства.

У результаті забезпечення належних умов для функціонування в Україні інформаційного суспільства можливо досягти таких результатів:

- створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ як до державних, так і до світових інформаційних ресурсів, задоволення їх соціальних та особових потреб в інформаційних продуктах і послугах;

- запровадження в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування активного використання інформаційних та телекомунікаційних технологій, інформаційно-телекомунікаційних систем;

- становлення і в подальшому домінування в економіці нових технологічних умов, що базуються на масовому використанні інформаційно-комунікаційних технологій, що ведуть до появи нових форм соціальної і економічної діяльності (дистанційна освіта, телеробота, телемедицина, електронна торгівля та ін.);

- створення і розвиток ринку інформації та знань як чинників підвищення ефективності виробництва та використання природних ресурсів, оптимізації інформаційного сектору економіки;

- перетворення інформаційних ресурсів суспільства в реальні ресурси соціально-економічного розвитку;

– підвищення рівня професійного і загальнокультурного розвитку громадян шляхом удосконалення системи освіти і розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному і регіональному рівнях, підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму і здібностей до творчості як найважливішої характеристики послуг праці;

– створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне здобуття, поширення і використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку, оптимізація взаємодії населення з органами влади;

– упорядкування інформації, що циркулює в мережі Інтернет, тощо.

Досягнення наведених вище результатів вимагає вироблення чіткої та виваженої державної інформаційної політики як складової частини соціально-економічної політики держави, що визначає основні завдання, цілі, напрями, принципи, форми і методи позиції держави в інформаційній сфері [56].

Саме в результаті формування та реалізації державної інформаційної політики держава та суспільство отримують можливість формувати унікальний потенціал – національні інформаційні ресурси, що забезпечують стійкі темпи економічного зростання в умовах обмежених природних, трудових, фінансових та інших ресурсів і, нарешті, у результаті створення належних умов для функціонування інформаційної сфери зміцнюються внутрішньополітичні і міжнародно-правові позиції держави, зокрема забезпечується техногенна, публічна, економічна та національна безпека. Національні інформаційні ресурси, на думку Р. Р. Громова, мають стратегічне значення, відповідний прогноз якого повною мірою виправдовується в наші дні: «в кінці цього століття інформаційні ресурси стануть основним національним багатством, а ефективність їх промислової експлуатації все більшою мірою визначатиме економічну потужність країни в цілому» [107, с. 7].

Головними складовими державної інформаційної політики, в рамках якої мають формуватися та реалізовуватися механізми використання інформації, можна вважати: формування вітчизняної інформаційно-комунікаційної інфраструктури і її основи – телекомунікаційних мереж і систем; розвиток засобів обчислювальної техніки, програмного забезпечення, інформаційних і комп'ютерних технологій; розвиток інформатизації як процесу широкомасштабного використання інформації у

всіх сферах соціального, економічного, політичного і культурного життя суспільства з метою ефективного задоволення потреб [526, с. 14-20].

Очевидно, що наведені стратегічні напрями України на шляху до формування та розвитку інформаційного суспільства безпосередньо пов'язані зі створенням та впровадженням сучасних механізмів одержання та використання інформації. Таким чином, перехід України до інформаційного суспільства передбачає реалізацію широкого комплексу заходів, найбільш важливим із яких є розвиток інформаційних технологій і комплексів інформаційно-комунікаційних послуг для сфер економіки, державного управління, освіти, культури, науки і техніки, орієнтованих на розширення доступу до національних і світових інформаційних ресурсів [152]. Саме в рамках державної інформаційної політики має бути визначений весь перелік наведених вище заходів та прописаний механізм їх реалізації.

Під час формування державної інформаційної політики необхідно обов'язково враховувати, що сучасний етап становлення нової української державності пов'язаний із кардинальними змінами у всіх складових її інфраструктурних елементах, у тому числі в інформаційній сфері, основними тенденціями розвитку якої є не стільки інтенсивний розвиток сучасних інформаційних систем, скільки широке використання інформаційних технологій у процесі підготовки і реалізації управлінських рішень органами державної влади центрального і регіонального рівня, інтеграцією національного інформаційного поля, що розширюється, в світовий інформаційний простір [152]. Таким чином, особлива увага під час формування державної інформаційної політики повинна приділятися оптимізації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в частині підвищення якості прийняття ними управлінських рішень. Такий підхід зумовлений тим, що між інформацією і управлінням існує прямий взаємозв'язок, оскільки, як відзначав А. І. Берг, для функціонування будь-якої системи необхідно зібрати інформацію про стан системи та її довкілля; передати цю інформацію каналами зв'язку в місце її переробки; здійснити переробку цієї інформації з метою вироблення команд управління; реалізувати команди управління, тобто передати виконавчим органам інформацію, що містить команди управління; здійснити відповідні дії і контроль [52, с. 64].

Таким чином, перспективними напрямками оптимізації державної інформаційної політики в межах її об'єкта – інформації, є такі:

- створення і розвиток загальнодержавних та місцевих систем і мереж інформатизації із забезпеченням їх сумісності і взаємодії в єдиному інформаційному просторі України;
- формування і захист інформаційних ресурсів і забезпечення інтересів як національної, так і публічної безпеки;
- адаптація державних стандартів забезпечення формування та реалізації державної інформаційної політики до міжнародних рекомендацій у цій сфері;
- оновлення державної науково-технічної і промислової політики у сфері інформатизації шляхом приведення її у відповідність до сучасних вимог;
- забезпечення підтримки держави щодо реалізації проектів інформатизації, що сприяють розвитку інформаційних мереж і систем.

1.2. Мета, завдання та принципи державної інформаційної політики України

Проведення ефективної державної інформаційної політики в сучасних умовах набуло надзвичайно високої актуальності. Це пов'язано з цілою низкою факторів. Прискорення розвитку інформаційних технологій створює як нові виклики, так і нові можливості у сфері використання інформації. Окрім цього, реалізація взятого Україною курсу на інтеграцію у світове та європейське співтовариство неможлива без ефективної інтеграції у світову інформаційну систему. Нарешті, ускладнення суспільно-політичної обстановки в державі потребує адекватних відповідей загрозам в інформаційній сфері. На жаль, в Україні ще не сформована єдина концепція державної інформаційної політики, а українське інформаційне законодавство знаходиться на початковій стадії формування [84]. У зв'язку з цим питання визначення концептуальних засад державної інформаційної політики є своєчасним.

Проблеми державної інформаційної політики дістали широкого висвітлення в науковій літературі. Так, її проблемам були присвячені роботи І. В. Арістової, І. Р.

Березовської, В. Б. Дзюндзюка, Н. О. Заніздри, Ю. М. Іванченка, Б. А. Кормича, В. О. Корнієнка, О. В. Кохановської, О. І. Крюкова, В. А. Ландсмана, Н. С. Мороза, А. З. Москаленка, М. Л. Пахніна, Г. Г. Почепцова, Д. М. Русака, В. Ю. Степанова, С. А. Чукута тощо. Разом з тим сучасний етап розвитку суспільства та держави в Україні, нові можливості і виклики, які з ним пов'язані, потребують додаткового дослідження концептуальних основ державної інформаційної політики. Таким чином, у рамках даного підрозділу вважаємо за доцільне, перш за все, визначитися зі змістовним наповненням понять «політика» й «державна політика», що дозволить сформулювати власне визначення поняття «державна інформаційна політика», з'ясувати її мету, завдання та особливості.

Будь-яка політика починається, в першу чергу, з ідеї, яка полягає в її формулюванні, а потім здійсненні [200, с. 15]. Таким чином, першоджерелом політики є конкретні ідеї довгострокового (стратегічного) характеру, які згодом знаходять своє відображення у відповідних правових нормах. У юридичній науці існує значна кількість тлумачень терміна «політика». Наведемо основні з них.

Так, на думку О. Ф. Волчана, політика – це цілеспрямована діяльність людей у сфері владних, державних, класових, національних відносин; характеристика атрибутів існування державних інститутів та інших політичних формувань [87, с. 161-166]. Як зазначає Г. Ю. Семигін, політика – це свідома діяльність у політичній сфері суспільства, спрямована на досягнення, утримання, зміцнення та реалізацію влади [326, с. 156]. Більш деталізованою є точка зору К. Г. Волинка, який розглядає політику як сферу життєдіяльності суспільства, пов'язану з відносинами між різними соціальними групами, ядром якої є проблема завоювання, утримання і використання державної влади, це свідома і цілеспрямована діяльність політичних суб'єктів, що стосується відносин між державою та народом [496, с. 55]. У результаті аналізу розглянутих визначень можна дійти висновку, що наведені вище науковці в розумінні політики на перше місце висувають політичну складову. Таке розуміння політики, на нашу думку, суттєво звужує її зміст, оскільки політика здійснює вплив на усі сфери суспільного життя, звісно, за допомогою політичних суб'єктів, без яких прийняття такої політики за основу буде неможливим. Проте необхідно враховувати, що політика, крім участі у її формуванні інститутів

державної влади, також характеризується низкою інших факторів, сукупність яких і дозволяє вести мову про неї як цілісну категорію. Виокремлення політичної складової під час з'ясування змісту політики дозволяє вести мову виключно про політичну діяльність, а не про політику як збалансовану систему цілей, пріоритетів та публічно (суспільно) значущих інтересів.

Як сукупність цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави у сфері внутрішнього і зовнішнього життя пропонує розуміти політику Ю. С. Шемшученко [539, с. 629]. Подібної точки зору дотримується В. Тертичка, який зазначає, що політика – це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність/бездіяльність державних інституцій, що здійснюється зазначеними інституціями безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності суспільних проблем [494, с. 83]. Відповідно до точки зору А. І. Гнатенка політика – це сфера взаємовідносин між різноманітними соціальними групами з приводу використання інститутів державної влади, що має обмежені за допомогою права межі [98, с. 44-47]. Більш розширене визначення політики надає О. І. Безпалова, яка зазначає, що політика в широкому розумінні – це обґрунтована, цілеспрямована та системна діяльність політичних суб'єктів, яка базується на чітко визначених стратегіях, цілях та ідеях, спрямована на налагодження ефективних відносин між державою та суспільством у різноманітних сферах суспільного життя [48, с. 99]. Слід звернути увагу на однаковість точок зору наведених вище науковців у розумінні того, що політика стосується різноманітних сфер суспільного життя, не може бути виокремлено одну політику, яка б регулювала суспільні процеси в цілому. В такому випадку мова вже буде йти про загальну стратегію розвитку держави, в якій коротко можуть бути окреслені проблемні питання, що виникають у кожній конкретній сфері, та сформульовано загальне (неконкретизоване) бачення шляхів їх вирішення.

Також варто звернути увагу на тлумачення терміна «політика» К. Б. Левченко та В. В. Тертички. Зазначені науковці пропонують практично ідентичний підхід до розуміння політики, зважаючи на перелік завдань, для вирішення яких вона розробляється. Політику слід розглядати в декількох аспектах: як набір провідних ідей; як інституціональні структури (розподіл влади); як процес прийняття рішень; як дії,

спрямовані на вирішення існуючих проблем (або наслідок впливів зовнішнього середовища) [212, с. 82-83]. Даний підхід вбачається нам найбільш повним, оскільки в ньому враховуються різні аспекти (показники діяльності держави), що відіграють вирішальну роль під час формування політики.

Узагальнюючи проаналізовані вище підходи до розуміння політики слід наголосити, що участь у її формуванні та реалізації не обов'язково повинні брати виключно політичні суб'єкти; в загальному розумінні участь у формуванні політики, так само як і реалізації її положень, можуть брати і інституції громадянського суспільства шляхом надання відповідних пропозицій до законодавства в частині підвищення ефективності функціонування конкретної сфери суспільного життя. Що ж стосується участі виключно політичних суб'єктів, як представників держави, то тут доцільно вести мову про державну політику.

В. І. Андріяш, Ю. В. Ковбасюк та К. О. Ващенко пропонують під державною політикою розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни [126, с. 8; 22]. Відповідно до точки зору В. А. Ребкали та В. В. Тертички державна політика – це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність/бездіяльність державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства [165, с. 6]. Як зазначає В. І. Андріяш, «...в ідеалі державна політика – це оптимальний синтез об'єктивних тенденцій суспільного розвитку і суб'єктивних суджень людей про власні інтереси в суспільстві. Державна політика дистанціюється від політики конкретних політичних сил, навіть тих, які мають більшість у представницьких органах влади. По-перше, тому що необхідно, щоб державна політика представляла й інтереси меншості, інакше будуть виникати труднощі при її реалізації. По-друге, державна політика повинна бути досить стійкою, стабільною, мати історичну перспективу. По-третє, державна політика повинна виступати об'єднуючою силою, і бути спрямованою на позитивний розвиток суспільства» [22].

Відповідно до точки зору І. Петренка під державною політикою слід розуміти діяльність органів державної влади з управління та керівництва суспільством на основі єдиних цілей, принципів і методів, яка передбачає розроблення, законодавче закріплення та впровадження державних цільових програм у різних сферах суспільного життя з метою розв'язання нагальних проблем чи задоволення потреб суспільства [310]. Р. А. Сербин пропонує державну політику розглядати як цілеспрямовану, системну, комплексну діяльність держави, спрямовану на забезпечення інтересів різних соціальних груп, за допомогою інститутів публічної влади, шляхом застосування різних прийомів, способів, засобів досягнення певної мети [453, с. 101].

Зробимо проміжний висновок: державна політика – це довгостроковий план дій у відповідній сфері суспільного життя, об'єднаних національною ідеєю, що забезпечує високу якість життя населення із визначанням інструментів досягнення останнього та суб'єктів його реалізації.

Серед науковців також існує підхід, відповідно до якого доцільно виокремлювати поняття «правова політика». Відповідно до точки зору А. В. Малька правова політика – це: а) діяльність держави щодо застосування правового регулювання, створення ефективного механізму останнього, цивілізованого використання юридичних засобів у досягненні таких цілей, як найповніше забезпечення прав та свобод людини і громадянина, зміцнення законності і правопорядку, формування правової державності й високої правової культури суспільства й особистості [226, с. 41]; б) науково обґрунтована, послідовна і системна діяльність державних і муніципальних органів щодо створення ефективного механізму правового регулювання, щодо цивілізованого використання юридичних засобів у досягненні таких цілей, як найбільш повне забезпечення прав і свобод людини і громадянина, зміцнення дисципліни, законності і правопорядку, формування правової державності і високого рівня правової культури і життя суспільства і особи [227, с. 15]. О. В. Минькович-Слободяник визначає правову політику як самостійний політико-правовий феномен, особливий вид політики держави, форму реалізації політичного курсу держави з власною складною внутрішньою структурою [239, с. 21]. Як зазначає В. О. Хвалєєв, правова політика є результатом науково обґрунтованої і послідовної діяльності державних і муніципальних органів зі створення ефективного механізму

правового регулювання [513]. Таким чином, у наведених вище визначеннях простежується логічний зв'язок феномена політики з необхідністю правового регулювання відносин, що виникають у ході її реалізації.

Проте слід зазначити, що існують визначення, де відсутній акцент на таку ознаку правової політики, як наявність відповідного механізму правового регулювання та використання відповідних юридичних засобів. Так, В. В. Субочев вважає, що правова політика – це діяльність органів державної влади й суб'єктів громадянського суспільства з розроблення певних напрямків розвитку суспільства, найбільш оптимальних на відповідному етапі, з практичної реалізації соціально зумовлених правових ідей стратегічного й тактичного характеру [480, с. 177-187]. Схожої точки зору дотримується і П. Л. Фріс, який зазначає, що правова політика являє собою особливий, заснований на праві вид державної політики, за допомогою якої здійснюється закріплення політичного курсу в політиці країни, регуляція і охорона найважливіших суспільних відносин, забезпечення діяльності механізму держави, прав і свобод людини і громадянина [510, с. 59]. На нашу думку, такий підхід недостатньо повно відображає зміст правової політики, оскільки в ньому не наголошується на важливості створення та функціонування механізму правового регулювання, наявність якого є підтвердженням того, що політика має правовий характер та реалізується у сфері права.

Підсумовуючи викладене вище доходимо висновку, що правову політику не можна розглядати як вид державної політики, вона є особливою формою її реалізації, яка втілюється у життя за допомогою відповідного механізму правового регулювання.

Державна політика розробляється з метою забезпечення належного функціонування усіх сфер суспільного життя, упорядкування відносин у конкретних сферах управління розвитком держави (економічній, соціальній, правоохоронній, інформаційній, культурній, освітній, науково-технічній тощо). Отже, інформаційна сфера є однією з тих сфер, що потребують свого упорядкування відповідними юридичними засобами за допомогою вироблення відповідного механізму правового регулювання. У даному випадку мова йде про державну інформаційну політику.

Проте, незважаючи на вирішальне значення вироблення ефективної державної інформаційної політики, на законодавчому рівні відсутнє її визначення; в окремих

нормативно-правових актах визначаються основні напрями її реалізації або мова йде взагалі про національну політику розвитку інформаційного суспільства в Україні. Так, у Законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657 визначення державної інформаційної політики відсутнє, проте наводиться перелік основних її напрямів, до числа яких належать такі:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;
- постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [382].

Зрозуміло, що аналіз наведених у Законі напрямів державної інформаційної політики дозволяє зробити висновок про її змістовне наповнення, проте, на нашу думку, введення на рівні законодавчого нормативно-правового акта нового терміна має відповідати правилам юридичної техніки, що вимагає чіткого закріплення в ньому також і його визначення. У подальшій практиці правотворення та правозастосування це дозволить уникнути різночитань щодо розуміння змісту державної інформаційної політики та спрямувати зусилля науковців та практиків не на наукові дискусії стосовно визначення нового терміна, а на об'єднання зусиль щодо вироблення дієвого механізму реалізації державної інформаційної політики. Слід також наголосити, що з прийняттям у 2011 р. нової редакції даного Закону з нього вилучені визначення державної інформаційної політики та загальні положення щодо суб'єктів інформаційної політики. На нашу думку, не зовсім зрозумілим є такий крок, як вилучення одного з ключових термінів зі змісту Закону України «Про інформацію». Таким чином, вважаємо за

необхідне наголосити на потребі внесення доповнень до Закону України «Про інформацію», якими закріпити визначення поняття «державна інформаційна політика».

Слід зазначити, що в іншому Законі України («Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537 [399]), який був прийнятий на 15 років пізніше Закону України «Про інформацію», мова взагалі не йде про державну інформаційну політику. Замість даного поняття в науковий обіг вводиться новий термін – «національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні», визначаються її основні засади та напрями. Вважаємо, що введення даного поняття є не зовсім обґрунтованим. Спробуємо пояснити нашу позицію з цього приводу.

У попередньому підрозділі нашого дослідження нами було наголошено, що перехід України до інформаційного суспільства передбачає реалізацію широкого комплексу заходів, найбільш важливим із яких є розвиток інформаційних технологій і комплексів інформаційно-комунікаційних послуг для сфер економіки, державного управління, освіти, культури, науки і техніки, орієнтованих на розширення доступу до національних і світових інформаційних ресурсів. Саме в рамках державної інформаційної політики має бути визначений весь перелік наведених вище заходів та прописаний механізм їх реалізації. З огляду на це більш доцільно вести мову саме про державну інформаційну політику, в рамках якої створюються умови для формування та розвитку в Україні інформаційного суспільства (зокрема, визначаються основні завдання, цілі, напрями, принципи, форми і методи діяльності уповноважених суб'єктів в інформаційній сфері). У зв'язку з цим слід підкреслити, що запровадження нового (в даному випадку додаткового) терміна, яким виступає «національна політика розвитку інформаційного суспільства», не є доцільним, більше того, може створити термінологічну плутанину. Підтвердженням доцільності саме такої точки зору є позиція І. В. Арістової, яка зазначає, що «...довгостроковою стратегічною метою державної інформаційної політики є формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави, його інтеграція у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей та інтересів під час забезпечення інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях» [24]. Отже, належний розвиток

інформаційного суспільства має стати результатом реалізації державної інформаційної політики.

За часи незалежності мали місце декілька спроб законодавчо врегулювати механізм реалізації державної інформаційної політики; зокрема, слід згадати проект Закону України «Про Основні засади державної інформаційної політики», який визначав мету, принципи, пріоритетні завдання та основні напрями діяльності держави з розвитку інформаційної сфери, що включає систему виробництва, використання ресурсів і регулювання суспільних відносин, пов'язаних з одержанням, використанням, поширенням та зберіганням інформації [398]. Незважаючи на те, що в даному проекті Закону також було відсутнє чітке визначення державної інформаційної політики, даний нормативно-правовий акт, у разі його прийняття, міг стати базовим документом, у якому було б чітко визначено особливості формування державної інформаційної політики, адміністративно-правовий механізм її реалізації.

Стосовно ж наукового визначення поняття «державна інформаційна політика» варто зазначити, що фахівцями різних галузей права була приділена, на нашу думку, недостатньо значна увага тлумаченню даної категорії. Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених з'ясуванню сутності державної інформаційної політики, дослідження переважно зводилися до розкриття основних завдань, принципів, напрямів державної інформаційної політики, окреслення проблемних питань, пов'язаних з її реалізацією, та визначення перспективних шляхів їх розв'язання. Проте, на нашу думку, з незрозумілих причин з'ясування змісту поняття «державна інформаційна політика» є недостатньо дослідженим. Наведемо найбільш поширені точки зору з цього приводу, що дозволить нам сформулювати авторську позицію щодо розуміння державної інформаційної політики.

Існує позиція науковців, згідно з якою визначення державної інформаційної політики має формулюватися з урахуванням її об'єкта – інформаційної сфери. Так, В. Б. Дзюндзюк, О. І. Крюков, В. А. Ландсман, Г. Г. Почепцов та С. А. Чукут вважають, що державна інформаційна політика – це легалізований, контролюючий та організуючий процес впливу органів державної влади на інформаційну сферу, що відбувається з використанням різноманітних механізмів, засобів та інструментів [124; 328]. І. В. Арістова розглядає державну інформаційну політику як стратегічний

курс держави в інформаційній сфері [26, с. 116]. Як зазначає А. З. Москаленко, «...об'єктом державної інформаційної політики як галузі наукового знання (у найширшому сенсі) є інформаційна сфера життя суспільства – сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють збір, формування, поширення і використання інформації, а також система регулювання соціальних відносин, що виникають при цьому» [483, с. 59]. Відповідно до точки зору О. В. Кохановської та Н. С. Мороза головним змістом державної інформаційної політики є створення умов для розвитку інформаційної сфери функціонування держави (зміст якої полягає у задоволенні інформаційних потреб держави) та її сталий розвиток [202, с. 43-45; 243]. Вважаємо за можливе не зовсім погодитися з точкою зору О. В. Кохановської та Н. С. Мороза, оскільки, на нашу думку, зміст діяльності держави щодо реалізації державної інформаційної політики має полягати не лише в задоволенні власних інформаційних потреб, а також забезпеченні на належному рівні інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства й інформаційної безпеки громадян, суспільства та держави в цілому.

Слід звернути увагу на точку зору Ю. М. Іванченка, який вважає, що державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації [155]. Визначення даного поняття збігається з тим, що існувало в Законі України «Про інформацію» до внесення до нього змін і доповнень у 2011 р. На нашу думку, зазначене визначення державної інформаційної політики є занадто звуженим, оскільки в ньому звертається увага на необхідність урегулювання діяльності виключно щодо отримання, використання, поширення та зберігання інформації. Проте це лише один із напрямів даної політики; у запропонованому визначенні не враховано інші напрями, за якими має реалізовуватися державна інформаційна політика (зокрема, забезпечення інформаційної безпеки громадян, суспільства та держави тощо). Можливо, в 1992 р., коли було прийнято Закон України «Про інформацію», дане визначення мало право на своє існування, оскільки той період часу характеризується лише початком розвитку інформаційного суспільства, коли інформація та пов'язані з нею процеси почали набувати важливого значення в усіх сферах суспільного життя. Однак із розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, прагненням України увійти до світового

та європейського інформаційного простору, виникненням нових загроз національній безпеці держави, у тому числі в інформаційній сфері, виникає потреба у формуванні якісно нової державної інформаційної політики, орієнтованої на сучасний етап розвитку інформаційного суспільства.

Таким чином, на нашу думку, державна інформаційна політика – це визначений на законодавчому рівні стратегічний курс держави в інформаційній сфері, який реалізовується уповноваженими на те суб'єктами шляхом об'єднання зусиль держави, бізнесу та інституцій громадянського суспільства (здійснення управлінських заходів стратегічного та тактичного характеру) в напрямі забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави в умовах глибинного та динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя. Державна інформаційна політика має бути спрямована на формування єдиного інформаційного простору України як цілісної держави, забезпечення входження його до світового інформаційного простору, забезпечення розвитку інформаційної сфери та прискорення її адаптації до європейських правових норм та стандартів, вироблення дієвого механізму протидії негативному інформаційному впливу, який здійснюється на нашу державу в умовах розв'язаної проти неї гібридної війни.

Як і будь-яка інша політика, державна інформаційна політика повинна складатися із загальної мети (стратегічної цілі), завдань, що сприяють досягненню поставленої мети, та системи відповідних принципів, на яких вона має формуватися та реалізовуватися. Від чіткого організаційно-правового визначення системи поглядів на мету, завдання і основні напрями державної інформаційної політики України залежить створення збалансованої інформаційної інфраструктури, спроможної забезпечити формування, ефективне використання і захист інформаційних ресурсів [284, с. 103].

Відповідно до точки зору І. В. Арістової концептуальні основи формування державної інформаційної політики мають складати цілісну систему, яка включає наступні елементи: стратегічну ціль, завдання, принципи, пріоритети, глобальні складові зв'язки між ними [25, с. 15]. Погоджуємося з позицією даного науковця з цього приводу, але зауважимо, що пріоритети державної інформаційної політики

достатньо повно проявляються як у її стратегічних цілях, так і у її завданнях, адже сам їх добір відображає ті сфери інформаційних відносин, які визнаються пріоритетними на даному етапі розвитку держави в цілому та інформаційного суспільства зокрема.

В. І. Пожуєв зазначає, що «...довгостроковою стратегічною метою інформаційної політики є забезпечення переходу до нового етапу розвитку України – побудови демократичного інформаційного суспільства і входження країни у світову інформаційну спільноту; при цьому, основою такого переходу вбачається створення єдиного інформаційного телекомунікаційного простору країни як основи вирішення задач соціально-економічного, політичного і культурного розвитку країни та забезпечення її безпеки» [323, с. 4-12]. І. В. Арістова вбачає стратегічну ціль державної інформаційної політики у формуванні відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави та його інтеграції у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях [25, с. 15].

Підтвердженням доцільності точок зору зазначених науковців є положення Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», відповідно до якого одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя [399]. Іншими словами, як стратегічну ціль (мету) державної інформаційної політики слід визнати формування відкритого інформаційного суспільства, в рамках якого мають функціонувати ефективні механізми реалізації прав людини в інформаційній сфері, забезпечення інформаційних потреб суспільства та держави [271, с. 136-141].

Таким чином, метою державної інформаційної політики є створення належних умов для розвитку інформаційного суспільства в Україні шляхом вироблення

відповідного адміністративно-правового механізму формування інформаційного суспільства, координації та здійснення контролю за виконанням завдань щодо його розбудови. Результатом створення інформаційного суспільства в Україні має стати соціально-економічний, політичний і культурний розвиток держави з ринковою економікою, що керується європейськими політичними та економічними цінностями, підвищення якості життя громадян, створення широких можливостей для задоволення потреб і вільного розвитку особистості, підвищення конкурентоспроможності України, вдосконалення системи державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [419].

Досягнення стратегічної мети реалізується шляхом її конкретизації у низці завдань. М. Л. Пахінін визначає такі стратегічні завдання державної інформаційної політики щодо розвитку інформаційної сфери: 1) адаптація українського законодавства до європейських стандартів; 2) розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій; 3) ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів, зокрема завдяки модернізації інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури та забезпечення широкого, вільного доступу до неї; 4) забезпечення потреб громадян в інформації, зокрема через створення умов для розвитку незалежних засобів масової інформації [306, с. 89].

Відповідно до точки зору В. І. Пожуєва основними задачами державної інформаційної політики в умовах глобалізації є: 1) модернізація інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури; 2) розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій; 3) ефективне формування і використання інформаційних ресурсів (ІР) і забезпечення широкого, вільного доступу до них; 4) забезпечення громадян суспільно значущою інформацією і розвиток незалежних засобів масової інформації; 5) підготовка людини до життя і роботи в інформаційному столітті; 6) створення необхідної нормативної правової основи побудови інформаційного суспільства [323, с. 4-12].

Ю. М. Іванченко як основні завдання державної інформаційної політики наводить: створення розвиненого інформаційного середовища; модернізацію інформаційної інфраструктури; розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій; ефективне формування і використання національних інформаційних

ресурсів та забезпечення вільного доступу до них; розвиток незалежних ЗМІ і забезпечення громадян суспільно вагомою інформацією; сприяння міжнародному співтовариству в інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України; запобігання загрози заподіяння в процесі інформаційної діяльності шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави [155, с. 4].

Разом з тим, на нашу думку, при визначенні завдань доцільно взяти до уваги точку зору Ю. В. Нестеряка, який пропонує розглядати завдання державної інформаційної політики в розрізі трьох рівнів функціонування: стратегічного, тактичного та виконавчого [285, с. 116]. У такому випадку стратегічні завдання закріплюються на законодавчому рівні, тактичні – частково на законодавчому (зокрема, спеціальні законодавчі акти, що регламентують окремі сфери державної інформаційної політики), частково – на рівні підзаконних актів. Виконавчий же рівень представлений безпосередньо етапом реалізації приписів нормативно-правових актів, тобто безпосередньою правозастосовною діяльністю, яка складається із:

- гарантування максимально повної реалізації права кожного на вільний доступ до інформації;
- сприяння розвитку вітчизняної інформаційної продукції;
- захисту і розвитку вітчизняної інформаційної інфраструктури;
- розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій, особливо у сферах державного управління та освіти;
- забезпечення конкурентності та незалежності у діяльності засобів масової інформації;
- приведення нормативно-правового регулювання відносин в інформаційній сфері у відповідність зі світовими та європейськими стандартами, а також з реаліями розвитку інформаційних систем;
- забезпечення інформаційної безпеки суспільства, особи та держави;
- забезпечення ефективної інтеграції інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури України у європейські та глобальні інформаційні мережі [285, с. 116].

На нашу думку, зазначений підхід є не зовсім вірним, оскільки незрозумілим є виокремлення виконавчого рівня завдань державної інформаційної політики (правозастосовної діяльності). Вважаємо, що безпосередня реалізація приписів

нормативно-правових актів може відбуватися як на стратегічному, так і тактичному рівні. У такому випадку більш доцільним є виокремлення правотворчого та правозастосовного рівнів; а вже завдання, що входять до них, можуть мати тактичний та стратегічний характер.

У результаті аналізу нормативно-правових актів, положення яких визначають особливості державної інформаційної політики, можна виокремити завдання, на вирішення яких має бути спрямована державна інформаційна політика. Так, відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, основними завданнями розвитку такого суспільства є: а) сприяння кожному громадянину на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у створенні інформації і знань, їх використанні та обміні ними, виробництві товарів та наданні послуг; б) забезпечення гарантій волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві, а також вільного доступу до інформації та знань, крім установлених законом обмежень; в) повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору; г) прискорений розвиток інформаційного сектору економіки, який активно взаємодіє з іншими секторами економіки з метою підвищення темпів економічного зростання; д) впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, у тому числі в процесі реалізації Ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд» та електронного урядування; е) гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларацією принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства [419].

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» наводиться перелік основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства, до числа яких належать, зокрема, такі: а) прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-телекомунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; б) забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед

шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості; в) розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція із світовою інфраструктурою; г) державна підтримка нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, надання фінансових і банківських послуг тощо); д) створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля; е) використання ІКТ для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами; є) досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив; ж) захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності» тощо [399].

У наведених вище нормативно-правових актах мова не йде про визначення завдань державної інформаційної політики, але, зважаючи на те, що метою такої політики є формування інформаційного суспільства, положення, що містяться в цих документах, можна взяти за основу під час формування власного переліку основних завдань державної інформаційної політики.

Важливим напрямом реалізації державної інформаційної політики є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави [411]. У результаті аналізу Стратегії кібербезпеки України можна дійти висновку щодо таких завдань державної інформаційної політики у сфері забезпечення кібербезпеки: а) створення національної системи кібербезпеки; б) посилення спроможностей суб'єктів сектору безпеки та оборони для забезпечення ефективної боротьби із кіберзагрозами воєнного характеру, кібершпигунством, кібертероризмом та кіберзлочинністю, поглиблення міжнародного співробітництва у цій сфері; в) забезпечення кіберзахисту державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, а також інформаційної інфраструктури, яка знаходиться під юрисдикцією України та порушення сталого функціонування якої матиме

негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України (критична інформаційна інфраструктура) [411].

Відповідно до проекту Закону України «Про основні засади державної інформаційної політики», який так і не був прийнятий, державна інформаційна політика має бути спрямована на виконання таких завдань:

- забезпечення розвитку вітчизняної інформаційної сфери;
- забезпечення конституційного права кожного на одержання, використання, поширення та зберігання інформації, на вільне вираження своїх поглядів, у тому числі в засобах масової інформації;
- забезпечення вільного і безперешкодного функціонування засобів масової інформації, а також створення системи суспільного мовлення, сприяння розвитку соціально відповідальної журналістики;
- забезпечення захисту на належному рівні прав на інформацію, авторських та суміжних прав, що не перешкоджатиме вільному вираженню поглядів і переконань, розвитку творчості, наукової діяльності тощо;
- гарантування дотримання права людини на захист від інформаційної продукції, що негативно впливає на фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток людини;
- здійснення відкритої інформаційної політики в публічному секторі;
- забезпечення інформаційного суверенітету України [398].

На жаль, це єдиний документ, у якому, в разі його прийняття, було б чітко визначено на законодавчому рівні завдання державної інформаційної політики.

У результаті проведеного аналізу точок зору науковців щодо визначення переліку основних завдань державної інформаційної політики та нормативно-правових актів, що діють у цій сфері, вважаємо, що до числа таких завдань належать:

- створення правових підстав для визначення та реалізації стратегічного курсу держави в інформаційній сфері;
- формування інституційного механізму реалізації державної інформаційної політики та створення умов для взаємодії його елементів;

- створення правових гарантій дотримання інформаційних прав громадян, зокрема щодо вільного доступу до інформації, захисту інформації про особу, захисту прав на інформацію, авторських, суміжних прав тощо;
- забезпечення для кожного громадянина максимально сприятливих умов для широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, безперешкодної участі у створенні інформації та в усіх процесах, що з нею пов'язані;
- формування правової, інформаційної та комп'ютерної культури населення;
- упорядкування інформаційних правовідносин, що виникають у різних сферах життєдіяльності;
- впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя (в першу чергу, в «електронні» або «інформаційні» сектори економіки) та модернізація наявних технологій;
- забезпечення умов для отримання громадянами якісних адміністративних послуг в електронній формі, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування, зокрема у сфері е-урядування, е-демократії, е-освіти, е-медицини, е-культури;
- налагодження електронних форм взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю;
- розвиток незалежних засобів масової інформації та забезпечення їх безперешкодного існування;
- створення сучасної гнучкої системи захисту персональних даних, інформації, інформаційних ресурсів, недопущення їх використання на шкоду інтересам людини, суспільства та держави;
- вироблення дієвого адміністративно-правового механізму забезпечення кібербезпеки, зокрема в частині кіберзахисту інформації та державних інформаційних ресурсів, забезпечення безперебійного та безпечного функціонування об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;
- забезпечення входження України до світового інформаційного простору, налагодження міжнародного співробітництва в інформаційній сфері, що має вплинути на формування позитивного іміджу нашої держави на світовій арені.

З огляду на наведений вище перелік завдань, на виконання яких має бути спрямована державна інформаційна політика, можна виокремити такі її типи:

1) політика дотримання інформаційних прав громадян, створення гарантій їх забезпечення, інформаційної освіти населення;

2) політика інформатизації органів державної влади та органів місцевого самоврядування, налагодження електронних форм взаємодії з населенням;

3) політика впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя;

4) політика у сфері захисту інформації та інформаційних ресурсів, зокрема в частині забезпечення кібербезпеки.

Ознаки державної інформаційної політики:

1) є динамічним явищем, що зумовлено зростанням вітчизняного інформаційного ринку, стрімким розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, проникненням інформації в усі сфери суспільного життя, діяльності суспільства та держави; 2) спрямована на реалізацію інформаційних прав громадян, інформаційних потреб суспільства та держави; 3) в її основі має забезпечуватися баланс публічних (суспільних) та приватних інтересів та інформаційних потреб громадян, суспільства та держави; 4) наявність системи управління елементами інформаційно-комунікаційної інфраструктури, в основі якої знаходиться об'єднання зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства; 5) довгостроковий характер; 6) множинність суб'єктів її забезпечення (формування та реалізації); 7) надання освітніх, навчально-виховних та інших послуг в інформаційній сфері; 8) ефективність такої політики залежить від ужиття системних заходів щодо підвищення рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності працівників органів державної влади, місцевого самоврядування та громадян; 9) впровадження в діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування електронного документообігу, що дозволить налагодити ефективну міжвідомчу інформаційну взаємодію; 10) наявність системи державного та громадського контролю за дотриманням вимог законодавства про інформацію та розбудову інформаційного суспільства.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що ефективність та результативність державної інформаційної політики України безпосередньо залежить від дотримання

умов раціональності та цілеспрямованості такої політики. Раціональність державної інформаційної політики полягає у відповідності управлінських рішень, які приймаються під час її формування та реалізації, сучасному стану розвитку інформаційного суспільства в Україні, орієнтації на усунення чинників, що призводять до гальмування розвитку інформаційного суспільства, мінімізації проблем та ризиків, пов'язаних з інформаційною безпекою [255, с. 97-99]. Дотримання вимог раціональності під час формування та реалізації державної інформаційної політики дозволить створити умови для скоординованого проведення організаційних змін і забезпечення узгодженості дій за відповідним напрямом. Значення цілеспрямованості державної інформаційної політики полягає в концентрації зусиль відповідних суб'єктів та ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства.

Необхідність з'ясування сутності принципів державної інформаційної політики, окреслення їх кола та надання ґрунтовної характеристики кожного запропонованого принципу зумовлюється зростанням кількості загроз національній безпеці в інформаційній сфері (зокрема виникненням нових загроз, які пов'язані з використанням сучасних інформаційних технологій впливу на свідомість громадян), що вимагає вироблення адекватного адміністративно-правового механізму протидії їм, їх усунення або мінімізації їх негативних наслідків. Передумовою ефективності та результативності будь-якої державної політики, в тому числі інформаційної, є вироблення виваженого наукового підходу до з'ясування її теоретичних засад. У зв'язку з цим виникає потреба у виробленні якісно нової державної інформаційної політики, в основі якої мають знаходитись загальна (стратегічна) мета, завдання, що сприяють досягненню поставленої мети, та система відповідних принципів, на яких вона має формуватися та реалізовуватися. У попередньому підрозділі було проаналізовано мету та завдання державної інформаційної політики України, що дозволило виокремити типи державної інформаційної політики, з'ясувати особливості такої політики та передумови її ефективності. Виокремлення принципів, на яких має будуватися державна інформаційна політика, та надання їх характеристики дозволить більш детально з'ясувати сутність такої політики, проаналізувати стан закріплення зазначених принципів на законодавчому рівні, розробити пропозиції та рекомендації до нормативно-правових актів щодо

підвищення ефективності політики, приведення її у відповідність до світових стандартів у цій сфері.

У юридичній науці окремі теоретичні та практичні аспекти становлення та розвитку державної інформаційної політики розглядала значна кількість науковців, проте науковці аналіз їх праць дозволив дійти висновку про недостатню дослідженість системи принципів державної інформаційної політики в Україні; у наукових працях основна увага приділяється, переважно, визначенню поняття «державна інформаційна політика», з'ясуванню основних завдань такої політики та виокремленню її пріоритетних напрямів.

На нашу думку, приділення недостатньої уваги такій базовій категорії, як принцип, під час формування та реалізації державної інформаційної політики може мати наслідком недостатній стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в інформаційній сфері. Підтримуємо позицію А. А. Стародубцева, згідно з якою практичне значення принципів полягає в тому, що вони, наче інтелектуальні, ідеологічні «прожектори», освітлюють загальний напрямок практичної діяльності, ніби задають їй тон, підпорядковують її здійсненню поставлені завдання [472, с. 12-13]. Саме принципи закладають ті ключові засади, якими повинні керуватись органи державної влади, органи місцевого самоврядування (їх посадові особи) та інші суб'єкти – учасники інформаційних правовідносин при забезпеченні (формуванні та реалізації) державної інформаційної політики України. Отже, в рамках даного підрозділу розглянемо існуючі точки зору науковців щодо змістовного наповнення понять «принцип», «принципи управління», «принципи права» з наступним розкриттям змісту принципів державної інформаційної політики.

З філософської точки зору, принцип – це особливість, яку покладено в основу створення або здійснення чого-небудь; внутрішнє переконання [507, с. 561]. У довідкових виданнях значення слова «принцип» розкривається таким чином: а) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; засада; б) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось [287].

У довідковій юридичній літературі принципи розуміються як: 1) основні

засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії [540, с. 110]; 2) першопочаток, тобто те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки; внутрішні переконання людини, якими вона керується в житті, в різноманітних сферах діяльності [484, с. 519]; 3) наукове чи моральне начало, основа, правило, від якого не відступають [112, с. 431]; 4) те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [460, с. 547].

Відповідно до точок зору вчених-адміністративістів під принципом слід розуміти: 1) первоначало, керівну ідею, основне правило поведінки [7, с. 39]; 2) знання про загальні закономірності, закладені законодавцем у нормі права, які використовуються у практичній діяльності виконавцями цих норм [525, с. 89-95]. Відповідно до точки зору Р. А. Сербина принципи діяльності – це керівні, провідні основи, ідеї, що відображають закономірності розвитку тієї чи іншої діяльності, яка характеризує природу та сутність відповідної діяльності та визначає її направленість [454, с. 112-116].

У результаті аналізу змісту наведених вище тлумачень поняття «принципи» можна дійти висновку про ідентичність точок зору науковців різних галузей знань щодо розуміння даної категорії. Як слушно зазначає А. П. Шпак, відмінності щодо тлумачення категорії «принципи» стосуються лише обрання синонімів, за допомогою яких може бути додатково позначене назване поняття (вихідні теоретичні положення, основні, керівні засади (ідеї), загальні нормативно-керівні положення, загальноприйняті норми-ідеї, провідні засади, незаперечні вимоги) тощо [536, с. 39].

У попередньому підрозділі під час дослідження змісту державної політики було акцентовано увагу на тому, що державна політика розробляється з метою забезпечення належного функціонування усіх сфер суспільного життя, упорядкування відносин у конкретних сферах управління розвитком держави (економічній, соціальній, правоохоронній, інформаційній, культурній, освітній, науково-технічній тощо). Зазначене дозволяє нам дійти висновку про наявність управлінської складової у визначенні поняття «державна політика». У зв'язку з цим вважаємо за доцільне більш детально зупинитися на принципах управління, оскільки їх дотримання дозволяє сформувати якісну державну інформаційну

політику, побудувати ефективний механізм її реалізації з урахуванням науково обґрунтованих підходів.

Найбільш поширеною є точка зору, відповідно до якої принципи управління розглядаються як «...вихідні, основні правила, керівні настанови, норми діяльності для впровадження системи управління загальними процесами» [299, с. 50; 171, с. 5; 314, с. 29]. Схожої точки зору дотримуються і О. М. Бандурка, В. К. Шкарупа, Ю. А. Ведерніков та В. П. Підчибій, які зазначають, що «...принципи управління слід розглядати як основоположні начала, керівні настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється й організовується управління» [7, с. 130; 13, с. 130].

Існує також підхід, відповідно до якого під час тлумачення принципів управління на перший план висуваються управлінські відносини, які мають встановлюватися з дотримання цих принципів. Як зазначає О. М. Бандурка, принципами управління є «...встановлені людьми правила поведінки, якими користуються різні суб'єкти управління (суб'єктивна категорія), також вони відображають об'єктивно існуючі зв'язки і залежність різних аспектів, елементів і сторін в управлінських відносинах (об'єктивна категорія)» [7, с. 40]. Відповідно до точки зору Н. Р. Нижник принципи державного управління – це «...об'єктивні закономірності і відносини суспільно-політичної природи, що визначають зміст, організаційну структуру та життєдіяльність компонентів державного управління» [286, с. 162].

Таким чином, можна дійти висновку, що основним призначенням принципів управління є упорядкування державно-управлінської діяльності, приведення її у відповідність до загально визнаних стандартів у цій сфері, оптимізації системи державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов для прийняття відповідних управлінських рішень у контексті реалізації державної інформаційної політики, забезпечення функціонування системи управління інформаційними потоками, налагодження адміністративно-управлінських процесів у цій сфері.

У рамках нашого дослідження також важливого значення набуває розкриття змісту принципів права, оскільки з їх урахуванням має формуватися правова політика, що є формою реалізації державною політики. Відповідно до точки зору Л.

С. Явича, А. М. Васильєва та В. М. Ронжина принципи права – це ідеї, теоретичні, нормативно-керівні положення того чи іншого виду людської діяльності, які конкретизуються в змісті правових норм та об'єктивно зумовлені матеріальними умовами існування суспільства [541, с. 64; 489, с. 236; 443, с. 34]. Існує інший підхід, відповідно до якого принципи права розуміються як керівні ідеї, об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставлять до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності соціально-економічної формації [457, с. 221; 77, с. 79; 428, с. 93; 490, с. 212].

Зважаючи на викладене слід зазначити, що принципи права мають універсальний, загальнообов'язковий та імперативний характер, що дозволяє застосовувати їх у будь-якій ситуації, що регулюється нормами права, саме на них будується весь механізм правового регулювання відносин, що виникають у різних сферах суспільного життя. Принципи права обов'язково повинні враховуватися суб'єктами правотворчості під час формування державної політики, в тому числі інформаційної, а також у ході реалізації зазначеної політики.

На підставі наведених вище точок зору щодо визначення понять «принципи», «принципи управління» та «принципи права» пропонуємо під принципами державної інформаційної політики розуміти сукупність закріплених у правових нормах об'єктивно обумовлених та взаємопов'язаних керівних положень, які покладені в основу державної інформаційної політики та якими мають керуватися відповідні суб'єкти під час формування такої політики та її впровадження з метою реалізації стратегічного курсу держави в інформаційній сфері.

Принципи державної інформаційної політики України є універсальними постійними орієнтирами для усіх суб'єктів забезпечення (формування та реалізації) державної інформаційної політики на досягнення предметно сформульованих та кількісно визначених цілей такої політики; вони визначають спрямованість процедурного змісту діяльності зазначених суб'єктів, межі та специфіку управлінської діяльності в напрямі забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави в умовах глибинного та

динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя.

Слід звернути увагу на те, що принципи державної інформаційної політики виражають основоположні правила, безумовне дотримання яких створить необхідні передумови для входження українського інформаційного простору до світового, подальшого розвитку інформаційної сфери та прискорення її адаптації до європейських правових норм та стандартів. Указане дозволяє дійти висновку, що саме мета та завдання державної інформаційної політики визначають систему принципів, на яких вона повинна будуватися.

Як зазначає Ю. П. Битяк, завдяки принципам, їх законодавчому визначенню може бути забезпечено демократичність управлінської діяльності, ефективність роботи органів влади, виключення свавілля, бюрократизму із сфери державно-службових відносин [58, с 40]. Отже, закріплення на рівні відповідних нормативно-правових актів системи принципів державної інформаційної політики дозволить запропонувати оптимальну модель їх реалізації (визначити процесуальні та процедурні засади їх реалізації). Розглянемо основні нормативно-правові акти (їх проекти), якими визначається перелік принципів, що дозволить нам виокремити найбільш значущі принципи, дотримання яких є ознакою становлення в Україні інформаційної суспільства.

Зважаючи на те, що одним із завдань державної інформаційної політики є упорядкування інформаційних відносин, що виникають у різних сферах суспільного життя, розглянемо основні принципи інформаційних відносин, що визначені на законодавчому рівні. Так, Законом України «Про інформацію» до таких принципів віднесено наступні: 1) відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; 2) достовірність і повнота інформації; 3) свобода вираження поглядів і переконань; 4) правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; 5) захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [382]. Зазначені принципи можна взяти за основу під час формування переліку принципів державної інформаційної політики, проте ними не можна обмежуватися, оскільки за своєю природою та змістом принципи інформаційних відносин істотно відрізняються від принципів інформаційної політики. Іншими

словами, принципи інформаційних відносин є складовою принципів державної політики.

У попередньому підрозділі зазначалося, що стратегічною метою державної інформаційної політики є формування відкритого інформаційного суспільства, в рамках якого мають функціонувати ефективні механізми реалізації прав людини в інформаційній сфері, забезпечення інформаційних потреб суспільства та держави. На законодавчому рівні визначено, що для розвитку інформаційного суспільства необхідно застосовувати принципи: 1) рівноправного партнерства державних органів, громадян і бізнесу; 2) прозорості та відкритості діяльності державних органів; 3) гарантованості права на інформацію, вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, установлених законом; 4) свободи вираження поглядів і переконань; 5) правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; 6) інформаційної безпеки; 7) постійного навчання; 8) підконтрольності та підзвітності державних органів громадськості; 9) сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій; 10) чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії державних органів; 11) гарантованості повного ресурсного забезпечення національних програм та проектів розвитку інформаційного суспільства [419].

Основні положення державної інформаційної політики, так само як і механізм її реалізації, містяться у відповідних нормативно-правових актах, сукупність яких становить інформаційне законодавство. У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» встановлено, що при створенні інформаційного законодавства слід керуватися загальними принципами Конституції України, а також базуватися на принципах свободи створення, отримання, використання та розповсюдження інформації; об'єктивності, достовірності, повноти і точності інформації; гармонізації інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; обов'язковості публікації інформації, яка має важливе суспільне значення; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; мінімізації негативного інформаційного впливу та негативних наслідків функціонування ІКТ; недопущення незаконного розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації; гармонізації інформаційного законодавства та всієї системи вітчизняного законодавства [399].

Забезпечення кібербезпеки держави є одним із важливих напрямів реалізації державної інформаційної політики, що зумовлює необхідність аналізу нормативно-правових актів, які визначають механізм захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі. Відповідно до Стратегії кібербезпеки України забезпечення кібербезпеки України має базуватися на принципах: 1) верховенства права і поваги до прав та свобод людини і громадянина; 2) забезпечення національних інтересів України; 3) відкритості, доступності, стабільності та захищеності кіберпростору; 4) державно-приватного партнерства, широкої співпраці з громадянським суспільством у сфері забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту; 5) пропорційності та адекватності заходів кіберзахисту реальним та потенційним ризикам; 6) пріоритетності запобіжних заходів; 7) невідворотності покарання за вчинення кіберзлочинів; 8) пріоритетного розвитку та підтримки вітчизняного наукового, науково-технічного та виробничого потенціалу; 9) міжнародного співробітництва з метою зміцнення взаємної довіри у сфері кібербезпеки та вироблення спільних підходів у протидії кіберзагрозам, консолідації зусиль у розслідуванні та запобіганні кіберзлочинам, недопущення використання кіберпростору в протиправних та воєнних цілях; 10) забезпечення демократичного цивільного контролю над утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями та правоохоронними органами держави, що діють у сфері кібербезпеки [411].

Підсумовуючи викладене можна дійти висновку, що сьогодні на рівні нормативно-правових актів не визначено коло принципів державної інформаційної політики. Лише в проекті Закону України «Про основні засади державної інформаційної політики» наводиться їх вичерпний перелік, а саме:

- 1) верховенства права;
- 2) пріоритету прав і свобод людини, зокрема права кожного на вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації;
- 3) дотримання балансу інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємної відповідальності та безумовного забезпечення прав людини;
- 4) захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки;
- 5) забезпечення культурної, мовної, ідеологічної та політичної багатоманітності в суспільстві;

б) протекціоністської політики щодо виробництва і розповсюдження вітчизняної інформаційної продукції;

7) сприяння постійному збагаченню, оновленню та захисту національних інформаційних ресурсів;

8) забезпечення незалежності засобів масової інформації;

9) забезпечення системності та координації дій органів державного управління і регулювання в інформаційній сфері;

10) забезпечення охорони і захисту інформації, зокрема запобігання відповідно до закону розголошенню інформації з обмеженим доступом;

11) впровадження демократичних стандартів щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації на міжнародному рівні;

12) недопущення зловживання свободою діяльності засобів масової інформації на шкоду правам і свободам людини [398].

У результаті аналізу наведених вище принципів можна дійти висновку, що запропонований перелік найбільш повно відображає спрямованість державної інформаційної політики, визначає межі та специфіку управлінської діяльності у напрямі забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави в умовах глибокого та динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя. На нашу думку, перелік принципів державної інформаційної політики, викладений у проекті Закону України «Про основні засади державної інформаційної політики», не є досконалим, оскільки в ньому не враховано основні вимоги, що ставляться до державної політики, проте його можна брати за основу під час вироблення авторської системи принципів.

Слід зауважити, що на науковому рівні питанням визначення переліку принципів державної інформаційної політики неодноразово приділялася увага вчених з різних галузей права. Отже, вважаємо за необхідне розглянути основні підходи науковців щодо з'ясування переліку зазначених принципів, що дозволить нам визначитись із власним підходом до їх класифікації.

Відповідно до точки зору зарубіжних науковців (наприклад, М. Мішелетті) зміст принципів державної політики має відповідати базовим цінностям демократії

(пріоритету прав, свобод та інтересів людини, залучення громадськості до формування державної політики). У зв'язку з цим доцільним є їх поділ на такі принципи: конституційності уряду; народовладдя; підзвітності; ефективності; відкритості; адекватного реагування на зовнішнє середовище або чутливості; відповідності процесуальним нормам; поділу влади [126, с. 16]. На нашу думку, запропонований поділ принципів державної інформаційної політики не враховує усю специфіку такої політики; на запропонованих принципах може будуватися державна політика в будь-якій сфері суспільного життя (тобто наведені вище принципи мають загальний характер).

Більш конкретизованою є позиція А. Лені, який вважає, що основними принципами, на яких базується державна інформаційна політика США, є такі: а) залучення приватних інвестицій – сприяння інвестиціям з боку приватного сектору за допомогою податкової та адміністративної політики, яка заохочує нововведення та довгострокові вкладення; б) концепція універсального доступу – продовження політики «універсальних послуг», яка робить інформаційні ресурси доступними для всіх; в) допомога в технологічних інноваціях – держава повинна вести найважливіші науково-дослідні програми і допомагати приватному сектору розвивати технології, необхідні для національних інформаційних інфраструктур; г) забезпечення інтерактивного доступу – забезпечувати інтерактивне управління національною інформаційною інфраструктурою, оскільки остання перетворюється на мережу, держава повинна забезпечити користувачам легке та ефективне передавання інформації; д) захист особистого життя, безпеки і надійності мереж – забезпечувати безпеку інформації і надійність мереж, а також швидке відновлення мереж у разі неполадок; поліпшене управління радіочастотним спектром; е) захист прав інтелектуальної власності – захищати права на інтелектуальну власність у країні та на міжнародному рівні; є) координація державних зусиль – ураховуючи трансграничність інформації, координувати діяльність зі створення національної інформаційної інфраструктури з різними державними установами та іншими країнами; ж) забезпечення доступу до державної інформації [213, с. 247-249].

Вітчизняні науковці також зробили внесок у визначення переліку принципів державної інформаційної політики. Так, зокрема, І. В. Арістова зазначає, що «...при формуванні концепції державної інформаційної політики України варто виходити з

необхідності прийняття таких базових принципів: відкритості інформаційної політики; рівності інтересів всіх учасників інформаційних відносин; системності; пріоритетності вітчизняного виробника; непротиворічності – головні заходи повинні бути спрямовані на забезпечення державних інтересів України, але не суперечити соціальним інтересам громадян країни; соціальної орієнтації – фінансування державою тільки того, що спрямовано на інформаційний розвиток соціальної сфери; пріоритету права перед силою» [24, с. 127].

На наш погляд, у період проведення інтенсивної євроінтеграційної політики цікавою та актуальною стає класифікація М. Л. Пахніна, який зазначає, що, виходячи з функцій інформаційної сфери та політики європейської інтеграції України, державна інформаційна політика повинна спиратися на такі базові принципи: відкритості; рівності інтересів; системності; пріоритетності вітчизняного виробника; соціальної орієнтації; патріотизму; пріоритетності права [306, с. 88-89].

На нашу думку, класифікація, яку запропонували І. В. Арістова та М. Л. Пахнін, є надто узагальненою, тобто недостатньо деталізує всі необхідні на даний час принципи державної інформаційної політики України. Поданий науковцями перелік принципів державної інформаційної політики має, переважно, узагальнений характер, що дозволяє вести мову про виділення в ньому принципів, на яких має базуватися державна політика в будь-якій сфері суспільного життя; що ж стосується самої специфіки функціонування інформаційної сфери, то в даному переліку принципів вона не знайшла свого детального відображення. Крім того, зважаючи на тривалий час, що пройшов з моменту формування зазначених принципів державної інформаційної політики, зміни, що відбуваються в інформаційному просторі нашої держави, стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій та їх проникнення в усі сфери суспільного життя, прояву нових загроз належному функціонуванню інформаційної сфери, необхідно систематично вносити корективи до наявного категоріального апарату державної інформаційної політики (як у частині уточнення їх стратегічної мети та завдань, так і оновлення переліку принципів такої політики з їх обов'язковою систематизацією).

Особливої уваги заслуговує класифікація принципів державної інформаційної політики, запропонована А. Г. Плитком, який пропонує зазначені принципи розглядати

як системне явище та поділяє їх на принципи формування державної інформаційної політики, принципи її реалізації та базові принципи. До базових принципів державної інформаційної політики віднесено такі: пріоритету національних, державних інтересів; уваги до інтересів переважної більшості громадян; соціальної орієнтованості інформації; диференційованої державної підтримки недержавних ЗМІ; відвертості інформації; пріоритету вітчизняного виробника інформаційно-комунікаційних засобів, продуктів, послуг; обліку рівнів соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку країни; єдності професійних і духовно-етичних якостей людей, що працюють в цій сфері; пріоритетного впливу держави з метою регулювання соціально-політичних і технологічних складових інформаційної політики та ін. [317, с. 61-79; 475]. Принципи формування державної інформаційної політики наступні: системності, повноти, об'єктивності, єдності кількості і якості інформації, науковості та ін. [317, с. 61-79]. Що ж стосується принципів функціонування державної інформаційної політики, то до їх числа А. Г. Плитко відносить такі: рівного доступу громадян країни до всіх джерел інформації, за винятком тих, володіння якими може зашкодити охороні державної і особистої таємниці, інтелектуальної власності; довіри громадян до ЗМІ і влади; єдності свободи слова і відповідальності за поширювану інформацію; зворотного зв'язку; перманентного вдосконалення інформаційного законодавства; реалізації зарубіжного досвіду інформаційної політики [317, с. 61-79].

Схожої точки зору щодо доцільності існування саме системи принципів державної інформаційної політики дотримуються і Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко та Ю. П. Сурмін, які зазначають, що «...принципи державної політики поділяються на загальні (універсальні) та галузеві (специфічні). Універсальні принципи застосовуються в усіх видах державної політики, які мають загальний зміст. До них відносять: об'єктивність; конкретність; оптимальність; зворотні зв'язки; відповідність юридичним нормам та ін. Галузеві принципи діють в управлінні окремими сферами суспільства або застосовуються лише в державній політиці, політиці політичних партій та громадсько-політичних організацій» [126, с. 16].

Відповідно до точки зору П. У. Кузнєцова «...принципи державної інформаційної політики являють собою базові положення, якими керуються державні органи та посадові особи при виконанні завдань державної інформаційної

політики. Ці принципи, з одного боку, відображають підходи до організації виконання основних функцій держави (загальні принципи), а з іншого – конкретизують положення теоретико-концептуальної предметної області інформаційної політики суб'єкта, що володіє публічною владою (спеціальні принципи)» [153, с. 118-120]. П. У. Кузнецов до числа загальних принципів державної інформаційної політики відносить, насамперед, такі принципи: законності при формуванні та реалізації державної інформаційної політики; наукової обґрунтованості; єдності; системності; ефективності [153, с. 124-130]. Цікавим, на наш погляд, є визначення П. У. Кузнецовим спеціальних принципів державної інформаційної політики, а саме: принцип стандартизації; принцип повноти, актуальності та достовірності інформаційних ресурсів; принцип комплексної інтеграції та раціонального застосування існуючої інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, типових рішень і технологій, реалізованих в інтересах управління пріоритетними національними проектами [153, с. 128-129].

На нашу думку, запропонований підхід до виокремлення принципів державної інформаційної політики у вигляді цілісної системи є найбільш оптимальним, оскільки в ньому враховано як принципи, яких необхідно дотримуватись під час формування та реалізації державної політики у будь-якій сфері суспільного життя (тобто ті, які є базовими; без їх дотримання неможливо сформувати ефективну модель державної політики та розробити та впровадити дієвий механізм її реалізації), так і принципи, що враховують усю специфіку функціонування інформаційної сфери, відображають вимоги до побудови в Україні високорозвиненого інформаційного суспільства, забезпечать баланс публічних (суспільних) та приватних інтересів та інформаційних потреб громадян, суспільства та держави. Зазначений підхід до класифікації принципів державної політики є цілком обґрунтованим та таким, що дозволить максимально вичерпно врахувати як загальні тенденції формування та реалізації державної політики в цілому, так і специфічні особливості, притаманні кожній сфері суспільного життя, для врегулювання яких і розробляються відповідні галузеві політики.

Таким чином, у результаті аналізу існуючих підходів науковців щодо виокремлення принципів державної інформаційної політики можна дійти висновку

про відсутність усталеної точки зору щодо визначення принципів державної інформаційної політики та їх класифікації, що створює прогалину в праворозумінні та є підґрунтям для подвійного розуміння ключових засад існування державної інформаційної політики.

З огляду на наведене вважаємо за можливе запропонувати власний підхід до класифікації принципів державної інформаційної політики, які доцільно поділити на такі групи: 1) загальні принципи (принципи, дотримання яких є обов'язковим при формуванні та реалізації будь-якої державної політики, оскільки вони відображають загальні тенденції формування та реалізації державної політики в цілому); 2) спеціальні принципи (принципи, які враховують усю специфіку функціонування інформаційної сфери, відображають вимоги до побудови в Україні високорозвиненого інформаційного суспільства). Розглянемо зазначену класифікацію принципів державної інформаційної політики більш детально.

Загальними принципами державної інформаційної політики є: верховенства права та законності; гласності (відкритості); системності (комплексності), наукової обґрунтованості та плановості. Зрозуміло, що принципи верховенства права та законності є визначальними під час формування та реалізації державної політики в будь-якій сфері суспільного життя. У юридичній науці переважна більшість науковців дотримується точки зору щодо доцільності розмежування зазначених принципів. Проте необхідною умовою забезпечення верховенства права є дотримання вимог законності, що дозволяє вести мову про доцільність дослідження зазначених принципів у їх сукупності як універсальних мегапринципів, зважаючи на їх взаємодоповнюючий та взаємозалежний характер.

Дотримання принципу гласності (відкритості) державної інформаційної політики дозволяє запровадити відкриту інформаційну політику в публічному секторі. Зміст такої політики полягає у повному та об'єктивному інформуванні громадськості про внутрішню і зовнішню політику держави, врегулюванні на законодавчому рівні питання щодо права на доступ до інформації, зокрема до інформації, яка становить суспільний інтерес. Реалізація державної політики повинна сприяти розширенню можливостей отримання інформації для всіх верств

населення, у тому числі осіб з обмеженими можливостями, створенню інформаційного наповнення та якісного контенту [419].

Значення принципу системності (комплексності) державної інформаційної політики полягає в наданні єдиного комплексного характеру процесу формування такої політики (зокрема, інформаційного законодавства) за допомогою застосування механізму правового регулювання, вибору оптимального поєднання його цілей та завдань з метою забезпечення цілеспрямованого правового впливу на відповідний об'єкт. У результаті це має привести до недопущення суперечливості нормативно-правових актів, їх взаємодоповнення, надання їм єдиного комплексного характеру, що дозволить їх узгодити із загальною системою права та сформувати ієрархічно структуровану систему нормативно-правових актів, що визначають механізм реалізації державної інформаційної політики та створюють умови для взаємодії його елементів [279, с. 107-111]. Як приклад дотримання принципу системності державної інформаційної політики можна навести необхідність застосування системного підходу до впровадження електронного документообігу, що взаємодіє в інтегрованій електронній інформаційно-аналітичній системі державних органів, яка призначена, насамперед, для забезпечення міжвідомчої інформаційної взаємодії.

Як зазначає І. Г. Романов, наукова обґрунтованість правотворчої діяльності має визначальне значення для прийняття ефективного правотворчого рішення [442, с. 31]. Розроблення проектів нормативно-правових актів, положення яких визначають основні засади державної інформаційної політики, обов'язково має відбуватися із залученням провідних учених, експертів до цього процесу, врахуванням результатів наукових досліджень, присвячених проблематиці формування національного інформаційного простору, його входження до світового простору, створенню умов для максимально повного забезпечення інформаційних потреб суспільства та держави в умовах глибинного та динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя. Саме за допомогою принципу наукової обґрунтованості можливо досягти оптимального поєднання наукових здобутків та передового практичного досвіду в напрямі забезпечення стратегічного курсу держави в інформаційній сфері. Підтримуємо точку зору Ю. М. Глуценка, який зазначає, що «...правотворчий процес потребує

науково обґрунтованої системи управління, яка б передбачала: планування правотворчого процесу, структурне регулювання правотворчим процесом, здійснення контролю за результатами правотворчої діяльності» [97, с. 68]. Завдяки дотриманню принципу наукової обґрунтованості як під час формування, так і під час реалізації державної інформаційної політики можливо сформувати узгоджену систему управління елементами інформаційно-комунікаційної інфраструктури, в основі якої мають бути об'єднані зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства. Варто зазначити, що організація наукових досліджень є однією із необхідних умов функціонування високорозвиненого інформаційного суспільства, орієнтованого на підвищення якості життя громадян, забезпечення конкурентоспроможності України. Результатом дотримання принципу наукової обґрунтованості державної інформаційної політики може бути, наприклад, створення національних інноваційних структур (наукових парків та технопарків), що дозволить розробити конкурентоспроможні вітчизняні інформаційно-комунікаційні технології та впровадити їх у відповідні сфери суспільного життя.

Не можна применшувати значення принципу плановості державної інформаційної політики, оскільки саме завдяки ньому здійснюється стратегічне та тактичне планування такої політики, визначаються ключові напрями розвитку та структуризації національного інформаційного ринку, вживаються заходи щодо вироблення довгострокової державної стратегії розвитку інформаційної сфери, оптимізації правового регулювання відносин в інформаційній сфері, визначаються основні етапи зазначених процесів, терміни їх виконання та основні виконавці. В рамках дотримання принципу плановості державної інформаційної політики було видано розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 15.08.2007 р. № 653.

Стосовно спеціальних принципів державної інформаційної політики слід зазначити, що саме з їх дотриманням відбувається безпосередній процес формування та реалізації державної інформаційної політики; вони характеризують як процес формування, так і процес реалізації такої політики. На нашу думку, спеціальними принципами державної інформаційної політики є такі: захисту національних інтересів,

зокрема у сфері інформаційної безпеки; пріоритету прав і свобод людини, зокрема права кожного на вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації; гармонізації (забезпечення балансу) інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (вітчизняної інформаційної продукції); гармонізації інформаційного законодавства; недопущення незаконного розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації (забезпечення охорони і захисту інформації); пропорційності та адекватності заходів захисту інформації реальним та потенційним ризикам; забезпечення незалежності засобів масової інформації з одночасним недопущенням зловживанням ними свободою власної діяльності; мінімізації негативного інформаційного впливу. Розглянемо зазначені принципи.

Реалізація принципу захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки, полягає в розробленні скоординованих заходів щодо розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань з урахуванням особливостей розвитку держави; дозволяє здійснити перехід від економіки з паливно-сировинною спрямованістю до економіки, заснованої на знаннях, досягти скорочення числа загроз національній безпеці (в тому числі загроз, пов'язаних з активним використанням Інтернету і мобільного зв'язку з метою пропаганди протиправної діяльності), тобто забезпечити дієвий захист інформаційного суверенітету України [419]. Дотримання зазначеного принципу дозволяє вжити заходів щодо забезпечення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інформаційно-телекомунікаційних систем, які функціонують в інтересах управління державою, задовольняють потреби оборони та безпеки держави, кредитно-банківських та інших сфер національної економіки, систем управління об'єктами критичної інфраструктури. Також завдяки принципу захисту національних інтересів в інформаційній сфері досягається забезпечення захисту стратегічних національних інтересів на міжнародному рівні, зокрема в частині контролю та регулювання інформаційних потоків з-поза меж нашої держави [419].

Принцип пріоритету прав і свобод людини полягає в тому, що кожній особі надається право на вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації, вільне вираження власних поглядів; держава гарантує кожній людині

захист на належному рівні права на інформацію, авторських та суміжних прав [419]. Завдяки даному принципу забезпечуються гарантії волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві. Результатом дотримання зазначеного принципу державної інформаційної політики може стати усунення «інформаційної нерівності» різних верств населення; забезпечення рівномірного доступу до комп'ютерних та телекомунікаційних засобів; підвищення рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, зокрема шляхом впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій. Особлива увага також має приділятися сприянню задоволенню інформаційних потреб закордонних українців. Варто звернути увагу на те, що належна реалізація зазначеного принципу повинна відбуватися з одночасним урахуванням можливості обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону. Сьогодні стан доступу до інформації недостатньо повно відповідає європейським стандартам у цій сфері, зокрема в частині захисту таємниці особистого життя, виконання норм законодавства про доступ до інформації, а також в частині обмеження доступу до інформації.

Гармонізація (забезпечення балансу) інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності досягається в результаті налагодження взаємодії усіх суб'єктів, що беруть участь у розбудові інформаційного суспільства, з широким залученням органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства, а також приватного сектору економіки. Результатом такого балансу має стати забезпечення впровадження та використання інформаційно-телекомунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, надання якісних інформаційних та телекомунікаційних послуг, вдосконалення інформаційної інфраструктури, врахування громадської думки щодо пріоритетів та перспектив розвитку інформаційного суспільства, прийняття виважених державних управлінських рішень, у яких враховано перспективи використання інформаційно-комунікаційних технологій у напрямі підвищення якості життя громадян, створення належних умов для функціонування приватного сектору економіки. Врахування інтересів усіх суб'єктів інформаційних відносин дозволить досягти узгодженості загальнодержавних, галузевих, регіональних програм та бізнес-проектів у сфері

розвитку і використання інформаційно-комунікаційних технологій, ефективного використання наявних інформаційних ресурсів.

Принцип сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (вітчизняної інформаційної продукції) являє собою вимогу щодо впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства та держави, створення високоякісних національних електронних інформаційних ресурсів, які повинні використовуватися в інформаційному обміні, зниження рівня інформаційної залежності України від зарубіжних інформаційних ресурсів. Названий принцип, фактично, вимагає сприяння з боку відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування підприємницькій діяльності у сфері інформаційних-комунікаційних технологій шляхом вироблення системи правових, адміністративних та економічних процедур, які стимулюватимуть попит на вітчизняну інформаційну продукцію, залучення інвестицій (у тому числі зарубіжних донорів) в інформаційно-комунікаційні технології, розвиток конкуренції, просування вітчизняної продукції на міжнародний ринок. Стимулювання може відбуватися, зокрема, шляхом формування збалансованої регуляторної та податкової політики відносно підприємств, що здійснюють діяльність у сфері інформатизації. Також важливого значення набуває вироблення та впровадження механізмів стимулювання попиту на вітчизняну інформаційну продукцію.

Дотримання принципу гармонізації інформаційного законодавства дозволяє вжити заходів щодо удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, його адаптації до європейських правових норм та стандартів у цій сфері. У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537 зазначено, що з метою підвищення ефективності розвитку інформаційного суспільства необхідно створити цілісну систему законодавства, гармонізовану з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства, зокрема здійснити кодифікацію інформаційного законодавства [399]. Таким чином, у сучасних умовах важливого значення набуває розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України. Під час розроблення даного нормативно-правового акта слід враховувати позитивний досвід зарубіжних країн, зокрема в частині упорядкування процедур

електронної торгівлі, організації дистанційного навчання, запровадження телемедицини, підвищення якості надання інформаційних послуг тощо.

Зміст принципу недопущення незаконного розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації (забезпечення охорони і захисту інформації) полягає в необхідності вжиття заходів щодо: а) недопущення використання інформаційно-комунікаційних технологій для вчинення кримінальних правопорушень, наприклад шахрайства, крадіжок та вимагань; б) вироблення дієвого механізму протидії активному використанню мережі Інтернет та засобів мобільного зв'язку з метою пропаганди протиправної діяльності; в) вжиття цілеспрямованих заходів щодо захисту державних інформаційних ресурсів, зокрема в напрямі протидії розповсюдженню комп'ютерних вірусів, програмних і апаратних закладок, а також витоку інформації технічними каналами та за рахунок несанкціонованих дій; г) оптимізації наявних процедур гарантування державою захисту персональних даних шляхом забезпечення цілісності, доступності та конфіденційності інформаційних ресурсів; д) підвищення рівня захищеності механізмів ідентифікації учасників електронної взаємодії; е) вжиття системних заходів щодо захисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури; є) оновлення існуючих алгоритмів реагування на надзвичайні ситуації та події у кіберпросторі; ж) підвищення рівня захищеності інтегрованої системи електронних державних реєстрів, баз даних, дата-центрів тощо.

Принцип пропорційності та адекватності заходів захисту інформації реальним та потенційним ризикам полягає не лише в необхідності своєчасного виявлення, оцінювання і прогнозування загроз інформаційній безпеці та їх запобіганню (або мінімізації їх негативних наслідків та їх ліквідації), але й у необхідності забезпечення балансу публічних та приватних інтересів (тобто мета обмежень, пов'язаних із захистом інформації, має бути вагомою, а відповідні заходи обґрунтованими, доцільними та мінімально обтяжливими для осіб, чий права обмежуються). У результаті це дозволяє досягти розумного співвідношення між обмеженнями та засобами їх досягнення. Важливою передумовою захисту інформації має стати здійснення таких заходів, які б відповідали ключовим засадам демократичної держави, в якій створюються умови для зростання громадської активності та становлення е-

демократії. Необхідно підкреслити, що заходи захисту інформації мають бути визначені на рівні відповідних нормативно-правових актів (норм загального характеру) – у формі загального застереження чи за допомогою надання конкретних повноважень органам державної влади щодо вжиття відповідних заходів щодо запобігання різним видам небезпек в інформаційній сфері. Юридико-технічним обґрунтуванням для такої форми уповноваження є компроміс між непередбачуваністю можливої небезпеки та конституційно-правовим обов'язком створення правової основи для втручань з боку держави (визначеність законодавства та інших форм діяльності держави – це стара вимога, яка випливає з принципу правової держави) [548]. Дотримання зазначеного принципу вимагає прийняття виважених управлінських рішень, ключовими характеристиками яких мають стати цільова та адресатна адекватність.

Значення принципу забезпечення незалежності засобів масової інформації з одночасним недопущенням зловживанням ними свободою власної діяльності в контексті забезпечення державно інформаційної політики не викликає жодних сумнівів. По-перше, це зумовлено необхідністю остаточного чіткого визначення юридичного статусу засобів масової інформації, зокрема тих, діяльність яких пов'язана зі створенням виключно електронних інформаційних ресурсів. По-друге, пріоритетністю створення умов для забезпечення незалежності та плюралізму засобів масової інформації, а також їх залучення до обговорення проблем розвитку інформаційного суспільства [399]. По-третє, значущістю створення прозорого механізму упорядкування відносин власності щодо засобів масової інформації. По-четверте, необхідністю недопущення випадків маніпулювання окремими засобами масової інформації громадською думкою, зокрема шляхом поширення недостовірної, упередженої або неправдивої інформації. По-п'яте, наявністю численних випадків порушення професійних прав журналістів, втручання в редакційну політику з боку власників засобів масової інформації, адміністративного тиску органів державної влади та органів місцевого самоврядування на журналістів.

Дотримання принципу мінімізації негативного інформаційного впливу в ході забезпечення державно інформаційної політики дозволяє створити умови щодо недопущення негативного впливу інформації на систему суспільних цінностей, фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток людини (особливо

дітей), мінімізувати негативні наслідки функціонування інформаційно-комунікаційних технологій. В умовах сьогодення зазначений принцип державної інформаційної політики набуває особливої значущості та актуальності в контексті ведення проти України інформаційної війни, що, зрозуміло, негативно відображається на свідомості населення усієї держави та її окремих регіонів зокрема, створює потенційні загрози інформаційній безпеці всієї держави.

Таким чином, при структуризації принципів державної інформаційної політики слід виходили з пріоритетності, домінування того або іншого принципу на тому або іншому напрямі інформаційної політики. Наприклад, ефективна державна інформаційна політика будується на принципі наукової обґрунтованості, але особливо важливим він є при її формуванні, визначенні цілей, пріоритетних напрямів, способів і механізмів виконання поставлених завдань. Або, наприклад, принцип системності (комплексності) означає важливість і необхідність обліку комплексної дії інформації на всі сфери життєдіяльності суспільства та його суб'єктів. При недостатній увазі до цього принципу або його ігноруванні з боку розробників державної інформаційної політики реалізація прийнятих у цій сфері рішень може стати надзвичайно проблематичною або матиме соціально-негативні наслідки. А принципи довіри громадян до засобів масової інформації, дотримання прав людини на отримання достовірної інформації виявляються лише в процесі реального функціонування мас-медіа, взаємодії засобів масової інформації з органами державної влади, інституціями громадянського суспільства [270, с. 26-30].

Гарантією ефективною реалізації принципів державної інформаційної політики є їх належне нормативно-правове закріплення. В Україні сьогодні відсутній нормативно-правовий акт, положення якого визначають концептуальні засади державної інформаційної політики (зокрема, її мету, завдання та принципи). Таким чином, вважаємо за необхідне наголосити на важливості закріплення на законодавчому рівні системи принципів державної інформаційної політики. Зважаючи на те, що сьогодні вже розроблено проект Закону України «Про основні засади державної інформаційної політики», в якому частково сформульовано означені принципи, його можна взяти за основу та доповнити запропонований законодавцем перелік принципів.

1.3. Напрями державної інформаційної політики України

Процес формування та реалізації державної інформаційної політики України повинен відбуватися за допомогою сукупності правових механізмів та організаційних заходів, за результатами застосування яких має бути досягнуто позитивний ефект – гармонізація інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; недопущення незаконного розповсюдження, застосування і порушення цілісності інформації. Сучасний стан суспільного розвитку, а також ситуація, що склалася в українському та світовому інформаційному просторі, потребують посилення ролі держави в процесі забезпечення доступу громадян України до оперативної, об'єктивної інформації, гарантування захисту національного інформаційного простору від негативних інформаційних впливів [203]. У зв'язку з цим важливого значення набуває вироблення адекватної державної інформаційної політики, здатної протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам. Першочергова увага має бути приділена визначенню концептуальних засад державної інформаційної політики, оскільки, як зазначає Ю. Нетеряк, від чіткого організаційно-правового визначення системи поглядів на мету, завдання і основні напрями державної інформаційної політики України залежить створення збалансованої інформаційної інфраструктури, спроможної забезпечити формування, ефективне використання і захист інформаційних ресурсів [284, с. 103].

З огляду на те, що одним із невід'ємних елементів концептуальних основ державної інформаційної політики є її пріоритетні напрями, саме визначення їх вичерпного переліку та надання характеристики окремим із них (найбільш актуальним та значущим) створить необхідні передумови для з'ясування сутності такої політики, вироблення пропозицій та рекомендацій до удосконалення адміністративного законодавства, положення якого регулюють процеси формування та реалізації державної інформаційної політики, дозволить виробити низку заходів щодо приведення такої політики у відповідність до світових стандартів у цій сфері з урахуванням загроз, що стоять на цьому шляху. Необхідно звернути увагу на те, що пріоритетні напрями державної інформаційної політики достатньо повно

виявляються як у її стратегічних цілях, так і у завданнях, оскільки сам їх добір відображає ті сфери інформаційних відносин, які визнаються пріоритетними на даному етапі розвитку держави в цілому та інформаційного суспільства зокрема.

Вважаємо за доцільне в рамках даного підрозділу зупинитися, перш за все, на визначенні переліку основних загроз належному функціонуванню інформаційної сфери. Це дозволить нам з урахуванням таких загроз розробити власний підхід до визначення системи напрямів державної інформаційної політики. Підтвердженням доцільності такої точки зору є Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964, в якому визначення напрямів державної політики з питань національної безпеки України здійснено в результаті окреслення основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України в різних сферах суспільного життя.

Відповідно до зазначеного нормативно-правового акта основними сферами, в яких існують реальні та потенційні загрози національній безпеці України, є такі: зовнішньополітична сфера, сфера державної безпеки, воєнна сфера та сфера безпеки державного кордону України, внутрішньополітична сфера, економічна сфера, соціальна та гуманітарна сфера, науково-технологічна сфера, сфера цивільного захисту, екологічна сфера, інформаційна сфера. Отже, можна дійти висновку, що інформаційна сфера є однією зі сфер суспільного життя, в якій можуть виникати загрози усій системі національної безпеки нашої держави. На законодавчому рівні до їх числа віднесено такі:

- прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації;
- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;
- комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;
- розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [397].

З урахуванням викладених вище загроз національній безпеці в інформаційній сфері розроблено пріоритетні напрями державної політики, а саме:

- забезпечення інформаційного суверенітету України;
- вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;
- активне залучення засобів масової інформації до запобігання і протидії корупції, зловживанням службовим становищем, іншим явищам, які загрожують національній безпеці України;
- забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації та журналістів, заборони цензури, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції, за виконання професійних обов'язків, за критику;
- вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України [397].

На нашу думку, наведені вище напрями можна брати за основу під час формування переліку напрямів державної інформаційної політики, однак поданий вище перелік не є вичерпним, він обмежується лише найбільш небезпечними загрозами належному функціонуванню інформаційної сфери, тими загрозами, що створюють небезпеку існуванню держави та загрожують її інтересам в інформаційній сфері в контексті необхідності забезпечення національної безпеки. Проте що стосується прав і свобод громадян в інформаційній сфері, то тут вони не враховані.

У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні напрями її реалізації визначаються також з урахуванням сфер суспільного життя, на які здійснює вплив процес формування та розвитку інформаційного суспільства, а саме: інформаційна інфраструктура, доступ до інформації та знань, е-економіка, електронне урядування, е-демократія, е-освіта, наука та інновації, е-культура, е-

медицина, охорона навколишнього природного середовища, інформаційна безпека, міжнародне співробітництво [419]. В рамках кожної із окреслених сфер суспільного життя наведено основні пріоритети, що мають бути реалізовані в результаті проведення цілої низки відповідних заходів у напрямі успішного розвитку інформаційного суспільства, та обґрунтована їх значущість. Слід підкреслити, що у даному випадку визначення основних напрямів державної політики розвитку інформаційного суспільства здійснено без урахування реальних та потенційних загроз, настання яких (або імовірність настання яких) може здійснювати негативний вплив на функціонування та розвиток окремих сфер суспільного життя.

Зважаючи на те, що метою державної інформаційної політики є створення належних умов для розвитку інформаційного суспільства в Україні, під час визначення напрямів такої політики доцільно звернути увагу на Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537. У даному документі визначено основні напрями розвитку інформаційного суспільства в Україні, до числа яких запропоновано віднести такі:

- формування та впровадження правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, технологічних, методичних умов розвитку інформаційного суспільства в Україні з урахуванням світових тенденцій;
- всебічний розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури на засадах сприяння вітчизняному виробництву новітніх ІКТ та інформаційно-телекомунікаційних систем, подолання технічної і технологічної залежності від зарубіжних виробників;
- забезпечення вільного доступу населення до телекомунікаційних послуг, зокрема до мережі Інтернет, ІКТ та інформаційних ресурсів;
- збільшення різноманітності та кількості послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою ІКТ;
- створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів на основі врахування національних, світоглядних, політичних, економічних, культурних та інших аспектів розвитку України;
- надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки;

– створення умов для забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності усіх верств населення, створення системи мотивацій щодо впровадження і використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства;

– забезпечення участі громадськості в побудові інформаційного суспільства, забезпечення конституційних прав людини, суспільства та держави в інформаційній сфері;

– розробку та впровадження системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства в Україні з внесенням відповідних змін у систему державних статистичних спостережень з узгодженням їх з міжнародними стандартами і методологією та щорічним їх оприлюдненням [399].

Слід звернути увагу на те, що в зазначеному нормативно-правовому акті під час визначення напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні законодавцем враховано як необхідність забезпечення основних прав і свобод громадян в інформаційній сфері, так і інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері.

Як вже зазначалося у нашому дослідженні, кібербезпека є невід'ємною складовою інформаційної безпеки, отже, загрози кібербезпеці автоматично є загрозами інформаційній безпеці і, як наслідок, загрозами належному функціонуванню усієї інформаційної сфери. На законодавчому рівні такими загрозами визначено: а) невідповідність інфраструктури електронних комунікацій держави, рівня її розвитку та захищеності сучасним вимогам; б) недостатній рівень захищеності критичної інфраструктури, державних електронних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, від кіберзагроз; в) безсистемність заходів кіберзахисту критичної інфраструктури; г) недостатній розвиток організаційно-технічної інфраструктури забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту критичної інфраструктури та державних електронних інформаційних ресурсів; д) недостатня ефективність суб'єктів сектору безпеки і оборони України у протидії кіберзагрозам воєнного, кримінального, терористичного та іншого характеру; е) недостатній рівень координації, взаємодії та інформаційного обміну між суб'єктами забезпечення кібербезпеки [412].

З урахуванням наведених вище загроз розроблено пріоритетні напрями забезпечення кібербезпеки держави: а) розвиток стабільного, безпечного та надійного кіберпростору; б) кіберзахист державних електронних інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, призначеної для обробки інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом; в) кіберзахист критичної інфраструктури; г) розвиток потенціалу сектору безпеки і оборони у сфері забезпечення кібербезпеки; д) боротьби з кіберзлочинністю [411]. Вважаємо, що наведені вище напрями обов'язково мають бути враховані під час формування переліку основних напрямів державної інформаційної політики.

Що стосується безпосередньо пріоритетних напрямів державної інформаційної політики, то єдиним нормативно-правовим актом, у якому сьогодні закріплено їх перелік, є Закон України «Про інформацію». До числа зазначених напрямів віднесено такі:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;
- постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [382].

Проте, на нашу думку, в даному випадку законодавець під напрямками державної інформаційної політики розуміє її основні завдання, а в окремих випадках під напрямками такої політики розуміються її принципи (наприклад, забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень). Такий висновок можливо зробити в результаті аналізу змісту напрямів державної

інформаційної політики, викладених у Законі України «Про інформацію», та з урахуванням інформації, викладеної у підрозділах 1.2 та 1.3 дослідження, де було окреслено основні завдання та принципи такої політики. Спробуємо пояснити власну позицію з цього приводу.

Завдання діяльності будь-якого органу державної влади є системоутворюючими стосовно його функцій (напрямів). Та ж сама ситуація спостерігається і в політиці. Напрями державної інформаційної політики відображають загальну мету, основні цілі та завдання такої політики; тобто в даному випадку напрями державної інформаційної політики формуються та розвиваються за допомогою цілей та завдань (відбувається перехід від загального до часткового). Таким чином, мета, цілі та завдання державної інформаційної політики є взаємообумовленими з її напрямками. Підтвердженням доцільності існування такої точки зору є позиція В. Б. Авер'янова, який зазначає, що функція державного органу є узагальнюючою характеристикою його призначення й дій, спрямованих на досягнення об'єктивно обумовлених цілей та завдань [128, с. 105]. З огляду на викладене вище вважаємо, що напрями державної інформаційної політики слід розглядати як узагальнюючу характеристику її призначення (відображення її загальної мети) та сукупність дій, спрямованих на досягнення об'єктивно обумовлених цілей та завдань такої політики.

У рамках даного дослідження також слід звернути увагу на проект Закону України «Про основні засади державної інформаційної політики», в якому чітко визначено мету такої політики, її завдання та напрями. У даному документі основні напрями державної інформаційної політики також викладені з урахуванням тих сфер суспільного життя, на які здійснює безпосередній вплив державна інформаційна політика. Отже, ключовими сферами визначено такі, як: законодавча, зовнішньополітична, внутрішньополітична, економічна, науково-технологічна, освіти, захисту від втручання у сферу особистого і сімейного життя людини та захисту суспільної моралі, державної безпеки [398]. На нашу думку, запропонований перелік сфер суспільного життя є найбільш оптимальним для визначення кола напрямів державної інформаційної політики, оскільки у ньому враховано як інтереси держави в інформаційній сфері, так і інтереси людини та громадянина, передбачено механізм захисту порушених прав і свобод.

Проте, на жаль, у поданому в законопроекті переліку не враховано ймовірність ведення інформаційно-психологічної, торговельно-економічної війни, збройної агресії, диверсійної та розвідувально-підривної діяльності проти України з боку інших держав. Наведені вище загрози виникли відносно недавно у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на Сході нашої держави, необхідністю протидії внутрішнім загрозам на іншій території держави, тимчасовою окупацією території Автономної Республіки Крим, нарощуванням військових угруповань біля кордонів України тощо. З метою мінімізації негативного впливу від перерахованих вище загроз національній безпеці держави, у тому числі і в інформаційній сфері, Указом Президента України було введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України».

Зазначеним нормативно-правовим актом основними загрозами національній безпеці держави визначено такі: а) агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території; б) неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України; в) корупція та неефективна система державного управління; г) економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; д) загрози енергетичній безпеці; е) загрози інформаційній безпеці; є) загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів; ж) загрози безпеці критичної інфраструктури; з) загрози екологічній безпеці [412]. Зважаючи на те, що наведені вище загрози втілюються у життя за допомогою цілої низки засобів, у тому числі і сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, шляхом здійснення негативного інформаційно-психологічного впливу на населення держави та її окремих регіонів, можна впевнено вести мову про доцільність їх включення до числа загроз належному функціонуванню інформаційної сфери.

Наведений у рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» перелік загроз національній безпеці дозволив визначити пріоритетні напрями державної політики національної безпеки України, які можна взяти за основу під час вироблення напрямів державної інформаційної політики. Отже, пріоритетними напрямками

державної політики національної безпеки держави визначено: а) відновлення територіальної цілісності України; б) створення ефективного сектору безпеки і оборони; в) підвищення обороноздатності держави; г) реформування та розвиток розвідувальних, контррозвідувальних і правоохоронних органів; д) реформування системи державного управління, нова якість антикорупційної політики; е) інтеграція в Європейський Союз; є) особливе партнерство з НАТО; ж) забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері; з) забезпечення економічної безпеки; и) забезпечення екологічної безпеки; забезпечення інформаційної безпеки; забезпечення кібербезпеки і безпеки інформаційних ресурсів [412]. Зрозуміло, що не усі наведені вище напрями безпосередньо стосуються державної інформаційної політики, але належне виконання усіх заходів, що включені до числа окремих напрямів, дозволить створити необхідні умови для формування в Україні інформаційного суспільства, в якому за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій забезпечується функціонування пріоритетних сфер суспільного життя, оптимізація процесів, що в них відбуваються, максимально повно відбувається гарантування прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище слід наголосити, що, зважаючи на існування значної кількості загроз національній безпеці в цілому та належному функціонуванню інформаційної сфери зокрема, необхідно визначити чіткий перелік пріоритетних напрямів державної інформаційної політики, оскільки раціональне та обґрунтоване їх виокремлення дозволить зосередити зусилля як науковців, так і працівників відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства на врегулюванні пріоритетних сфер суспільного життя, а також реалізації комплексу завдань, спрямованих на втілення у життя ключових положень державної інформаційної політики.

Питанню аналізу основних напрямів державної інформаційної політики в Україні присвячено праці цілої низки таких українських науковців, як В. Іванов, Ю. Іванченко, О. Литвиненко, М. Мельник, А. Москаленко, Ю. Нестеряк, В. Пожуєв, Г. Почепцов, С. Чукут тощо. Проте дослідження означених учених висвітлюють завдання держави щодо формування та реалізації державної

інформаційної політики у відносно стабільній зовнішньо- та внутрішньополітичній ситуації. Водночас сучасні умови фактичної інформаційної війни в Україні (викликані як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками) вимагають пошуку нових засобів державного регулювання інформаційної сфери, що актуалізує потребу у виробленні оновленого переліку напрямів державної інформаційної політики.

Необхідно звернути увагу на позицію Ю. М. Іванченка, який, розглядаючи питання державної інформаційної політики, пропонує виокремити такі її головні напрями: а) забезпечення доступу громадян до інформації; б) створення національних систем і мереж інформації; в) зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; г) забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; д) створення загальної системи охорони інформації; е) сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України; ж) сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців [155].

Інші ж учені-адміністративісти (зокрема, В. І. Пожуєв, Ю. В. Нестеряк та М. Мельник), погоджуючись у цілому з переліченими вище напрямками державної інформаційної політики, пропонують до їх числа додати такі: а) забезпечення умов для розвитку і захисту всіх форм власності на інформаційні ресурси; б) формування і захист державних інформаційних ресурсів; в) створення і розвиток центральних і регіональних інформаційних систем та мереж, забезпечення їхньої сумісності і взаємодії в єдиному інформаційному просторі держави; г) створення умов для якісного і ефективного інформаційного забезпечення громадян, установ державної влади, органів місцевого самоуправління, організацій і суспільних об'єднань на основі державних інформаційних ресурсів; д) підтримка проектів і програм інформатизації; створення і удосконалення системи інвестування і механізму стимулювання розробки і реалізації проектів інформатизації; е) розвиток законодавства у сфері інформаційних процесів, інформатизації і захисту інформації; ж) забезпечення національної безпеки у сфері інформатизації; з) сприяння формуванню ринку інформаційних ресурсів, послуг, інформаційних систем і технологій, засобів їхнього забезпечення; формування і здійснення єдиної науково-технічної промислової політики у сфері інформатизації з

урахуванням сучасного світового рівня розвитку інформаційних технологій та ін. [323, с. 4-12; 285, с. 111-119; 235].

Відповідно до точки зору М. М. Бурлая основними напрямками державної інформаційної політики є такі: а) формування єдиного інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір; б) забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства та держави; в) формування демократично орієнтованої масової свідомості; г) становлення галузі інформаційних послуг; д) розширення правового поля регулювання суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з отриманням, розповсюдженням і використанням інформації [74, с. 40-45].

У результаті аналізу наведених вище підходів до визначення переліку пріоритетних напрямів державної інформаційної політики можна дійти висновку, що цей перелік не є статичним, він повинен постійно змінюватися [262, с. 77-81]. Тобто напрями державної інформаційної політики детерміновані не тільки динамічністю суспільного життя, але й розвитком ІТ-технологій та необхідністю регулювання на державному рівні інформаційних відносин. На нашу думку, перелік ключових напрямів державної інформаційної політики має формуватися з урахуванням специфіки загроз належному функціонуванню інформаційної сфери, що дозволить у результаті виробити дієвий механізм протидії їх негативним наслідкам (або усунути можливість їх настання).

У підрозділі 1.2 дослідження було наведено перелік завдань, на виконання яких має бути спрямована державна інформаційна політика, що дозволило нам виокремити типи державної інформаційної політики. Таким чином, з урахуванням типів такої політики, кола реальних та потенційних загроз інформаційного характеру та сфер суспільного життя, на які можуть здійснювати негативний вплив зазначені загрози, основними напрямками державної інформаційної політики можна визначити такі:

1) дотримання інформаційних прав громадян, створення гарантій їх забезпечення, інформаційної освіти населення;

2) інформатизація органів державної влади та органів місцевого самоврядування, налагодження електронних форм взаємодії з населенням;

3) впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя;

4) забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, зокрема шляхом створення ефективного сектору безпеки і оборони та підвищення обороноздатності держави;

5) захист інформації та інформаційних ресурсів, зокрема в частині забезпечення кібербезпеки;

б) розвиток незалежних засобів масової інформації та формування високоякісного медіапростору.

В рамках кожного із наведених напрямів мають розроблятися та реалізовуватися відповідні заходи. Отже, вважаємо за доцільне розглянути коротко основні заходи, що реалізуються в рамках кожного окремого напрямку державної інформаційної політики.

З метою створення належних умов для дотримання інформаційних прав громадян, створення гарантій їх забезпечення, а також запровадження якісно нових підходів до проведення інформаційної освіти населення мають вживатися такі заходи:

– створення такої безперервної системи освіти, яка б дозволила забезпечити належний рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності громадян, а також умови для формування всебічно розвиненої особистості, здатної активно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології;

– оновлення наявних механізмів захисту інформаційних прав громадян та організацій, зокрема авторського права, та приведення їх у відповідність до європейських стандартів у цій сфері;

– мінімізація ризиків «інформаційної нерівності» окремих верств населення (у першу чергу, осіб, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, малозабезпечених верств населення, селян), зокрема шляхом розбудови інформаційної інфраструктури для забезпечення доступу громадян до інформаційних послуг та інформаційно-комунікаційних технологій;

– внесення змін та доповнень до адміністративного законодавства в частині посилення захисту персональних даних, особливо у всесвітній мережі Інтернет;

– визначення на законодавчому рівні пріоритетності підготовки високоякісних фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій;

– створення та запровадження систем дистанційного навчання з активним використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання тощо.

Зміст інформатизації органів державної влади та органів місцевого самоврядування, налагодження електронних форм взаємодії з населенням полягає, перш за все, у проведенні таких заходів, як:

– урегулювання на законодавчому рівні питання щодо надання адміністративних послуг (у тому числі визначення вичерпного переліку таких послуг) шляхом звернення громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування через всевітню мережу Інтернет, а також збільшення кількості та видів електронних засобів, із застосуванням яких можуть надаватися адміністративні послуги та опрацьовуватися звернення громадян;

– подальше поширення практики електронного документообігу, зокрема з використанням електронного цифрового підпису (з обов'язковим виробленням єдиних форматів та протоколів до нього);

– вироблення системи оцінювання стану та якості електронного врядування, його відповідності технічним регламентам;

– вироблення єдиних стандартів щодо створення та функціонування веб-сайтів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, у тому числі для проведення відповідних транзакцій;

– запровадження реєстрів електронних адміністративних послуг;

– приведення електронних інформаційних ресурсів, якими користуються у своїй діяльності органи державної влади та органи місцевого самоврядування, у відповідність до стандартів та технічних регламентів, класифікаторів;

– запровадження упорядкованої процедури електронної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– оптимізація наявних відомчих інформаційних систем планування та управлінської звітності з метою запровадження єдиної державної системи контролю за результативністю та ефективністю діяльності органів державної влади;

– упорядкування процедури подачі громадянами електронної звітності відповідним органам державної влади тощо.

Досягти максимально ефективного впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя можливо за рахунок реалізації низки заходів у різноманітних сферах суспільного життя (економічній, медичній, освітній, культурній, науково-технічній тощо), наприклад:

- формування сприятливих умов співпраці держави та приватного сектору економіки при створенні загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів;
- оптимізація наявної системи державних закупівель у напрямі підвищення її прозорості шляхом запровадження системи електронних закупівель;
- розроблення та впровадження комплексних адміністративно-правових та економічних механізмів стимулювання попиту органів державної влади та місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та окремих громадян, представників бізнес-структур на інформаційну продукцію;
- підвищення уваги держави до розвитку підприємств, діяльність яких спрямована на створення та поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій;
- створення умов для подальшого розвитку бізнес-інкубаторів, технопарків, зокрема шляхом залучення необхідних інвестицій, у тому числі міжнародних донорів;
- оновлення навчальних планів, за якими готуються фахівці з інформаційно-комунікаційних технологій, та відкриття нових спеціальностей з актуальних напрямів підготовки фахівців у цій сфері;
- ініціація та проведення фундаментальних наукових досліджень з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні, забезпечення належного функціонування інформаційного простору;
- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у культурну та архівну справу, зокрема шляхом переведення в електронну форму національних надбань у сфері культури та мистецтва;
- залучення представників приватного сектору економіки, міжнародних організацій до розроблення та впровадження сучасних надійних високоякісних і доступних систем телемедицини;
- створення належних умов для надання сучасних медичних послуг за допомогою здобутків телемедицини;

- розвиток мережі електронних бібліотек та надання доступу до матеріалів, що в них зберігаються, особам, які навчаються на всіх освітніх рівнях;

- використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері екології та використання природних ресурсів.

У ході забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, зокрема шляхом створення ефективного сектору безпеки і оборони та підвищення обороноздатності держави, особлива увага має приділятися таких заходам:

- протидія чинникам, що уможливають ведення інформаційно-психологічної війни проти України, зокрема шляхом приниження української мови, внесення недостовірних відомостей до загальновизнаних історичних фактів, викривлення інформаційних подій, що відбуваються в державі та за її межами;

- збільшення кількості та посилення ресурсного інформаційного забезпечення у сфері оборони та безпеки;

- вироблення цілісної комунікативної політики держави у напрямі посилення місця та ролі України на світовій арені;

- оновлення існуючої системи управління безпекою критичної інфраструктури;

- вироблення погоджених з усіма уповноваженими суб'єктами алгоритмів дій у разі настання воєнного стану, виникнення надзвичайних ситуацій та в особливий період;

- удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності розвідувальних, контррозвідувальних та правоохоронних органів;

- подальший розвиток системи військово-патріотичного виховання населення;

- налагодження міжнародного співробітництва у сфері безпекового та оборонного планування тощо.

Коло заходів, що мають здійснюватися в напрямі захисту інформації та інформаційних ресурсів, зокрема в частині забезпечення кібербезпеки, сформульовано у рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 р. «Про Стратегію кібербезпеки України». Відповідно до даного нормативно-правового акта пріоритетами забезпечення кібербезпеки визначено такі:

1) розвиток безпечного, стабільного і надійного кіберпростору, який має полягати у: а) виробленні і оперативній адаптації державної політики у сфері кібербезпеки, спрямованої на розвиток кіберпростору, досягненні сумісності з відповідними стандартами ЄС та НАТО; б) розвитку технологій кіберзахисту засобів рухомого зв'язку, забезпеченні апаратної, контентної безпеки, безпеки додатків та сервісів зв'язку; в) проведенні навчань щодо надзвичайних ситуацій та інцидентів у кіберпросторі; г) розвитку та вдосконаленні системи технічного і криптографічного захисту інформації;

2) кіберзахист державних електронних інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, призначеної для обробки інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, який має досягатися у результаті виконання наступних заходів: а) створення та забезпечення функціонування національної телекомунікаційної мережі – єдиної платформи захищених електронних комунікацій органів державної влади; б) упровадження організаційно-технічної моделі національної системи кібербезпеки, оперативного реагування на кібератаки та кіберінциденти; в) розгортання (відповідно до компетенції) єдиної системи ситуаційних центрів профільних органів державної влади сектору безпеки і оборони на базі захищеної інформаційної інфраструктури; г) розроблення нових методів запобігання кібератакам, кіберінцидентам та поширенню інформації про них;

3) кіберзахист критичної інфраструктури має полягати, насамперед, у: а) комплексному вдосконаленні правової основи кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури, визначенні критеріїв віднесення інформаційних (автоматизованих), телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем до критичної інформаційної інфраструктури; б) формуванні та забезпеченні функціонування державного реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури; в) регламентації вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури; г) створенні та забезпеченні функціонування власниками (розпорядниками) об'єктів критичної інфраструктури підрозділів кіберзахисту;

4) розвиток потенціалу сектору безпеки і оборони у сфері забезпечення кібербезпеки передбачатиме здійснення в установленому порядку, зокрема, таких заходів: а) здійснення захисту технологічних процесів на об'єктах критичної

інфраструктури, в яких управління або моніторинг здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, від несанкціонованого втручання у їх роботу; б) періодичне проведення огляду національної системи кібербезпеки, розроблення галузевих індикаторів стану кібербезпеки; в) розроблення та впровадження протоколів спільних дій, зокрема інформаційного обміну у режимі реального часу, суб'єктів забезпечення кібербезпеки під час виявлення кібератак та кіберінцидентів;

5) боротьба з кіберзлочинністю передбачатиме здійснення в установленому порядку, серед іншого, таких заходів: а) створення ефективного і зручного контакт-центру для повідомлень про випадки кіберзлочинів та шахрайства у кіберпросторі, підвищення оперативності реагування на кіберзлочини правоохоронних органів, зокрема їх регіональних підрозділів; б) удосконалення процесуальних механізмів щодо збирання доказів в електронній формі, що стосуються злочину, удосконалення класифікації, методів, засобів і технологій ідентифікації та фіксації кіберзлочинів, проведення експертних досліджень; в) запровадження блокування операторами та провайдерами телекомунікацій визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу) за рішенням суду; г) унормування порядку внесення обов'язкових до виконання операторами та провайдерами телекомунікацій приписів про термінове фіксування та подальше зберігання комп'ютерних даних, збереження даних про трафік; д) врегулювання питання можливості термінового здійснення процесуальних дій у режимі реального часу із застосуванням електронних документів та електронного цифрового підпису; е) запровадження особливого порядку зняття інформації з каналів телекомунікацій у випадку розслідування кіберзлочинів [411].

Стосовно такого напрямку державної інформаційної політики, як розвиток незалежних засобів масової інформації та формування високоякісного медіапростору, слід зазначити, що основними заходами на цьому шляху можна визначити такі:

– упорядкування на законодавчому рівні особливостей діяльності засобів масової інформації, що створюють виключно електронні інформаційні ресурси, зокрема в частині визначення їх правового статусу;

- посилення рівня інформаційної представленості України у світовому Інтернет-просторі та присутності в ньому українських інформаційних ресурсів;
- створення умов для розповсюдження друкованими засобами масової інформації електронних версій своїх видань в мережі Інтернет;
- недопущення випадків порушення професійних прав журналістів, втручання в редакційну політику з боку власників засобів масової інформації, адміністративного тиску органів державної влади та органів місцевого самоврядування на журналістів, переслідування за критичні матеріали [398];
- недопущення монополізації таких сегментів вітчизняного інформаційного ринку, як телебачення і радіомовлення;
- підвищення якості інформаційної продукції, що висвітлюється засобами масової інформації, та вироблення механізмів притягнення до відповідальності осіб, винних у подачі неправдивої або викривленої інформації;
- недопущення надмірної інформаційної залежності України від інформаційних ресурсів інших держав (особливо Російської Федерації);
- недопущення порушень прав і свобод людини з боку засобів масової інформації через систематичні зловживання тощо.

Аналіз заходів, що мають місце при реалізації кожного окремого напрямку державної інформаційної політики, дозволив дійти висновку про доцільність їх класифікації на стратегічні та тактичні. Запропонований поділ заходів пояснюється термінами, що необхідні для ефективного реалізації зазначених заходів (довгострокові або короткострокові заходи), масштабністю таких заходів, пріоритетністю окремих заходів, що зумовлено, серед іншого, і необхідністю здійснення конкретних дій у відповідній послідовності.

Особливу увагу також необхідно звернути на значущість трансформаційних заходів як підвиду стратегічних та тактичних. Зміст трансформаційних заходів полягає в необхідності якісного оновлення державної інформаційної політики шляхом інноваційних перетворень в існуючих механізмах створення та використання інформаційних ресурсів, управління елементами інформаційно-комунікаційної інфраструктури, забезпечення дієвого захисту інформаційного суверенітету України тощо.

Підсумовуючи викладене вище слід зазначити, що, на нашу думку, сьогодні на законодавчому рівні недостатньо вичерпно сформульовано перелік напрямів державної інформаційної політики; існуючий перелік, викладений у Законі України «Про інформацію», не повною мірою враховує весь спектр загроз належному функціонуванню інформаційної сфери (зокрема, зумовлених веденням інформаційно-психологічної та торговельно-економічної війни, збройної агресії, диверсійної та розвідувально-підривної діяльності проти України з боку інших держав). Також вважаємо, що законодавець під напрямами державної інформаційної політики помилково розуміє її основні завдання, а в окремих випадках під напрямами такої політики розуміються її принципи (наприклад, забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень), що, звісно, негативним чином може позначатися на ефективності забезпечення такої політики (як її формування, так і реалізації). Крім того, в зазначеному нормативно-правовому акті, незважаючи на досить умовний перелік напрямів державної інформаційної політики, не розкривається навіть орієнтовне коло заходів, які необхідно реалізовувати в рамках кожного окремого напрямку. Безумовно, призначенням даного Закону не є ґрунтовне визначення усіх дефініцій, пов'язаних із категоріальним апаратом державної інформаційної політики, а також розкриття їх змістовного наповнення. Проте це питання потребує свого негайного вирішення на рівні окремого нормативно-правового акта, орієнтованого саме на вироблення адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної інформаційної політики, в якому мають знайти своє відображення як напрями такої політики, так і заходи, спрямовані на їх реалізацію.

1.4. Правові засади державної інформаційної політики України та місце серед них адміністративно-правового регулювання

Стрімкий розвиток сфери інформаційних відносин в Україні обумовлює необхідність здійснення активної державної політики в цьому напрямі. Суспільний

прогрес і впровадження нових технічних пристроїв, у тому числі для роботи з інформацією, вимагають оновлення існуючих підходів до регулювання інформаційного середовища. З огляду на те, що наша держава йде шляхом європейської інтеграції, її інформаційна політика має формуватися та реалізовуватися з урахуванням основних положень інформаційної політики держав – членів Європейського Союзу. Необхідно підкреслити, що політика держави в будь-якій сфері забезпечується за допомогою певних засобів. Одним із них, майже універсальним, є норми права. Сьогодні інформаційне законодавство можна охарактеризувати як таке, що потребує великої роботи в напрямі його удосконалення та приведення у відповідність до вимог міжнародних стандартів.

Питанням про законодавче регулювання національної інформаційної сфери, вироблення правових засад державної інформаційної політики приділило увагу багато науковців, серед яких, зокрема, І. В. Арістова, В. М. Брижко, Г. В. Виноградова, В. Д. Гавловський, Т. В. Гаман, О. Г. Додонов, О. П. Дубас, В. А. Залізник, Р. А. Калюжний, О. О. Кукшинова, О. В. Литвиненко, В. А. Ліпкан, Ю. О. Мосенко, В. С. Цимбалюк, С. О. Янішевський тощо. Прямо чи опосередковано вони торкалися різноманітних аспектів як адміністративного, так і інформаційного законодавства: вказували на прогалини в законодавстві, пропонували перспективні шляхи їх усунення. Проте занадто стрімкий розвиток інформаційних відносин, поява нових інформаційно-комунікаційних засобів та способів їх використання, виникнення як реальних, так і потенційних загроз належному функціонуванню інформаційної сфери вимагають подальшого доопрацювання зазначеної тематики. Отже, сьогодні важливого значення набуває вироблення якісно нової нормативно-правової бази, яка б визначала спрямованість державної інформаційної політики, її стратегічні та тактичні орієнтири, регламентувала діяльність відповідних суб'єктів забезпечення такої політики.

Перш ніж перейти безпосередньо до аналізу основних нормативно-правових актів, положення яких визначають стратегічний курс нашої держави на розвиток інформаційного суспільства та є системоутворюючими для державної інформаційної політики, спробуємо визначитися зі змістом поняття «правові основи» як правової категорії.

Фахівці в галузі теорії держави і права, зокрема С. Г. Серьогіна, вважають, що «...правова основа являє собою сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі організації й функціонування органів публічної влади, закріплюють елементи їх організації і діяльності» [127]. Фактором, що об'єднує зазначені норми, є єдність їх юридичного змісту. Подібної точки зору дотримується і Ю. В. Делія, який зазначає, що «...правові основи місцевого самоврядування – це система правових норм, правил поведінки суб'єктів місцевого самоврядування, встановлених або санкціонованих державою, територіальною громадою та органами місцевого самоврядування» [118, с. 42].

Інші ж учені (наприклад, О. М. Івченко, В. М. Литовка) дотримуються точки зору, згідно з якою під правовими основами слід розуміти сукупність нормативно-правових актів [156, с. 34, 132, 184]. Відповідно до точки зору Є. А. Гетьмана правові засади – це «...сукупність прийнятих владою законів, кодексів, підзаконних актів, що мають закріплювати демократичні основи, які визнані багатьма державами світу і є основою певного виду діяльності» [93, с. 283].

На нашу думку, обидва наведені вище підходи є вірними та взаємодоповнюючими, оскільки будь-яка норма буде визнаватися правовою виключно у разі її закріплення у відповідному нормативно-правовому акті. Підтвердженням цього є позиція О. Ф. Скакун та І. М. Погрібного, які зазначають, що «...в нормативних актах закріплюються окремі правові норми, які є підвидом норм соціальних і являють собою загальнообов'язкове формально визначене правило соціально значущої поведінки, встановлене або санкціоноване державою, спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав і обов'язків їх учасників і забезпечене можливістю застосування державного примусу» [321, с. 5, 45, 113; 456, с. 275]. Отже, правова основа являє собою сукупність правових норм, які закріплюються у нормативно-правових актах, які приймаються відповідними суб'єктами правотворчості, та регулюють відносини, що складаються в окремих сферах суспільного життя.

У юридичній науці також існує підхід, відповідно до якого категорія «правові засади» має складну внутрішню структуру через виокремлення категоріального, нормативного, інституційного, інструментально-технологічного елементів даного

поняття. Прихильником такого підходу є Д. Г. Заброда, який пропонує до поняття «правові засади» включати не лише систему нормативно-правових актів, які містять правову основу регулювання відповідних суспільних відносин, а й систему суб'єктів відповідних правовідносин, форми та методи їх діяльності в контексті реалізації норм адміністративного права, а також низку науково-правових категорій, що дозволяють найбільш адекватно відобразити правову реальність [145, с. 49]. В. І. Фелик поділяє наведену вище точку зору та пропонує розглядати правові засади в широкому (як комплекс принципів, форм, методів діяльності, систему суб'єктів, їх повноважень та систему нормативно-правових актів) та вузькому розумінні (виключно як систему нормативно-правових актів [503, с. 87]). На нашу думку, такий підхід не зовсім повно відображає специфіку правового регулювання, що має знаходитись в основі визначення правових засад, не враховує повною мірою вирішальність нормативного елементу для врегулювання правовідносин, що виникають в інформаційній сфері.

Зважаючи на викладене вище можна дійти висновку, що правовими засадами державної інформаційної політики є сукупність правових норм, що визначають стратегічний курс держави в інформаційній сфері, регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі взаємодії органів державної влади, бізнесу та інституцій громадянського суспільства в напрямі забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави, визначають механізм упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя. Зазначені правові норми закріплюються у відповідних нормативно-правових актах різної юридичної сили.

У системі правових засад державної інформаційної політики специфічна регулююча роль відводиться нормам адміністративного законодавства. Як зазначають В. Б. Авер'янов, В. К. Колпаков та Н. С. Федорук, адміністративно-правові норми регулюють відносини у сфері державного управління, виконання інститутами публічної влади управлінських, правозабезпечувальних та правоохоронних функцій [183, с. 53; 502, с. 83; 80]. Таким чином, особливе місце норм адміністративного законодавства в системі правових засад державної інформаційної політики зумовлено тим, що така політика здійснює управлінський

вплив, спрямований на забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави, упорядковує відносини, що виникають в інформаційній сфері, у тому числі ті, що мають організаційно-управлінський характер. Вирішальне значення адміністративного законодавства в системі правових засад державної інформаційної політики також зумовлено правовою природою державних суб'єктів забезпечення такої політики, зокрема здійсненням ними державно-владної діяльності з превалюванням методів імперативного впливу. Таким чином, ефективність державної інформаційної політики залежить, переважно, від стану правового регулювання відносин, що виникають в інформаційній сфері, особливе місце серед яких належить адміністративним правовідносинам.

Значення адміністративно-правових норм у контексті забезпечення державної інформаційної політики полягає в тому, що вони: 1) визначають систему суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики; 2) закріплюють адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення такої політики (визначають коло їх повноважень, завдання, функції та особливості відповідальності); 3) окреслюють систему адміністративно-правових принципів забезпечення державної інформаційної політики; 4) визначають систему критеріїв та показників ефективності державної інформаційної політики; 5) визначають адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики; 6) встановлюють засади забезпечувального характеру (кадрові, матеріально-технічні, фінансові), реалізація яких дозволить належним чином реалізувати державну інформаційну політику.

Під час з'ясування особливостей правових засад державної інформаційної політики доцільно застосувати системний підхід, що дозволить нам згрупувати нормативно-правові акти таким чином: 1) міжнародні акти; 2) закони та кодекси; 3) підзаконні нормативно-правові акти.

Основними міжнародними актами, положення яких здійснюють вплив на формування та реалізацію державної інформаційної політики, можна визначити такі:

1) прийняті в рамках Організації Об'єднаних Націй: Статус Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (30.08.2011 р.) [188], Резолюція 60/44,

прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Об'єктивна інформація з військових питань, включаючи транспарентність військових витрат» (08.12.2005 р. № 60/44) [435], Резолюція 60/82, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Інформація про заходи зміцнення довіри у сфері звичайних озброєнь» (08.12.2005 р. № 60/82) [436], Резолюція 60/118, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Поширення інформації про деколонізацію» (08.12.2005 р. № 60/118) [437], Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» (12.12.2003 р.) [116], Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) (25.06.1998 р.) [188], Керівні принципи щодо забезпечення доступу до екологічної інформації та участі громадськості у процесі прийняття рішень в галузі охорони навколишнього середовища (25.10.1995 р.) [444], Резолюція 127 (II) Генеральної Асамблеї ООН «Невірна та спотворена інформація» (15.11.1947 р.) [434];

2) прийняті в рамках Європейського Союзу: Регламент ЄС № 81/2009 Європейського парламенту і Ради ЄС про внесення змін до Регламенту ЄС 562/2006 відносно використання візової інформаційної системи (ВІС) в рамках Шенгенського кодексу про кордони (14.01.2009 р.) [433], Рамкове рішення № 2005/222/ПВД Ради про атаки на інформаційні системи (24.02.2005 № 22005/222/ПВД) [432], Директива № 2003/6/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС про використання інсайдерської інформації в процесі торгів і маніпулювання ринком (ринкових махінаціях) (28.01.2003 р. № 2003/6/ЄС) [131], Рекомендація Комісії 2000/408/ЄЕС «Щодо опублікування інформації про фінансові інструменти та про інші питання, спрямованої на уточнення інформації, яка повинна надаватися у відповідності до Директиви Ради 86/635/ЄЕС від 8 грудня 1986 року щодо річних бухгалтерських звітів та консолідованих звітів банків та інших фінансових установ (що повідомлена у документі за номером С(2000) 1372)» (23.06.2000 № 2000/408/ЄЕС) [438], Директива № 98/34/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про процедуру надання інформації в галузі технічних стандартів і регламентів, а також правил надання послуг в інформаційному суспільстві (22.06.1998 № 98/34/ЄС) [132] тощо;

3) прийняті в рамках Ради Європи: Список підписань та ратифікацій Конвенції про інформаційне та правове співробітництво, стосовно «Інформаційних суспільних послуг» (ETS № 180) (04.06.2007 р.) [468], Домовленості про безпеку між Службою безпеки України та Управлінням безпеки Генерального секретаріату Ради ЄС і Департаментом безпеки Європейської Комісії стосовно захисту інформації з обмеженим доступом (06.01.2006 р.) [138], Рекомендація № Rec (2003) 14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про можливість взаємодії інформаційних систем у сфері правосуддя» (09.09.2003 р. № Rec(2003)14) [439], Конвенція про інформаційне та правове співробітництво, стосовно «Інформаційних суспільних послуг» (ETS № 180) (04.10.2001 № ETS № 180) [189], Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Радою Європи щодо створення в Україні Бюро інформації Ради Європи та його правового статусу (09.11.2000 р.) [237], Декларація про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій (06.05.1999 р.) [117], Політична декларація про засоби масової інформації в демократичному суспільстві. Резолюція № 1 «Майбутнє суспільного телерадіомовлення». Резолюція № 2 «Журналістські свободи і права людини» (08.12.1994 р.) [325] тощо.

Указаними міжнародними актами врегульовано:

- підхід до вироблення загальної концепції інформаційного суспільства, зокрема в частині використання потенціалу інформаційних та комунікаційних технологій у найбільш значущих сферах суспільного життя (охорони здоров'я, довкілля, правосуддя тощо);

- використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності управління на національному, регіональному та місцевому рівнях;

- особливості обігу інформації з воєнних питань;

- питання упорядкування технічних специфікацій та правил надання послуг, яких необхідно дотримуватися під час надання послуг, створення сервісного оператора, підготовки європейських стандартів стандартизації;

- порядок створення візової інформаційної системи та процедурні питання обміну даними між державами-членами Європейського Союзу про візи для

короткострокового перебування, умови доступу до інформації при проведенні на прикордонних пропускних пунктах перевірок з метою ідентифікації особистості;

- особливості протидії атакам на інформаційні системи, особливо з боку представників організованої злочинності, процедурні питання посилення безпеки інформаційних інфраструктур, недопущення незаконного доступу до інформаційних систем та порушень недоторканності баз даних;

- алгоритм недопущення незаконного розповсюдження інсайдерської інформації та допуску до неї;

- порядок доступу до інформації про кредитні ризики;

- механізм обігу інформації з обмеженим доступом;

- специфіку взаємодії органів правосуддя в інформаційній сфері, зокрема в частині ефективного та безпечного обігу інформації;

- особливості інформування населення окремих держав або їх регіонів з питань, що мають істотне значення для самовизначення народів;

- порядок надання інформаційних суспільних послуг;

- механізм упорядкування діяльності засобів масової інформації та недопущення незаконних обмежень прав і свобод журналістів;

- проблемні питання співпраці України з іншими державами та міжнародними організаціями щодо обігу інформації, надання комунікативних послуг.

Таким чином, на міжнародному рівні правові засади державної інформаційної політики знайшли своє закріплення в численних міжнародних та регіональних документах, двосторонніх угодах, резолюціях та рекомендаціях, які мають рекомендаційний характер та є обов'язковими в разі ратифікації Україною відповідних документів. У них визначаються ключові засади формування інформаційного суспільства, загальні підходи до оперування різними видами інформації, ставляться найбільш значущі проблемні питання, що виникають в інформаційній сфері, та одночасно пропонуються шляхи їх усунення. Зрозуміло, виконання Україною вимог указаних міжнародних документів вимагає вироблення відповідного адміністративно-правового механізму, ключову роль у якому мають відігравати суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики, на яких

покладається обов'язок імплементації приписів нормативно-правових актів, здійснення контролю за їх виконанням з одночасним налагодженням дво- та багатостороннього співробітництва в інформаційній сфері.

Варто зауважити, що надзвичайно важливого значення сьогодні набуває процес імплементації рішень, закріплених у відповідних міжнародних документах, у національне законодавство, положення якого визначають ключові засади державної інформаційної політики. Слід підкреслити, що окремі положення вже знайшли своє відображення у відповідних нормативно-правових актах, проте в подальшому увага має приділятися питанням приведення адміністративного законодавства (зокрема Кодексу України про адміністративні правопорушення) у відповідність до міжнародних та європейських стандартів у цій сфері.

Наступну групу становлять закони та кодекси, положення яких визначають загальний курс держави в напрямі розвитку інформаційного суспільства. Базовим системоутворюючим документом, що є основою для всіх інших нормативно-правових актів на території нашої держави, є Конституція України. Даними документом безпосередньо не регулюються питання формування та реалізації державної інформаційної політики, проте в ньому закріплено ключові правила поведіння з інформацією, визначено принципи діяльності суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики та окреслено напрями діяльності вищих органів державної влади у даній сфері. У ч. 2 ст. 34 Основного Закону закріплено право кожної особи на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на власний вибір. Разом з тим норма ч. 2 ст. 32 не допускає «...збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом...» [191]. Що саме слід вважати під конфіденційною інформацією про особу, роз'яснив Конституційний суд України у своєму Рішенні у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України [440].

Основний Закон закріплює за кожним громадянином «...право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і

організаціях з відомостями про себе», окрім тих, які є державною або іншою захищеною законом таємницею (ч. 3 ст. 32). Також гарантується особі й судовий захист права на спростовування недостовірної інформації, що стосується особи чи її родини, та відшкодування шкоди (матеріальної та моральної), яка була завдана поширенням інформації [191]. Наведені норми, разом зі статтями 10, 15, 50, 54 і 57 Конституції України, є ключовими правовими засадами національного інформаційного законодавства, з огляду на які має будуватися державна інформаційна політика та вживатися заходи щодо її реалізації. Таким чином, основними призначенням Конституції України є створення належних умов для забезпечення балансу прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері.

Слід підкреслити, що навряд чи є якась галузь права з більшою за обсягом нормативно-правовою базою, ніж інформаційне право. Безперечно, Закон України «Про інформацію» є основним нормативно-правовим актом, що регулює сферу інформаційних відносин та визначає ключові засади державної інформаційної політики. До числа інших законодавчих нормативно-правових актів, норми яких регулюють різноманітні аспекти реалізації державної інформаційної політики, можна віднести такі закони України: «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. № 2782 [340]; «Про захист суспільної моралі» від 20.11.1993 р. № 1296 [379]; «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. № 3759 [420]; «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855 [336]; «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 р. № 74 [381]; «Про рекламу» від 03.07.1996 р. № 270 [409]; «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23.09.1997 р. № 593 [402]; «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74 [393], «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1998 р. № 540 [334]; «Про науково-технічну інформацію» від 09.05.2011 р. № 3322 [389]; «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 11.08.2013 р. № 75 [386]; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 19.04.2014 р. № 80 [377]; «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 р. № 379 [330] тощо. Варто зазначити, що наведеними вище законами не обмежується коло

нормативно-правових актів, які регламентують різноманітні аспекти забезпечення державної інформаційної політики, їх перелік є значно ширшим, але з огляду на визначені межі нашого дослідження вважаємо за можливе окреслити та проаналізувати лише найбільш значущі нормативно-правові акти в даній сфері.

З позитивного боку слід звернути увагу на те, що в наведених вище нормативно-правових актах закріплено основні засади, завдання та напрями реалізації державної інформаційної політики (визначено систему правових, економічних, соціальних, організаційних та інших заходів державного сприяння зміцненню і розвитку інформаційної галузі та зміцнення її інфраструктури), зокрема: а) врегульовано діяльність засобів масової інформації (у тому числі електронних) та визначено форми державної підтримки їх діяльності; б) закріплено порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та їх захисту від монопольного впливу будь-якої з гілок державної влади; в) гарантовано забезпечення свободи слова в державі, право громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, авторського права та суміжного права; г) упорядковано правовідносини, що виникають у сфері реклами; д) визначено окремі процедурні питання, пов'язані із захистом інформації в інформаційно-комунікаційних системах, зокрема в частині упорядкування правовідносин, що виникають між володільцем інформації та власником інформаційної системи або мережі; е) встановлено механізм надання інформаційних послуг інформаційними агентствами та визначено гарантії забезпечення свободи їх діяльності; є) упорядковано процедурні питання, пов'язані з обігом інформації, зокрема науково-технічної; ж) особливу увагу приділено питанням забезпечення державної таємниці, поводження із засекреченими матеріальними носіями інформації, технічного захисту секретної інформації; з) визначено важливість захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, що є особливо актуальним у зв'язку з веденням інформаційно-психологічної війни проти України; и) створено умови для задоволення інформаційних потреб громадян, суспільства та держави у використанні інформаційних мереж та ресурсів.

Також варто зазначити, що окремими законодавчими актами створено відповідні органи державної влади (суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики), до повноважень яких віднесено участь у межах наданих повноважень у

формуванні такої політики шляхом вироблення відповідних концепцій та програм, а також їх реалізацію. Більш детально зазначені нормативно-правові акти, що визначають адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, буде проаналізовано в наступному розділі.

Особливу увагу слід звернути на Кодекс України про адміністративні правопорушення, сфера дії якого стосується окремих видів адміністративних правопорушень, вчинення яких створює загрозу належному функціонуванню інформаційної сфери та ефективній реалізації державної інформаційної політики. Такими правопорушеннями можна визначити наступні: порушення Правил надання телекомунікаційних послуг (ст. 148-1), використання засобів зв'язку з метою, що суперечить інтересам держави, з метою порушення громадського порядку та посягання на честь і гідність громадян (ст. 148-3), незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 163-9), порушення порядку розкриття інформації на фондовому ринку (ст. 163-11), порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень (ст. 166-4), незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8), порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків (ст. 184-2), розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 185-11), порушення законодавства про друковані засоби масової інформації (ст. 186-6), порушення законодавства про державну таємницю (ст. 212-2), порушення права на інформацію та права на звернення (ст. 212-3) [180] тощо.

Значення КУпАП полягає в тому, що його положеннями визначається коло діянь (адміністративних правопорушень в інформаційній сфері), закріплюються заходи адміністративної відповідальності за зазначені діяння, визначається коло суб'єктів (які в даному випадку виступають суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики) та їх повноваження щодо притягнення до відповідальності, складання відповідних документів тощо.

Але варто зазначити, що КУпАП сьогодні не повною мірою відповідає потребам сьогодення у регулюванні правовідносин в інформаційній сфері, характеризується безсистемністю та інколи застарілістю правових норм. Зважаючи на появу нових загроз

належному функціонуванню інформаційної сфери особливої уваги потребує своєчасне внесення змін та доповнень до КУпАП у частині закріплення нових видів адміністративних правопорушень, уточнення заходів адміністративної відповідальності, що можуть застосовуватися до винних осіб, зміни процедури провадження у справах про адміністративні правопорушення. Так, зокрема, сьогодні нагальною потребою є вдосконалення механізму адміністративної відповідальності за правопорушення, що пов'язані з обігом інформації з обмеженим доступом, оптимізація наявного механізму розгляду справ про адміністративні правопорушення, в яких може використовуватися інформація з обмеженим доступом.

Остання група правових засад державної інформаційної політики є найбільш численною, оскільки складається з підзаконних нормативно-правових актів, включаючи постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, акти міністерств України у сфері, що аналізується. Зазначені нормативно-правові акти деталізують положення, викладені у законах, персоналізують приписи, що містяться у законах, та забезпечують їх практичну реалізацію.

Серед актів Президента України, норми яких визначають ключові засади державної інформаційної політики, можна визначити такі укази: «Про деякі питання передачі державної таємниці іноземній державі чи міжнародній організації» від 14.12.2004 р. № 1483 [337], «Про Міжвідомчу комісію з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України» 22.01.2002 р. № 63 [387], «Про Національний координаційний центр кібербезпеки» від 07.06.2016 р. № 242 [391], «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» від 15.03.2016 р. № 96 [411], «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.2015 р. № 287 [412], «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо підвищення ефективності планування в секторі безпеки і оборони» від 13.05.2014 р. № 468 [413].

Основними нормативно-правовими актами, що прийняті Кабінетом Міністрів України в рамках забезпечення державної інформаційної політики, є такі постанови

та розпорядження: «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996 [341], «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 № 8787 [365], «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 13.12.2010 р. № 2250-р [418], «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 р. № 386 [419].

Спеціальним суб'єктом забезпечення державної інформаційної політики є Міністерство внутрішніх справ України в цілому та Національна поліція України зокрема. Зазначеними органами також прийнято низку нормативно-правових актів, положення яких визначають, переважно, особливості реалізації державної інформаційної політики, зокрема в частині забезпечення законності і правопорядку у сфері, що аналізується. Найбільш значущими документами в даній галузі можна визначити такі накази: «Про затвердження Інструкції з автоматизованого обліку адміністративних правопорушень» від 04.07.2016 р. № 595 [343], «Про затвердження Інструкції з діловодства в системі Міністерства внутрішніх справ України» від 23.08.2012 р. № 747 [344], «Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України» від 13.06.2016 р. № 503 [345], «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події» від 06.11.2015 р. № 1377 [349], «Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Національної поліції України» від 10.05.2016 р. № 385 [356], «Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України» від 10.11.2015 р. № 85 [327], «Про затвердження Положення про Департамент комунікації Національної поліції України» від 04.12.2015 р. № 145 [360], «Про затвердження Положення про контроль за станом технічного захисту інформації в органах і підрозділах Національної поліції України» від 29.02.2016 р. № 139 [364], «Про затвердження Положення про територіальний сервісний центр МВС» від 29.12.2015 р. № 1646 [369], «Про організацію доступу до відомостей персонально-довідкового обліку єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України» від 29.11.2016 № 1256 [396] тощо.

Особливої уваги заслуговує укладення міжвідомчих нормативно-правових актів, положеннями яких вирішено процедурні питання, що виникають під час взаємодії окремих суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики. Як приклад таких міжвідомчих документів можна навести такі: наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» від 11.01.2016 р. № 4/5 [348], наказ Служби безпеки України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про Об'єднаний центр з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб, заручників та встановлення місцезнаходження безвісти зниклих в районі проведення антитерористичної операції» від 19.05.2016 № 237 [367].

Не менш важливе регулятивне значення мають нормативно-правові акти, прийняті іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики, а саме: наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, які містять відомості, що становлять службову інформацію у Міністерстві юстиції України» від 08.06.2011 р. № 1536/5 [351], наказ Державного агентства екологічних інвестицій України «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію у Держекоінвестагентстві» від 14.10.2013 р. № 195 [352], наказ Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, які містять відомості, що становлять службову інформацію у Національному агентстві України з питань державної служби» від 19.02.2013 р. № 28 [353], наказ МНС України «Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію та Інструкції з питань обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, які містять відомості, що становлять службову інформацію у Міністерстві надзвичайних ситуацій України» від 26.07.2011 р. № 755 [354], наказ Міністерства інформаційної політики України «Про затвердження Положення про Громадську раду при

Міністерстві інформаційної політики України» від 03.07.2015 р. № 33 [358], наказ Служби безпеки України «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» від 12.08.2005 р. № 440 [342]. Зазначені нормативно-правові акти регулюють особливості діяльності відповідних суб'єктів забезпечення (формування та реалізації) державної інформаційної політики, конкретизують завдання зазначених суб'єктів щодо забезпечення належного функціонування інформаційної сфери, визначають форми та методи їх діяльності.

Більш детально зміст наведених вище нормативно-правових актів, що становлять правові засади державної інформаційної політики, буде проаналізовано в наступних розділах даного дослідження, проте в рамках даного підрозділу слід зупинитися на проблемних питаннях, що сьогодні існують у національному законодавстві, та шляхах їх вирішення у напрямі формування в Україні дійсно відкритого та демократичного інформаційного суспільства, входження національного інформаційного простору до міжнародного, зокрема європейського.

Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, присвячених урегулюванню різноманітних питань, що виникають у ході формування та реалізації державної політики в інформаційній сфері, все ще спостерігається певна кількість невирішених проблемних питань. Зокрема, залишається неврегульованою значна кількість питань, пов'язаних з окремими напрямками реалізації державної інформаційної політики, наприклад недостатньо вичерпно розкрито механізм надання інформаційних запитів. Також як окремий недолік можна виділити відсутність чітко сформованого переліку інформації з відкритим і обмеженим доступом. Звідси випливає наступна проблема: недостатній рівень правового регулювання безпосереднього віднесення тієї чи іншої інформації до таємної, конфіденційної чи службової. У зв'язку з цим виникає потреба у виробленні на законодавчому рівні більш деталізованої класифікації інформації як ключового об'єкта державної інформаційної політики.

Слід звернути увагу на те, що на законодавчому рівні відсутні визначення таких важливих термінів, як «державна інформаційна політика», «національний інформаційний простір», «інформаційно-психологічна безпека», «предмет інформаційних правовідносин» та багато інших, зокрема тих, які стосуються використання мережі Інтернет або інших міжнародних інформаційних систем.

Фактично, поза межами правового регулювання залишається питання вироблення дієвого механізму захисту інформації та забезпечення інформаційної безпеки взагалі, що зумовлено занадто великою кількістю вузькопрофільних нормативно-правових актів. Указане тільки сприяє ще більшому накопиченню нормативно-правових актів та розширенню і без того великої правової бази, що регулює інформаційні відносини.

Залишаються невирішеними проблеми, що стосуються регулювання та розвитку медіа-простору, відновлення технічного обладнання, включаючи мережу дротового радіомовлення, впливу іноземних держав на національну медіа-структуру, ІТ-спеціалістів тощо.

Наведене вище свідчить про недосконалість законодавчої бази, яка забезпечує здійснення державної інформаційної політики, що, в першу чергу, знижує її ефективність і ускладнює проведення. З огляду на це слушною є точка зору Т. В. Гамана, на думку якого сучасне інформаційне законодавство має значну кількість недоліків і неточностей, а тому необхідно «...встановити чітку ієрархічну єдність законів; кодифікувати велику кількість існуючих законів та підзаконних актів; узгодити понятійний апарат, виправити термінологічні неточності; концептуально узгодити нові правові акти в сфері суспільних інформаційних відносин із раніше прийнятими» [90, с. 275-276].

Певною мірою вирішити дане питання уявляється можливим за допомогою прийняття Інформаційного кодексу. Так, зокрема, на необхідності кодифікації інформаційного права наголошено в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», де зазначається, що «...з метою підвищення ефективності розвитку інформаційного суспільства необхідно створити цілісну систему законодавства, гармонізовану з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства, зокрема здійснити кодифікацію інформаційного законодавства» [399].

Необхідно зазначити, що проблематика кодифікації джерел інформаційного права обумовила виникнення дискусії, предметом якої стало питання про те, яким способом упорядкувати законодавчу базу інформаційного права: прийняти окремий Інформаційний кодекс або дати можливість законодавчим актам окремо

розвиватися. На нашу думку, доцільним є прийняття Інформаційного кодексу як базового нормативно-правового акта, положення якого мають чітко визначати ключові засади проведення державної інформаційної політики в державі.

Під час розроблення Інформаційного кодексу необхідно виходити з того, що охопити ним усі інформаційні відносини неможливо, оскільки вони є не статичними, а динамічними: їм характерна динамічність, швидкий розвиток і постійні переходи на абсолютно нові рівні. Тому більш логічно розробити цей документ як повноцінну фундаментальну базу інформаційного права, яка б могла задовольняти вимогам постійного розвитку інформаційної сфери й існувати достатньо тривалий час, не потребуючи при цьому змін. Погоджуємося з точкою зору Є. А. Гетьмана, згідно з якою «...при здійсненні кодифікації уповноважений орган державної влади повинен спрямувати свої дії на розробку такого правового документа, до якого буде вноситися незначна кількість змін у майбутньому» [92, с. 42-50]. Окремі ж питання можна буде врегулювати саме за допомогою прийняття спеціалізованих нормативно-правових актів. У даному контексті слід звернути увагу на Модельний інформаційний кодекс для держав-учасниць СНД, у якому «...закріплені певні фундаментальні підвалини інформаційного права, надано визначення важливим термінам інформаційного законодавства, значною мірою врегульовано інформаційні відносини» [241], але на практиці відсутній дієвий механізм реалізації його положень.

На підставі наведеного слушною є позиція Є. А. Гетьмана, який пропонує створити в Україні «...спеціальну уповноважену комісію з питань кодифікації законодавства, тобто орган, що буде спрямовувати свої дії, по-перше, на об'єднання нормативно-правових актів, а також норм, що в них містяться, в єдину систему, і, по-друге, – на переробку змісту таких норм, після чого проект кодифікаційного документу буде направлений на затвердження до уповноваженого органу» [94, с. 28-35]. На нашу думку, такий орган доцільно створити при Верховній Раді України, оскільки саме вона є єдиним законодавчим органом у державі. Зазначений орган повинен відігравати координуючу роль у процесах, пов'язаних з кодифікацією окремих галузей законодавства шляхом вироблення усталеної методології (концепції), загальних підходів до відповідних процесів, налагодження конструктивної взаємодії держави та громадськості у законотворчих процесах.

Зрозуміло, що діяльність Комісії повинна мати систематичний (тимчасовий) характер та відбуватися у разі виникнення потреби у проведенні кодифікаційної роботи. Особливої уваги потребує вирішення питання щодо якості кадрового забезпечення такого органу, оскільки його працівники повинні бути безпосередньо знайомі з особливостями нормотворчої та правотворчої роботи, мати практичні навички застосування норм права для забезпечення належного функціонування окремих сфер суспільного життя, у даному випадку інформаційної сфери.

Особливої уваги з боку науковців заслуговує формування державної інформаційної політики з урахуванням європейських правових стандартів. Урахування зазначених стандартів дозволить на законодавчому рівні закріпити норми, які б регламентували інформаційні відносини; створити необхідні передумови для формування та розвитку інформаційного суспільства; визначити повноваження держави у сфері упорядкування інформаційних відносин; розробити механізм взаємодії засобів масової інформації з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства; врегулювати особливості функціонування сфер видавничої справи, рекламної, а також науково-технічної діяльності; вирішити різноманітні проблемні питання, пов'язані з охороною права інтелектуальної власності, тощо. Також вважаємо, що важливого значення у ході формування та реалізації державної інформаційної політики набуває з'ясування особливостей міжнародної інформаційної діяльності та перспектив входження України до міжнародного інформаційного простору [283, с. 256-258].

Державна інформаційна політика неодмінно повинна бути спрямована на чітке визначення механізму діяльності відповідних органів державної влади та інших суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики щодо врегулювання інформаційних відносин, гарантування кожної особи права на доступ до інформації. У зв'язку з цим важливого значення набуває вироблення на законодавчому рівні упорядкованої процедури безперервного накопичення, оновлення та зберігання інформації (інформаційних ресурсів), оновлення технологічних пристроїв, які забезпечують функціонування інформаційних відносин відповідно до сучасних світових технологій. Усе це неможливо без наявності належної матеріально-

технічної та фінансової бази, а також чітких правових та організаційних основ інформаційної діяльності.

Погоджуємося з точкою зору Р. А. Калюжного, який вважає, що правотворення як засіб впровадження державної інформаційної політики в життя «має базуватися на основі методології системного і комплексного підходів, зокрема теорії формування комплексних гіперсистем права, агрегації галузевих інститутів права (національного та міжнародного)» [424, с. 17]. У зв'язку з цим вважаємо, що окреме місце в механізмі формування державної інформаційної політики повинно належати науковим розробкам учених і спеціалістів у сфері інформаційного права, присвяченим перспективним шляхам реалізації такої політики та її правового регулювання.

У сукупності зазначені дії можуть стати запорукою створення конкурентоспроможної національної інформаційної системи, яка буде сприяти формуванню справжнього інформаційного суспільства в Україні. Практично це неможливо без узгодженої, систематизованої та досконалої нормативної бази, яка б забезпечила достатній рівень правового регулювання її проведення [269, с. 148-151]. Важливим, на нашу думку, є зауваження І. Р. Березовської та І. М. Русака з приводу того, що «...нормативно-правова база у сфері регулювання розвитку інформаційного суспільства і заходи щодо формування державної інформаційної політики мають повною мірою узгоджуватися із завданнями в сфері інформаційної безпеки, практикою забезпечення збереження державної таємниці, захисту інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури та інформаційних ресурсів від кібератак й інших загроз в інформаційному просторі» [50].

Підсумовуючи, зазначимо, що з метою приведення державної інформаційної політики у відповідність з вимогами сьогодення, її завдання, перш за все, доцільно спрямувати на підвищення рівня здорової конкуренції в інформаційній сфері, забезпечення прозорості роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, впровадження заходів, спрямованих на зменшення некоректного застосування певних інформаційних технологій, створення платформи суспільно значущої інформації з відкритим доступом, яка буде включати культурну спадщину у відцифрованій формі.

1.5. Суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики України

Останнім часом в нашій державі все більше уваги стало приділятися питанням вироблення ефективної державної інформаційної політики, в якій мають бути враховані усі потенційні та існуючі загрози інформаційній безпеці, а також передбачено низку заходів, спрямованих на їх усунення або мінімізацію негативних наслідків у разі їх настання. Необхідність удосконалення існуючої сьогодні державної інформаційної політики зумовлена наявністю істотного зовнішнього впливу на внутрішньополітичну ситуацію на Україні (у тому числі негативного інформаційно-психологічного впливу), який проводиться шляхом різноманітних інформаційних акцій, компаній та комбінацій, за допомогою яких поширюється неправдива, упереджена інформація.

У зв'язку з цим підтримуємо точку зору І.Р. Березовської та Д.М. Русака, які зазначають, що державна інформаційна політика повинна закласти основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави [50]. Це вимагає зосередження зусиль суспільства та держави на виробленні відповідного механізму, усі елементи якого мають бути орієнтовані на створення, розвиток й забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів у всіх сферах суспільного життя. Ключовим елементом даного механізму є відповідна система суб'єктів. Отже вироблення науково обґрунтованої та адекватної державної інформаційної політики вимагає залучення відповідних суб'єктів, діяльність яких має безпосереднє відношення до забезпечення інформаційної безпеки держави за різними напрямками та яка здійснюється у різноманітних формах. Саме від участі таких суб'єктів у виробленні державної інформаційної політики, якісного виконання ними наданих їм повноважень у цій сфері безпосередньо залежить ефективність функціонування усієї системи інформаційної безпеки. Таким чином важливого значення набуває дослідження системи суб'єктів формування та

реалізації державної інформаційної політики, визначення ознак, які їй притаманні, та з'ясування основних критеріїв та показників ефективності такої системи.

Зважаючи на те, що наше дослідження здійснюється в рамках науки адміністративного права вважаємо за доцільне, перш за все, визначитися зі змістом поняття «суб'єкти формування та реалізації державної інформаційної політики» за допомогою таких категорій як «суб'єкт», «суб'єкт адміністративного права», «суб'єкт адміністративних правовідносин».

Слід зазначити, що поняття «суб'єкт» та «суб'єкт правовідносин» відрізняються за своїм змістом та не є тотожними. Така точка зору зумовлена позицією О.Ф. Скакун, яка вважає, що суб'єктами права є особи, наділені правосуб'єктністю, а суб'єктами правовідносин – індивідуальні або колективні суб'єкти права, що використовують свою правосуб'єктність у конкретних правовідносинах, виступаючи реалізаторами суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, повноважень і юридичної відповідальності [456, с. 356]. Також О.Ф. Скакун звертає увагу, що правосуб'єктність учасників будь-яких правовідносин може мати виключно галузевий характер, тобто реалізується лише в межах певного виду правовідносин [113, с. 39-44]. Отже, учасникам адміністративно-правових відносин, що виникають під час формування та реалізації державної інформаційної політики притаманна адміністративна правосуб'єктність, яка може бути реалізована тільки в цих правовідносинах.

Питанням з'ясування сутності та вироблення оптимальної класифікації суб'єктів адміністративного права присвятило свою увагу багато науковців, зокрема, В. Б. Авер'янов, С.В. Албул, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, В.М. Бевзенко, К.С. Бельський, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, С.О. Кузніченко, Є.В. Курінний, Д.М. Овсянко, С.Г. Стеценко та ін. Звісно, що точки зору наведених вище науковців щодо трактування поняття «суб'єкт адміністративного права» різняться між собою. Наведемо окремі позиції науковців з цього приводу.

Так, в рамках науки адміністративного права існує підхід, відповідно до якого суб'єкт розглядається як учасник адміністративно-правових відносин. Так, наприклад, окремі вчені-адміністративісти під суб'єктом адміністративного права розуміють:

– учасників суспільних відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні (суб'єктивні) обов'язки, встановлені адміністративно-правовими нормами (В. Б. Авер'янов) [5, с. 189];

– реальних учасників адміністративно-правових відносин, які, маючи відповідний адміністративно-правовий статус, беруть участь в організації публічного управління (державного і муніципального), в самій управлінській діяльності, а також у процесі управління (адміністративних процедурах) (Ю. М. Старілов) [469, с. 228-231];

– учасників управлінських відносин, які адміністративно-правовими нормами наділені правами і обов'язками, здатністю вступати в адміністративні правовідносини (Д. М. Бахрах та Б. В. Россинський) [43, с. 124].

У результаті аналізу наведених вище визначень погоджуємося із точкою зору О.І. Безпалової, яка зазначає, що такий підхід є не зовсім вірним, оскільки однією з основних ознак суб'єктів адміністративного права є їх здатність вступати в адміністративні відносини, тобто поняття «суб'єкт адміністративно-правових відносин» має бути більш вузьким, ніж поняття «суб'єкт адміністративного права» [48, с. 63]. Тобто, суб'єкт вважається суб'єктом адміністративного права не лише за умови його обов'язкової участі у певних адміністративно-правових відносинах, а якщо він може бути учасником таких правовідносин.

Більш логічним та теоретично обґрунтованим є трактування більшістю науковців суб'єкта адміністративного права як носія визначеного кола прав та обов'язків. Наведемо позиції окремих вчених з цього приводу:

– суб'єкт адміністративного права – це носій (власник) прав і обов'язків у сфері державного управління, які передбачені адміністративно-правовими нормами, здатний надати права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати (В. Л. Коваль, В. К. Колпаков та Ю. А. Ведерніков) [174, с. 69; 183, с. 69; 76, с. 40];

– суб'єкти адміністративного права – це особа або організація, які за певних умов можуть стати учасниками (сторонами) управлінських відносин та нести юридичну відповідальність за порушення правил у даній сфері (Д. М. Овсянко) [290];

– суб'єкти адміністративного права – це фізичні та юридичні особи, які відповідно до адміністративного законодавства та адміністративно-правових норм

наділені певним обсягом прав та обов'язків у сфері адміністративно-правового регулювання управлінських відносин, а також реалізують функції виконавчої влади (С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова) [8, с. 26];

– суб'єкт адміністративного права може бути визначений як самостійна особа, яка володіє адміністративною правосуб'єктністю, тобто є носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачених нормами адміністративного права, та має потенційну здатність реалізовувати власну волю в адміністративно-правових відносинах (Ю. М. Фролов) [511, с. 551].

Підтримуємо позицію наведених вище вчених щодо трактування поняття «суб'єкт адміністративного права», у зв'язку чим хотілося б підкреслити, що саме здатність суб'єкта відповідним чином реалізовувати надані йому права та виконувати покладені на нього обов'язки (тобто реалізовувати надані йому повноваження у сфері державного управління) є необхідною передумовою його участі в адміністративно-правових відносинах.

Що ж стосується суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики, то ним є носій передбачених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків щодо формування в межах наданих повноважень державної інформаційної політики та реалізації (з використанням відповідних форм та методів) її положень у сфері забезпечення інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній сфері, сприяння розвитку інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки.

На жаль сьогодні на законодавчому рівні відсутнє як саме визначення поняття «суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики», так і чітке закріплення їх переліку. На нашу думку, зважаючи на те, що саме від ефективності діяльності зазначених суб'єктів безпосередньо залежить стан забезпечення національної безпеки нашої держави в інформаційній сфері, така ситуація є неприпустимою та вимагає свого якнайшвидшого вирішення.

Слід зазначити, що на законодавчому рівні (ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964) чітко окреслено лише перелік суб'єктів забезпечення національної безпеки, до числа яких віднесено такі: 1) Президент України; 2) Верховна Рада України; 3) Кабінет Міністрів України; 4) Рада національної безпеки і оборони України; 5) міністерства та інші центральні

органи виконавчої влади; 6) Національний банк України; 7) суди загальної юрисдикції; 8) прокуратура України; 9) Національне антикорупційне бюро України; 10) місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; 11) Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; 12) органи і підрозділи цивільного захисту; 13) громадяни України, об'єднання громадян [397]. Кожен із наведених вище суб'єктів уповноважений в межах наданої йому компетенції здійснювати заходи щодо забезпечення національної безпеки держави у різних сферах суспільного життя, і інформаційна сфера у даному випадку не є виключенням.

Зважаючи на те, що кібербезпека є складовою частиною інформаційної безпеки, вважаємо за доцільне навести перелік суб'єктів забезпечення кібербезпеки, який наведений в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» від 15.03.2016 р. № 96 [411]. Відповідно до зазначеного Указу система суб'єктів забезпечення кібербезпеки складається із сукупності державних органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань, правоохоронних органів, наукових установ, навчальних закладів, громадських об'єднань, а також підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які провадять діяльність у сфері електронних комунікацій, захисту інформації та/або є власниками об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Виходячи із чого не зовсім зрозумілим є відмежування правоохоронних органів від державних органів, оскільки правоохоронні органи входять до системи органів державної влади. У зв'язку з цим виникає питання, про які саме правоохоронні органи мова йде в Указі Президента України.

В Указі також наводиться більш конкретизований перелік органів, на які покладається обов'язок щодо забезпечення кібербезпеки. Так, повноваження щодо здійснення координації та контролю діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони, які забезпечують кібербезпеку України покладаються на Раду національної безпеки і оборони України. Іншими суб'єктами, які становлять основу національної системи кібербезпеки, є Міністерство оборони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служба безпеки України, Національна поліція України,

Національний банк України, розвідувальні органи, які в установленому порядку виконують покладені на них завдання [411].

Слід зазначити, що існує проект Концепції інформаційної безпеки держави, в якому чітко визначено, що суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки є: 1) громадяни України, об'єднання громадян, громадські організації та інші інститути громадянського суспільства; 2) Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, інші центральні органи виконавчої влади та органи сектору безпеки і оборони України; 3) засоби масової інформації та комунікації різних форм власності, підприємства, заклади, установи та організації різних форм власності, що здійснюють інформаційну діяльність; 4) наукові установи, освітні і навчальні заклади України, які, зокрема, здійснюють наукові дослідження та підготовку фахівців за різними напрямками інформаційної діяльності, в галузі інформаційної безпеки [192]. У проекті Концепції також визначаються повноваження органів державної влади щодо забезпечення інформаційної безпеки. Що стосується даного переліку, то тут незрозумілим є виокремлення як окремих суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки профільних наукових установ, освітніх і навчальних закладів України. Звісно ж зазначені суб'єкти відіграють важливу роль, перш за все, у виробленні державної інформаційної політики, проте їх було б доцільно віднести або до числа державних суб'єктів (оскільки вони переважно знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України або інших профільних міністерств), або до числа приватних (і цілком логічно, що мають відношення до інституцій громадянського суспільства).

Таким чином, можна дійти висновку, що на законодавчому рівні досі не визначено чіткого переліку суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, так само як і суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки. Вважаємо за доцільне під час з'ясування переліку таких суб'єктів виходити із закріплених на рівні відповідних нормативно-правових актів, а також їх проектів, суб'єктів забезпечення національної безпеки (враховуючи тих з них, що мають безпосереднє відношення до забезпечення нормального функціонування інформаційної сфери), суб'єктів забезпечення кібербезпеки (зважаючи на те, що кібербезпека є складовою інформаційної безпеки) та суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки.

Зважаючи на значну кількість суб'єктів, яка міститься у різноманітних нормативно-правових актах, присвячених врегулюванню питань забезпечення як національної безпеки в цілому, так і інформаційної зокрема, важливого значення набуває здійснення класифікації суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, що зумовлено значною кількістю таких суб'єктів та різноманітністю дій, які вони виконують. Вироблення відповідної класифікації дозволить виділити характерні риси, притаманні системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, виокремити ознаки, що властиві кожному суб'єкту або їх групі.

Класифікація суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики повинна відбуватися з урахуванням відповідних критеріїв. У зв'язку з цим слід звернути увагу на точку зору О. В. Мацелик, яка зазначає, що будь-якого із існуючих критеріїв недостатньо для розмежування суб'єктів адміністративного права, оскільки комплексна типологія суб'єктів адміністративного права можлива лише на основі застосування в сукупності декількох способів їх поділу [233, с. 270]. Зважаючи на наведене важливого значення набуває застосування комплексного підходу до виокремлення та класифікації суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики з обранням відповідних критеріїв.

У даному контексті доцільно звернути увагу на підхід О.І. Безпалової щодо класифікації суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, яка у результаті аналізу праць вчених-адміністративістів пропонує виокремити такі види суб'єктів: 1) за походженням (ступенем належності до держави): державні (органи державної влади), недержавні (органи місцевого самоврядування, інституції громадянського суспільства); 2) за характером компетенції: загальні (наприклад, Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України), спеціальні (правоохоронні органи, суд); 3) за кількісним показником (складом): індивідуальні (наприклад, окремі громадяни, посадові особи, журналісти засобів масової інформації), колективні (наприклад, відповідні органи виконавчої влади, суд, громадські організації правоохоронної спрямованості); 4) за терміном дії (або способом призначення суб'єктів): постійні (наприклад, органи внутрішніх справ, органи прокуратури), виборні (або тимчасові) (наприклад, органи місцевого самоврядування, тимчасова слідча комісія Верховної Ради України) [48, с. 67-68].

Подібна класифікація дозволяє дослідити усі аспекти діяльності суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, отже її можна брати за основу під час вироблення класифікацій.

Необхідно звернути увагу на точку зору, викладену В.К. Конахом в аналітичній доповіді «Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання» в рамках роботи Національного інституту стратегічних досліджень, де зазначається, що державне управління інформаційною сферою здійснюють регуляторні органи, органи виконавчої влади, комітети Верховної Ради України та інші органи державної влади [187]. На нашу думку, тут не йдеться про наявність авторського підходу до класифікації суб'єктів, які забезпечують державну інформаційну політику, оскільки вказані суб'єкти просто перелічуються.

На нашу думку, найбільш оптимальним базовим критерієм, за яким здійснюється класифікація суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, є походження конкретного суб'єкта або ступінь належності до держави. За таким критерієм вказані суб'єкти можна класифікувати на державні (які представлені відповідними органами державної влади) та недержавні (які складаються із органів місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та окремих громадян) [254, с. 149-154]. На нашу думку, цей перелік можна було б доповнити міжнародними суб'єктами, які також здійснюють вплив на процес формування державної інформаційної політики, проте в рамках даного дослідження вважалося за доцільне не виокремлювати їх у самостійний блок. Така думка зумовлена тим, що рішення міжнародних суб'єктів носять переважно рекомендаційний характер, що може враховуватися або не враховуватися іншими суб'єктами. Звісно ж, що не можна применшувати значення міжнародних суб'єктів та важливість налагодження конструктивної взаємодії із суб'єктами, що функціонують в межах нашої держави.

Державні та недержавні суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики відрізняються між собою характером наданої їм компетенції в означеній сфері, тобто своїм адміністративно-правовим статусом.

Теоретично можна було б суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики поділити на суб'єктів, що беруть безпосередню участь у формуванні такої політики, та суб'єктів, на яких покладається обов'язок щодо реалізації основних

положень зазначеної політики. Проте, на нашу думку, такий підхід не дозволив би чітко відмежувати ці дві категорії суб'єктів, оскільки є такі органи, що створені саме з метою формування та одночасно реалізації державної інформаційної політики, є органи, участь яких у формуванні державної інформаційної політики є одним із напрямів їх діяльності, який вони здійснюють паралельно із іншими в рамках наданих їм повноважень. Отже, вважаємо, що не є доцільним обрання в якості критерію класифікації суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики саме рівень їх участі у цих процесах та характер їх компетенції [276].

Що стосується державних суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики в Україні, то до їх числа можна віднести:

1) загальні суб'єкти – вищі органи державної влади, а також координаційні та консультативні органи, що створені при них (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України). Особливістю цих суб'єктів є те, що вони безпосередньо беруть участь у формуванні державної інформаційної політики шляхом визначення стратегічних національних інтересів України в інформаційній сфері, вироблення системи заходів щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері. Зазначені суб'єкти в рамках формування державної інформаційної політики беруть участь у розробці проектів нормативно-правових актів, положення яких регулюють механізм забезпечення національних інтересів в інформаційній сфері, особливості забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки (зокрема, законів України, указів Президента України, державних програм та доктрин, міжнародних договорів, інших нормативних актів і документів з питань інформаційної безпеки України); вживають заходів щодо вироблення дієвого механізму координації діяльності усіх суб'єктів і здійснення контролю за належним виконанням покладених на них обов'язків у сфері реалізації державної інформаційної політики. Таким чином, на вищі органи державної влади України покладається обов'язок щодо розвитку нормативно-правової бази для регулювання процесів становлення та функціонування інформаційного простору і його захисту від зовнішніх загроз та її гармонізація з нормами міжнародного права, вимогами міжнародного співробітництва, нормами і стандартами Європейського Союзу; розробка та

реалізація ефективної державної інформаційної політики з метою розвитку національного інформаційного простору та гармонізації системи управління і координації між суб'єктами, які реалізують державну інформаційну політику та державну політику в сфері інформаційної безпеки [192]. Від ефективності діяльності зазначеної групи суб'єктів щодо формування державної інформаційної політики безпосередньо залежить охорона та захист основних прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері, недопущення настання зовнішній та внутрішніх загроз у цій сфері та мінімізація їх негативного впливу, що у результаті має призвести до стабільного розвитку національного інформаційного простору. Слід підкреслити, що під час формування державної інформаційної політики шляхом вироблення відповідної нормативно-правової бази суб'єкти, що належать до першої групи, повинні особливу увагу приділяти питанням запровадження постійного моніторингу впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в інформаційній сфері, за результатами якого повинні прийматися рішення про вжиття відповідних заходів реагування.

2) Спеціальні суб'єкти, які складаються з центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів (Міністерство інформаційної політики України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Державна служба України з питань захисту персональних даних, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Міністерство освіти і науки України тощо), центральних органів державного управління (наприклад, Національний банк України), державних органів, що виконують правоохоронні функції, але не входять до числа органів виконавчої влади (Національне антикорупційне бюро України, прокуратура України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України), військових формувань, утворених відповідно до законів України (Збройні Сили України); судів загальної юрисдикції. В рамках даної групи знаходяться основні суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики, діяльність яких безпосередньо спрямована на вироблення та прийняття конкретизованих концептуальних документів в сфері сталого розвитку інформаційного простору,

формування шляхів реалізації їх положень та здійснення контрольних заходів за їх виконанням суб'єктами, які входять до системи органів виконавчої влади.

Основними суб'єктами, які в рамках даної групи уповноважені вживати заходів щодо формування державної інформаційної політики, є Міністерство інформаційної політики України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Державна служба України з питань захисту персональних даних. Саме на ці органи на рівні відповідних нормативно-правових актів покладається обов'язок щодо забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, забезпечення функціонування і захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах і на об'єктах інформаційної діяльності, а також у сферах використання державних інформаційних ресурсів в частині захисту інформації [315; 335]. В рамках виконання покладених на них обов'язків ці органи беруть активну участь у виробленні державної інформаційної політики, зокрема у сфері розвитку інформаційного суспільства, забезпечення інформаційного суверенітету, електронного документообігу в частині захисту інформації державних органів та органів місцевого самоврядування, захисту прав громадян на вільний збір, зберігання, використання і поширення інформації, у тому числі на тимчасово окупованих територіях та у районі проведення антитерористичної операції тощо. Участь Міністерства інформаційної політики України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, Державної служби України з питань захисту персональних даних у виробленні державної інформаційної політики здійснюється шляхом розробки проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до їх компетенції.

Що стосується інших суб'єктів, які входять до цієї групи (Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України та ін.), то їх роль у процесах забезпечення державної інформаційної політики полягає у створенні відповідних умов для охорони та захисту

інтересів держави у сфері інформаційної безпеки; проведенні розвідувальної та інформаційно-аналітичної діяльності в інтересах національної безпеки, оборони держави та державного кордону; проведенні постійного моніторингу інформаційного середовища; виявленні потенційних та реальних інформаційних загроз в оборонній сфері; здійсненні попереджувальних інформаційних заходів; забезпеченні впровадження та розвитку новітніх інформаційних технологій у сфері оборони тощо. Зазначені заходи здійснюються з урахуванням адміністративно-правового статусу кожного із наведених вище суб'єктів виключно в рамках наданої їм компетенції. Таким чином, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Національна поліція України та Державна прикордонна служба є спеціальними суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики, що визначається їх особливим адміністративно-правовим статусом у цій сфері.

Недержавними суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики в Україні є: органи місцевого самоврядування; інституції громадянського суспільства (різноманітні об'єднання громадян та окремі громадяни, засоби масової інформації).

Відповідно до національного законодавства органи місцевого самоврядування з урахуванням особливостей кожного окремо взятого регіону нашої держави зобов'язані реалізовувати положення державної політики в усіх сферах суспільного життя, у тому числі і в інформаційній. Так, зокрема, органи місцевого самоврядування (зокрема сільські, селищні, міські ради) в рамках реалізації державної інформаційної політики уповноважені сприяти діяльності Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка є одним із основних суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики; приймати рішення про заснування аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників; заслуховувати інформацію прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території; створювати та забезпечувати функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації [388]. Виконання наведених

вище завдань дозволить в межах окремого регіону створити належні умови для реалізації життєво важливих інтересів громадян, суспільства та держави в інформаційній сфері, захисту інформаційного простору від інформаційних загроз, його сталого розвитку.

Що стосується інституцій громадянського суспільства, як одного із суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, то хотілося б підкреслити, що на відміну від органів місцевого самоврядування, які переважно беруть участь у реалізації такої політики, громадськість сьогодні є одним із активних учасників самого процесу формування державної інформаційної політики. На важливості та значущості залучення громадян до процесів управління державними справами та місцевого самоврядування наголошується, зокрема, у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки [416]. Активна участь громадян в управлінні державними справами через різноманітні форми публічної громадської активності та самоорганізації дозволяє створити належні умови для задоволення інтересів, захист прав і свобод людини і громадянина в усіх сферах суспільного життя, у тому числі і в інформаційній.

Зважаючи на це одним із стратегічних пріоритетів державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні є забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної, регіональної політики, зокрема, шляхом створення умов для забезпечення широкого ефективного представництва інтересів громадян в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, проведення регулярних консультацій (діалогу) із громадськістю з найважливіших питань життя суспільства і держави. Зважаючи на це на законодавчому рівні закріплюються шляхи забезпечення ефективності процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення [416], зокрема щодо формування єдиної державної інформаційно-просвітницької політики у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства. Слід зазначити, що участь громадськості у формуванні державної інформаційної політики переважно здійснюється шляхом проведення органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-правових

актів, що мають важливе суспільне значення (у тому числі тих, що стосуються забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері).

Висновки до розділу 1

Встановлено, що інформація як основний компонент єдиного світового інформаційного простору здійснює універсальний вплив практично на всі сторони життєдіяльності людини, суспільства і держави. З'ясовано, що ефективна реалізація тих можливостей, які надає інформація та пов'язані з нею процеси, вимагає швидкого переходу нашої країни до інформаційного суспільства, що, як наслідок, має сприяти її входженню до світової інформаційної спільноти. Доведено, що основними складовими інформаційного суспільства виступають інформація (інформаційні потоки), інформаційні та телекомунікаційні технології, інформаційні ресурси та власне людина, яка безпосередньо бере участь в усіх процесах, пов'язаних з інформацією та її використанням. Визначено об'єктивні показники, які характеризують процес формування в Україні інформаційного суспільства.

Окреслено перспективні напрями оптимізації державної інформаційної політики в межах її об'єкта – інформації.

Встановлено, що концептуальні засади державної інформаційної політики повинні складатися із загальної (стратегічної) мети, завдань, що сприяють досягненню поставленої мети, та системи відповідних принципів, на яких вона має формуватися та реалізовуватися.

З'ясовано, що метою державної інформаційної політики є створення належних умов для розвитку інформаційного суспільства в Україні шляхом вироблення відповідного адміністративно-правового механізму формування інформаційного суспільства, координації та здійснення контролю за виконанням завдань щодо його розбудови. Сформульовано перелік завдань державної інформаційної політики.

Зроблено висновок, що мета та завдання державної інформаційної політики визначають систему принципів, на яких вона повинна будуватися. Запропоновано

власний підхід до класифікації принципів державної інформаційної політики, які доцільно поділити на загальні та спеціальні принципи.

З'ясовано, що загальними принципами державної інформаційної політики є: верховенства права та законності; гласності (відкритості); системності (комплексності), наукової обґрунтованості та плановості. Розкрито зміст зазначених принципів у контексті формування та реалізації державної інформаційної політики.

До числа спеціальних принципів державної інформаційної політики запропоновано віднести такі: захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки; пріоритету прав і свобод людини, зокрема права кожного на вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації; гармонізації (забезпечення балансу) інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (вітчизняної інформаційної продукції); гармонізації інформаційного законодавства; недопущення незаконного розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації; пропорційності та адекватності заходів захисту інформації реальним та потенційним ризикам; забезпечення незалежності засобів масової інформації з одночасним недопущенням зловживанням ними свободою власної діяльності; мінімізації негативного інформаційного впливу. Надано характеристику кожному принципу та з'ясовано умови їх дотримання в діяльності відповідних суб'єктів.

Встановлено, що напрями державної інформаційної політики розглядаються як узагальнююча характеристика її призначення (відображення її загальної мети) та сукупність дій, спрямованих на досягнення об'єктивно обумовлених цілей та завдань такої політики.

Основними напрямками державної інформаційної політики визначено такі: 1) дотримання інформаційних прав громадян, створення гарантій їх забезпечення, інформаційної освіти населення; 2) інформатизація органів державної влади та органів місцевого самоврядування, налагодження електронних форм взаємодії з населенням; 3) впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя; 4) забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, зокрема шляхом створення ефективного сектору безпеки і оборони та

підвищення обороноздатності держави; 5) захист інформації та інформаційних ресурсів, зокрема в частині забезпечення кібербезпеки; 6) розвиток незалежних засобів масової інформації та формування високоякісного медіапростору. Наведено перелік заходів, що мають реалізовуватися в рамках кожного окремого напрямку державної інформаційної політики.

Зроблено висновок, що сьогодні на законодавчому рівні недостатньо вичерпно сформульовано перелік напрямів державної інформаційної політики; існуючий перелік, викладений у Законі України «Про інформацію», не повною мірою враховує весь спектр загроз функціонуванню інформаційної сфери (зокрема, зумовлених веденням інформаційно-психологічної та торговельно-економічної війни, збройної агресії проти України). Аргументовано необхідність прийняття Закону України «Про державну інформаційну політику», орієнтованого саме на вироблення адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної інформаційної політики, в якому мають знайти своє відображення як напрями такої політики, так і заходи, спрямовані на їх реалізацію.

Доведено, що правовими засадами державної інформаційної політики є сукупність правових норм, що визначають стратегічний курс держави в інформаційній сфері, регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі взаємодії органів державної влади, бізнесу та інституцій громадянського суспільства в напрямі забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави, визначають механізм впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя.

Проведений аналіз правових засад державної інформаційної політики дозволив проаналізувати проблемні питання, що сьогодні існують в національному законодавстві, та окреслити шляхи їх вирішення у напрямі формування в Україні дійсно відкритого та демократичного інформаційного суспільства. Обґрунтовано доцільність прийняття Інформаційного кодексу як базового нормативно-правового акту, положення якого мають визначати засади проведення державної інформаційної політики; внесення доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Зазначено, що ефективність державної інформаційної політики переважно

залежить від стану правового регулювання відносин, що виникають в інформаційній сфері, особливе місце серед яких належить адміністративним правовідносинам. Розкрито значення адміністративно-правових норм в контексті забезпечення державної інформаційної політики.

Наголошено, що складність процесу забезпечення державної інформаційної політики зумовлюється значною кількістю суб'єктів, що беруть у ньому участь (окремі суб'єкти виступають одночасно і як суб'єкти формування, і як суб'єкти реалізації такої політики). Запропоновано класифікувати вказані суб'єкти на державні та недержавні.

Показано, що державні суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики в Україні поділяються на: 1) загальних суб'єктів – вищі органи державної влади, координаційні та консультативні органи, що створені при них (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України); 2) спеціальних суб'єктів, які складаються з центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів (Міністерство інформаційної політики України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Державна служба України з питань захисту персональних даних, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Міністерство освіти і науки України), державних органів, що виконують правоохоронні функції, але не входять до числа органів виконавчої влади (Національне антикорупційне бюро України, прокуратура України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України), військових формувань, утворених відповідно до законодавства (Збройні Сили України); судів загальної юрисдикції. Обґрунтовано, що особливе місце органів поліції в системі інших суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики зумовлено специфікою їх адміністративно-правового статусу.

Визначено, що недержавними суб'єктами формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні є органи місцевого самоврядування; інституції громадянського суспільства (об'єднання громадян та окремі громадяни, засоби масової інформації).

РОЗДІЛ 2.

Адміністративно-правовий статус

Національної поліції України

як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики

2.5. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики

Однією із необхідних умов формування ефективної державної інформаційної політики є наявність відповідної системи суб'єктів, які уповноважені вживати дієвих заходів щодо вироблення такої політики шляхом прийняття відповідних адміністративно-правових актів та здійснення заходів організаційно-управлінського характеру. Важливе місце в системі суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики посідають органи державної влади, на які покладається обов'язок щодо реалізації правоохоронної функції держави. Такі органи є суб'єктами формування та реалізації державної інформаційної політики у сфері правопорядку. До їх числа належать: Національне антикорупційне бюро України, органи прокуратури, органи Національної поліції України, органи Служби безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Збройні Сили України, суди загальної юрисдикції. Зазначені органи беруть участь у процесі формування державної інформаційної політики в межах наданих їм повноважень шляхом внесення пропозицій щодо оптимізації наявного законодавства у цій сфері (в тому числі адміністративного) та прийняття власних нормативно-правових документів; створення відповідних інформаційних систем та баз даних, у яких накопичується інформація, що становить оперативний інтерес у сфері їх відання; вироблення дієвих алгоритмів прогнозування та виявлення можливих загроз інформаційній безпеці, аналізу різноманітних дестабілізуючих чинників і конфліктів у цій сфері, оцінювання причин їх виникнення та окреслення наслідків їх прояву; протидії правопорушенням, які вчиняються у сфері забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері (зокрема в кіберпросторі).

Ефективність реалізації наведеними вище суб'єктами заходів щодо забезпечення державної інформаційної політики залежить від закріплення на законодавчому рівні відповідного обсягу їх адміністративних повноважень у цій сфері. Коло зазначених повноважень визначається місцем цих органів у системі адміністративно-правових відносин, виникнення яких пов'язано безпосередньо із забезпеченням державної інформаційної політики (як її формуванням, так і реалізацією). В системі суб'єктів, що беруть участь у формуванні та реалізації державної інформаційної політики, особливе місце займає Національна поліція України, оскільки вона є новим органом, створеним у 2015 році. Особливе місце органів Національної поліції в системі інших суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики також зумовлено специфікою її адміністративно-правового статусу. Саме правовий статус органу державної влади є тією центральною категорією, що визначає спрямованість діяльності даного органу, його особливе місце в системі інших органів державної влади, дозволяє отримати висновки про якість та результативність його функціонування. Отже, вважаємо за доцільне в рамках даного підрозділу більш детально зупинитися на з'ясуванні змісту та структури адміністративно-правового статусу органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики.

Питанням з'ясування сутності понять «статус» та «правовий статус» приділила свою увагу значна кількість науковців з різних галузей права (теорії держави і права, конституційного, міжнародного, адміністративного права, теорії державного управління), зокрема такі як: Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, Ю.В. Гридасов, О.В. Зайчук, В.В. Зуй, П.В. Карпов, С.Ф. Константінов, В.М. Корельський, С.Л. Курило Д.В. Лазаренко, Н.М. Оніщенко, В.Д. Перевалов, В.О. Серьогін, А.Ф. Черданцев, Ю. С. Шемшученко, О.М. Ярмиш [492; 491, с. 505; 516, с. 294; 165, с. 35; 206, с. 525; 543; 9, с. 54, 64; 190; 106, с. 175; 449, с. 114; 168, с. 169; 207, с. 79; 67, с. 578; 518, с. 119-123; 497, с. 572; 540, с. 626] та ін.

У довідкових видання поняття статусу тлумачиться як: а) положення, стан чогонебудь або будь-кого [67, с. 578]; б) правове становище (сукупність прав та обов'язків) фізичної або юридичної особи [540, с. 626]; в) правове становище осіб або організацій, установ; г) становище індивіда або групи осіб щодо інших індивідів або груп у

соціальної системі; д) встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їх прав і обов'язків [518, с. 119-123; 497, с. 572]. За допомогою даного терміну відображаються загальні характеристики конкретного суб'єкта (фізичної або юридичної особи), що їм притаманні та відрізняють їх від інших суб'єктів у певній системі. Якщо статус суб'єкта регулюється нормами права (закріплені у відповідних нормативно-правових актах), то вже доцільно вести мову про правовий статус. Більш детально зміст правового статусу суб'єкта розкривається за допомогою різних галузей права (конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне) та відповідних правовідносин, в яких бере даний суб'єкт участь. Тобто термін «правовий статус» може застосовуватися виключно по відношенню до суб'єкта правовідносин.

Що стосується адміністративно-правового статусу, то серед фахівців в галузі адміністративного права та державного управління склалася приблизно ідентична позиція щодо розуміння його змісту, щоправда тлумачення даного терміну дещо відрізняється. Та, на думку Т.О. Коломєць, адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [182, с. 64]. Відповідно до точки зору Н.В. Гудими, адміністративно-правовий статус – це система обов'язків, прав і повноважень як окремих органів державного управління, так і відповідних посадових осіб, щодо яких законами або нормативними правовими актами такі обов'язки, права і повноваження визначаються [109, с. 82]. Є.Є. Додіна, розглядаючи адміністративно-правовий статус громадських організацій як складову частину їх правового статусу, визначає його як правове положення у відносинах із суб'єктами виконавчої влади, врегульоване нормами державного і адміністративного права [135, с. 54]. Відповідно до точки зору О.В. Сазонової, адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення державної безпеки – це «...права та обов'язки щодо владної діяльності з відповідним адміністративно-правовим змістом, яка має особливий предмет і здійснюється у визначених організаційно-правових формах, тобто повноваження із здійснення регулюючих, організуючих і координаційних впливів на сферу державної безпеки; права та

обов'язки відповідних органів державної влади сектору безпеки» [450, с. 13]. Схожі думки наведені у дослідженнях вчених (зокрема, В.Б. Авер'янова, С.А. Буткевича, Д.С. Бондаренка, Г.О. Балики та Д.К.Катрича) щодо інших суб'єктів адміністративно-правових відносин [75, с. 14; 68, с. 355; 5, с. 243; 31, с. 166; 167, с. 34]. Наведені вище науковці розглядають адміністративно-правовий статус зважаючи на специфіку його структури, акцентуючи при цьому увагу на його окремих елементах. Не можна стверджувати, що даний підхід є помилковим, проте, на нашу думку, було б більш доцільно під час визначення поняття «адміністративно-правовий статус» виходити із аналізу категорій більш загального порядку, враховувати основні ознаки даної категорії та місце конкретного органу в системі державного управління.

Однією із ознак адміністративно-правового статусу як самостійної категорії є те, що він відображає таку особливість суб'єкта як участь в адміністративних правовідносинах. Слід зазначити, що окремими вченими-адміністративістами при визначенні адміністративно-правового статусу звертається увага на таку особливість. Так, наприклад, М.І. Шатерніков, досліджуючи адміністративно-правовий статус господарських судів, визначає його як «...установлену в нормах адміністративного права сукупність ознак, що з урахуванням завдань, функцій і повноважень цих органів визначає їх правове положення серед інших суб'єктів адміністративно-правових відносин» [527, с. 63]. С.Л. Курило під адміністративно-правовим статусом органів внутрішніх справ пропонує розуміти «...їхнє положення (становище) у системі суспільних відносин та механізмі державного управління, що визначається державою шляхом закріплення в нормах адміністративного законодавства їхніх завдань, функцій, повноважень та відповідальності, які реалізуються зазначеними суб'єктами через відповідні адміністративно-правові (управлінські) відносини, зокрема, ті, що складаються безпосередньо під час їхньої взаємодії з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку» [206, с. 525-526].

Хотілося б звернути увагу на визначення адміністративно-правового статусу, запропоноване В.І. Феликом. Так, вказаний науковець пропонує розуміти дане поняття як «...комплексну правову категорію, що на теоретичному рівні відображає становище певного суб'єкта в системі правовідносин, на законодавчому рівні закріплення цього статусу виражається через визначення мети та завдань діяльності

відповідного суб'єкта, його прав та обов'язків та інших елементів адміністративно-правового статусу, на практичному рівні реалізація адміністративно-правового статусу виражається у здійсненні відповідним суб'єктом своїх повноважень (якщо мова йде про публічного суб'єкта правовідносин) або у здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків (для фізичних та юридичних осіб непублічного права)» [504, с. 181-189]. На нашу думку, дане визначення значно переобтяжене за своїм змістом, оскільки воно поділяється (до речі цілком обґрунтовано) на три блоки, що виокремлюються в залежності від сфери, в рамках якої відбувається оперування даним терміном (теоретична, законодавча, практична). Також у даному визначенні згруповано як сфери, де застосовується даний термін, так і висвітлення його окремих елементів та деяких характерних ознак. У результаті це призвело до ускладнення сприйняття його змісту.

Як зазначає К.Є. Петрухін, адміністративно-правовий статус слідчого підрозділу органів внутрішніх справ – це «...врегульоване адміністративно-правовими нормами становище цього підрозділу в державно-управлінській ієрархії правоохоронних органів, яке визначається характером та межами покладених на слідчі підрозділи управлінських функцій, зумовленими завданнями та метою їх основною діяльністю» [312, с. 415]. На нашу думку, дане трактування терміну «адміністративно-правовий статус» є універсальним, тобто його можна застосовувати для з'ясування змісту статусу будь-якого органу державної влади, оскільки у ньому звертається увага на специфічне становище органу у відповідній системі суб'єктів, що дозволяє відмежувати органи державної влади один від одного за відповідним критерієм. Одним із таких критеріїв може бути коло напрямів діяльності (наприклад, як суб'єкта профілактичної діяльності, суб'єкта взаємодії, суб'єкта забезпечення прав і свобод людини та громадянина, суб'єкта контролю, суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики тощо).

Таким чином, пропонуємо під адміністративно-правовим статусом органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики розуміти визначену нормами адміністративного законодавства систему елементів, об'єднаних у цільовий, організаційний та компетенційний блоки, що визначають становище органів поліції в системі суб'єктів забезпечення державної

інформаційної політики, зумовлюють їх можливість реалізовувати надані повноваження та бути учасником відповідних адміністративних правовідносин.

Характеризуючи адміністративно-правовий статус органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики, слід зупинитися на визначенні таких його особливостей: 1) визначає місце органів поліції в системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики та характер їх взаємодії; 2) регламентується нормами адміністративного права із одночасним забезпеченням врахування норм інформаційного права; 3) наявність даного статусу дозволяє суб'єкту бути учасником адміністративних правовідносин; 4) елементи даного статусу не можуть існувати відокремлено один від одного (вони є взаємозалежними та взаємообумовленими); 5) реалізація даного статусу потребує законодавчого закріплення його елементів та дієвого механізму їх взаємодії як за допомогою норм адміністративного, так і інформаційного права; 6) специфіка забезпечення державної інформаційної політики здійснює безпосередній вплив на спрямованість внутрішньо- та зовнішньо організаційної діяльності органів поліції; 7) належна реалізація даного статусу дозволяє одночасно створити умови для ефективної реалізації наданих органам поліції повноважень щодо забезпечення державної інформаційної політики та не допустити надмірного використання владних (адміністративних) ресурсів (система стримувань та противаг); 8) забезпеченість реалізації даного статусу низькою заходів державного впливу (у тому числі заходів примусу).

Структура адміністративно-правового статусу органів поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики складається із цільового, структурно-організаційного та компетенційного блоків. У наступних підрозділах дослідження буде надано більш детальну характеристику окремих блоків адміністративно-правового статусу органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики (зокрема цільового та компетенційного), отже в рамках даного підрозділу зупинимось на їх короткій характеристиці.

Цільовий блок адміністративно-правового статусу складається із мети діяльності органів поліції в аналізованій сфері, її завдань та функцій. Даний блок відображає цільове призначення органів поліції саме як суб'єкта забезпечення державної

інформаційної політики, визначає їх місце в системі інших суб'єктів, зокрема як учасника адміністративних правовідносин.

Метою Національної поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні є забезпечення інформаційної безпеки держави шляхом визначення загроз безпеці особи, суспільства та держави в інформаційній сфері; застосування відповідного правового інструментарію для подолання негативних проявів в інформаційній сфері, які загрожують правам і свободам людини, а також інтересам суспільства і держави тощо [249, с. 190-192].

До завдань органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики можна віднести: 1) загальні (визначені Законом України «Про Національну поліцію», що охоплює різні сфери життя людини, існування суспільства та держави взагалі); 2) спеціальні (визначені Законом України «Про основи національної безпеки», Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»); 3) особливі (завдання, що стоять перед органами та підрозділами, які створені з метою протидії загрозам та правопорушенням в інформаційній сфері, а також інформаційно-правового забезпечення діяльності поліції).

Структурно-організаційний блок адміністративно-правового статусу органів поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики характеризує систему органів поліції в цілому та визначає органи і підрозділи, безпосередньо відповідальні за реалізацію такого важливого напрямку роботи як забезпечення державної інформаційної політики; визначає особливості організаційного підпорядкування та розподілу функціональних обов'язків. Як зазначає О.О. Бригинець, особливістю організації державного органу у сфері реалізації адміністративно-правового статусу є наділення цих органів оперативною самостійністю, наявність постійного штату працівників, реалізація ними організаційно-розпорядчої функції, підзвітність та підконтрольність вищим органам державної влади [70, с. 173]. Значення даного блоку адміністративно-правового статусу полягає в тому, що саме за його допомогою визначається вичерпна система органів та підрозділів поліції, наявність декількох їх рівнів та підпорядкованість (тобто ієрархічна побудова), а також особливості їх взаємодії між собою та з іншими

суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики.

Зважаючи на існуючі підходи науковців (зокрема, В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Ф.Ф. Васильківа, О.Ю. Дрозда, Т.О. Коломоєць, В.Я., Малиновського, А.Ф. Мельника, В.М. Плішкіна, Ю.М. Старілова, С.Г. Стеценка, В.К. Шкарупи) до побудови організаційних структур, що використовуються у сфері державного управління під час формування структури будь-якого органу державної влади (функціональна, лінійна та лінійно-функціональна) [5; 13; 15; 182; 224] можна дійти висновку, що організаційна структура органів поліції належить до лінійно-функціонального типу управління, в якому враховано одночасно як територіальний, так і функціональний принципи.

Ст. 13 закону України «Про Національну поліцію» визначено, що у складі поліції функціонують кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція та поліція особливого призначення [392]. Така структура поліції побудована з урахуванням напрямів діяльності поліції щодо надання поліцейських послуг у відповідних сферах (функціональний принцип). В рамках територіального принципу побудовано структуру Національної поліції, як центрального органу управління поліцією, та територіальних органів поліції.

У структурі Національної поліції, як центрального органу управління поліцією, можна виокремити структурні підрозділи, діяльність яких орієнтована на забезпечення державної інформаційної політики (щоправда для одних органів така діяльність є основною, інші ж здійснюють її одночасно з виконанням тих завдань, для яких вони і створені). До числа органів, діяльність яких безпосередньо стосується забезпечення державної інформаційної політики за різними напрямками, належать такі: Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування, Департамент інформаційної підтримки та координації поліції «102», Департамент зв'язку та телекомунікацій, Департамент комунікації, Департамент документального забезпечення, Управління режиму та технічного захисту інформації, Відділ спеціального зв'язку. Звісно, що зазначені органи не створені саме з метою забезпечення (формування або реалізації) саме державної інформаційної політики. Проте, аналіз основних напрямів їх діяльності дозволяє

дійти висновку, що вони є суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики в рамках наданих їм повноважень (беруть участь у формуванні національного адміністративного законодавства, реалізують приписи відповідних нормативно-правових актів тощо). Що ж стосується інших органів, що входять до структури Національної поліції, (зокрема таких як Департамент кіберполіції (як міжрегіональний територіальний орган), Департамент карного розшуку, Департамент кримінальної розвідки, Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Департамент превентивної діяльності, Департамент Інтерполу та Європолу), то їх діяльність орієнтована на виявлення, припинення, розслідування кримінальних та адміністративних правопорушень, що посягають, серед іншого, і на права та свободи громадян, законні інтереси суспільства та держави в інформаційній сфері.

Така система органів поліції, що реалізують надані їм повноваження щодо забезпечення державної інформаційної політики, є на даний момент найбільш оптимальною, оскільки дозволяє охопити широке коло повноважень у сфері забезпечення державної інформаційної політики та забезпечити їх рівномірний розподіл між усіма елементами структури органів поліції.

Якщо ж перейти до з'ясування кола повноважень поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики (компетенційного блоку), то серед їх числа можна виокремити як загальні, так і спеціальні. Перелік загальних повноважень поліції наводиться в ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію України». Зазначені повноваження стосуються різних напрямів діяльності поліції, однак серед їх числа можна виокремити ті, що певною мірою стосуються забезпечення державної інформаційної політики. Вважаємо за доцільне навести їх перелік та розкрити зміст саме в контексті забезпечення державної інформаційної політики:

- 1) здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень (наприклад, залучення засобів масової інформації до запобігання і протидії корупції, зловживанням службовим становищем, іншим явищам, які загрожують національній безпеці України; забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого

самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації та журналістів; недопущення розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі; запобігання кіберзлочинам; розроблення нових методів запобігання кібератакам, кіберінцидентам та поширенню інформації про них; вжиття заходів щодо підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі тощо);

2) виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення (виявлення причин та умов комп'ютерної злочинності та комп'ютерного тероризму, порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності тощо, створення системи своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації кіберзагроз, у тому числі із залученням волонтерських організацій, вироблення алгоритмів дій щодо усунення виявлених причин та умов);

3) вжиття заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень (виявлення випадків: поширення неправдивих чуток; порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків; порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень; порушення законодавства про друковані засоби масової інформації; порушення права на інформацію та права на звернення; порушення законодавства про державну таємницю; порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію; здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем; створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збуту; несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електров'язку та ін.);

4) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події (зокрема: а) притягнення до кримінальної відповідальності за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, вчинені щодо державних та інших інформаційних ресурсів, щодо об'єктів критичної інформаційної інфраструктури та інших об'єктів; б) притягнення до адміністративної відповідальності за поширення неправдивих чуток; розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист; порушення законодавства про друковані засоби масової інформації та ін.);

5) здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності (використання процесуальних механізмів щодо збирання доказів в електронній формі, що стосуються злочину, удосконалення класифікації, методів, засобів і технологій ідентифікації та фіксації кіберзлочинів, проведення експертних досліджень);

б) розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом (стосується тієї категорії осіб, що вчинили адміністративні або кримінальні правопорушення в інформаційній сфері);

7) забезпечення безпеки взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом (наприклад, створення умов для недопущення розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, яка вчинила правопорушення в інформаційній сфері (забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту); використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження);

8) виконання в межах компетенції запитів органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України (наприклад, шляхом забезпечення участі у заходах щодо зміцнення міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки, зокрема через утворення спільних двосторонніх або багатосторонніх груп для забезпечення здійснення розслідувань кіберзлочинів, а

також зміцнення транскордонного співробітництва шляхом проведення спільних операцій, обміну статистичною інформацією і досвідом);

9) здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону (удосконалення системи контррозвідувального та оперативно-розшукового забезпечення кібербезпеки держави).

Що стосується спеціальних повноважень поліції у сфері забезпечення державної інформаційної політики, то їм присвячена окрема стаття у Законі України «Про Національну поліцію» – ст. 25 «Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення». У рамках інформаційно-аналітичної діяльності поліція: 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [392]. Виходячи з аналізу даного виду повноважень поліції можна дійти висновку, що вони стосуються, переважно, діяльності органів поліції щодо пошуку, отримання, обробки, накопичення інформації з її наступним аналізом, формування інформаційних ресурсів та управління ними. Реалізація даного виду повноважень, як одного із напрямів забезпечення державної інформаційної політики, є необхідним кроком на шляху подальшої реалізації загальних повноважень, що надані органам поліції у сфері забезпечення законності та правопорядку в державі.

Таким чином, органи поліції України наділені повноваженнями щодо захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі, які вони реалізують за допомогою цілого комплексу різноманітних заходів правового, організаційного та інформаційного характеру.

Ефективна реалізація органами поліції повноважень щодо забезпечення державної інформаційної політики передбачає необхідність вироблення відповідної системи гарантій. В. Ф. Погорілко юридичні гарантії розуміє як передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав і свобод людини і громадянина [319, с. 40]. Гарантіями законності, на думку К.Г. Волинки, виступає система засобів,

способів, прийомів і методів забезпечення законності, що дозволяють безперешкодно реалізувати правові норми, користуватися суб'єктивними правами і виконувати юридичні обов'язки [85, с. 202]. Таким чином, гарантії професійної діяльності поліцейського слід розглядати як визначену на рівні відповідних нормативно-правових актів сукупність спеціальних засобів та способів, за допомогою яких створюються необхідні можливості для реалізації поліцейськими наданих їм прав та обов'язків.

У ст. 62 закону України «Про Національну поліцію» визначено коло загальних гарантій професійної діяльності поліцейського, аналіз яких дозволяє дійти висновку про їх універсальність, тобто про можливість їх застосування для забезпечення прав і свобод працівників поліції під час виконання ними покладених на них обов'язків, у тому числі і щодо забезпечення державної інформаційної політики. Також з урахуванням напрямів діяльності органів поліції, на нашу думку, можна виокремити спеціальні гарантії діяльності поліцейських. У зв'язку з цим слід звернути увагу на наявність у цьому ж нормативно-правовому акті (ст.ст. 25-27) спеціальних гарантій професійної діяльності поліцейських, які дозволяють поліцейським ефективно виконувати покладені на них обов'язки щодо забезпечення державної інформаційної політики. Такими гарантіями можна визначити наступні: а) можливість наповнення та підтримання в актуальному стані баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; б) наявність безпосереднього оперативного доступу до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади; в) створення баз даних, необхідних для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень. Таким чином, значення юридичних (як загальних, так і спеціальних) гарантій діяльності працівників органів поліції полягає в тому, що за їх допомогою держава створює умови для забезпечення охорони та захисту прав поліцейських з метою ефективного виконання ними своїх функціональних обов'язків щодо забезпечення державної інформаційної політики.

Окремі науковці (наприклад, О.І. Безпалова, М.Д. Мартинов, А.О. Сурілов, В.В. Сухонос [48, с. 376; 230, с. 16; 482, с. 395; 485, с. 211]) виділяють юридичні гарантії як

окремий блок адміністративно-правового статусу органів державної влади. Більш доречно включити їх до компетенційного блоку адміністративно-правового статусу, оскільки гарантії є невід'ємною умовою належної реалізації наданих поліцейським прав та обов'язків у відповідній сфері. Також варто зазначити, що саме гарантії професійної діяльності поліцейських виступають засобом обмеження їх повноважень з метою недопущення зловживаннями ними, забезпечення законності реалізації наданих повноважень, охорони та захисту прав поліцейських. Тобто наявність закріпленої на законодавчому рівні компетенції та гарантій професійної діяльності поліцейських є свідченням наявності механізму стримувань та противаг. Отже, необхідно розмежовувати гарантії, що надаються поліцейським з метою забезпечення ефективного виконання ними покладених на них обов'язків щодо забезпечення державної інформаційної політики, то гарантії, що надаються з метою створення умов для дотримання працівниками поліції прав і свобод громадян під час забезпечення державної інформаційної політики, забезпечення законності їх діяльності у цій сфері.

Однією із гарантій забезпечення законності професійної діяльності поліцейських, у тому числі щодо реалізації державної інформаційної політики, є закріплення їх юридичної відповідальності. Окремі науковці (наприклад, Д.О. Горбач, Н.В. Лебідь, М.Д. Мартинов, А.М. Подоляка, А.А. Стародубцев [101; 211, с. 39-40; 230, с. 16; 322, с. 44; 471, с. 86]) виділяють юридичну відповідальність як окремий елемент адміністративно-правового статусу, проте, на нашу думку, саме включення відповідальності як одного із виду юридичних гарантій дозволяє найбільш повно розкрити зміст компетенційного блоку правового статусу.

Зважаючи на проведений аналіз структури адміністративно-правового статусу органів поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики хотілося б звернути увагу на законодавчу неврегульованість його окремих елементів. Так, у законі України «Про Національну поліцію» цільовий блок адміністративно-правового статусу органів поліції лише частково знайшов своє відображення. Так, у статті 2 даного нормативно-правового акту закріплено завдання поліції, які полягають у наданні поліцейських послуг у відповідних сферах. Що ж стосується інших складових цільового блоку статусу, а саме мети та функцій органів поліції, то у законі України «Про Національну поліцію» вони не визначені. Зважаючи на те, що

мета та функції є одними із системоутворюючих елементів адміністративно-правового статусу будь-якого органу державної влади, який власне і визначає спрямованість його діяльності, доцільно внести доповнення до вищезгаданого Закону, якими закріпити мету створення даного органу та окреслити вичерпний перелік функцій, для реалізації яких створено органи поліції, у тому числа і щодо забезпечення державної інформаційної політики.

2.2. Мета та завдання діяльності органів поліції щодо реалізації державної інформаційної політики в Україні

Сфера охорони правопорядку є надзвичайно динамічною, комплексною, яка потребує постійного вдосконалення, взаємодії правоохоронних структур, що можливе тільки при належному інформаційному забезпеченні [33, с. 313-314]. Саме це зумовлює необхідність ґрунтованого вивчення специфіки інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів, провідне місце серед яких займає поліція. А зважаючи на те, що органи поліції створені з метою охорони прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави (в тому числі і в інформаційній сфері), протидії злочинності (зокрема в кіберпросторі), спробуємо визначити місце органів поліції України в системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, з'ясувати мету створення та функціонування даного органу саме в контексті забезпечення державної інформаційної політики, окреслити коло завдань, що на нього покладаються в цій сфері.

Метою Національної поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні є забезпечення інформаційної безпеки держави шляхом визначення загроз безпеці особи, суспільства та держави в інформаційній сфері; застосування відповідного правового інструментарію для подолання негативних проявів в інформаційній сфері, які загрожують правам і свободам людини, а також інтересам суспільства і держави тощо 249[, с. 190-192].

Органи поліції України є одним із елементів системи суб'єктів, що

здійснюють цілеспрямовану діяльність щодо забезпечення державної інформаційної політики в рамках наданих їм повноважень. Тобто органи поліції України з метою забезпечення державної інформаційної політики держави наділяються відповідними завданнями в цій сфері. З метою визначення кола останніх проаналізуємо нормативно-правові акти, які визначають засади діяльності органів поліції України в цілому та в інформаційній сфері зокрема. Перш за все, на нашу думку, слід зупинитися на аналізі змісту базового нормативно-правового акта, положення якого визначають адміністративно-правовий статус Національної поліції України.

Відповідно до законодавства Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [392]. У ст. 2 зазначеного Закону закріплено перелік завдань, виконання яких покладається на органи поліції України: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [392]. Як можна побачити із наведеного переліку, завдання щодо реалізації державної інформаційної політики окремо не наводиться. Проте, що стосується охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави та протидії злочинності, слід зазначити, що виконання зазначених завдань органами поліції може здійснюватися за різними напрямками, в тому числі і в контексті забезпечення державної інформаційної політики (наприклад, протидія кіберзлочинам, захист прав і свобод громадян в інформаційній сфері, забезпечення рівного доступу до інформації, недопущення поширення культу насильства, жорстокості та порнографії у засобах масової інформації тощо).

Рухаючись далі, перейдемо до з'ясування місця органів поліції в системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики та обґрунтування твердження, що вони є суб'єктом забезпечення інформаційної політики держави.

Вважаємо за доцільне звернути увагу на Закон України «Про основи національної безпеки України», в якому визначено суб'єктів забезпечення національної безпеки та окреслено загрози національній безпеці в інформаційній сфері.

Безпосередньо нормами цього Закону (ст. 4) органи Національної поліції України не визначаються як суб'єкти забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері (на відміну від інших суб'єктів, зокрема таких, як: прокуратура України, Національне антикорупційне бюро, Служба безпеки України, суди загальної юрисдикції, які нами визначені як суб'єкти формування та реалізації державної інформаційної політики у сфері правопорядку). Проте в даному нормативно-правовому акті мова йде також про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до числа яких належить і Міністерство внутрішніх справ України, у складі якого функціонує Національна поліція. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки України» міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, зокрема Міністерство внутрішніх справ України та органи, що діють у його складі, в тому числі й органи Національної поліції, в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки. Отже, і Національна поліція в межах покладених на неї повноважень бере участь у формуванні та реалізації державної інформаційної політики в частині забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері.

У ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки України» окрема увага приділяється повноваженням правоохоронних органів, які є суб'єктами реалізації державної інформаційної політики. Так, відповідно до зазначеного Закону, правоохоронні органи ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму. Зрозуміло, що в даному випадку йдеться про повноваження правоохоронних органів у частині реалізації державної інформаційної політики, отже поліції, як правоохоронному органу (що передбачено ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [333]), також надано зазначені повноваження.

Основними завданнями суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки є такі: 1) забезпечення інформаційного суверенітету України; 2) активне залучення засобів масової інформації до запобігання і протидії корупції, зловживанням службовим становищем, іншим явищам, які загрожують національній безпеці України;

3) забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації та журналістів; 4) протидія поширенню засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; 5) протидія комп'ютерній злочинності та комп'ютерному тероризму; 6) недопущення розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; 7) вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору [397]. Слід звернути увагу на те, що наведені вище завдання тісно переплітаються із завданнями, покладеними на Національну поліцію України та переліком повноважень поліцейських, що закріплені в Законі України «Про Національну поліцію України».

У ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» закріплюються основні загрози національній безпеці в інформаційній сфері, а саме: а) прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; б) поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; в) комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; г) розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; д) намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [397]. Усунення наведених вище загроз національній безпеці в інформаційній сфері належить до числа повноважень різноманітних органів державної влади, і поліція України в даному випадку не є виключенням.

Отже, виходячи з аналізу Закону України «Про основи національної безпеки України» можна дійти висновку, що Національна поліція України також є одним із суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, діяльність якого спрямована на забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у

діяльність засобів масової інформації та журналістів, заборони цензури, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції, за виконання професійних обов'язків, за критику [397].

Цікавим, на нашу думку, є проект Концепції інформаційної безпеки України, в якому в ч. 2 ст. 10 до суб'єктів реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки віднесено Міністерство внутрішніх справ. Проте необхідно зауважити, що ч. 3 цієї статті визначає коло основних суб'єктів реалізації державної інформаційної політики України – центральних органів виконавчої влади, які формують та реалізують державну політику в таких напрямках: 1) у сферах освіти і науки, інтелектуальної власності, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, інформатизації, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства, а також у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форми власності; 2) у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної політики, а також у сфері формування та реалізації державної політики у сфері кінематографії; 3) у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства; 4) у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сферах [425]. Виходячи із аналізу наведених вище сфер, у рамках яких уповноважені суб'єкти реалізують державну інформаційну політику, можна дійти висновку про відсутність такої важливої сфери, як забезпечення правопорядку, саме в рамках якої вживаються заходи щодо протидії злочинності, захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері. Отже, на нашу думку, необхідно внести відповідні доповнення до ч. 3 ст. 10 проекту Концепції інформаційної безпеки України, якими визначити сферу правопорядку як одну із ключових, у рамках якої вживаються заходи щодо реалізації державної інформаційної політики.

Також слід звернути увагу на проект Концепції державної інформаційної політики (реєстраційний номер 7251 від 13.10.2010 р.). Положеннями даного законопроекту характеризується сучасний стан інформаційної сфери, окреслюється

коло проблем, на вирішення яких спрямована державна інформаційна політика, розкриваються мета, основні принципи та пріоритетні завдання такої політики, а також формулюються основні напрями та шляхи реалізації державної інформаційної політики. Проте, на жаль, у даному документі не наводиться перелік суб'єктів реалізації державної інформаційної політики та сфер суспільного життя, вплив на функціонування та упорядкування яких така політика здійснює. У результаті аналізу пріоритетних завдань державної інформаційної політики можна виокремити ті з них, що мають безпосереднє відношення до діяльності поліції. Отже, до завдань органів Національної поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики, які визначені проектом Концепції державної інформаційної політики, можна віднести наступні: 1) неухильне забезпечення конституційного права кожного на одержання, використання, поширення та зберігання інформації, на вільне вираження своїх поглядів, у тому числі у засобах масової інформації; 2) забезпечення захисту на належному рівні прав власності на інформацію, авторських та суміжних прав, що не перешкоджатиме вільному вираженню поглядів і переконань, розвитку творчості, наукової діяльності тощо; 3) гарантування додержання права людини на захист від інформаційної продукції, що негативно впливає на фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток людини; 4) проведення відкритої інформаційної політики у публічному секторі, що полягає у доведенні до громадськості повної та об'єктивної інформації про діяльність органів Національної поліції у сфері забезпечення законності та правопорядку в державі, врегулювання на законодавчому рівні питання щодо права на доступ до інформації, зокрема до інформації, яка становить суспільний інтерес; 5) забезпечення інформаційного суверенітету України [192]. Але, зважаючи на те, що в даному проекті Концепції державної інформаційної політики не наводиться весь перелік суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, важко розмежувати завдання кожного із таких суб'єктів, виділити особливості їх виконання та специфіку взаємодії суб'єктів між собою. Отже, необхідно внести відповідні доповнення до проекту даної Концепції в разі її прийняття за основу в майбутньому.

Таким чином, нами проаналізовано загальні та особливі повноваження поліції у сфері забезпечення державної інформаційної політики, що містяться в Законі України

«Про Національну поліцію України» та нормативно-правових актах, які визначають специфіку забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері. Вважаємо за доцільне коротко зупинитися на характеристиці особливих повноважень, тобто тих, що безпосередньо стоять перед спеціальними підрозділами, які саме створювались з метою протидії загрозам та правопорушенням в інформаційній сфері та забезпечення державної інформаційної політики всередині системи органів поліції.

У Національній поліції спеціально створеним органом щодо протидії загрозам та правопорушенням в інформаційній сфері є Департамент кіберполіції як міжрегіональний територіальний орган, що функціонує в складі кримінальної поліції.

Що ж стосується органів, створених з метою сприяння поліції щодо належного виконання покладених на неї завдань, діяльність яких, серед іншого, спрямована на реалізацію основних положень державної інформаційної політики, то до їх числа належать такі: Департамент інформаційної підтримки та координації поліції «102», Департамент комунікації, Департамент зв'язку і телекомунікацій, Департамент документального забезпечення, Управління режиму та технічного захисту інформації. На дані органи покладається обов'язок щодо інформаційного забезпечення діяльності поліції, ефективність чого здійснює безпосередній вплив на результативність діяльності поліції в цілому. Зазначені органи створені з метою інформаційного забезпечення діяльності поліції, інформаційної підтримки діяльності підрозділів, що займаються безпосередньо забезпеченням законності та правопорядку в державі, протидією злочинності. Особливості кожного із наведених вище органів як суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики в системі органів поліції будуть проаналізовані в наступному підрозділі під час дослідження функцій органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики.

Підсумовуючи можна дійти таких висновків: метою діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні є забезпечення інформаційної безпеки держави шляхом визначення загроз безпеці особи, суспільства та держави в інформаційній сфері; вироблення та застосування відповідного правового інструментарію та відповідних організаційних заходів для

подолання негативних проявів в інформаційній сфері, які загрожують правам і свободам людини, а також інтересам суспільства і держави [256].

До завдань органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні можна віднести: 1) загальні (визначені Законом України «Про Національну поліцію», що охоплює різні сфери життя людини, існування суспільства та держави взагалі); 2) спеціальні (визначені Законом України «Про основи національної безпеки», Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»); 3) особливі (завдання, що стоять перед органами та підрозділами, які створені з метою протидії загрозам та правопорушенням в інформаційній сфері, а також інформаційно-правового забезпечення діяльності поліції).

Підсумовуючи викладене вище необхідно підкреслити, що, зважаючи на сучасний етап реформування усієї системи правоохоронних органів, нещодавнє створення поліції, розуміння ролі органів поліції України в механізмі забезпечення державної інформаційної політики в умовах європейської інтеграції вимагає перегляду форм та методів такої діяльності та механізму правового регулювання в процесі виконання покладених завдань щодо охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері.

2.3. Функції органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики України

З огляду на стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій та їх впровадження в усі сфери суспільного життя важливого значення набуває вироблення державної політики, яка б визначала ключові адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами, їх ефективного використання, а також закріплювала дієвий механізм захисту зазначених ресурсів. Необхідність вироблення такої політики зумовлена тим, що саме сучасні інформаційні ресурси стають системоутворюючим фактором ефективного перебігу усіх процесів

(політичного, оборонного, економічного, соціального, культурного характеру) розвитку як нашої держави, так і усього суспільства. У зв'язку з цим підтримуємо точку зору О. В. Сосніна, який зазначає, що державна інформаційна політика в Україні має створювати умови для реалізації конституційного права громадян своєї держави вільно отримувати і використовувати інформацію для вирішення таких важливих завдань, як формування національного інформаційного простору, включення його до світового інформаційного простору на засадах забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки і формування демократично орієнтованої свідомості [464].

Особлива увага в рамках реалізації державної інформаційної політики повинна приділятися виробленню низки заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки держави як складової національної безпеки. Слід підкреслити, що організація інформаційної безпеки України є, безперечно, складним системним багаторівневим феноменом, на стан, динаміку й перспективи розвитку якого безпосередньо впливає багато зовнішніх і внутрішніх чинників, найважливішими з яких є: політична обстановка у світі; наявність потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз; стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку країни; внутрішньополітична ситуація [465]. Таким чином, наведене вище підтверджує актуальність оптимізації адміністративного законодавства, норми якого регулюють процес забезпечення інформаційної політики, в тому числі інформаційної безпеки держави, вироблення ефективної системи управління інформаційними ресурсами, їх належного використання органами державної влади, місцевого (регіонального) самоврядування, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, а також пересічними громадянами. Особлива увага повинна приділятися питанням охорони та захисту уповноваженими на те органами державної влади (суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики) життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній сфері. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність з'ясування кола функцій органів поліції України як одного зі спеціальних суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики.

На дослідженні різноманітних питань, присвячених особливостям формування та реалізації державної інформаційної політики, забезпечення інформаційної

безпеки, в тому числі з'ясуванні ролі органів внутрішніх справ України в цих процесах, зосереджували свою увагу такі науковці, як: В. Б. Авер'янов, І. В. Арістова, О. М. Бандурка, К. І. Беляков, О. В. Джафарова, Р. А. Калюжний, В. К. Колпаков, В. А. Ліпкан, Г. Г. Почепцов, В. П. Тимошук, А. О. Чемерис, В. О. Шамрай, С. О. Шатрава тощо. Проте з моменту створення Національної поліції України практично відсутні наукові роботи, в яких розглядалася б специфіка участі даного органу виконавчої влади у формуванні та реалізації державної інформаційної політики. Зважаючи на це, на нашу думку, виникає необхідність дослідження змісту та переліку функцій органів та підрозділів Національної поліції України.

Перш за все, необхідно підкреслити, що з'ясування змісту функцій будь-якого органу державної влади є однією з важливих передумов розкриття змісту його діяльності та усвідомлення його призначення в контексті реалізації конкретної функції держави. Слід визначитися зі змістом поняття «функція» як загальної категорії. Відповідно до точки зору В. Ф. Погорілка, функції є найбільш загальними та постійними напрямками або видами діяльності [320, с. 9]. Існують точки зору науковців, зокрема А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, С. Л. Лисенкова, які зазначають, що функцію слід розглядати як напрями діяльності, в яких знаходять свій вираз сутність, завдання і цілі [146, с. 113]. На думку М. В. Цвіка, О. В. Петришина, Л. В. Авраменка, І. В. Бенедика, І. О. Биля-Сабадаша, Л. Л. Богачової, функції дійсно виступають «засобом (інструментом) вирішення завдань та досягнення цілей» [522]. Інші ж учені (наприклад, О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко) дотримуються позиції, відповідно до якої зміст функції полягає в здійсненні спрямованого впливу системи (структури, цілого) на певні сторони зовнішнього середовища [492]. Виходячи з викладеного можна дійти висновку, що функція є базовою категорією, яка застосовується під час з'ясування специфіки діяльності будь-якого органу державної влади. Також слід підкреслити, що правильне розуміння змісту такої категорії, як «функція» дозволяє провести чітку межу між функціями та повноваженнями конкретних органів державної влади та їх посадових осіб, способами виконання ними покладених на них обов'язків.

Слід звернути увагу на точку зору О. Ф. Скакун, яка зазначає, що функції держави не можна ототожнювати з функціями її окремих органів, що є частиною

апарату держави та знаходять своє відображення в компетенції, у предметі відання, в правах та обов'язках (повноваженнях), закріплених за ними [456, с. 51]. Схожої точки зору дотримуються Ю. І. Римаренко, Є. М. Моїсеєв та В. І. Олефір, які зазначають, що «...державний орган бере участь у виконанні всіх функцій держави, але переважно зайнятий тими з них, які прямо витікають з його призначення. Через «покладення» державою на свій одиничний (конкретний) орган певного «набору» (комплексу) функцій досягається спеціалізація державної діяльності, вирізняються ті державні структури, які «опікуються» окресленою сферою суспільних відносин, певним родовим або видовим об'єктом державного управління. Саме у такий спосіб можна встановити, що забезпечує конкретний орган, чим він займається, за що несуть відповідальність його посадові особи» [3, с. 208-209]. Отже, функції держави та функції органів державної влади є взаємодоповнюючими категоріями, проте системоутворюючою є саме функція держави, з метою ефективної реалізації якої і створюються та функціонують відповідні органи державної влади. Також вважаємо за доцільне підтримати позицію О. І. Безпалової, яка вважає, що одна функція держави може одночасно реалізовуватися декількома органами державної влади, а функції конкретного органу державної влади можуть реалізовуватися виключно цим органом (або іншими органами у разі делегування їм таких повноважень) [48, с. 15-16]. Необхідно зазначити, що діяльність органу державної влади переважно спрямовується на реалізацію конкретної функції держави, проте в ході виконання покладених на нього завдань орган державної влади паралельно займається реалізацією інших функцій держави. Зрозуміло, що в такому випадку одна функція для нього є основною, інші ж – допоміжними.

Функція будь-якого органу державної влади є складовою частиною його адміністративно-правового статусу. Йдеться, передусім, про цільовий блок адміністративно-правового статусу, який містить у собі мету (або основне призначення), завдання діяльності органу та його функції. У зв'язку з цим слушним є підхід А. М. Омарова, який звертає увагу на виняткову важливість функцій, підтвердженням чого є така модель системи управління: «мета – завдання – функції – структура» [296, с. 99].

Слід зазначити, що під час з'ясування змісту функцій органу державної влади

також важливого значення набуває аналіз функцій управління, чітке визначення яких дозволяє отримати вичерпне уявлення про специфіку функціонування усього органу державної влади, перебіг управлінських процесів, що у ньому відбуваються. Підтвердженням зазначеної точки зору є позиція В. Б. Авер'янова, який зазначав, що «...функцію органу виконавчої влади можна визначити як узагальнюючу характеристику призначення й спрямованості дій органу виконавчої влади, спрямованих на досягнення об'єктивно обумовлених цілей та завдань державного управління» [5]. Л. В. Коваль говорить про функції органу держави як про складові частини змісту його діяльності, які відображені у встановлених для органу завданнях щодо забезпечення життєво важливих потреб керованого об'єкта і здійснюються структурними підрозділами (і посадовими особами) органу через реалізацію покладених на них повноважень [173, с. 64]. На думку С. Г. Серьогіної, функції органів публічної влади – це об'єктивно обумовлені основні напрямки їх діяльності, що забезпечують поділ праці всередині державного механізму і характеризуються певною стабільністю, в яких відображаються завдання і соціальне призначення органів публічної влади [127]. К. С. Бельський підкреслює, що «кожна функція як певний вид діяльності виконавчої влади характеризується певною самостійністю, однорідністю та повторюваністю. Кожна функція органу виконавчої влади має свою сферу діяльності» [51, с. 14-15].

Функцію відповідних суб'єктів (органів державної влади або посадових осіб) в контексті перебігу управлінських процесів досліджує також І. Л. Бачило, яка вважає, що «...загальне визначення діяльності суб'єкта (органу або особи) з організації та розвитку підпорядкованого йому колективу з метою досягнення соціально корисного результату можна назвати функцією управління взагалі [46]. Також вчена наголошує на тому, що функція органів управління є первинною, постійною і достатньою категорією, яка виражає цілі системи з урахуванням причинно-наслідкових залежностей об'єкта і суб'єкта у різних підсистемах державного управління [46]. Подібну позицію обстоював і О. Є. Луньов, визначаючи функції управління своєрідними комунікаційними каналами, які діалектично поєднують й інтегрують керовану і керівну системи [300, с. 100]. Схожої точки зору дотримується і В. Й. Развадовський, який, аналізуючи функції державного

управління, робить такий висновок: «...під функцією управління слід розуміти зовнішній прояв властивостей суб'єкта управління, який характеризується самостійністю, здійснюється специфічними методами залежно від об'єкта управління (певної сфери суспільних відносин) з метою досягнення певних результатів» [430, с. 122].

Окремі автори ототожнюють функції управління з управлінськими діями. Так, Д. Д. Цабрія визначає функції управління як найважливіші, типові та стабільні управлінські дії [520, с. 10]. Підтримуємо позицію В. Б. Авер'янова, який вважає, що подібне ототожнення є дещо суперечливим, оскільки державно-владні дії органу виконавчої влади не є його функціями, а лише впливають з останніх [128].

Загалом правильно визначаючи функцію управління як основний напрям управлінської діяльності, І. П. Голосніченко обмежує її «виконанням державних завдань та досягненням мети, яку ставив законодавець у нормах адміністративного права» [99, с. 7]. На думку Л. В. Ковалю, функція державного управління – це відокремлена частина державно-управлінської діяльності, якій властива певна єдність змісту, і яка здійснюється на основі закону спеціально створеними органами виконавчої влади, специфічними методами для проведення у життя завдань державного управління [172, с. 26-27]. Як зазначає С. М. Гусаров під час з'ясування специфіки функції державного управління, «...під функцією управління слід розуміти зовнішній прояв властивостей об'єкта управління. Функція цілеспрямована, відносно самостійна і реалізується певними методами залежно від характеру управлінського впливу суб'єкта управління з метою досягнення кінцевого результату» [110, с. 38]. Слушною є позиція В. Л. Грохольського, який зазначає, що «...функція управління – це найбільш стійка та постійна категорія, яка, як правило, закріплюється в нормативних актах. У функціях проявляються як цілі, так і завдання управління, а також через них здійснюється вплив на об'єкт управління» [108, с. 17-21]. Таким чином, зважаючи на викладені вище підходи до розуміння функцій управління, можна дійти висновку, що функції управління реалізуються через систему відповідних суб'єктів управління, що власне і визначає їх структуру.

Що ж стосується змісту функцій органів державної влади, то їх виокремлення та характеристика дозволяють отримати загальне уявлення про зміст та сутність їх

діяльності, ключові напрями роботи та специфіку окремих повноважень, що здійснюються в межах реалізації конкретної функції. У зв'язку з цим є доцільним навести точку зору В. Б. Авер'янова, який вважав, що функція державного органу є узагальнюючою характеристикою його призначення й дій, спрямованих на досягнення об'єктивно обумовлених цілей та завдань [128, с. 105]. Д. М. Овсянко зазначає, що завдання функцій органів виконавчої влади – виконувати закони і слідкувати за їх виконанням, що відображається у назві цих органів [291, с. 10]. У такий спосіб учений узагальнено визначає сутність функцій органів виконавчої влади, пояснюючи напрям їх діяльності як будь-яку діяльність органів державної влади, відмінну від діяльності органів законодавчої або органів судової влади держави.

Особливу увагу під час з'ясування змісту функцій органів державної влади слід звернути на позицію К. С. Бельського, який акцентував увагу на тому, що саме в результаті розкриття сутності функцій органу виконавчої влади можна усвідомити призначення даного органу, усвідомити цільовий та однорідний характер конкретних функцій, що виступають провідним напрямом діяльності конкретного органу, що власне і відрізняє його від інших. Відповідно до точки зору зазначеного науковця «...кожна функція як певний вид діяльності виконавчої влади характеризується певною самостійністю, однорідністю та повторюваністю, а також має свою сферу діяльності» [51, с. 14-15].

Отже, підсумовуючи викладене вище, можна дійти висновку, що функція органу виконавчої влади відображає основне призначення (вектор діяльності) даного органу, виражає владно-організуючу сутність його управлінської діяльності, зумовлена його основними цілями та завданнями, безпосередньо пов'язує орган з об'єктом впливу (тим, на що власне спрямована діяльність даного органу) та дозволяє виявити очікувані результати його діяльності [281, с. 160-164].

Виходячи із наведеного вище вважаємо, що функцію органів Національної поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики слід розуміти як один із ключових напрямів діяльності уповноважених органів та підрозділів Національної поліції, який здійснюється за допомогою специфічних методів, з використанням різноманітних механізмів, засобів, інструментів та відображає загальне призначення даного органу виконавчої влади у здійсненні державного впливу на суспільні

відносини забезпечення законності та правопорядку в державі, протидії правопорушенням шляхом удосконалення інформаційних відносин. Зміст даних відносин полягає в участі в рамках наданих поліції повноважень у «формуванні інформаційного законодавства та інформатизації власної діяльності, забезпеченні та підтримці постійних зв'язків з громадськістю, розробці, створенні та впровадженні в політичний та управлінський процеси інформаційно-комунікаційних технологій» [305, с. 414-422].

У юридичній літературі існує значна кількість точок зору науковців щодо класифікації функцій органів виконавчої влади. Проте необхідно підкреслити, що, незважаючи на різні підходи до класифікації, вчені погоджуються, що кожна функція обов'язково повинна формуватися з урахуванням основного призначення конкретного органу та з огляду на об'єктивно зумовлені цілі та завдання. Підтвердженням зазначеної точки зору є позиція В. Б. Авер'янова, який пропонував до основних рис функцій державних органів віднести такі: 1) типовість та якісна однорідність видів діяльності, що об'єднуються у функцію; 2) визначеність сфери впливу або напрямку (вектора) діяльності державного органу; 3) складова частина змісту управлінської діяльності державного органу; 4) об'єктивна обумовленість цілями та завданнями державного управління; 5) обумовленість потребами об'єктів управління – «споживачів» функцій; 6) обумовленість завданнями та цілями існування та діяльності «носія» і «споживача» функції [128, с. 106]. Аналіз наведених вище основних рис функцій дозволяє дійти висновку про те, що саме відповідність конкретної функції усім переліченим основним рисам є свідченням орієнтації органів виконавчої влади на здійснення управлінської діяльності, що характеризує їх цільову спрямованість (або вектор діяльності).

Розглянемо основні підходи науковців щодо класифікації функцій органів державної влади. Так, С. М. Алфьоров на підставі аналізу нормативних актів, що регулюють діяльність суб'єктів публічної адміністрації, пропонує виокремити такий узагальнений перелік функцій: 1) виконавча та правозастосовна функція; 2) правозахисна функція; 3) соціально-економічна функція; 4) функція забезпечення законності і дотримання конституційного ладу та порядку у державі; 5) регулятивна функція; 6) нормотворча функція; 7) охоронна (юрисдикційна) функція [21, с. 248-

249]. Як зазначає Н. П. Кунцевич, за змістовним критерієм функції виконавчої влади можна поділити на: управлінську, регулятивну, репресивну, контрольну, правозабезпечувальну, правозахисну та функцію ресурсного забезпечення [205, с. 140-145].

Схожої точки зору дотримується М. А. Лапіна, яка зазначає, що «...з точки зору предметної класифікації (галузевої ознаки), до головних функцій виконавчої влади можуть бути віднесені: 1) визначення стратегії розвитку держави на довготривалу перспективу із врахуванням складного комплексу актуальних і потенційних факторів, внутрішніх і зовнішніх; 2) забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки, суверенітету, єдності й територіальної цілісності, створення сприятливих зовнішніх умов для розвитку держави; 3) захист прав і свобод громадян, забезпечення законності й правопорядку; 4) організаційно-економічна діяльність, визначення цілей соціально-економічного розвитку держави, регулювання правових і організаційних основ господарської діяльності, проведення необхідної інвестиційної, промислової та науково-технічної політики, ефективного управління державною власністю і формування адекватної щодо вирішуваних завдань грошово-кредитної, бюджетної та податкової політики; 5) здійснення державного контролю за діяльністю сфери, в якій здійснюється державне регулювання і управління; 6) соціальна діяльність, направлена на забезпечення нормального відтворення населення, суспільну стабільність, формування єдиного ринку праці, досягнення певних якісних характеристик «людського потенціалу», що відповідають вимогам економіки XXI ст.; 7) забезпечення національної інтеграції, підтримання єдиного правового, економічного, соціального та інформаційного простору» [210, с. 26].

Проте, на нашу думку, запропонований С. М. Алфьоровим та М. А. Лапіною перелік базових функцій будь-якого органу публічної адміністрації є дещо спірним, оскільки в ньому наводяться окремі функції, що не обов'язково можуть бути притаманні окремим суб'єктам. Так, наприклад, соціально-економічна функція не є основною, на реалізацію якої мають бути спрямовані зусилля таких органів виконавчої влади, як Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти і науки України тощо. Звісно, це означає, що зазначені суб'єкти абсолютно не вживають заходів щодо її реалізації, але в даному випадку саме ця функція є

другорядною (неосновною). Також слід підкреслити, що в класифікації функцій органів виконавчої влади, запропонованій С. М. Алфьоровим та М. А. Лапіною, не враховуються окремі сфери діяльності, в яких окремі органи виконавчої влади мають реалізовувати надані їм повноваження. Разом з тим варто зазначити, що запропонований науковцями підхід дозволяє виокремити такі функції, реалізація яких не є властивою іншим органам державної влади, оскільки в рамках даного підходу враховується специфіка управлінського впливу органів виконавчої влади на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві.

Водночас О. А. Моргунов проводить розмежування функцій органів публічної адміністрації на стратегічні та тактичні (повсякденні). Вказаний вчений зазначає, що «...на підставі стратегічних функцій відбувається формування (створення) того або іншого суб'єкта публічної адміністрації, тоді як тактичні (повсякденні) функції визначають напрямки його подальшого функціонування. Стратегічні функції суб'єктів публічної адміністрації співпадають з функціями виконавчої влади, які, у свою чергу, походять від функцій держави» [242, с. 142-143]. Даний підхід до класифікації функцій органів публічної адміністрації має право на існування, проте, на нашу думку, в даному випадку більш доцільно вести мову про стратегічні й тактичні завдання, а не функції. Дана позиція зумовлена тим, що усі функції будь-який орган публічної адміністрації повинен виконувати постійно, а що ж стосується заходів, які він уповноважений здійснювати в рамках реалізації кожної окремої функції, то вони можуть відрізнитися за часом свого здійснення (тобто є ті завдання, що повинні виконуватися постійно або негайно, а є ті, на виконання яких потрібен певний час).

Розглядаючи функції поліції як одного із центральних органів виконавчої влади варто зазначити, що серед науковців відсутня єдина усталена точка зору щодо даного питання. Зрозуміло, що в юридичній літературі сьогодні ще замало досліджень, присвячених з'ясуванню саме кола функцій поліції в сучасному її вигляді. Така ситуація зумовлена нещодавнім створенням поліції замість існуючої тривалий час міліції. З огляду на істотні перетворення, які відбуваються у зв'язку зі створенням нового органу, вважаємо, що вимагає свого оновлення й підхід до виокремлення функцій даного правоохоронного органу. Необхідність цього також зумовлена тим, що ані в Законі України «Про Національну поліцію», ані в постанові Кабінету Міністрів

України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» не йде мова про функції поліції.

Повертаючись до характеристики функцій міліції (поліції), які розглядаються представниками юридичної науки, слід зазначити, що, зокрема, Л. Л. Попов визначає такі функції: загальні (інформаційно-аналітична функція, функції планування, регулювання, прогнозування, контролю, оцінювання ефективності); спеціальні (адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, профілактична) та забезпечувальні (кадрова, матеріально-технічна, фінансова функції, функція діловодства) [14]. На нашу думку, такий підхід найбільш повно відображає усю специфіку діяльності міліції (поліції) як правоохоронного органу, що виконує різноманітні за своїм характером функції.

Деяко менш деталізованої позиції дотримується М. П. Смирнов, який вирізняє регламентарну, виконавчу, оперативно-розшукову та слідчу функції поліції (міліції) [461, с. 7]. У запропонованій М. П. Смирновим класифікації перелічуються ключові напрями діяльності міліції (поліції), проте не враховано низку функцій, які зазначений орган здійснює в рамках покладених на нього обов'язків (зокрема, представницька функція, функція надання поліцейських послуг тощо). Схожої точки зору дотримується й О. С. Проневич, який у результаті комплексного аналізу теорії і практики поліцейської діяльності виокремлює такі функції поліції (міліції): адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна (слідча), превентивно-соціальна та охоронна [426, с. 141-146]. Запропонована О. С. Проневичем класифікація функцій поліції (міліції) пояснюється підходом автора до виокремлення дворівневого характеру зазначених функцій, який зумовлений власне призначенням діяльності даного органу та необхідністю реалізації функцій, що мають допоміжний характер.

Відповідно до точки зору С. Томаса та Л. Хепберна поліції (міліції) притаманні чотири функції, а саме: а) представницька (поліцейський як представник держави уособлює закон, а тому повинен власною поведінкою демонструвати захищеність прав громадян державою); б) основна (розкриття злочинів, розшук і затримання правопорушників, досудове розслідування, запобігання вчиненню правопорушень); в) публічна (вжиття заходів з метою підтримання правопорядку); г) надзвичайна (протидія масовим заворушенням і безчинствам, припинення актів

непокори в умовах надзвичайного стану) [60, с. 158]. Запропонована класифікація функцій, безумовно, має право на існування, однак, на нашу думку, не зовсім зрозумілим є критерій, що був обраний авторами з метою класифікації функцій поліції (міліції). Так, зокрема, потребує додаткового пояснення підхід до виокремлення основної та публічної функцій поліції (міліції), оскільки надана С. Томасом та Л. Хепберном характеристика зазначених функцій свідчить про те, що за своїм змістом зазначені функції переплітаються одна з одною та між ними відсутня принципова відмінність, оскільки усі вони безпосередньо спрямовані на забезпечення публічного порядку та безпеки, протидію злочинності.

Цікавою, з наукової точки зору, є класифікація функцій поліції (міліції) з урахуванням функціональних ознак дуалізму в діяльності даного правоохоронного органу, запропонована І. А. Горшеньовою. На думку зазначеної дослідниці, функції поліції (міліції) поділяються на державні та соціальні, що зумовлено «... спрямуванням комунальної (муніципальної) поліції (міліції) на надання населенню різного роду соціальних послуг, ... а до функцій державної («оперативної») поліції (міліції) належать запобігання і боротьба з протиправними діяннями» [103, с. 10].

Отже, вважаємо більш доцільним поділ функцій органів поліції на:

а) основні (реалізацією яких опікуються усі органи виконавчої влади в рамках наданих їм повноважень, а саме: правотворчості, планування, прогнозування, інформаційно-аналітична, контролю, оцінювання ефективності);

б) спеціальні (ті, для реалізації яких даний орган створено, тобто ті, що зумовлені його метою та призначенням: адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, профілактична (або функція превенції), в рамках яких безпосередньо відбувається процес забезпечення публічного порядку та безпеки, протидії злочинам тощо);

в) допоміжні, або забезпечувальні (ті, реалізацією яких даний орган займається з метою ефективного здійснення основних та спеціальних функцій: кадрова, фінансова, матеріально-технічна, функція діловодства).

Розглянемо, в рамках реалізації якої функції (або функцій) відбувається забезпечення органами Національної поліції України реалізації державної інформаційної політики. Звернення до Закону України «Про інформацію» від

02.10.1992 № 2657 надає можливість виокремити основні напрями державної інформаційної політики, якими є: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [382]. Варто звернути увагу на те, що реалізація наведених вище напрямів, на перший погляд, безпосередньо не належить до числа основних завдань діяльності поліції (в контексті трактування ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію»). Проте слід підкреслити, що при визначенні основних напрямків (функцій) діяльності органів та підрозділів Національної поліції України необхідно враховувати сучасні умови суспільного розвитку, а саме тривалий процес формування інформаційного суспільства, яке сприяє поширенню процесів глобалізації, усуненню комунікаційних бар'єрів як на міждержавному рівні, так і на рівні окремих громадян. Це висуває на перший план таку функцію Національної поліції, як забезпечення державної інформаційної політики. Зазначена функція може реалізовуватися за декількома напрямами, в рамках реалізації основних, спеціальних та забезпечувальних функцій Національної поліції України.

Варто звернути увагу на підхід Г. Г. Почепцова та С. А. Чукута до виокремлення функцій органів внутрішніх справ щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні, які вказані науковці пропонують вважати стратегічними: забезпечення свободи слова; забезпечення та сприяння вільному доступу до суспільно значимої інформації; збереження суспільної моралі, захист честі і гідності особистості; сприяння конкуренції у сфері засобів масової інформації; захист культурної і мовної самобутності; захист інтересів найбільш вразливих громадян (неповнолітніх, непрацевдатних, національних меншин) в

інформаційній сфері; боротьба з неналежним використанням сучасних інформаційних технологій; забезпечення інформаційної безпеки; захист персональних даних; охорона недоторканності приватного життя; формування позитивного іміджу держави та державних органів [328]. Запропонована позиція щодо виокремлення функцій є абсолютно вірною, проте, на нашу думку, не можна обмежуватися лише перерахуванням функцій органів міліції (поліції) щодо реалізації державної інформаційної політики; повинен бути вироблений системний підхід щодо їх класифікації.

Переходячи безпосередньо до дослідження специфіки діяльності поліції України в контексті забезпечення державної інформаційної політики варто відзначити, що забезпечення інформаційної політики держави органами та підрозділами поліції належить до числа усіх без виключення функцій даного органу виконавчої влади. Така позиція зумовлена тим, що в рамках реалізації спеціальних функцій органи поліції вживають заходів щодо протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод громадян, інтересів суспільства від протиправних посягань тощо. Зазначені заходи здійснюються, практично, в усіх сферах суспільного життя, в тому числі в інформаційній.

Що стосується загальних функцій, то в рамках правотворчості Національна поліція, зокрема, узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові внутрішніх справ [365].

У рамках реалізації допоміжної (забезпечувальної) функції, яскравим прикладом якої можна назвати функцію діловодства, відбувається розроблення та прийняття управлінських документів, що регламентують зовнішньо- та внутрішньоорганізаційну діяльність органів та підрозділів поліції, здійснюється дотримання встановленого порядку роботи зі службовими документами, в тому числі з використанням відповідних інформаційних ресурсів, а також порядку їх архівного зберігання, дотримання режиму секретності та правил роботи з інформацією з обмеженим доступом.

Вважаємо за доцільне більш детально зупинитися на з'ясуванні специфіки забезпечення державної інформаційної політики в контексті реалізації кожної функції Національної поліції як центрального органу виконавчої влади, а також на прикладі її окремих структурних складових.

У ході реалізації основних функцій Національна поліція України вживає таких заходів у контексті забезпечення державної інформаційної політики:

1. Проводить інформаційно-аналітичну роботу, в рамках якої відбувається планування, координація та узгодження діяльності структурних підрозділів Національної поліції та її територіальних органів у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності. Даний напрям діяльності притаманний усім органам виконавчої влади, який вони реалізують в межах наданих їм повноважень у відповідній сфері суспільного життя. За результатами, отриманими в ході інформаційно-аналітичної роботи, органи та підрозділи Національної поліції здійснюють коротко-, середньо- та довгострокове прогнозування злочинності та виявлення основних факторів, що впливають на неї, проводять моніторинг оперативної обстановки в державі та в її окремих регіонах, вивчають, аналізують і узагальнюють результати та ефективність поліцейської діяльності, інформують у порядку та спосіб, які передбачені законом, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також громадськість про здійснення державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності [365] (зокрема в інформаційній сфері).

Повноваження щодо реалізації даного напрямку інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності поліції покладаються на управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві. Основними функціями даного органу в контексті забезпечення державної інформаційної політики виступають такі: а) моніторинг оперативної обстановки та організація реагування на її зміни; б) аналітична робота і планування; організаційне забезпечення діяльності колегії та нарад керівництва Головних управлінь; в) організація діяльності чергових частин Головних управлінь (на

території обслуговування); г) організація і проведення відповідно до планів Головних управлінь і доручень їх керівництва семінарів, нарад працівників підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування, а також заслуховування звітів їх керівників про проведену ними роботу; д) інформування керівництва Головних управлінь про стан виконання підрозділами покладених на них керівництвом завдань у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг [374].

На законодавчому рівні передбачено, що поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [392]. Поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

Таким чином, у рамках забезпечення державної інформаційної політики зміст інформаційно-аналітичної функції, як однієї з основних функцій поліції, полягає в забезпеченні відкритості та прозорості діяльності Національної поліції як суб'єкта владних повноважень шляхом інформування органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадськості про основні результати своєї роботи; створенні інформаційних систем і мереж інформації, де акумулюються відомості про криміногенну ситуацію в Україні, резонансні кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку та заходи реагування на них тощо [278].

2. У рамках реалізації органами поліції функції правотворчості в контексті забезпечення державної інформаційної політики відбувається опрацювання в установленому порядку проектів актів з питань, які містять службову інформацію або відомості, що становлять державну таємницю; вживаються заходи щодо

змістовного наповнення нормативно-правових актів, які регламентують різноманітні питання забезпечення прав і свобод людини, протидії злочинності, в тому числі в інформаційній сфері.

3. Що стосується такої важливої для будь-якого центрального органу виконавчої влади функції, як комунікація, то в структурі Національної поліції створено та функціонує Департамент комунікації, ключовим завданням якого є: а) координація проведення підрозділами комунікації територіальних (міжрегіональних) органів та структурних підрозділів апарату Національної поліції інформаційної політики поліції України; б) здійснення взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю; в) впровадження гласності та відкритості в діяльність територіальних органів поліції; г) проведення моніторингу та аналізу інформації, яка викладена в засобах масової інформації, мережі Інтернет, про діяльність поліції [360]. Саме працівниками зазначеного Департаменту й здійснюються безпосереднє планування та реалізація заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної політики поліції зокрема та державної інформаційної політики в цілому.

4. Забезпечення органами поліції в межах повноважень, передбачених законом, криптографічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої визначена законом, також належить до числа основних функцій даного правоохоронного органу. Реалізацією зазначеної функції, звісно, займаються, практично, усі центральні органи виконавчої влади, проте виключно в межах наданих їм повноважень у цій сфері. Національна поліція, як провідний суб'єкт забезпечення публічної безпеки та порядку в державі, працює з інформацією різного характеру, в тому числі й такою, що торкається сфери суверенітету держави, її економічної, інформаційної, екологічної безпеки, а отже, крім загальнодоступної інформації, поліція повинна дотримуватися спеціальних режимів, встановлених державою для окремих видів інформації в частині її накопичення, розповсюдження та зберігання (більш детально особливості реалізації даної функції органами поліції буде проаналізована в наступних розділах дослідження).

Стосовно реалізації органами поліції спеціальних функцій варто підкреслити, що вони вживають заходів щодо протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та

порядку, охорони прав і свобод громадян, інтересів суспільства від протиправних посягань в усіх сферах суспільного життя, в тому числі в інформаційній. Отже, на зазначені органи покладається обов'язок щодо виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з виявленням причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиттям у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; здійсненням превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень в інформаційній сфері; здійсненням досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; здійсненням своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події тощо.

Також у рамках реалізації спеціальних функцій органи поліції використовують та надають іншим правоохоронним органам України доступ до інформаційно-телекомунікаційних систем і банків даних Інтерполу та Європолу, а також вносять до цих банків даних інформацію правоохоронних органів України; у межах інформаційно-аналітичної діяльності формують бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, користуються базами (банками) даних МВС та інших державних органів, здійснюють інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу, а також обробляють персональні дані в межах повноважень, передбачених законом [365].

Здійснення розгляду звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Національної поліції, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління [365], також є однією зі спеціальних функцій, які реалізують органи поліції в рамках забезпечення державної інформаційної політики. Діяльність у цьому напрямі здійснюється відповідно до вимог наказу МВС «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події» від 06.11.2015 № 1377.

Значення допоміжних або забезпечувальних функцій Національної поліції щодо реалізації державної інформаційної політики не варто недооцінювати, оскільки їх належна реалізація створює умови, які необхідні для ефективного виконання завдань, що покладаються на органи поліції. У зв'язку з цим варто виділити такі функції, як: забезпечення експлуатації та функціонування системи

зв'язку Національної поліції; організація діловодства та архівного зберігання документів відповідно до встановлених правил; здійснення контролю за станом технічного захисту інформації в органах поліції; організація та проведення первинної та додаткової експертизи комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів і підрозділів поліції тощо.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище вважаємо за доцільне наголосити на необхідності законодавчого закріплення (в Законі України «Про Національну поліцію») основних функцій поліції та чіткого окреслення кола заходів, що мають здійснюватися з метою їх належної реалізації за усіма напрямками діяльності її органів та підрозділів, у тому числі в інформаційній сфері. Також у контексті актуалізації питання забезпечення кібербезпеки (однієї зі спеціальних функцій органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики) пріоритетного значення має набувати проведення органами та підрозділами поліції заходів інформаційного характеру, які повинні бути спрямовані на: а) підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі, комплексних знань, навичок і здібностей, необхідних для підтримки цілей кібербезпеки, впровадження державних і громадських проєктів підвищення рівня обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту; б) підвищення обізнаності працівників державних органів у сфері інформаційної безпеки та кібербезпеки, проведення відповідних тренінгів, навчань. Наведене вимагає прийняття окремого нормативно-правового акта, в якому повинні знайти своє відображення питання реалізації органами та підрозділами поліції заходів щодо протидії кіберзлочинності.

2.4. Форми та методи діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики України

Необхідно констатувати, що в Україні сьогодні дуже повільно відбувається реалізація адміністративної реформи, на недостатньо ефективному рівні проводяться

заходи, пов'язані з підвищенням ефективності діяльності окремих органів державної влади щодо реалізації державної політики в різноманітних сферах суспільного життя. У зв'язку з цим необхідним є дослідження на науковому рівні правових та законодавчих засад здійснення адміністративної реформи з урахуванням взятих Українською державою зобов'язань щодо інтеграції до європейської спільноти. Реалізація євроінтеграційної політики України супроводжується глибинним реформуванням системи та механізму публічного управління з метою створення належних управлінських установ, інституцій та органів влади, які здатні розробляти й ефективно впроваджувати європейські принципи діяльності органів державної влади. За таких умов, як зазначає Р. Г. Беляков, відбувається поступова трансформація органів публічного управління України та їх апарату в публічну адміністрацію, зміна і вдосконалення нормативно-правового забезпечення їх функціонування та оновлення форм діяльності відповідно до європейських стандартів [55, с. 90], зокрема в частині формування та реалізації державної інформаційної політики. Особливої уваги заслуговує питання з'ясування специфіки діяльності суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики, зокрема спеціальних, до числа яких належать органи та підрозділи національної поліції України. З огляду на вказане наукове дослідження форм діяльності органів Національної поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні набуває особливого значення та актуальності для подальшого національного правотворення і правозастосування, що є важливим для сталого забезпечення правопорядку в державі, забезпечення на належному рівні інформаційних прав громадян, ефективного функціонування інформаційного простору.

Науковий фундамент для вивчення форм діяльності органів внутрішніх справ, у тому числі щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні, становлять праці таких провідних учених, як: В. Б. Авер'янов, І. В. Арістова, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, К. І. Беляков, О. В. Джафарова, Р. А. Калюжний, В. К. Колпаков, Б. А. Кормич, В. А. Ліпкан, О. В. Негодченко, Г. Г. Почепцов, В. П. Тимошук, А. О. Чемерис, В. О. Шамрай, С. О. Шатрава тощо. Саме роботи даних учених покладено в основу формування підходу щодо визначення форм діяльності органів внутрішніх справ (переважно органів та підрозділів міліції як

основної складової частини органів внутрішніх справ) у сфері забезпечення державної інформаційної політики в Україні.

Проте необхідно констатувати, що, зважаючи на створення в 2015 році Національної поліції України, важливого значення набуває з'ясування змісту форм діяльності саме поліції, оскільки у зв'язку з ліквідацією міліції та відповідними змінами в законодавстві було оновлено існуючі до того часу підходи до виокремлення форм діяльності даного правоохоронного органу, враховано відповідні європейські стандарти поліцейської діяльності в цій сфері. Для більш повного розуміння досліджуваного явища вважаємо за доцільне звернутись до загальної теорії держави та права, теорії адміністративного права в частині визначення форм діяльності органів державної влади з наступним виокремленням та характеристикою форм діяльності поліції у сфері забезпечення державної інформаційної політики.

В енциклопедичних джерелах під терміном «форма» розуміється зовнішній вигляд, зовнішнє окреслення чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом, внутрішня організація змісту [66, с. 612]. Як зазначав В. Б. Авер'янов, «...при розгляді форми протидії необхідно виходити із загальнонаукових уявлень про суспільну діяльність, зміст та форму (форми) суспільних явищ. Причому зміст тут виступає як сукупність елементів, процесів, зв'язків, відносин, що утворюють даний феномен, а форма – спосіб зовнішнього прояву, вираження змісту явища» [4, с. 256]. Отже, за допомогою такої загальнотеоретичної категорії, як форма, можливо отримати повне уявлення про зміст процесів, що відбуваються в суспільстві та державі.

Необхідно звернути увагу на те, що вченими-адміністративістами також значна увага приділяється з'ясуванню сутності категорії «форма», за допомогою якої розкривається специфіка діяльності органів державної влади. Так, автори підручника «Адміністративне право України» під загальною редакцією О. М. Бандурки надають визначення форм управлінської діяльності «...як той або інший спосіб зовнішнього вираження її змісту. Саме форми управлінської діяльності відіграють в управлінському процесі важливу роль, оскільки, за їх допомогою забезпечується додержання встановленого порядку управління, гласність і прозорість діяльності, зміцнення законності» [7, с. 306-307]. В цілому не

заперечуючи проти такого підходу, вважаємо, що зазначене визначення є доволі узагальненим та не розкриває сутності досліджуваного явища. Проте слід зазначити, що схожої точки зору дотримується значна кількість науковців (зокрема, Д. Н. Бахрах, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко), які визначають форми діяльності органів державного управління як спосіб зовнішнього виразу конкретних дій [11, с. 132-133; 42, с. 269]. Саме таке розуміння дозволяє отримати повне уявлення про характер діяльності відповідних суб'єктів.

Відповідно до точки зору І. А. Азовкіна під формами роботи слід розуміти «...типіві виявлення життєдіяльності органу, за допомогою яких знаходять оптимальний варіант рішення. Форми належать до всіх стадій діяльності певного органу, а методи є способами впливу, що повторюються [16, с. 234].

У свою чергу, Т. О. Коломоєць на підставі узагальнення існуючих сьогодні визначень форм діяльності публічної адміністрації визначає останні як «...зовнішньо виражену дію органів публічної адміністрації або їх посадових осіб, здійснену у межах компетенції з метою досягнення поставлених перед ними мети та завдань» [182, с. 172]; «...зовнішньо виражену дію, волевиявлення суб'єкта публічної адміністрації (посадової особи), здійснене у рамках режиму законності та його компетенції для досягнення мети адміністрування – вираження у зовнішньому вигляді конкретних дій суб'єкта публічної адміністрації, які здійснюються у процесі їхньої діяльності й спрямовані на реалізацію функцій адміністрування» [12, с. 136-137]. На нашу думку, зазначена позиція є найбільш науково обґрунтованою, оскільки дослідником звертається увага на специфіку діяльності органів публічної адміністрації, з урахуванням якої обираються оптимальні форми діяльності та акцентується увага саме на адміністративно-правовому аспекті такої діяльності.

Необхідно звернути увагу на те, що діяльність будь-якого органу державної влади безпосередньо стосується вчинення різноманітних управлінських дій, оскільки ефективність діяльності будь-якого органу державної влади прямо залежить від тих управлінських рішень, що приймаються. Отже, під час дослідження форм діяльності органів державної влади необхідно також розглянути зміст форм управлінської діяльності як їх невід'ємної складової частини. Як зазначають В. Б. Дзюндзюк, В. В. Корженко, Н. М. Мельтюхова та Н. В. Фоміцька,

під формами управлінської діяльності розуміють «...уніфікований за зовнішніми ознаками, формалізований вид результатів конкретних дій органу управління, його структурних підрозділів та службових осіб, спрямованих на досягнення поставленої мети. В той же час виділяють декілька видів форм діяльності: нормативно-правові (становлення норм права); застосування норм права; організаційного регламентування внутрішньої роботи апарату органів влади; позаапаратної організаційної діяльності; матеріально-технічного забезпечення» [427]. На думку В. Б. Авер'янова, під формами державного управління слід розуміти відмінні за своїм характером та наслідками способи зовнішнього вираження діяльності органів виконавчої влади [5, с. 212, 217]. Як зазначає Ю. М. Старилів, «...форма – це зовнішнє вираження змісту управління, межі конкретних управлінських дій, скоєних безпосередньо державними органами» [469, с. 212]. Схожої токи зору дотримується і Ю. П. Битяк, на думку якого термін «форма» означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність [9, с. 134]. Свого поширення наведені вище точки зору науковців набувають у наукових працях С. О. Шатрави, який зазначає, що «...форми державного управління пов'язані зі здійсненням (вчиненням) конкретних дій, що носять управлінський або однорідний характер» [528, с. 11]. У результаті аналізу наведених визначень можна дійти висновку, що форми управлінської діяльності за своїм змістом практично ідентичні з формами діяльності органів влади, оскільки під час їх характеристики застосовуються ті ж самі категорії. Це дозволяє отримати вичерпне уявлення про зміст форм діяльності, місце в їх системі управлінського аспекту, особливості досягнення органами державної влади поставленої перед ними мети за допомогою застосування відповідних засобів та заходів.

В умовах сьогодення є прогресивною ідея І. В. Патерило щодо необхідності заміни категорії «форми державного управління» поняттям «інструменти діяльності публічної адміністрації», під яким варто розуміти усю сукупність засобів (прийомів), які використовуються суб'єктами публічної адміністрації для регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері публічного управління [303, с. 288]. Підкреслимо, що І. В. Патерило до інструментів діяльності публічної адміністрації відносить лише ті інструменти, що приводять до юридичних наслідків – виникнення, зміни та

припинення адміністративно-правових відносин, та можуть бути предметом адміністративного позову. До них зараховуються, з огляду на європейську практику: нормативні акти публічної адміністрації, адміністративні акти, адміністративні договори, акти-плани та акти-дії. У свою чергу, автор виокремлює ознаки, які притаманні інструментам діяльності публічної адміністрації: «...по-перше, застосовуються публічною адміністрацією у своїй діяльності; по-друге, мають публічно-правовий характер; по-третє, регулюються нормами адміністративного права; по-четверте, застосування того або іншого інструменту обумовлюється компетенцією, сферою діяльності та метою; по-п'яте, призводять до настання правових наслідків: виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин, або фактичних результатів (щодо актів-дій); по-шосте, в залежності від виду застосованого інструменту – можуть мати імперативну або диспозитивну природу; по-сьоме, основними видами є нормативні акти, адміністративні акти, адміністративні договори, акти-плани та акти-дії» [304, с. 174-178].

У цілому не заперечуючи проти такого підходу, вважаємо, що запровадження саме цієї категорії для позначення зовнішньої діяльності органів публічної адміністрації щодо реалізації завдань та функцій, які покладені на зазначений орган, є перспективним, але таким, що потребує перегляду усталених наукових позицій, оскільки категорія «інструменти діяльності органів публічної адміністрації» поглинає категорію «методи діяльності органів публічної адміністрації». Відразу зазначимо, що категорія «інструменти діяльності органів публічної адміністрації» є категорією, яка використовуються європейським законодавством. Враховуючи те, що Українська держава взяла на себе зобов'язання щодо адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, відповідно дослідження в цьому напрямі є перспективними та такими, що потребують свого продовження та обґрунтування.

Рухаючись далі зупинимось на розгляді теоретичних напрацювань, які стосуються форм діяльності органів внутрішніх справ у цілому та у сфері забезпечення державної інформаційної політики зокрема. Так, варто навести позицію авторів підручника «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ» за загальною редакцією О. П. Рябченко, які зазначають, що «...форма адміністративної діяльності органів внутрішніх справ – це сукупність однорідних за

своєю правовою природою та характером груп адміністративних дій, які провадяться з метою забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку. При цьому форми адміністративної діяльності органів внутрішніх справ поділяються на правові та організаційні» [2, с. 25-26].

О. І. Остапенко під формою адміністративної діяльності органів внутрішніх справ розуміє «об'єктивний вияв суті дій суб'єктів» [1, с. 30]. Учений зазначає, що «...форми закріплені в законодавстві, яке визначає правовий статус міліції, у положеннях, статутах, інструкціях та інших актах, що регламентують адміністративну діяльність її суб'єктів. При цьому для здійснення функцій такої діяльності її суб'єкти повинні використовувати тільки ті форми, які передбачені відповідними правовими актами» [1, с. 30-31]. Відповідно до точки зору даного науковця вид конкретної форми визначається характером дій суб'єктів адміністративної діяльності, що здійснюють виконання покладених на них функцій. В одних випадках такі дії тягнуть за собою юридичні наслідки, в інших – ні [1, с. 30]. Повністю погоджуючись із точкою зору зазначеного науковця, слід додати, що сьогодні, на жаль, форми діяльності органів та підрозділів поліції лише частково знайшли своє закріплення у відповідних нормативно-правових актах. Висновок про наявність тих або інших форм діяльності органів та підрозділів поліції можна зробити в результаті ретельного аналізу чинного законодавства, оскільки на даний момент відсутній нормативно-правовий акт, положення якого б чітко визначали вичерпний перелік форм діяльності поліції. На нашу думку, зазначений перелік було б доцільно навести в Законі України «Про Національну поліцію», а що ж стосується особливостей застосування окремих форм діяльності, то адміністративно-правовий механізм їх застосування слід розкрити у відповідних підзаконних нормативно-правових актах, що регламентують діяльність органів поліції за окремим напрямом.

Як зазначає О. В. Домбровська, «...формою діяльності підрозділів органів внутрішніх справ є сукупність однорідних, конкретних за своїм характером та правовою природою дій (адміністративних, розшукових, організаційних тощо), що мають об'єктивне зовнішнє вираження та здійснюються в межах Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється практичне виконання завдань органами внутрішніх справ та його структурними

підрозділами» [137, с. 59-60]. На нашу думку, дане визначення найбільш повно розкриває весь зміст досліджуваної категорії, що дозволяє отримати уявлення про зміст діяльності органів внутрішніх справ, основну спрямованість їх діяльності, розкрити основні її напрями.

У свою чергу, М. В. Корнієнко форми адміністративної діяльності поділяє на безпосередньо організаційні, тобто ті, що не спричиняють правових наслідків, і суто правові, які викликають виникнення, зміну або припинення конкретних правових відносин або інших юридичних наслідків. Переважну увагу вчений приділяє характеристиці тільки однієї із правових форм адміністративної діяльності, а саме – нормативним та індивідуальним актам [4, с. 16-25]. У цілому не заперечуючи проти такого підходу, вважаємо дискусійним положення, що організаційні форми не спричиняють правових наслідків. Оскільки діяльність або окрема дія посадової особи органів державної влади в цілому та органів внутрішніх справ зокрема завжди тягне настання наслідків тощо. Вважаємо, це є додатковим аргументом на користь попереднього висновку про те, що органи державної влади, в тому числі органи поліції, не можуть виконувати покладені на них функції поза правовою формою. Стосовно ж, так би мовити, «організаційних або матеріально-технічних операцій» слід зазначити, що дані дії (операції) хоча і не стосуються безпосереднього виконання функцій органами поліції, але їх здійснення також тягне настання юридичних наслідків.

Цікавим є визначення Р. Г. Беляковим форм діяльності окремого структурного підрозділу ОВС, а саме Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України, як «...зовнішньо виражених дій, які закріплюють волевиявлення посадової особи Управління боротьби з кіберзлочинністю, здійснених в рамках режиму законності та її компетенції, з метою організації та здійснення заходів превентивного та примусового характеру, спрямованих на забезпечення інформаційної та економічної безпеки людини, держави та суспільства в цілому» [55, с. 94-95]. Слід зазначити, що таке трактування форм діяльності здійснено з урахуванням специфіки діяльності зазначеного підрозділу, що є підтвердженням висловленої раніше точки зору щодо доцільності закріплення вичерпного переліку форм діяльності органів поліції в Законі України «Про Національну поліцію» з наступним визначенням у відповідних підзаконних нормативно-правових актах, що регламентують діяльність органів поліції

за окремим напрямом, адміністративно-правового механізму їх застосування у власній діяльності.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, необхідно зазначити, що в цілому вчені, досліджуючи форми діяльності органів державної влади, визначають її як зовнішній вираз однорідних за своїм характером та правовою природою юридичних дій та видання актів, за допомогою яких забезпечується виконання завдань та функцій, покладених на даний орган.

При цьому застосування органом державної влади тієї чи іншої форми визначається його компетенцією, яка визначена в нормативно-правових актах, що регламентують діяльність певного органу державної влади. Тому принципово важливим виявляється саме чітке законодавче закріплення форм реалізації певним органом державної влади своєї компетенції. Існуючі взаємозв'язки і взаємозалежності між формами та іншими складовими діяльності відповідного органу державної влади, як правило, передбачені і певною мірою регламентовані адміністративно-правовими нормами. Такі норми найчастіше містяться в положеннях про той чи інший орган державної влади (де, власне, закріплюється адміністративно-правовий статус конкретного органу), посадових інструкціях, правилах тощо.

Варто зазначити, що в юридичній науці переважна більшість учених дотримується позиції щодо доцільності поділу форм діяльності на правові та неправові (або організаційні). Так, наприклад, серед форм адміністративної діяльності О. І. Остапенко виділяє правові (видання актів органів внутрішніх справ; укладення договорів; здійснення інших юридично значущих дій) та неправові (проведення суспільно-організаційних заходів; проведення організаційно-технічних заходів)» [1, с. 30-31]. Як зазначає О. І. Остапенко, правові форми пов'язані зі встановленням і застосуванням норм права. До правових форм належать: видання актів органів внутрішніх справ; укладення договорів, здійснення інших, юридично значущих дій [1, с. 30]. Що ж стосується неправових форм управлінської діяльності, на думку зазначеного науковця, «...вони не пов'язані з реалізацією розпорядчих повноважень ОВС і не спричиняють встановлення правових норм або виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Розрізняють два види таких форм: проведення суспільно-організаційних заходів та проведення організаційно-технічних заходів» [1, с. 30].

Характеризуючи правові форми діяльності, С. М. Олійников зазначає, що правові форми державної діяльності, будучи зовнішнім виявом правореалізації через функціонування держави, органічно пов'язані між собою й виражають відповідний правовий зміст [293, с. 156]. Відповідно до точки зору О. Ф. Скакун «...правова форма здійснення функцій держави – управлінська діяльність держави, що полягає у вчиненні юридично значущих дій з виконання державних функцій у порядку, - визначеному законом, і має правові наслідки» [456, с. 79].

На думку В. Б. Авер'янова, до правових належать форми, використання яких спричиняє виникнення конкретного юридичного результату: видання юридичних актів, застосування примусових заходів тощо; вони виступають як юридичні факти і можуть породжувати (змінювати, припиняти) адміністративно-правові відносини [5, с. 278]. До неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату: організація та проведення нарад, обговорень, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці і т. ін. [5, с. 278].

Дещо іншої точки зору щодо класифікації форм державного управління дотримується О. П. Рябченко, на думку якої «...форми державного управління бувають: структурними, процесуальними, правовими, неправовими, у вигляді видання актів управління, суспільно-організаційних дій та регулятивними» [447, с. 20]. І якщо переважна більшість науковців дотримується позиції, що основною формою діяльності органів державного управління є саме правова форма, то О. П. Рябченко обстоює позицію, відповідно до якої пріоритетною формою державного управління є структурна форма. Такий підхід вчена пояснює тим, що під час здійснення управлінської діяльності відбувається цілеспрямований вплив суб'єктів управління (або певних структур) на відповідні об'єкти. Зрозуміло, що зазначена позиція також має право на існування, проте вона потребує детального обґрунтування, оскільки пріоритетність даної форми перед, наприклад, правовою формою викликає певний сумнів (навіть структурний вплив має здійснюватися на основі відповідних нормативно-правових актів, отже, першоосною в даному випадку все одно буде саме правова форма).

Розглянемо коротко, що ж науковці розуміють під правовою та організаційною формами діяльності органів державної влади. Наприклад, як зазначають Т. В. Сьомкіна та О. В. Тарасевич, «...правова форма – це однорідна за своїми зовнішніми ознаками діяльність державних органів, що пов'язана з виданням правових актів і тягне за собою правові наслідки. Основними видами правової форми реалізації функцій держави виступають правотворча діяльність, правозастосовна діяльність, правоохоронна діяльність» [486, с. 65]. У даному контексті слід звернути увагу на позицію Л. В. Радовецької, яка вважає, що зміст правової форми також розкривається як «...визначеної чинним законодавством діяльності державних органів та їх посадових осіб, пов'язаної з виданням та застосуванням юридичних актів, спрямованих на здійснення функцій держави» [429, с. 56]. На думку М. С. Булката, правова форма – це однорідна за своїми зовнішніми ознаками (характером та юридичними наслідками) діяльність органів державного управління суспільством шляхом видання правових актів [71, с. 109].

Що ж стосується неправової форми, то її Т. В. Сьомкіна та О. В. Тарасевич пропонують розуміти як «...однорідну за своїми зовнішніми ознаками діяльність держави, яка не тягне правових (юридичних) наслідків» [486, с. 65]. З урахуванням наданого визначення наведені вище автори пропонують виокремити такі неправові форми реалізації функцій держави: організаційно-регламентуюча, організаційно-ідеологічна, організаційно-економічна, організаційно-господарська, організаційно-контрольна, організаційно-виховна, політична і власне організаційна робота, договірна форма [486, с. 65].

Цікавим, з наукової точки зору, є запропонований А. Блажівською підхід до класифікації організаційних форм на такі види: організаційно-структурні форми (форми внутрішньої і зовнішньої організації структур, що реалізують правоохоронні функції держави); організаційно-інформаційні форми (форми інформаційного забезпечення реалізації функцій держави); організаційно-ідеологічні форми (форми ідеологічного впливу на соціальних суб'єктів у процесі реалізації правоохоронних функцій); організаційно-матеріальні форми (форми використання матеріальних явищ у процесі реалізації правоохоронних функцій держави) [61]. У результаті аналізу запропонованої даною дослідницею класифікації не зовсім зрозумілим є віднесення

до числа організаційних форм структурної форми. Наведений підхід дещо перетинається з точкою зору О. П. Рябченко, власну позицію щодо якого нами вже було наведено в рамках даного підрозділу. На нашу думку, форми внутрішньої і зовнішньої організації діяльності конкретного органу державної влади, на існуванні яких у структурі організаційних форм наполягає А. Блажієвська, відображаються у специфіці діяльності окремих структурних підрозділів даного органу. Як наслідок, це знаходить свій прояв у ході реалізації більш глобальних напрямів діяльності органу державної влади. Отже, на нашу думку, немає потреби у виокремленні організаційно-структурних форм як складової організаційних.

Зважаючи на викладене вище стосовно змісту та класифікації організаційних форм діяльності органів державної влади можна дійти висновку, що переважна більшість науковців не пов'язує дані форми з необхідністю їх реалізації в рамках чинного законодавства. Так, зокрема, як зазначають Л. Наливайко та М. Беляєва, «...правова природа організаційних форм здійснення функцій держави знаходить свій прояв в діяльності, що не пов'язана зі створенням, застосуванням норм права і в результаті ... не тягне за собою юридичних наслідків» [245, с. 4]. Також варто звернути увагу на підхід науковців, наприклад, С. Л. Лисенков, який вважає, що реалізація організаційної форми не пов'язана з настанням юридичних наслідків. Водночас зазначений науковець указує, що «...організаційна діяльність здійснюється в межах, визначених правом» [214, с. 76]. Отже, реалізація будь-якої форми діяльності органу державної влади обов'язково здійснюється в рамках відповідних норм законодавства та тягне за собою настання юридичних наслідків відповідного характеру. У зв'язку з цим слід наголосити, що не можна виокремлювати правову форму і будь-які інші форми, оскільки усі вони здійснюються на її основі.

Таким чином, стосовно класифікації форм діяльності органів державної влади підтримуємо позицію Д. М. Бахраха, який зазначає, що переважна більшість адміністративістів розрізняють правові і неправові форми адміністративної діяльності, а вже потім виділяють різновиди першої і другої груп [44, с. 119-124]. Схожої точки зору дотримується і Т. О. Коломєць, на думку якої основними формами діяльності суб'єктів публічної адміністрації є правові та неправові форми; до того ж зазначена вчена підтримує доцільність «...поділу форм діяльності суб'єктів публічної

адміністрації за: цілеспрямованістю, способом вираження, способом прийняття» [12, с. 137] тощо. Підхід наведених вище науковців поділяє і В. С. Філютович-Герасименко, яка вважає, що «...концепція правових та організаційних (неправових, фактичних) форм діяльності є найбільш обґрунтованою, тобто, в якості критерію класифікації форм діяльності суб'єктів публічної адміністрації покладено характер наслідків їх використання» [508, с. 110]. Також слід звернути увагу на позицію О. І. Безпалової, яка, цілком поділяючи наведені вище точки зору, зазначає, що «...правові та неправові (організаційні) форми є взаємодоповнюючими та взаємозалежними: без належної реалізації однієї форми неможливо досягти позитивних результатів, що очікуються від іншої та навпаки» [48, с. 127].

Проте, на нашу думку, поділ форм діяльності органів державної влади в цілому та органів поліції зокрема на правові та неправові (організаційні) є не зовсім доцільним. Дана позиція зумовлена тим, що сьогодні в юридичній літературі обстоюється підхід, відповідно до якого доцільно виокремлювати тільки правові форми діяльності будь-якого органу державної влади, оскільки орган державної влади не може виконувати покладені на нього функції поза межами правової форми. Що стосується виокремлення організаційних або матеріально-технічних операцій як окремої групи форм діяльності, то слід зазначити, що дані дії (операції) не стосуються безпосереднього виконання функцій, задля яких був створений певний орган публічної адміністрації, а є необхідною умовою ефективного виконання покладених на відповідний орган державної влади завдань.

Підсумовуючи вищенаведені позиції та враховуючи мету нашого дослідження вважаємо, що під формами діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики слід розуміти зовнішньо виражені дії, які закріплюють волевиявлення посадової особи органу поліції України, здійснені на підставі чинного адміністративного законодавства та в межах її компетенції з метою здійснення заходів превентивного та примусового характеру, спрямовані на забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства цілому, наслідком яких є виникнення, зміна або припинення відповідних адміністративно-правових відносин.

У результаті аналізу різноманітних точок зору науковців щодо класифікації правових форм діяльності органів державної влади та дослідження специфіки

формування та реалізації державної інформаційної політики вважаємо, що до числа основних форм діяльності органів Національної поліції слід віднести такі, як правотворча та правореалізаційна. Розглянемо особливості реалізації зазначених форм діяльності.

У рамках правотворчої форми діяльності органів поліції України відбувається формування державної інформаційної політики (звісно, в межах компетенції зазначених органів). Підтвердженням зазначеної точки зору є позиція С. В. Полєніної, Н. В. Ісакова та А. П. Мазуренка, які зазначають, що «...правова політика сприймається в суспільстві, в першу чергу, як політика правотворча» [324, с. 180], «...правова політика реалізується, в першу чергу, у формі правотворчості» [154].

Зміст правотворчої форми полягає в безпосередній участі уповноважених органів поліції України в розробленні проектів нормативно-правових актів, положення яких визначають засади державної інформаційної політики, регулюють адміністративно-правовий механізм виконання органами та підрозділами поліції покладених на них обов'язків щодо забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства, який забезпечується шляхом реалізації заходів превентивного та примусового характеру. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 № 877 на Національну поліцію покладається обов'язок узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подання їх Міністрові внутрішніх справ [365]. Таким чином, у рамках правотворчої форми органи поліції можуть вносити пропозиції до вищих органів державної влади щодо доцільності прийняття окремих нормативно-правових актів, внесення змін та доповнень до вже діючих, а також приймати власні підзаконні акти, положення яких безпосередньо регламентуватимуть діяльність відповідних органів та підрозділів Національної поліції України.

У зв'язку з тим, що Національна поліція як центральний орган виконавчої влади була створена лише у 2015 році, станом на сьогодні практично відсутні нормативно-правові акти, прийняті даним правоохоронним органом у контексті

формування та реалізації державної інформаційної політики, що зумовлено дуже незначним часом, що прийшов з моменту початку його функціонування. Але, зважаючи на те, що відповідно до законодавства діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [392], вважаємо за доцільне проаналізувати нормативно-правові акти, прийняті МВС України у даній сфері. Даний підхід також зумовлений тим, що саме МВС України відповідно до покладених на нього завдань, в аспекті участі у правотворчій роботі: а) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України; б) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції; в) погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим [366] тощо. Нормативно-правові акти, прийняті МВС України, регламентують особливості реалізації покладених на них повноважень усіма структурними підрозділами, що входять до його складу, в тому числі й органами Національної поліції, тобто визначають механізм реалізації відповідними органами державної влади інформаційної політики в рамках наданих їм повноважень. Розглянемо коротко основні нормативно-правові акти в цій сфері, що були прийняті з моменту створення поліції, положення яких регламентують особливості забезпечення державної інформаційної політики.

Також в органах та підрозділах поліції України ведеться постійна робота щодо збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Так, відповідно до спільного наказу МВС України та Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» [367] від 11.01.2016 № 4/5,

визначено повноваження структурних підрозділів органів Національної поліції щодо використання отриманої інформації про випадки торгівлі людьми, створення відповідних баз даних, здійснення оперативних та слідчих дій відповідно до законодавства України.

Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України» від 13.06.2016 № 503 врегульовано порядок здійснення в Національній поліції України організації контролю за виконанням документів на належному рівні [345]. Даним нормативно-правовим актом визначено коло суб'єктів контрольних повноважень, види контрольних заходів та терміни їх проведення, процедурні питання, пов'язані зі здійсненням контрольних заходів, порядок проведення перевірки виконавської дисципліни в органах Національної поліції тощо. Положеннями зазначеного Наказу визначено найбільш важливі питання реалізації державної інформаційної політики в частині документального забезпечення діяльності поліції за усіма напрямками, виконання приписів організаційно-розпорядчих, контрольних документів.

З метою організації обліку адміністративних правопорушень в електронному вигляді та приведення нормативно-правових актів у відповідність до законодавства, яке регулює діяльність Національної поліції, було видано наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з автоматизованого обліку адміністративних правопорушень» від 04.07.2016 № 595. Відповідно до зазначеного Наказу автоматизований облік адміністративних правопорушень призначений для здійснення перевірки особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, на наявність (відсутність) даних про повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу притягнуто до адміністративного стягнення, аналізу стану застосування адміністративного законодавства органами поліції та формування статистичної звітності, в тому числі у сфері безпеки дорожнього руху [343]. Зміст реалізації органами Національної поліції державної інформаційної політики в даному випадку полягає у використанні інтегрованої інформаційно-пошукової системи, в якій здійснюється автоматизований облік адміністративних правопорушень. Даний облік здійснюється шляхом внесення відомостей, отриманих із протоколів (постанов), складених (винесених) уповноваженими на те посадовими

особами Національної поліції, до електронної картки про адміністративне правопорушення. Зазначені дії може здійснювати виключно уповноважений працівник органу Національної поліції, який є авторизованим користувачем та має доступ до інтегрованої інформаційно-пошукової системи для введення і коригування даних [343]. Цим забезпечується реалізація повноважень поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення.

Що стосується відомостей про осіб, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення, та осіб, яких засуджено за вчинення кримінального правопорушення, визначення кола прав та обов'язків суб'єктів, що є учасниками зазначеної процедури, то питання щодо їх використання (умови, підстави та процедуру надання відомостей) урегульовано наказом МВС України «Про організацію доступу до відомостей персонально-довідкового обліку єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України» від 29.11.2016 № 1256. Закріплення на законодавчому рівні механізму отримання відомостей з інформаційної підсистеми «Оперативно-довідкова картотека» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України дозволяє запровадити персонально-довідковий облік, за допомогою якого здійснюється надання відповідної інформації на запити державних органів або за запитами фізичних осіб, що оформлені з дотриманням вимог законодавства, у письмовій або електронній формі [396]. Відповідно до наведеного вище Наказу в рамках реалізації МВС України державної інформаційної політики запроваджено робоче місце віддаленого доступу та посади його користувачів, урегульовано процедури отримання відомостей з персонально-довідкового обліку уповноваженими на те суб'єктами (зокрема, державними органами, які здійснюють правоохоронні функції, судами, органами державної влади та їх територіальними органами, органами місцевого самоврядування у зв'язку зі здійсненням ними повноважень, фізичними особами).

Особливості обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України врегульовано відповідним Наказом МВС України від 14.04.2016 № 296 [346]. Положеннями даного документа передбачено процедуру обліку та руху зазначених кримінальних проваджень; порядок зберігання кримінальних проваджень, що перебувають у провадженні, а

також досудове розслідування в яких зупинено; порядок обліку і зберігання кримінальних проваджень, у яких прийнято рішення про їх закриття; порядок видачі кримінальних проваджень, у яких прийнято рішення про закриття, та інвентаризації кримінальних проваджень.

Також доцільно звернути увагу на наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події» від 06.11.2015 № 1377, який визначає порядок обліку таких заяв поліцейськими (уповноваженими працівниками чергових частин органів поліції, працівниками інших структурних підрозділів цих органів, яких призначено підмінними черговими в установленому порядку, оператором телефонної лінії «102» або іншою посадовою особою), а також здійснення контрольних заходів за дотриманням встановленого порядку [349].

В рамках реалізації державної інформаційної політики МВС України важливого значення набуває створення єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі, що дозволить упорядкувати усю сукупність технічних засобів й обладнання мережі доступу і транспортної телекомунікаційної мережі для забезпечення передачі інформації (даних), яка (які) належить (належать) до державних інформаційних ресурсів регіонального, районного та міського рівнів; забезпечити можливість користування структурними елементами МВС України телекомунікаційними послугами і сервісами фіксованого телефонного, документального, радіозв'язку, аудіо- та відеоселекторного зв'язку; створити належні умови для отримання зазначених послуг та користування відповідними сервісами як у звичайних умовах, так і під час особливого періоду чи запровадження в державі надзвичайного стану. Таким чином, видання наказу МВС України «Про затвердження Положення про єдину цифрову відомчу телекомунікаційну мережу МВС» від 04.07.2016 № 596 [362] є одним із кроків у напрямі створення належних умов для захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах МВС України, забезпечення дотримання встановлених правил поводження з електронними документами та користування електронним документообігом.

Наступним кроком у напрямі використання телекомунікаційних мереж у системі органів Національної поліції є прийняття наказу «Про затвердження Порядку

використання телекомунікаційних мереж та Табеля належності відомчих, спеціальних і з'єднувальних ліній у Національній поліції України» від 10.10.2016 № 1066. Даний Наказ визначає правила використання номерного ресурсу телекомунікаційних мереж відомчого та загального користування, єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі МВС для доступу до баз (банків) даних, засобів рухомого (мобільного) зв'язку в центральному органі управління Національної поліції України, територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах, підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери її управління [370]. Саме з метою належної реалізації державної інформаційної політики в органах та підрозділах Національної поліції даним нормативно-правовим актом закріплено правила поводження з документальною інформацією з обмеженим доступом через телекомунікаційні мережі (відомчі, загального користування та Інтернет), користування телекомунікаційними послугами та мережами.

У рамках забезпечення державної інформаційної політики відповідним наказом МВС України врегульовано порядок обліку та видачі дозволів на встановлення та використання спеціальних світлових сигнальних пристроїв автожовтого (оранжевого) кольору на транспортних засобах реагування суб'єктів охоронної діяльності. Так, відповідно до наказу МВС України «Про порядок обліку та видачі дозволів на встановлення та використання спеціальних світлових сигнальних пристроїв автожовтого (оранжевого) кольору на транспортних засобах реагування суб'єктів охоронної діяльності» від 09.08.2016 № 771 [403], визначено порядок накопичення інформації дозвільного характеру, оформлення та видачі дозволів тощо.

Надання сервісних послуг є одним із напрямів діяльності органів поліції, який також має відношення до забезпечення державної інформаційної політики. Так, наказом МВС України від 29.12.2015 № 1646 створено територіальні сервісні центри, які є структурними підрозділами територіальних органів МВС – регіональних сервісних центрів МВС. Значення вказаних центрів у контексті забезпечення державної інформаційної політики органами поліції полягає в накопиченні величезної кількості різноманітних інформаційних баз даних та роботі з інформаційними потоками, зокрема щодо комплексу заходів, пов'язаних з проведенням державної реєстрації (перереєстрації) та зняттям з обліку призначених

для експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування транспортних засобів усіх типів; внесення до Єдиного державного реєстру МВС інформації про накладення або зняття встановлених у визначеному законодавством порядку обмежень щодо транспортних засобів або їх власників [369].

У роботі вже зазначалося про важливість вироблення дієвого механізму захисту інформації як одного з пріоритетних напрямів реалізації державної інформаційної політики. У зв'язку з цим видано наказ МВС України «Про затвердження Порядку організації та проведення первинної та додаткової експертизи комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів і підрозділів Національної поліції України» від 30.03.2016 № 228 [372]. Даний нормативно-правовий акт є одним з основних для органів і підрозділів поліції України, в інформаційно-телекомунікаційних системах яких обробляється відкрита інформація та інформація з обмеженим доступом. Зокрема, його положеннями визначається порядок організації та проведення експертизи комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів та підрозділів поліції, коло суб'єктів первинної та додаткової експертизи та їх повноваження, терміни проведення таких експертиз та особливості надання атестату відповідності.

Не можна оминати увагою і наказ МВС України «Про затвердження Положення про контроль за станом технічного захисту інформації в органах і підрозділах Національної поліції України» від 29.02.2016 № 139. Даний нормативно-правовий акт визначає порядок організації та здійснення контролю Національною поліцією України за станом технічного захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, у підрозділах центрального органу управління НПУ, територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, а також установах забезпечення Національної поліції України [364]. Зазначеним Наказом регламентовано види перевірок технічного захисту інформації в органах і підрозділах поліції та алгоритм їх проведення, повноваження посадових осіб, що проводять такі перевірки, а також види порушень технічного захисту інформації.

Одним із напрямів забезпечення державної інформаційної політики Національної поліції є проведення інформатизації усіх органів та підрозділів, що

входять до її структури. З цією метою прийнято Норми належності основних типів техніки інформатизації для Головного управління Національної гвардії України, територіальних управлінь, вищих навчальних закладів, військових частин, закладів, установ і баз Національної гвардії України [289], а також Норми належності основних типів техніки інформатизації для об'єднаного вузла зв'язку, вузлів зв'язку територіальних управлінь, вищих навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів) та військових частин Національної гвардії України [289].

У результаті аналізу основних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність органів та підрозділів Національної поліції України в частині забезпечення державної інформаційної політики, доцільно звернути увагу на ті проблемні питання, що потребують свого негайного вирішення з боку Національної поліції та МВС України у взаємодії з іншими суб'єктами реалізації такої політики:

- в рамках зміцнення міжнародного співробітництва укладення спільних двосторонніх або багатосторонніх договорів для забезпечення здійснення розслідувань кіберзлочинів;

- внесення змін до законодавства, якими передбачається імплементація правових норм ЄС у сфері захисту критичної інфраструктури (Директива 2008/114/ЄК), зокрема з питань кібербезпеки та кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури;

- з метою оптимізації взаємодії між основними суб'єктами забезпечення кібербезпеки розробка проектів нормативно-правових актів, в яких має бути передбачено механізм унормування порядку спільного використання Національною поліцією та СБУ цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги під час розслідування кіберзлочинів;

- прийняття окремого нормативно-правового акта, в якому було б закріплено оптимальну організаційно-технічну модель кіберзахисту, зокрема в частині оперативного реагування на кіберінциденти стосовно об'єктів критичної інфраструктури;

- розробка відповідних пропозицій щодо вдосконалення законодавства в частині використання «цифрових» доказів у кримінальному судочинстві;

– внесення пропозицій щодо доповнення чинного законодавства в частині упорядкування існуючої процедури блокування електронних інформаційних ресурсів із забороненим контентом [357].

Підтримуємо позицію О. Ю. Рибаківа, який акцентує увагу на неможливості абсолютизувати правотворчу форму, виокремлювати як найголовнішу, оскільки без правильним чином налагодженої правореалізаційної форми буде важко досягти належного виконання усіх вимог нормативно-правових актів, що були прийняті в результаті реалізації правотворчої форми [446]. Таким чином, варто зазначити, що правотворча та правореалізаційна форми діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики є взаємопов'язаними та взаємообумовленими. Тобто в разі приділення неналежної уваги якості реалізації правотворчої форми ефективність правореалізаційної форми буде недостатньо високою, оскільки вона не буде спрямована на досягнення поставленого результату, або суттєво знизиться якість реалізації державної інформаційної політики в цілому.

Отже, далі перейдемо до з'ясування сутності правореалізаційної форми забезпечення органами поліції державної інформаційної політики. У загальному розумінні реалізація норм права – це втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності, її можна розглядати як процес і як кінцевий результат [456]. Таким чином, реалізація нормативно-правових актів відбувається шляхом втілення їх приписів (шляхом додержання, виконання та використання норм права) уповноваженими на те суб'єктами у відповідні суспільні відносини.

Важливою формою правореалізації є правозастосування. В юридичній літературі існує кілька точок зору стосовно тлумачення даного терміна:

– управлінська, державно-владна організуюча діяльність компетентних суб'єктів права, метою якої є реалізація правових норм шляхом прийняття індивідуально конкретизованих приписів [308];

– здійснювана в спеціально визначених законом формах державно-владна організаційна діяльність компетентних суб'єктів із видання індивідуально-конкретних правових приписів [140];

– здійснювана в процедурно-процесуальному порядку владна-організуюча діяльність компетентних державних органів і посадових осіб, яка полягає в індивідуалізації юридичних норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних життєвих випадків в акті застосування норм права [456];

– управлінська діяльність з винесення індивідуально-конкретних приписів, якими одним учасникам правовідносин надаються права, а на інших покладаються обов'язки [225].

Отже, правозастосування має більш деталізований (особистісний) характер, оскільки його результатом є прийняття уповноваженим суб'єктом індивідуальних актів.

Підсумовуючи викладене вище можна дійти висновку, що результатом діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики є прийняття нормативних та індивідуальних актів. Основна відмінність між зазначеними видами адміністративних актів полягає в тому, що «нормативні адміністративні акти містять норми адміністративного права, у зв'язку з чим є неперсоніфікованими, розрахованими на багаторазове застосування та які приймаються суб'єктами публічної адміністрації» [236, с. 251], а індивідуальні акти мають персоніфікований характер та приймаються в результаті застосування норм права під час прийняття рішень у конкретних справах.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями; 5) може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень [392]. Наведені вище напрями інформаційно-аналітичної діяльності органів поліції

здійснюються в рамках правозастосування, оскільки під час їх реалізації відбувається реалізація приписів відповідних нормативно-правових актів. У рамках даного підрозділу вже було проаналізовано нормативно-правові акти, що визначають особливості діяльності органів та підрозділів Національної поліції в частині забезпечення державної інформаційної політики. В них деталізовано основні напрями діяльності поліції, які закріплено Законом України «Про Національну поліцію», тобто визначено механізм реалізації приписів, що містяться в нормативно-правових актах.

Таким чином, зважаючи на викладене вище, зміст правореалізаційної форми діяльності поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики полягає у виконанні приписів нормативно-правових актів щодо:

- дотримання органами та підрозділами поліції встановлених правил поведіння з документальною інформацією з обмеженим доступом, яка циркулює в телекомунікаційних мережах (відомчих, загального користування та мережі Інтернет), у тому числі правил користування телекомунікаційними послугами та мережами;

- запровадження дієвої системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів та підрозділів поліції, у тому числі щодо здійснення об'єктивного та неупередженого контролю за станом технічного захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, в органах та підрозділах поліції;

- упорядкування документального забезпечення діяльності поліції за усіма напрями, приведення процедур виконання організаційно-розпорядчих, контрольних документів до єдиного усталеного зразку;

- створення та функціонування єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі, що дозволить упорядкувати усю сукупність технічних засобів й обладнання мережі доступу і транспортної телекомунікаційної мережі для забезпечення передачі інформації (даних), яка (які) належить (належать) до державних інформаційних ресурсів регіонального, районного та міського рівнів;

- запровадження відповідних персонально-довідкових обліків, за допомогою яких має здійснюватися надання органами та підрозділами поліції інформації на запити державних органів або за запитами фізичних осіб;

– наповнення та підтримання в актуальному стані баз даних про зниклих осіб (незаконно позбавлених волі осіб, заручників, встановлення місцезнаходження безвісти зниклих осіб, пошуку та повернення тіл загиблих), викрадені автомобільні транспортні засоби, викрадені та втрачені паспортні документи, випадки торгівлі людьми;

– використання інформаційно-пошукових систем, у яких здійснюється автоматизований облік адміністративних правопорушень, облік кримінальних проваджень в органах досудового розслідування тощо.

З огляду на викладене вище можна дійти висновку, що в рамках правореалізаційної форми діяльності поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики здійснюються такі дії: облікові (формування та наповнення різноманітних персонально-довідкових обліків, баз даних); контрольні (здійснення контролю за станом технічного захисту державних інформаційних ресурсів та інформації); підготовчі (запровадження дієвої системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів та підрозділів поліції, створення та функціонування єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі); документального забезпечення (приведення процедур виконання організаційно-розпорядчих, контрольних документів до єдиного усталеного зразка).

Особливе місце в правореалізаційній формі забезпечення органами поліції державної інформаційної політики належить формі правоохоронній. Підтримуємо позицію В. Г. Лукашевича, який зазначає, що «...правоохоронну діяльність слід відрізнити від інших форм реалізації права (виконання, дотримання і використання), оскільки це одна із форм активної, організаційно-владної діяльності компетентних органів, які діють від імені держави за її уповноваженнями» [221, с. 195]. Доповнюючи точку зору зазначеного науковця, необхідно констатувати, що в рамках правоохоронної форми відбувається охорона права від його можливих порушень, вживаються заходи щодо захисту порушеного права та недопущення порушень у майбутньому, реалізуються контрольні-наглядові заходи, а також застосовуються до порушників заходи державного примусу. Зважаючи на те, що здійснення правоохоронної діяльності є першочерговим завданням органів поліції, можна стверджувати, що саме правоохоронна форма дозволяє забезпечити належний стан забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства в цілому.

Характерною відмінністю даної форми є здійснення органами та підрозділами поліції з урахуванням положень адміністративного законодавства заходів превентивного та примусового характеру.

У широкому сенсі правоохоронну діяльність (у контексті забезпечення державної інформаційної політики) здійснюють усі органи, що входять до складу поліції: кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція, поліція особливого призначення. Зрозуміло, що таку діяльність дані органи здійснюють виключно в рамках наданих їм повноважень, зокрема в частині протидії кримінальним та адміністративним правопорушенням, які загрожують інформаційній безпеці людини, держави та суспільства.

Особливу увагу слід звернути на спеціально створений у структурі Національної поліції України орган, основним призначенням якого є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (тобто функціонування у сфері протидії кіберзлочинності) [327]. Мова йде про Департамент кіберполіції Національної поліції України, що є міжрегіональним територіальним органом, який здійснює оперативно-розшукову діяльність.

У рамках реалізації правоохоронної форми важливого значення набуває налагодження узгодженої взаємодії органів та підрозділів Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики, що виконують правоохоронні функції. Так, наприклад, у рамках забезпечення державної інформаційної політики, зокрема в частині забезпечення кібербезпеки, Національна поліція України (в особі її голови) бере участь у роботі Національного координаційного центру кібербезпеки.

Враховуючи викладене слід виокремити основні ознаки, які притаманні формам діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення державної інформаційної політики: 1) мають публічно-правову природу; 2) регулюються нормами адміністративного права; 3) забезпечується примусовою силою держави; 4) це завжди зовнішні дії, спрямовані на забезпечення державної інформаційної

політики органами та підрозділами поліції; 5) мають чітко визначену процесуальну форму; 6) тягнуть настання правових наслідків; 7) є обов'язковими для виконання [280, с. 92-96].

У свою чергу, вимоги до форм діяльності органів поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики наступні: 1) не повинні виходити за межі принципу верховенства права та законності; 2) відповідність компетенції конкретного органу або підрозділу (посадової особи) змісту і характеру вирішуваних питань; 3) сприяння досягненню мети профілактики та припинення правопорушень в інформаційній сфері; 4) врахування наступних особливостей: об'єктом посягання є інформація, яка обробляється в комп'ютерній системі, а засобом вчинення злочину є комп'ютер або телекомунікаційні мережі; 5) обґрунтованість; 6) відповідність законам, нормативним, правовим та відомчим актам МВС України та Національної поліції України; 7) відповідність формі та вимогам оформлення; 8) обов'язок виконання, реалізації та своєчасність; 9) відповідність адміністративних актів процедурі їх розроблення; 10) письмова форма (оскільки саме остання надає найбільше гарантій для оскарження дій працівників органів поліції щодо неналежного забезпечення державної інформаційної політики); 11) точність і достовірність фактів, що наведені в них, тощо.

Діяльність органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики здійснюється за допомогою різних способів, засобів і прийомів, які у своїй органічній сукупності становлять методи. Метод передбачає певну послідовність дій на підставі конкретного плану. Методи можуть значно змінюватися і варіюватися залежно від типу діяльності, в якій вони використовуються, а також сфери застосування [218, с. 167-168].

Тому з метою виокремлення основних методів забезпечення органами поліції державної інформаційної політики вважаємо за необхідне, по-перше, розглянути загальну концепцію щодо розуміння методів у діяльності органів поліції; по-друге, дослідити специфіку реалізації останніх у контексті забезпечення державної інформаційної політики.

Як наголошує Т. О. Коломєць, термін «метод» у загальноприйнятому розумінні означає способи чи прийоми здійснення чого-небудь, засіб досягнення

поставленої мети; сукупність засобів здійснення управлінських та публічно-сервісних функцій держави, впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти [182, с. 193]. Відповідно до точки зору зазначеного науковця особливостями методів публічної адміністрації є такі: «... 1) реалізуються в процесі публічної адміністрації; виражають керівний (упорядковувачий) вплив суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти адміністрування, є змістом цього впливу і завжди мають своїм адресатом конкретний об'єкт; 2) у методах публічної адміністрації міститься воля держави, виражаються повноваження владного характеру органів виконавчої влади; 3) використовуються суб'єктами публічної адміністрації як засіб реалізації їх компетенції; 4) мають свою форму і зовнішнє вираження; у методах знаходить прояв публічний інтерес; вибір конкретного методу залежить від сукупності факторів, у тому числі від особливостей організаційно-правового статусу суб'єкта публічної адміністрації, від об'єкта його діяльності» [182, с. 193].

Разом з тим В. К. Колпаков зазначає, що в загальноприйнятому розумінні термін «метод» означає спосіб чи прийом здійснення чого-небудь. Виходячи з цього під методами будь-якої діяльності слід розуміти способи, прийоми, засоби, які використовуються для досягнення поставленої мети і становлять зміст цієї діяльності [184, с. 180]. У свою чергу, Ю. П. Битяк та В. В. Зуй наголошують, що в державному управлінні під методами розуміють засоби практичної реалізації завдань та функцій діяльності суб'єктів управління [57, с. 72]. Інакше кажучи, метод управління – це спосіб здійснення управлінських функцій, впливу суб'єкта управління на об'єкт (колектив, групу осіб чи окрему особу) [57, с. 72]. Як вважає А. Т. Комзюк, методи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ слід розуміти як різноманітні засоби, прийоми і способи, за допомогою яких останні здійснюють вплив на суспільні відносини з метою реалізації своїх правоохоронних завдань та функцій [186, с. 19].

О. І. Безпалова наголошує, що ключовими методами реалізації правоохоронної функції держави є адміністративні, економічні та соціально-психологічні [48, с. 142]. О. І. Безпалова доводить, що в рамках адміністративних методів реалізації правоохоронної функції держави окремі суб'єкти можуть застосовувати методи переконання та примусу; прогнозування та планування, координації, субординації,

методи перевірки, заслуховування та аналізу інформації, узагальнення матеріалів тощо. Крім того, застосування відповідних адміністративних методів під час реалізації правоохоронної функції держави залежить від суб'єкта, на який покладено обов'язок щодо реалізації даної функції, його завдань і повноважень [48, с. 142].

Виокремлена позиція О. І. Безпалової базується на теоретичних напрацюваннях О. М. Бандурки та В. М. Плішкіна, які, здійснюючи класифікацію методів управління залежно від характеру (змісту) впливу, розрізняють адміністративні (організаційно-розпорядчі), економічні [7, с. 347] та соціально-психологічні [318, с. 145-151] методи. Аналогічної позиції дотримуються автори навчального посібника «Публічне адміністрування в Україні», які за змістовною характеристикою виокремлюють такі групи методів: правового регулювання, організаційно-розпорядчі (адміністративні), економічні, соціально-політичні, соціально-психологічні та морально-етичні [427]. Наведену точку зору поділяє також Л. О. Євдоченко, яка виокремлює такі методи державного забезпечення інформаційної безпеки України: правові, організаційно-технічні й економічні [143].

У свою чергу, С. О. Шатрава наголошує на тому, що «...незалежно від змісту і спрямованості методам адміністративної діяльності органів внутрішніх справ властиві наступні риси: організаційна форма, під якою розуміється вид впливу, тобто управлінсько-розпорядчі розпорядження (наказ, вимога, і т. ін.); характер впливу (безпосередній вплив, непрямий вплив за допомогою створення стимулюючих умов або умов, що обмежують); засіб впливу (одноособовий, колегіальний, колективний); тимчасова характеристика (короткострокові і довгострокові); наявність тактичного і стратегічного характеру» [529, с. 132].

Особливої уваги заслуговує підхід М. Л. Пахніна, який наголошує, що «...українське суспільство та держава в сучасних умовах вкрай потребують цілеспрямованої інформаційної політики, яка б, з одного боку, забезпечувала потреби кожної людини в інформації, надаючи їй усебічний і гармонійний розвиток, а з іншого – слугувала б ефективним інструментом захисту національної безпеки та територіальної цілісності України» [305]. При цьому науковець наголошує, що державна інформаційна політика реалізується за допомогою фінансових (пряма державна підтримка суб'єктів інформаційної сфери; надання податкових, митних та

інших пільг; бюджетні дотації) та нефінансових (власна інформаційну діяльність держави; розвиток усіх видів державних засобів масової інформації; удосконалення законодавства в інформаційній сфері, що регулює діяльність недержавних суб'єктів; діяльність щодо розвитку інформаційної інфраструктури; діяльність щодо налагодження співпраці з різними суб'єктами інформаційної сфери) інструментів [305].

Варто звернути увагу на позицію В. А. Ліпкана, який наголошує, що інформаційна безпека виступає інструментарієм для втілення інформаційної політики, а відтак державна політика інформаційної безпеки є складовим компонентом інформаційної політики держави [218, с. 151]. У зв'язку з цим є доцільним звернутись до методів забезпечення інформаційної безпеки. Так, В. А. Ліпкан наголошує, що «...важливими методами аналізу стану забезпечення інформаційної безпеки є методи опису, класифікації, дослідження причинних зв'язків. За допомогою цих методів виявляються причинні зв'язки між загрозами, ризиками, викликами та небезпеками; здійснюється пошук причин, які стали джерелом і спричинили актуалізацію тих чи інших чинників небезпеки, а також розробляються заходи по їх нейтралізації» [218, с. 151].

З огляду на викладене вважаємо, що методи діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики можна поділити на правові, організаційно-розпорядчі (адміністративні), організаційно-технічні, економічні та інформаційно-просвітницькі.

До правових методів діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики належить внесення пропозицій щодо розроблення нормативно-правових актів, які регламентують відносини в інформаційній сфері, учасником яких є і органи поліції, а також нормативних методичних документів з питань забезпечення органами поліції інформаційної безпеки держави. Найважливішими напрямками цієї діяльності є: внесення змін і доповнень до законодавства України, що регулює відносини в галузі забезпечення інформаційної безпеки (в тому числі кібербезпеки), усунення внутрішніх протиріч у державному законодавстві, протиріч, пов'язаних із міжнародними угодами, до яких приєдналася Україна, а також з метою конкретизації правових норм, що встановлюють відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення інформаційної безпеки

України; розроблення та прийняття нормативних правових актів України, які встановлюють відповідальність юридичних і фізичних осіб за несанкціонований доступ до інформації, її протиправне копіювання, перекручування і протизаконне використання, навмисне поширення недостовірної інформації, протиправне розголошення інформації з обмеженим доступом, використання в злочинних і корисливих цілях службової інформації чи інформації, що містить комерційну таємницю тощо [63, с. 344].

Для організаційно-розпорядчих (адміністративних) методів діяльності органів поліції є характерним застосування методу примусу, тобто методу, наявність якого власне і відрізняє діяльність поліції від інших суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики. Для даного методу характерним є здійснення відповідних контрольних заходів, адміністративного нагляду, застосування заходів адміністративного припинення та адміністративної заборони. Основними ознаками даного виду методів є їх імперативний характер та єдиноначальність.

Організаційно-технічними методами діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні є: створення й удосконалення системи забезпечення інформаційної безпеки України; виявлення, викриття та притягнення до відповідальності осіб, що скоїли кримінальні правопорушення та інші правопорушення в інформаційній сфері; розроблення, використання й удосконалення засобів захисту інформації і методів контролю ефективності цих засобів, розвиток захищених телекомунікаційних систем, підвищення надійності спеціального програмного забезпечення; створення систем і засобів запобігання несанкціонованому доступу до інформації, що обробляється, і спеціальним впливам, які призводять до руйнування; знищення, спотворення інформації, а також зміна штатних режимів функціонування систем і засобів та зв'язку; виявлення технічних пристроїв і програм, що загрожують нормальному функціонуванню інформаційно-телекомунікаційних систем, запобігання перехопленню інформації у технічних каналах її витоку, застосування криптографічних засобів захисту інформації під час її обробки та передачі каналами зв'язку, контроль за виконанням спеціальних вимог із захисту інформації; сертифікація засобів захисту інформації, ліцензування діяльності в галузі захисту

інформації, стандартизація способів і засобів її захисту; удосконалення системи сертифікації телекомунікаційного обладнання і програмного забезпечення автоматизованих систем обробки інформації на відповідність вимогам із захисту інформації; контроль за діями персоналу в захищених інформаційних системах, підготовка кадрів у галузі забезпечення інформаційної безпеки України; формування системи моніторингу показників і характеристик інформаційної безпеки України у найважливіших сферах життя і діяльності суспільства та держави [63, с. 344]. Тобто саме завдяки застосуванню організаційно-технічних методів діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні відбувається безпосереднє вироблення організаційно-технічної моделі захисту об'єктів сфери телекомунікацій, інтернет-послуг, банківських установ і платіжних систем з метою попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень; кіберзахисту, зокрема в частині оперативного реагування на кіберінциденти стосовно об'єктів критичної інфраструктури.

Зміст економічних методів діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні полягає в участі у розробленні програм забезпечення інформаційної безпеки України і визначення порядку їх фінансування; удосконаленні системи фінансування робіт щодо реалізації правових і організаційно-технічних методів захисту інформації, створення системи страхування інформаційних ризиків фізичних і юридичних осіб [63, с. 345].

Застосування інформаційно-просвітницьких методів діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні відбувається шляхом підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі, у сфері використання новітніх технологій, а також захисту та протидії кіберзагрозам у повсякденному житті, що актуалізує питання організації безперервного навчання та оцінювання навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій; організації та проведення конференцій, семінарів, форумів, засідань за круглим столом, тренінгів, навчань з питань інформаційної безпеки, кібербезпеки та захисту інформації в кіберпросторі; впровадження спеціальностей та дисциплін з кібербезпеки у програми навчання вищих навчальних закладів для потреб органів сектору безпеки і оборони; надання пропозицій з формування державного

замовлення на підготовку фахівців сфери кібербезпеки; надання допомоги інформаційним агентствам, телерадіокомпаніям, друкованим засобам масової інформації, інтернет-виданням в інформуванні населення про діяльність Національної поліції України; виготовлення та розповсюдження інформаційної продукції, фото-, відеоматеріалів, що популяризують діяльність Національної поліції України, тощо.

Отже, зважаючи на викладене вище вважаємо, що методи діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики – це узгоджена за змістом та формою сукупність способів, засобів та прийомів реалізації органами поліції заходів щодо протидії злочинності у сфері використання інформаційних технологій, упорядкування відносин, що виникають в інформаційній сфері, впливу на стан забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави.

Особливостями методів діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики є наступні: 1) безпосередньо реалізуються уповноваженими на те органами поліції з метою здійснення упорядковуючого впливу на конкретні об'єкти; 2) в них виражаються повноваження владного характеру органів та підрозділів поліції шляхом встановлення обов'язків та прав поліцейських, визначення норм поведінки стосовно правопорушників; 3) вибір конкретного (оптимального) методу залежить від сукупності факторів, зокрема від особливостей адміністративно-правового статусу суб'єкта публічної адміністрації, від об'єкта його діяльності; 4) результатом невиконання або неналежного виконання вказівок та розпоряджень поліцейських може бути застосування заходів юридичної відповідальності.

Таким чином, на підставі викладеного вище можна дійти висновку, що перспективним напрямом підвищення ефективності діяльності органів поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики є досягнення відповідності змісту їх діяльності встановленій формі, щоб створювалися умови для дотримання відповідності фактичного стану інформаційних відносин тим завданням, які поставлені перед органами поліції в частині забезпечення державної інформаційної політики держави.

Висновки до розділу 2

Встановлено, що структура адміністративно-правового статусу органів Національної поліції як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики складається із цільового, структурно-організаційного та компетенційного блоків.

Підкреслено, що цільовий блок адміністративно-правового статусу складається із мети діяльності органів поліції, їх завдань та функцій. Даний блок відображає цільове призначення органів поліції саме як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики, визначає їх місце в системі інших суб'єктів, зокрема як учасника адміністративних правовідносин.

З'ясовано, що структурно-організаційний блок адміністративно-правового статусу органів поліції характеризує систему органів поліції в цілому та визначає органи і підрозділи, безпосередньо відповідальні за реалізацію такого важливого напрямку роботи як забезпечення державної інформаційної політики; визначає особливості організаційного підпорядкування та розподілу функціональних обов'язків. Значення даного блоку адміністративно-правового статусу полягає в тому, що за його допомогою визначається система органів та підрозділів поліції, наявність декількох їх рівнів та підпорядкованість (ієрархічна побудова), особливості їх взаємодії між собою та з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики.

Обґрунтовано доцільність поділу повноважень поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики на загальні та спеціальні; розкрито зміст зазначених повноважень. Встановлено, що органи поліції України наділені повноваженнями щодо захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі, які вони реалізують за допомогою заходів правового, організаційного та інформаційного характеру. Розкрито зміст зазначених заходів.

Сформульовано пропозиції щодо внесення доповнень до закону України «Про Національну поліцію», якими слід врегулювати цільовий блок адміністративно-правового статусу органів поліції.

Наголошено, що органи поліції є одним із суб'єктів забезпечення державної

інформаційної політики, діяльність якого спрямована на забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації та журналістів, заборони цензури, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції, за виконання професійних обов'язків, за критику.

З метою визначення кола завдань, виконання яких покладено на органи поліції в контексті забезпечення державної інформаційної політики, проаналізовано нормативно-правові акти, які визначають засади діяльності органів поліції України в цілому та в інформаційній сфері зокрема. Запропоновано внести доповнення до проекту Концепції інформаційної безпеки України, якими визначити сферу правопорядку як одну із ключових, у рамках якої вживаються заходи щодо забезпечення державної інформаційної політики.

Функція органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики розглядається як один із ключових напрямів діяльності органів та підрозділів поліції, який здійснюється за допомогою специфічних методів, з використанням різноманітних засобів, інструментів та відображає загальне призначення даного органу виконавчої влади у здійсненні державного впливу на суспільні відносини забезпечення законності та правопорядку в державі, протидії правопорушенням шляхом удосконалення інформаційних відносин.

Доведено, що забезпечення органами поліції України державної інформаційної політики може відбуватися за декількома напрямками, в рамках реалізації основних, спеціальних та забезпечувальних функцій поліції України. Розкрито особливості реалізації зазначених функцій у контексті забезпечення державної інформаційної політики.

Наголошено на необхідності закріплення в Законі України «Про Національну поліцію» основних функцій поліції та окреслення кола заходів, що мають здійснюватися з метою їх реалізації за усіма напрямками діяльності її органів та підрозділів, у тому числі в інформаційній сфері.

Визначено, що до числа основних форм діяльності органів поліції в контексті

забезпечення державної інформаційної політики слід віднести такі, як правотворча та правореалізаційна.

З'ясовано, що зміст правотворчої форми полягає в участі уповноважених органів поліції в розробленні проектів нормативно-правових актів, положення яких визначають засади державної інформаційної політики, регулюють адміністративно-правовий механізм виконання органами та підрозділами поліції покладених на них обов'язків щодо забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства, який забезпечується шляхом реалізації заходів превентивного та примусового характеру.

Зроблено висновок, що в рамках правореалізаційної форми діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики здійснюються такі дії: облікові; контрольні; підготовчі; документального забезпечення. Обґрунтовано, що особливе місце у правореалізаційній формі належить формі правоохоронній. У даному контексті проаналізовано специфіку діяльності Департаменту кіберполіції. Розкрито особливості участі Національної поліції в діяльності Національного координаційного центру кібербезпеки.

Визначено, що методи діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики – це узгоджена за змістом та формою сукупність способів, засобів та прийомів реалізації органами поліції заходів щодо протидії злочинності у сфері використання інформаційних технологій, упорядкування відносин, що виникають в інформаційній сфері, впливу на стан забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави. Аргументовано, що діяльність органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики здійснюється за допомогою правових, організаційно-розпорядчих (адміністративних), організаційно-технічних, економічних, інформаційно-просвітницьких методів. Сформульовано ознаки, притаманні методам діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики.

У результаті аналізу форм та методів діяльності органів поліції в контексті забезпечення державної інформаційної політики сформульовано проблемні питання, що виникають у ході їх реалізації, та запропоновано шляхи їх вирішення.

РОЗДІЛ 3

Організаційно-правові засади забезпечення державної інформаційної політики органами Національної поліції України

3.1. Діяльність органів поліції у сфері протидії кіберзлочинності

Проблема кіберзлочинності сьогодні є надзвичайно актуальною не лише для України, а й для багатьох країн світу, що вимагає вироблення дієвого адміністративно-правового механізму протидії цьому негативному явищу. Невід'ємною складовою даного механізму виступає система суб'єктів протидії кіберзлочинності. Відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» Національна поліція України є одним із основних суб'єктів забезпечення кібербезпеки та протидії кіберзлочинності. На нашу думку, це зумовлено, перш за все, тим, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися для здійснення терористичних актів, що є істотною загрозою стану правопорядку та законності в державі. Особливе занепокоєння викликає той факт, що новітні технології застосовуються не лише для скоєння традиційних видів злочинів, але і для скоєння принципово нових видів злочинів, притаманних суспільству з високим рівнем інформатизації, здійснення значної кількості атак на урядові та приватні веб-сайти в мережі Інтернет, що є одним зі свідчень політично вмотивованої діяльності [411]. Таким чином, одним із важливих напрямів діяльності органів поліції, який має безпосереднє відношення до забезпечення інформаційної безпеки, є реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності.

З метою протидії загрозам та правопорушенням в інформаційній сфері в структурі Національної поліції створено Департамент кіберполіції як міжрегіональний територіальний орган, що функціонує в складі кримінальної поліції. Необхідно звернути увагу на те, що Департамент кіберполіції Національної поліції України був

створений у 2015 році шляхом реформування існуючих на той час підрозділів міліції по боротьбі з кіберзлочинами у сучасний орган правозахисного призначення, який суттєво відрізняється за своїми технічними та професійними можливостями. Створення даного органу відбувалося з урахуванням кращих європейських та світових стандартів виявлення кіберзагроз та оперативного реагування на них. Діяльність Департаменту кіберполіції Національної поліції України здійснюється відповідно до законів України: «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580 [392], «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» від 07.09.2005 року [408], постанов Кабінету Міністрів України: «Про утворення територіального органу Національної поліції» від 13.10.2015 року № 831 [422], «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 року № 877 [365], наказів МВС: «Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України» від 10.11.2015 р. № 85 [327], «Про затвердження Штату Департаменту кіберполіції Національної поліції України» від 07.11.2015 року № 10 [375], «Про проведення позачергового атестування осіб начальницького складу підрозділів боротьби з кіберзлочинністю» від 15.10.2015 року № 1250 [405] та «Про проведення конкурсу на заміщення вакантних посад старших інспекторів, інспекторів і спеціальних агентів інформаційних технологій міжрегіонального територіального органу Департаменту кіберполіції Національної поліції» від 15.10.2015 року № 1251 [404].

Його основними завданнями можна назвати такі: 1) реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності; 2) протидія кіберзлочинності; 3) завчасне інформування населення про появу нових кіберзлочинів; 4) впровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про кіберінциденти, кіберзагрози і кіберзлочини; 5) реагування на запити зарубіжних партнерів, які будуть надходити каналами Національної цілодобової мережі контактних пунктів; 6) участь у підвищенні кваліфікації працівників поліції щодо застосування комп'ютерних технологій у протидії злочинності; 7) участь у міжнародних операціях і співпраця в режимі реального часу. Також до числа основних завдань Департаменту кіберполіції у сфері забезпечення інформаційної безпеки належать: 1) участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає

використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (далі – сфера протидії кіберзлочинності); 2) сприяння в порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції України у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень; 3) захист у віртуальному просторі, в тому числі боротьба з піратством, поліцейська допомога онлайн.

Департамент відповідно до покладених на нього завдань:

- визначає, розробляє та забезпечує реалізацію комплексу організаційних і практичних заходів, спрямованих на попередження та протидію кримінальним правопорушенням у сфері протидії кіберзлочинності;

- у межах своїх повноважень уживає необхідних оперативно-розшукових заходів щодо викриття причин і умов, які призводять до вчинення кримінальних правопорушень у сфері протидії кіберзлочинності;

- визначає основні напрями роботи і тактики оперативно-службової діяльності у сфері протидії кіберзлочинності;

- уживає передбачених чинним законодавством заходів зі збирання й узагальнення інформації стосовно об'єктів, що становлять оперативний інтерес, у тому числі об'єктів сфери телекомунікацій, інтернет-послуг, банківських установ і платіжних систем з метою попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень;

- організовує та контролює діяльність підпорядкованих підрозділів кіберполіції щодо виконання вимог законодавства України у сфері протидії кіберзлочинності, дотримання службової дисципліни, режиму секретності, участь у комплексних перевірках службової діяльності цих підрозділів, ужиття заходів щодо усунення виявлених недоліків;

- проводить серед населення роз'яснювальну роботу з питань дотримання законодавства України у сфері використання новітніх технологій, а також захисту та протидії кіберзагрозам у повсякденному житті;

- забезпечує в порядку, передбаченому законодавством України, формування й наповнення інформаційних масивів даних, автоматизованих інформаційних систем відповідно до потреб службової діяльності;

- організовує виконання, у межах компетенції, доручень слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних (розшукових) слідчих дій у кримінальних провадженнях;

- забезпечує функціонування локальних експертних лабораторій ДКП та мобільних груп швидкого реагування, призначених для залучення до місць вчинення кримінальних правопорушень, з метою зняття даних з носіїв інформації;

- аналізує та систематизує дані про кримінальні правопорушення, учинені у сфері протидії кіберзлочинності та з використанням високих технологій, що надходять від громадян каналами кол-центрів, електронними листами та терміналами зворотного зв'язку, тощо [327].

З метою ефективного забезпечення інформаційної безпеки Департамент кібербезпеки наділений відповідними функціями, а саме:

- визначення, розробка та забезпечення реалізації комплексу організаційних та практичних заходів, спрямованих на попередження та протидію кримінальним правопорушенням у сфері протидії кіберзлочинності;

- у межах наданих повноважень вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів щодо викриття причин і умов, які призводять до вчинення кримінальних правопорушень у сфері протидії кіберзлочинності;

- визначення основних напрямів роботи і тактики оперативно-службової діяльності у сфері протидії кіберзлочинам;

- вжиття передбачених законодавством заходів щодо збирання і узагальнення інформації стосовно об'єктів, що становлять оперативний інтерес, у тому числі об'єктів сфери телекомунікацій, інтернет-послуг, банківських установ і платіжних систем з метою попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень;

- проведення серед населення роз'яснювальної роботи з питань дотримання законодавства України у сфері використання новітніх технологій, а також захисту та протидії кіберзагрозам у повсякденному житті;

- забезпечення у порядку, передбаченому законодавством України, формування й наповнення інформаційних масивів даних, автоматизованих інформаційних систем відповідно до потреб службової діяльності;

– за погодженням з керівництвом Національної поліції України організація і проведення комплексних і цільових оперативно-профілактичних заходів на території держави чи окремих регіонів, у тому числі за участю правоохоронних органів інших країн;

– внесення в установленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері протидії кіберзлочинності, участь у розробленні та опрацюванні проектів нормативно-правових актів у цій сфері.

Працівники Департаменту мають право: 1) здійснювати оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на виявлення та припинення злочинів у сфері протидії кіберзлочинності, а також комплексне використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосування оперативно-технічних засобів під час провадження в оперативно-розшукових справах, контроль за використанням коштів, призначених для проведення цієї роботи; 2) здійснювати оперативно-технічні заходи за оперативно-розшуковими справами, що знаходяться в їх провадженні; 3) в установленому порядку запитувати та отримувати від посадових осіб органів внутрішніх справ і органів державної влади документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі), необхідні для прийняття рішень з питань забезпечення реалізації державної політики у сфері протидії кіберзлочинності; 4) користуватися в установленому законодавством порядку базами даних Національної поліції України, МВС та інших державних органів з питань, що належать до компетенції Департаменту, а також інші права, передбачені законодавством.

З метою ефективного виконання завдань, покладених на органи та підрозділи кіберполіції, зокрема у сфері виявлення кіберзагроз та протидії кіберзлочинності, створено спеціальний сайт кіберполіції– www.cybercrime.gov.ua. Функціонування даного сайту дозволяє підвищити якість адміністрування програмно-технічних комплексів, аналізу та систематизації даних про кримінальні правопорушення, учинені у сфері та з використанням високих технологій, що надходять від громадян каналами call-центрів, електронними листами та терміналами зворотнього зв'язку [119]. Зокрема, використовуючи даний ресурс, можна перевірити наявність кібератак мобільний телефон, банківський рахунок, зв'язатися з оперативними працівниками даного підрозділу та отримати допомогу чи консультацію [542].

До складу Департаменту входять структурні підрозділи, які діють за міжрегіональним принципом та безпосередньо підпорядковані начальникові Департаменту (Донецьке, Карпатське, Київське, Подільське, Поліське, Придніпровське, Причорноморське та Слобожанське управління кіберполіції, а також управління інформаційних технологій та програмування в західному, південному та східному регіонах) [121]. Також у структурі даного Департаменту створено сектор Національного контактного пункту з реагування на кіберзлочини; Управління інформаційних технологій та програмування; Управління протидії злочинам у сферах інтелектуальної власності та господарської діяльності; Управління протидії злочинам у сфері інформаційної безпеки; режимно-секретний відділ тощо. Зазначені підрозділи створені та функціонують за міжрегіональним принципом. Аналіз структури Департаменту дозволяє дійти висновку, що основними сферами, в яких відбувається протидія органами поліції кіберзлочинності є: сфера використання платіжних систем; сфера електронної комерції та господарської діяльності; сфера інтелектуальної власності; сфера інформаційної безпеки.

У сфері використання платіжних систем працівники підрозділів кіберполіції уповноважені: а) виявляти випадки злочинної діяльності групи кіберзловмисників, які викрадали гроші з банкоматів; б) вживати заходів щодо заволодіння шахрайським шляхом банківськими картками громадян з подальшим несанкціонованим втручанням у роботу електронно-обчислювальних систем, прив'язуванням банківських карток громадян до мобільних телефонів учасників злочинної групи з наступним заволодінням грошовими коштами громадян; в) виявляти випадки несанкціонованого копіювання банківських карток з метою їх подальшого перепродажу; г) розробляти комплекс заходів щодо недопущення випадків шахрайства в системах інтернет-банкінгу за допомогою шкідливого програмного забезпечення, соціальної інженерії, фішингових атак, треш-креппінгу («захоплення готівки»); д) виявляти факти крадіжок, розбоїв та грабежів, під час яких правопорушники привласнювали мобільні телефони та банківські картки потерпілих, а потім збільшували ліміт по кредитним банківським карткам та перераховували кошти на різноманітні банківські рахунки та платіжні системи мережі Інтернет.

З метою забезпечення належного функціонування сфери електронної комерції та господарської діяльності підрозділи кіберполіції вживають заходів, зокрема, у напрямі недопущення «фейкових» оголошень щодо продажу товарів в Інтернет мережі, «фейкових» Інтернет-магазинів або Інтернет-аукціонів тощо.

У сфері інформаційної безпеки працівники підрозділів кіберполіції вживають заходів щодо: а) недопущення поширення комп'ютерних вірусів, що атакують органи державної влади, органи місцевого самоврядування; б) убезпечення носіїв інформації від кібератак; контроль за обмеженням доступу до заборонених веб-сайтів; в) недопущення ведення інформаційно-пропагандистських атак проти України в Інтернет-просторі; г) недопущення поширення в мережах загального доступу Інтернет протиправного контенту, зокрема, забороненої продукції порнографічного характеру.

В рамках створення умов для належного функціонування сфери інтелектуальної власності на працівників підрозділів кіберполіції покладається обов'язок щодо виявлення сучасних загроз в Інтернет просторі та нових видів шкідливого програмного забезпечення; виявлення випадків шифрування файлів користувачів, із подальшою пропозицією здійснити переказ грошей зловмисникам за їх розшифровку; виявлення та припинення діяльності піратських он-лайн ресурсів, через які проводиться розповсюдження та он-лайн трансляція піратського контенту, чим відповідно порушується законодавство у сфері авторських та суміжних прав; виявлення та припинення незаконного втручання в роботу телекомунікаційних мереж з наступною трансляцією та ретрансляцією об'єктів авторського права, без відповідної згоди власників авторських прав; виявлення та припинення випадків підключення до піратських телевізійних сервісів; протидія розповсюдженню конфіденційної інформації без згоди осіб, яким вона належить.

Підсумовуючи викладене вище, можна зазначити, що органи поліції наділені повноваженнями щодо захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі, які вони реалізують за допомогою цілого комплексу різноманітних заходів правового, організаційного та інформаційного характеру [546, р. 134-138].

Що стосується заходів правового характеру, то в рамках протидії

кіберзлочинності органи Національної поліції України уповноважені (спільно з іншими органами державної влади, зокрема Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерством юстиції України, Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних сил України, Службою безпеки України) вживати заходів щодо: а) удосконалення нормативно-правової бази з питань кібербезпеки, формування переліку першочергових нормативно-правових актів, які підлягають розробленню та/або внесенню змін; б) розроблення пропозицій щодо внесення змін до законодавства, якими передбачається імплементація правових норм ЄС у сфері захисту критичної інфраструктури (Директива 2008/114/ЄК), зокрема з питань кібербезпеки та кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури; в) розроблення правового механізму блокування електронних інформаційних ресурсів із забороненим законами контентом та підготовки пропозицій щодо його організаційно-технічного забезпечення тощо [258, с. 79-84].

Зміст заходів організаційного характеру, які реалізують органи Національної поліції в рамках протидії кіберзлочинності, полягає в: а) участі у заходах щодо зміцнення міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки, зокрема через утворення спільних двосторонніх або багатосторонніх груп для забезпечення здійснення розслідувань кіберзлочинів, а також зміцнення транскордонного співробітництва шляхом проведення спільних операцій, обміну статистичною інформацією і досвідом; б) організації та проведенні конференцій, семінарів, форумів, засідань за круглим столом, тренінгів, навчань з питань інформаційної безпеки, кібербезпеки та захисту інформації в кіберпросторі на державному та міжнародному рівні; в) виробленні заходів щодо оптимізації організаційно-технічної моделі кіберзахисту, зокрема в частині оперативного реагування на кіберінциденти стосовно об'єктів критичної інфраструктури; г) дослідженні проблемних питань щодо використання «цифрових» доказів у кримінальному судочинстві та розробленні відповідних пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у зазначеній сфері; д) виявленні кримінальних та адміністративних правопорушень у цій сфері.

Що стосується заходів інформаційного характеру, то вони повинні бути спрямовані на: а) підвищення цифрової грамотності громадян та культури

безпекового поведіння в кіберпросторі, комплексних знань, навичок і здібностей, необхідних для підтримки цілей кібербезпеки, впровадження державних і громадських проектів підвищення рівня обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту; б) підвищення обізнаності працівників державних органів у сфері інформаційної безпеки та кібербезпеки, проведення відповідних тренінгів, навчань.

У сфері забезпечення кібербезпеки на органи поліції покладається обов'язок щодо забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі; запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів; підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі [411]. Наведені вище обов'язки органи поліції виконують як самостійно (силами спеціально створених для цього органів та підрозділів), так і шляхом налагодження взаємодії з відповідними органами державної влади, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, правоохоронними органами, науковими установами, навчальними закладами, громадськими об'єднаннями, а також підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, які провадять діяльність у сфері електронних комунікацій, захисту інформації та/або є власниками (розпорядниками) об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Як приклади такої взаємодії можна навести унормування порядку спільного використання Національною поліцією та СБУ цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги під час розслідування кіберзлочинів; розроблення та впровадження протоколів спільних дій, зокрема інформаційного обміну в режимі реального часу, суб'єктів забезпечення кібербезпеки під час виявлення кібератак та кіберінцидентів [357]. Також важливого значення набуває налагодження інформаційного обміну між органами Національної поліції та іншими суб'єктами забезпечення кібербезпеки держави (зрозуміло, що, в першу чергу, мова йде про обмін інформацією, що становить оперативний інтерес, зі Збройними Силами України, Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, Службою безпеки України, розвідувальними органами).

У результаті аналізу Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. [397], Указу Президента України «Про затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про

Стратегію національної безпеки України» [412] можна виокремити такі пріоритети діяльності органів поліції щодо протидії кіберзлочинності:

- участь у створенні інтегрованої системи оцінювання кіберзагроз та оперативне реагування на них;
- участь у розробленні і реалізації скоординованої інформаційної політики органів державної влади, зокрема в частині протидії кіберзлочинності;
- протидія інформаційним операціям проти України, маніпуляціям суспільною свідомістю і поширенню спотвореної інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства;
- забезпечення неухильного дотримання конституційних прав громадян на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, заборони цензури, дискримінації в інформаційній сфері;
- виявлення суб'єктів українського інформаційного простору, що створені та/або використовуються Росією для ведення інформаційної війни проти України, та унеможливлення їхньої підривної діяльності;
- удосконалення професійної підготовки особового складу у сфері інформаційної безпеки (зокрема кібербезпеки), упровадження освітніх програм із медіакультури;
- запобігання поширенню засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;
- протидія комп'ютерній злочинності та комп'ютерному тероризму;
- ознайомлення населення із базовими правилами поведження в соціальних мережах та правилами безпечного користування мережею Інтернет та стосовно новітніх видів кіберзлочинів;
- запобігання розголошенню інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави;
- удосконалення системи матеріально-технічного та ресурсного забезпечення діяльності підрозділів кіберполіції.

Особливу увагу хотілося б звернути на такий важливий напрям діяльності органів та підрозділів кіберполіції як виявлення та блокування так званих «груп смерті» (в яких кваліфіковані психологи доводять підлітків до самогубства), що набули свого стрімкого поширення у соціальних мережах, інформування громадян про те, як уникнути загрози від таких груп. У даному випадку важливого значення набуває не лише своєчасне виявлення та блокування подібних груп, а й проведення систематичної роз'яснювальної та профілактичної роботи як з батьками та вчителями, так і з самими підлітками (здійсненням постійного контролю за їх психоемоційним станом). Варто звернути увагу, що сьогодні існує кілька проблемних питань у цьому напрямі, що потребують свого вирішення на законодавчому рівні: 1) вироблення дієвого механізму блокування соціальної мережі або сайту, де виявлено «групу смерті». На жаль, сьогодні відсутній механізм зобов'язання адміністрації сайту до блокування певної групи (виключно через суд, що негативним чином впливає на своєчасність реагування); 2) притягнення до відповідальності адміністрації сайтів за несвоєчасне блокування груп або відмову у їх блокуванні; 3) налагодження дієвого механізму взаємодії адміністрацій навчальних закладів, регіональних управлінь освіти, працівників підрозділів кіберполіції та медичних установ для виявлення дітей, які могли потрапити під негативний вплив так званих «груп смерті», та недопущення їх можливих негативних наслідків (особливої уваги потребує унеможливлення формального підходу до такої взаємодії).

3.2. Особливості забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування органів поліції України

Особливе місце в забезпеченні державної інформаційної політики органами поліції посідає інформаційно-аналітична складова. В органах поліції в процесі виконання покладених на них завдань накопичується значний масив даних, які потребують упорядкування та обробки з метою отримання необхідної для прийняття

відповідних рішень інформації. Необхідно звернути увагу на те, що завдання щодо інформаційно-аналітичного забезпечення виконують усі органи поліції, оскільки процес збору, накопичення та обробки інформації притаманний, фактично, будь-якому напрямку поліцейської діяльності. Разом з тим специфічними підрозділами, для яких інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів поліції є одним із основних напрямів діяльності, є підрозділи організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (ОАЗОР). У нинішній формі вони існують відносно недавно, замінивши структуру старих штабних підрозділів органів внутрішніх справ.

Порівняння визначення старих штабних підрозділів як самостійних підрозділів міського, районного та лінійного органу внутрішніх справ головного управління, управління МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, який забезпечує координацію, аналіз, планування, контроль та узгодження дій міських, районних, лінійних органів внутрішніх справ з питань захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки [395], та підрозділів ОАЗОР як підрозділів, що здійснюють координацію, аналіз, планування, контроль та узгодження діяльності структурних підрозділів апарату ГУ та відокремлених структурних підрозділів ГУ з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [374], дозволяє дійти висновку, що в цілому роль підрозділів ОАЗОР у структурі органів поліції відповідає ролі штабних підрозділів у структурі ОВС та, пізніше, в структурі Національної поліції. Відповідно для підрозділів ОАЗОР актуальним залишається твердження, яке характеризувало штаби як одну з основних ланок у системі управління та орган міжгалузевого управління, що завжди перебувають у центрі організаційної діяльності як такої, оскільки саме на них покладені збір, систематизація і комплексний аналіз інформації, необхідної для прийняття начальником управлінського рішення, забезпечення безперервного слідкування за оперативною обстановкою і розроблення невідкладних заходів реагування на її

зміну [178, с. 522-528].

Наведене вище дозволяє дійти висновку про доцільність виокремлення таких основних напрямів діяльності підрозділів ОАЗОР:

- координація та узгодження діяльності структурних підрозділів поліції;
- аналіз діяльності структурних підрозділів поліції;
- планування діяльності структурних підрозділів поліції;
- контроль за діяльністю структурних підрозділів поліції.

Слід зазначити, що усі наведені напрями діяльності, безпосередньо чи опосередковано, пов'язані зі збором, акумуляцією, обробкою та аналізом інформації, що надходить як ззовні (з-за меж підрозділу поліції), так і генерується всередині органів поліції. Іншими словами, мова йде про діяльність щодо інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів та підрозділів поліції. Необхідно підкреслити, що якщо для таких напрямів, як аналіз та планування діяльності, інформаційно-аналітична діяльність є провідною, то у сфері координації, узгодження та контролю вона має більш допоміжний (забезпечувальний) характер.

Підрозділи ОАЗОР діють як на центральному (в складі апарату Національної поліції), так і на регіональному (в складі головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві) рівні.

У складі апарату Національної поліції функціонує Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (ДООАЗОР). Його діяльність регламентується наказом Національної поліції України «Про затвердження Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України» від 27.11.2015 р. № 126. Відповідно до даного нормативно-правового акта ДООАЗОР забезпечує і здійснює в межах своєї компетенції функції Національної поліції України щодо координації, аналізу, планування, контролю та узгодження дій територіальних (міжрегіональних) органів, структурних (відокремлених) підрозділів поліції з реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності [361].

На рівні головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві управління організаційно-аналітичного

забезпечення та оперативного реагування (УОАЗОР) утворені наказом МВС України від 22.01.2016 р. № 39. Цим же наказом затверджене Типове положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, яке регламентує діяльність УОАЗОР.

Отже, перейдемо безпосередньо до аналізу основних завдань та функцій підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування органів поліції України.

Перш за все, слід зазначити, що завдання та функції державного органу не є тотожними поняттями. У нормативно-правових актах, що регламентують діяльність того чи іншого органу, як правило, вони визначені окремими статтями або навіть розділами. Водночас слід звернути увагу на те, що все ж таки деякі невизначеності в розумінні даних категорій існують. Прикладом є ст. 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [423], яка з огляду на назву та правила юридичної техніки має бути присвячена виключно завданням центральних органів виконавчої влади [351, с. 31-35]. При цьому частина 2 зазначеної статті визначає правила поділу центральних органів виконавчої влади залежно від функцій, що на нього покладені. Отже, на рівні окремих нормативно-правових актів спостерігається певна термінологічна плутанина, що може призвести до неправильного розуміння змісту діяльності окремих органів державної влади.

Сьогодні в юридичній науці переважає точка зору, відповідно до якої «...функціями органів державної влади є основні напрями їх діяльності, в яких виявляється їх сутність і призначення в державному механізмі. Кожний державний орган відповідно до своєї компетенції виконує притаманні йому функції» [543, с. 63]. Необхідно також розуміти, що «...функції органів державної влади та функції держави є пов'язаними між собою поняттями, оскільки основним призначенням органів державної влади є реалізація функцій держави. При цьому одна функція держави може одночасно реалізовуватись декількома органами державної влади, а функції конкретного органу державної влади можуть реалізовуватись виключно цим органом» [48, с. 15-16].

На нашу думку, відмінність між функціями та завданнями органів державної влади полягає в тому, що перші є засобом (інструментом) вирішення останніх. Завдання є безпосередньою передумовою формування функцій органу державної влади, являють собою зміст функціонування того чи іншого органу державної влади, а функції визначають напрямки його діяльності [250, с. 154-160]. Окремо необхідно відзначити, що для виконання одного завдання орган державної влади може вдаватися до реалізації низки функцій.

Аналіз завдань та функцій підрозділів ОАЗОР дозволяє виділити три базові групи, в які їх можна об'єднати: контроль-моніторингові; організаційно-методичні; інформаційно-аналітичні.

До першої групи можна віднести наступні завдання ДОАЗОР:

- моніторинг оперативної обстановки в державі;
- контроль та перевірка стану: реалізації законів України, актів Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, виконання актів МВС, Національної поліції України, організаційно-розпорядчих документів Національної поліції України, контроль за виконанням яких покладено на ДОАЗОР; повноти та достовірності ведення в органах і підрозділах Національної поліції України єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, порядком їх приймання, повнотою обліку [123].

На рівні УОАЗОР до цієї групи завдань належать:

- моніторинг оперативної обстановки на території обслуговування та організація реагування на її зміни;
- здійснення контролю за виконанням підрозділами ГУ Конституції України та інших законів України, указів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів МВС, інших актів законодавства;
- здійснення в підрозділах ГУ систематичного аналізу та перевірок стану обліково-реєстраційної дисципліни [374].

На реалізацію даних завдань направлена низка функцій ДОАЗОР та УОАЗОР. Зауважимо, що функції ДОАЗОР певною мірою відповідають функціям УОАЗОР, але є дещо ширшими. Вважаємо за необхідне сконцентрувати увагу саме на

функціях УОАЗОР, адже вони є більш характерними для підрозділів ОАЗОР у цілому.

На реалізацію контрольних-моніторингових завдань підрозділів ОАЗОР спрямована, передусім, функція моніторингу оперативної обстановки та організації реагування на її зміни [374]. Оперативну обстановку визначають як характеристику середі функціонування в обмеженому відрізку часу у співставленні з кримінологічною обстановкою (характеристика злочинності), наявними правоохоронними силами на конкретній території або об'єкті, результативністю протидії злочинності [532, с. 247-248]. Іншими словами, моніторинг оперативної обстановки має забезпечувати постійне надходження інформації про кримінологічну обстановку на території обслуговування, розташування та можливість використання сил і засобів Національної поліції та результати їх роботи, а також інші фактори, що впливають на здатність правоохоронних органів ефективно протидіяти правопорушенням. Зокрема, відповідно до чинників оперативної обстановки, виділяють такі складові її моніторингу: 1) моніторинг середовища функціонування (геополітичні, демографічні, соціально-економічні особливості); 2) моніторинг кримінологічної обстановки; 3) моніторинг сил та засобів правоохоронних органів; 4) моніторинг результативності протидії злочинності; 5) моніторинг громадської думки про стан середовища функціонування, криміногенної ситуації; 6) результативність діяльності правоохоронних органів [29, с. 48].

Реалізація функції моніторингу оперативної обстановки передбачає збір, оцінку та аналіз інформації, з одного боку, про криміногенну ситуацію на території обслуговування, кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події, а з іншого – про заходи реагування, що вживаються підрозділами поліції для усунення виявлених недоліків [374]. За результатами збору, оцінки, аналізу та узагальнення зібраної інформації здійснюється підготовка зведень про кримінальні правопорушення та інші, не пов'язані з ними, події. Елементом моніторингу оперативної обстановки є також обмін інформацією стосовно них з іншими органами державної влади.

Функція організації реагування на зміну оперативної обстановки реалізується через участь в організації діяльності оперативних штабів, робочих груп з

координації дій та управління силами і засобами поліції під час проведення масових заходів, державних свят і надзвичайних подій та участь у розробленні та контролі за реалізацією типових планів операцій спільно із заінтересованими підрозділами поліції [374].

Слід зазначити, що контрольні завдання та функції, в принципі, притаманні будь-якому суб'єкту управління, зважаючи на те, що контроль є невід'ємною частиною управління. Відповідно завдання щодо здійснення підрозділами ОАЗОР контролю пов'язані з реалізацією органами поліції державної інформаційної політики лише в тій частині, в якій об'єкти контролю пов'язані з інформаційним забезпеченням діяльності органів Національної поліції. Передусім, це стосується завдання щодо здійснення в підрозділах поліції систематичного аналізу та перевірок стану обліково-реєстраційної дисципліни. Неправильна реєстрація інформації про злочини, правопорушення та інші події не лише є грубим порушенням закону, але й призводить до викривлення даних про оперативну обстановку, тенденції розвитку злочинності на території обслуговування та державі в цілому, що, у свою чергу, тягне за собою прийняття управлінських рішень на базі хибних даних.

Виконання моніторингових завдань більш тісно пов'язано з інформаційним забезпеченням діяльності органів Національної поліції. Моніторинг являє собою безперервне спостереження за станом оточуючого середовища і управління ним шляхом своєчасного інформування про можливості настання несприятливих, критичних або неприпустимих ситуацій [148, с. 60]. Здійснення моніторингу забезпечує вирішення двох проблем. З одного боку, швидке та повне надходження інформації про оперативну обстановку дозволяє, за необхідності, організувати реагування на зміни, що потребують швидкого втручання; з іншого – інформація, отримана за результатами моніторингу, формує емпіричну базу для подальшого аналізу ситуації, її прогнозування і здійснення середньо- та довгострокового планування діяльності Національної поліції та її окремих підрозділів.

У результаті аналізу Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі,

областях, м. Києві від 11 лютого 2016 р. № 216/28346 [374] до організаційно-методичних завдань ДОАЗОР можна віднести наступні:

- організація реагування на заяви та повідомлення про вчинені кримінальні, адміністративні правопорушення або події;
- діяльність чергових частин органів і підрозділів, апарату Національної поліції України за всіма напрямками роботи та здійснення відповідного контролю;
- координація та методичне забезпечення організації і проведення заходів з мобілізаційної підготовки, територіальної оборони та цивільного захисту в Національній поліції України, у тому числі в особливий період.

На рівні УОАЗОР до даної групи завдань належать:

- організація діяльності чергових частин підрозділів ГУ;
- здійснення організаційного та методичного забезпечення аналітичної роботи підрозділів ГУ, організація комплексного аналізу стану забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг на території обслуговування, аналіз відповідних результатів роботи підрозділів поліції;
- забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності, територіальної оборони, організація та проведення заходів щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків (далі – цивільний захист) в підрозділах ГУ, у тому числі в особливий період, їх координація та методичне забезпечення [374].

На виконання організаційно-методичних завдань направлені наступні функції:

1. Організаційне забезпечення діяльності колегії і нарад керівництва головних управлінь [374]. Дана функція має, передусім, забезпечувальний характер. Діяльність колегії та проведення нарад керівництва є одним зі способів поєднання принципів колегіальності та єдиноначальності в управлінні органами поліції; вони виступають допоміжним, дорадчим механізмом, який дозволяє керівникові приймати ефективні управлінські рішення. У свою чергу, дана функція спрямована на створення умов для роботи колегії ГУНП та проведення нарад керівництва, у тому числі – шляхом підготовки питань, що вносяться на розгляд колегії і нарад

керівництва, забезпечення збору, узагальнення та обробки інформації, що необхідна для їх обговорення та прийняття управлінських рішень за результатами обговорення. Це, зокрема, реалізується через заслуховування звітів керівників підрозділів поліції на засіданнях колегії та нарадах керівництва ГУ. Ведення протоколів засідань колегії та нарад керівництва ГУ забезпечує фіксацію ходу обговорення винесених питань та рішень, прийнятих за його результатами, доведення управлінських рішень до виконавців.

2. Організація діяльності чергових частин ГУ [374]. Чергові частини є важливою структурною одиницею органів Національної поліції. Вони забезпечують оперативне управління силами і засобами Національної поліції, цілодобово перебувають у постійній готовності для реагування на злочинні прояви, надзвичайні ситуації, інші події і є координуючим органом управління при встановленні осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень [394]. У сфері реалізації інформаційної політики в органах поліції їх роль є не менш важливою. Багато в чому саме вони забезпечують постійне надходження первинної інформації про кримінальні, адміністративні правопорушення, інші події на території обслуговування та оперативне реагування на таку інформацію. Зокрема УОАЗОР забезпечують організацію діяльності чергових частин щодо:

- оперативного реагування на повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

- забезпечення електронного моніторингу за місцезнаходженням осіб, які в установленому законом порядку зобов'язані носити електронні засоби контролю, ведення журналу обліку щодо таких осіб та оформлення їх особових справ;

- контролю за інформуванням структурними підрозділами ГУ центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб;

- організаційного та методичного забезпечення.

3. Організація і проведення відповідно до планів ГУ і доручень керівництва ГУ семінарів, нарад працівників підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування, а також заслуховування звітів їх керівників про проведену ними роботу [374]. Визначені в межах даної функції заходи мають дещо різний характер, однак усі вони нерозривно пов'язані з обігом

інформації. Так, семінари, як правило, організовуються з метою обговорення актуальних проблем діяльності. На відміну від семінарів, наради, що також передбачають обговорення, є формою управлінської діяльності. Змістом наради є спільна робота учасників управлінського процесу з метою вироблення управлінських рішень. Заслуховування звітів дозволяє УОАЗОР здійснювати контроль за станом виконання даними підрозділами поставлених перед ними завдань. Іншими словами, проведення вказаних заходів спрямовано на координацію та організацію роботи підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення.

4. Інформування керівництва ГУ про стан виконання підрозділами покладених на них керівництвом завдань у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг [374]. Дана функція забезпечує отримання керівництвом ГУ зібраної, узагальненої та проаналізованої УОАЗОР інформації щодо діяльності підрозділів ГУ з метою прийняття ними управлінських рішень.

5. Діяльність УОАЗОР з організаційно-методичного забезпечення. Ця функція УОАЗОР передбачає декілька напрямів діяльності [374]. УОАЗОР забезпечує надання організаційної, методичної допомоги у виконанні покладених на підрозділи ГУ завдань і функцій, удосконалення їх діяльності. Даний напрямок передбачає використання даних, отриманих у результаті узагальнення досвіду роботи підрозділів ГУ та Національної поліції, аналізу результатів роботи підрозділів, з метою покращення якості виконання підрозділами покладених на них завдань. Організація стажування в підрозділах УОАЗОР керівників та працівників аналітичних підрозділів поліції здійснюється в межах Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженого наказом МВС України від 24.12.2015 р. № 1625 [368]. Відповідно до даного акта стажування визнається видом післядипломної освіти та являє собою набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань. Таким чином, даний напрямок роботи має на меті забезпечення особистого професійного зростання керівників та працівників аналітичних підрозділів поліції, забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції у сфері інформаційно-аналітичної діяльності. Організація

роботи з вивчення й поширення підрозділами ГУ передових форм і методів роботи, здійснення контролю за їх впровадженням у практичну діяльність поліції передбачає узагальнення інформації, отриманої внаслідок виявлення та аналізу кращих практик, як вітчизняних, так і закордонних, результатів наукових досліджень із актуальних проблем практичної діяльності, визначення способів та порядку впровадження їх у практичну діяльність.

6. Опрацювання в установленому порядку проектів актів з питань, які містять службову інформацію або відомості, що становлять державну таємницю [374]. Дана функція пов'язана з реалізацією державної інформаційної політики у сфері охорони державної таємниці та службової інформації та покликана забезпечити відповідність актів Національної поліції законодавству у даній сфері.

7. Забезпечення мобілізаційної підготовки та готовності, заходів цивільного захисту [374]. В межах цієї функції УОАЗОР здійснює організаційне і методичне забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізаційного планування в ГУ; забезпечує організацію планування та здійснення заходів цивільного захисту в підрозділах ГУ; здійснює перевірки стану мобілізаційної та бойової готовності в підрозділах ГУ.

З усіх груп завдань і функцій дана група найбільш опосередковано пов'язана з реалізацією інформаційної політики (за виключенням опрацювання проектів актів з питань, які містять службову інформацію або відомості, що становлять державну таємницю). У всіх випадках обіг інформації має, передусім, забезпечувальний характер.

До інформаційно-аналітичних завдань ДООАЗОР належать:

– вивчення, аналіз і узагальнення результатів та ефективності поліцейської діяльності, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, вжиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення;

– підготовка для керівництва МВС, Національної поліції України, інших зацікавлених органів державної влади, громадськості інформаційно-аналітичних та довідкових матеріалів з питань формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг, що

мають комплексний характер та охоплюють кілька напрямів діяльності Національної поліції України [361].

Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування виконують в інформаційно-аналітичній сфері завдання з вивчення, аналізу і узагальнення результатів та ефективності поліцейської діяльності на території обслуговування, виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, організації ужиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення [374].

На реалізацію даних завдань спрямовано виконання функції з аналітичної роботи і планування [374]. Аналітична робота забезпечує обробку первинних даних, отриманих внаслідок проведення моніторингу оперативної обстановки, та здійснення інформаційного обміну з іншими державними органами влади, їх узагальнення з метою виявлення тенденцій розвитку криміногенної ситуації та оцінки заходів, що вживаються органами та підрозділами поліції. Даний напрям діяльності є одним із найбільш важливих у процесі обробки інформації. Саме в межах аналітичної роботи розрізнені дані групуються, оцінюються, вивчаються та узагальнюються, утворюючи новий клас інформації, який дозволяє виявити тенденції розвитку досліджуваного явища, оцінити його динаміку та зробити прогнози щодо його подальшого розвитку. Результати аналітичної роботи, зокрема, можуть реалізовуватися у вигляді: 1) комплексної оцінки криміногенної ситуації на території обслуговування за півріччя і рік; 2) узагальнених матеріалів за підсумками роботи засідань колегії та нарад керівництва ГУ; 3) аналітичних довідок про оперативну обстановку на території обслуговування і заходи, що вживаються підрозділами ГУ з метою зміцнення правопорядку; 4) доповідних записок керівництву ГУ з проблемних питань діяльності підрозділів ГУ [374].

Іншим закріпленим напрямом здійснення аналітичної роботи є організація і проведення спільно з підрозділами ГУ аналітичних та кримінологічних досліджень з актуальних питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності.

У свою чергу, планування в даному контексті передбачає використання висновків, отриманих на підставі аналізу оперативної обстановки та інших даних,

для прогнозування подальшого розвитку криміногенної обстановки, визначення заходів, спрямованих на усунення виявлених недоліків. Планування є однією із базових функцій управління, що забезпечує визначення цілей та завдань на наступні періоди, а також конкретних методів і засобів їх досягнення та виконання [34, с. 172]. Зауважимо, що, незважаючи на те, що Типове положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві об'єднує аналітичну роботу і планування в межах однієї функції, фактично, в документі вона конкретизується лише стосовно здійснення першого зі згаданих напрямів.

Реалізація інформаційно-аналітичних завдань та функцій підрозділами ОАЗОР найбільш тісно пов'язана зі здійсненням державної інформаційної політики в Національній поліції. У зв'язку з цим вважаємо доцільним більш детально розглянути питання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності Національної поліції як напряму діяльності підрозділів ОАЗОР.

Так, інформаційне забезпечення управління являє собою органічну єдність роботи щодо визначення змісту, обсягів, якості інформації, необхідної для здійснення управління, а також заходів щодо раціональної організації процесів збирання, систематизації, накопичення та обробки цієї інформації шляхом застосування різноманітних методів, методик і технічних засобів [299, с. 271]. У свою чергу, під аналітичною діяльністю В. М. Плішкін розуміє постійну дослідну діяльність (функцію процесу управління), що охоплює своїм змістом широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення і оцінки інформації про стан злочинності та громадського порядку, результати практичної діяльності органів по виконанню поставлених перед ними завдань, а також про умови, в яких ці завдання виконуються, і яка забезпечує цілеспрямоване управління та оцінку ефективності управляючих впливів [318, с. 355]. Основне завдання, що стоїть нині перед інформаційно-аналітичними підрозділами, як зазначає І. В. Ковтун, – забезпечення надання на всіх рівнях управління інформації про реальний стан оперативної обстановки, можливі напрями її розвитку і на цій основі – підготовка конкретних пропозицій щодо оперативного реагування на зміни криміногенної ситуації, розробка та запровадження

ефективної системи оцінки результатів оперативно-службової діяльності структурних підрозділів органів внутрішніх справ [179, с. 73].

І. В. Захарова визначає інформаційно-аналітичну діяльність як сукупність інформаційних процесів (збір, пошук, переробка інформації), необхідних для якісного та ефективного процесу управління [148, с. 46]. К. Ю. Линьов зауважує, основними функціями інформаційного (інформаційно-аналітичного) забезпечення є: постійне інформування про наявний стан і тенденції зміни об'єкта управління, формування об'єктивної картини зовнішнього середовища, поточний та ретроспективний аналіз та прогнозування, підготовка варіантів (проектів) управлінських рішень, інформаційний обмін (управління інформаційними процесами) в системі управління і між нею та зовнішнім середовищем [215, с. 10-11]. М. Д. Мартинов зазначає, що інформаційно-аналітичне забезпечення є провідною функцією процесу управління, призначення якої – забезпечити керівників територіальних органів внутрішніх справ аналітичною інформацією про функціонування структурних підрозділів усередині системи управління, а також соціальні процеси, що відбуваються в зовнішньому середовищі та впливають на криміногенну обстановку в регіоні [231, с. 106].

Іншими словами, інформаційно-аналітичне забезпечення включає всі етапи проходження інформації: пошук, збір, акумулювання, обробку, аналіз з метою надання їй форми та обсягу, необхідних для вирішення конкретних завдань практичної діяльності: прийняття управлінських рішень, здійснення заходів щодо протидії правопорушенням тощо. Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів Національної поліції можна визначити як комплекс заходів, направлений на пошук, збір, акумулювання, обробку та аналіз інформації, що стосується діяльності поліції, з метою забезпечення працівників поліції достатнім обсягом інформації для виконання покладених на них завдань.

Характеризуючи особливості інформаційно-аналітичної роботи в органах поліції, С. С. Єсімов звертає увагу на те, що, з одного боку, вона дозволяє виявити і пізнати закономірності, в контексті кримінологічних досліджень (злочинність, порушення громадського порядку, дорожньо-транспортні пригоди і ін.), а з іншого – відображає результати повсякденної діяльності поліції з протидії негативним

соціальним явищам (стан злочинності та охорони громадського порядку за певний проміжок часу, вивчення ефективності та практичної доцільності конкретної форми роботи, її нормативно-правове регулювання, що застосовується у протидії порушенням правопорядку, боротьбі зі злочинністю, за напрямками діяльності поліції, визначеними законодавством України) [144]. Погоджуючись з даною тезою, вважаємо, що з огляду на положення Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якого рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [392], в межах оцінки результатів діяльності поліції інформаційно-аналітична робота має додатково досліджувати і показники суспільної думки.

У контексті реалізації державної інформаційної політики інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції має бути спрямоване, передусім, на постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів [382]. Зокрема, відповідно до ст. 25 закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України [392], які, у свою чергу, є невід'ємною частиною національного інформаційного простору.

Враховуючи наведене слід звернути увагу на те, що існуючий сьогодні перелік завдань та функцій не повною мірою відповідає напрямкам діяльності підрозділів ОАЗОР. Найбільшою прогалиною, на нашу думку, є відсутність закріплення на рівні відповідних нормативно-правових актів завдань щодо планування діяльності підрозділів Національної поліції. Така позиція зумовлена тим, що саме місце підрозділів ОАЗОР у системі органів поліції як основного центру акумуляції та аналізу інформації визначає необхідність активної участі даних підрозділів у діяльності щодо планування. У зв'язку з цим слід зазначити, що і Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України, і Типове положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві вказують на планування як один із напрямів діяльності підрозділів ОАЗОР.

Ефективне планування діяльності органів поліції є необхідною передумовою виконання поставлених перед ними завдань. Сьогодні достатньо часто плани діяльності мають суто формальний характер, не містять конкретних шляхів вирішення існуючих проблем, чітко визначених цілей, яких мають досягти планові заходи, та критеріїв їх досягнення. Планування будь-якої діяльності, в тому числі діяльності поліції, має ґрунтуватися саме на виявлених проблемах та перспективах розвитку, що і є результатом аналізу інформації, яка акумулюється підрозділами УОАЗОР. Відповідно необхідним видається закріплення за цими підрозділами завдань щодо планування діяльності органів поліції. Зокрема, пропонується доповнити перелік завдань ДОАЗОР пунктом «Поточне й перспективне планування, розроблення планів основних організаційних заходів Національної поліції, роботи апарату, нарад керівництва Національної поліції, службових відряджень тощо», а перелік завдань УОАЗОР – пунктом «Перспективне і поточне планування роботи ГУ та заходів щодо вдосконалення службової діяльності структурних підрозділів».

Також слід зауважити, що порівняння завдань та функцій старих штабних підрозділів з функціями новостворених підрозділів ОАЗОР дозволяє дійти висновку, що на рівні ГУНП вони практично не змінилися. Серед суттєвих змін, які відбулися, можна відзначити: а) відсутність у підрозділів ОАЗОР функцій щодо забезпечення систематичного аналізу стану обліково-реєстраційної дисципліни в територіальних органах поліції та щодо систематичного аналізу, контролю та здійснення перевірок за станом дотримання законності під час адміністративно-правозастосовної діяльності структурними підрозділами та територіальними органами поліції (були закріплені за штабними підрозділами); б) набуття підрозділами ОАЗОР низки функцій щодо організації діяльності чергових частин ГУ на території обслуговування.

На нашу думку, підхід, що передбачає практично повне копіювання функцій штабних підрозділів, не є доцільним, адже він не дозволяє врахувати як організаційні зміни, що сталися в структурі Національної поліції, так і зміщення акцентів у роботі даного правоохоронного органу. Передусім, вважаємо, що статус підрозділів ОАЗОР як ключових підрозділів з інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності поліції потребує окремого закріплення за ними завдань та функцій з аналізу результатів дослідження громадської думки щодо оцінки

діяльності Національної поліції. Врахування громадської думки при здійсненні аналізу діяльності органів та підрозділів поліції є необхідною передумовою забезпечення сервісного характеру їх діяльності, що, у свою чергу, є одним із ключових напрямів реформування системи правоохоронних органів України.

Також слід звернути увагу на деякі проблемні моменти, що виникли в діяльності підрозділів ОАЗОР у зв'язку зі зміною структури Національної поліції. Передусім, це стосується виведення низки підрозділів із підпорядкування ГУНП, найбільш численними з яких є підрозділи патрульної поліції. Однією з важливих функцій підрозділів ОАЗОР має стати забезпечення інформаційного обміну та координації і узгодженості дій з усіма підрозділами поліції, які діють на території обслуговування ГУНП, однак не перебувають у його підпорядкуванні. У результаті це дозволить забезпечити комплексний та систематичний характер діяльності органів та підрозділів поліції щодо протидії правопорушенням на місцевому рівні. Крім цього, доцільним є залучення підрозділів ОАЗОР до розроблення разом із підрозділами патрульної поліції спільних комплексних планів діяльності поліції на всій території обслуговування.

Підсумовуючи слід відзначити, що завдання та функції підрозділів ОАЗОР є достатньо різноплановими. Найбільш тісно з реалізацією державної інформаційної політики пов'язані завдання та функції з інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів поліції, яке можна визначити як комплекс заходів, направлений на пошук, збір, акумулювання, обробку та аналіз інформації, що стосується діяльності поліції, з метою забезпечення працівників поліції достатнім обсягом інформації для виконання покладених на них завдань. У більш широкому контексті забезпечення державної інформаційної політики дані заходи спрямовані на оновлення та збагачення національних інформаційних ресурсів у частині, що стосується тенденцій розвитку криміногенної ситуації в державі та окремих регіонах, факторів, що на неї впливають, стану протидії злочинам та правопорушенням.

Завдання та функції підрозділів ОАЗОР розподілені між центральним (представленим ДООАЗОР) та регіональним (представленим УООАЗОР) рівнями та сьогодні в загальних рисах дублюють завдання та функції штабних підрозділів ОВС. Вважаємо, що подібний підхід є не зовсім доцільним, адже він не враховує зміни в підході до діяльності органів та підрозділів поліції. Зокрема, потребує уточнення

завдання щодо планування діяльності органів Національної поліції, яке є одним із ключових у контексті інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції [265]. Доцільним видається також покладення на підрозділи ОАЗОР завдань та функцій щодо аналізу результатів дослідження рівня довіри до органів та підрозділів поліції в межах оцінювання ефективності її діяльності. Окрім цього, запровадження нової структури органів поліції (порівняно з міліцією) та виведення низки підрозділів із підпорядкування ГУНП потребує закріплення за підрозділами ОАЗОР завдань щодо забезпечення інформаційного обміну, координації та узгодження дій усіх органів та підрозділів поліції, що діють на території обслуговування ГУНП.

У законодавстві поняття обігу інформації не надається. Водночас стаття 34 Конституції України проголошує: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [191]. З викладеного випливає, що в найбільш широкому трактуванні відносини з обігу інформації полягають у збиранні, зберіганні, використанні та поширенні інформації. Разом з тим слід мати на увазі, що вказана стаття Конституції України розглядає обіг інформації з точки зору реалізації відповідного права людини. Стосовно ж діяльності Національної поліції в цілому та підрозділів ОАЗОР зокрема обіг інформації пов'язаний з інформаційно-аналітичним забезпеченням діяльності поліції. У зв'язку з цим слід виділити низку особливостей обігу інформації в органах та підрозділах поліції. По-перше, обіг інформації в органах та підрозділах поліції обумовлюється необхідністю досягнення певної мети, а саме – забезпечення працівників поліції достатнім обсягом інформації для виконання покладених на них завдань. Ця особливість знайшла своє відображення в ч. 1 ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених даним Законом [392]. По-друге, обіг інформації здійснюється лише у спосіб та в порядку, визначені нормативно-правовими актами. По-третє, обіг інформації в органах та підрозділах поліції має систематичний та упорядкований характер, а проходження інформації носить характер послідовних та регламентованих процедур. Іншими словами, обіг інформації в органах поліції – це система врегульованих нормативно-правовими

актами процесів збирання, зберігання, використання та поширення інформації з метою забезпечення виконання органами поліції покладених на них завдань.

Не менш важливим питанням у контексті досягнення мети дослідження є визначення кола інформаційно-аналітичних підрозділів Національної поліції. У зв'язку з цим не можна не погодитись з висновками В. М. Плішкіна, який зазначає, що аналітична робота в органах внутрішніх справ здійснюється всіма підрозділами всіх рівнів, їх галузевими службами, працівниками цих служб у межах їх компетенції (функціональних обов'язків) з метою якісного виконання поставлених завдань. Вимоги до організації аналітичної роботи для кожного рівня системи різні в зв'язку з різними завданнями цих органів і їх неоднаковими можливостями. Як складова частина управлінської діяльності аналітична робота притаманна кожному органу, кожному його структурному підрозділу і співробітнику, але, маючи забезпечуючий характер, вона більш розвинута на рівні МВС України, регіональних управлінь ОВС, де є навіть спеціальні аналітичні підрозділи [318, с. 354]. Зауважимо, що в межах даного дослідження ми будемо вести мову про інформаційно-аналітичні підрозділи Національної поліції, яка порівняно з ліквідованою міліцією являє собою окремий орган виконавчої влади.

Підрозділи ОАЗОР відіграють центральну роль в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів поліції, що включає також забезпечення обігу інформації [252, с. 88-96]. Незважаючи на те, що обіг інформації тим чи іншим способом забезпечується всіма підрозділами та органами поліції, для низки підрозділів завдання та функції у сфері забезпечення обігу інформації є центральними; до таких, поряд із підрозділами ОАЗОР, можна віднести чергові частини й інші підрозділи Національної поліції, які залучені до забезпечення обігу інформації.

Найбільш узагальнено діяльність щодо забезпечення обігу інформації включає в себе такі напрями:

1. Збір інформації про криміногенну ситуацію на території обслуговування органу поліції. Даний напрям діяльності дозволяє формувати первинну інформацію про «зовнішнє середовище», в якому діють органи та підрозділи поліції, та відслідковувати зміни в ньому. Відповідно, з одного боку, важливою вимогою до збору є повнота інформації, з іншого – її оперативність.

Підрозділи ОАЗОР реалізують даний напрям забезпечення обігу інформації з метою подальшого оцінювання та аналізу такої інформації в межах закріплених за ними функцій. Зокрема, відповідно до Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України, затвердженого наказом Національної поліції від 27.11.2015 № 126 [361], Департамент здійснює збір, оцінку, аналіз інформації про криміногенну ситуацію в Україні, резонансні кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події та заходи реагування на них. Подібна функція на регіональному рівні закріплена і за управліннями ОАЗОР – збір, оцінка, аналіз інформації про криміногенну ситуацію на території обслуговування, кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події та заходи реагування, що вживаються підрозділами ГУ для усунення недоліків [374].

Слід відзначити, що реалізація даного адміністративно-правового засобу забезпечення обігу інформації в органах поліції підрозділами ОАЗОР нерозривно пов'язана з їх взаємодією з черговими частинами. Так, відповідно до п.п 1.4.1, 1.4.3 Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, затвердженої наказом МВС України від 28 квітня 2009 р. № 181 [374], їх завданнями є «...приймання, реєстрація заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події», «збір відомостей про оперативну обстановку на території обслуговування». При цьому начальник чергової частини безпосередньо забезпечує щоденний збір оперативної інформації. Оперативний черговий, який є старшим добового наряду чергової частини, здійснює прийом заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, події та інші правопорушення, організовує перевірку та прийняття невідкладних заходів щодо їх вирішення (п.п 3.6.1 п. 3.6 Інструкції) тощо.

У свою чергу, за УОАЗОР закріплена функція організації діяльності чергових частин ГУ (на території обслуговування) [374]. У зв'язку з цим необхідно відзначити, що чинна Інструкція з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, яка базується ще на Законі України «Про міліцію», потребує оновлення з метою приведення її у відповідність із положеннями Закону України «Про Національну поліцію».

2. Підготовка інформаційних документів. Зазначений напрям діяльності має на меті забезпечити зберігання інформації у діяльності підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції. Документ виступає основним носієм інформації в системі обігу інформації в будь-якому державному органі, в тому числі – в органах та підрозділах поліції. В межах цього напрямку діяльності раніше отримана первинна інформація обробляється, систематизується та аналізується. Якщо збір інформації дозволяє підрозділам Національної поліції вживати оперативних заходів, то підготовка інформаційних документів забезпечує формування більш довгострокових рішень щодо удосконалення діяльності поліції з виконання покладених на неї завдань.

Так, ДООЗОР готує: оперативні зведення та інформаційні документи про кримінальні правопорушення, події та в установленому порядку здійснює обмін такою інформацією з іншими правоохоронними органами; комплексні аналітичні матеріали про стан оперативної обстановки в державі, проекти управлінських рішень щодо підвищення ефективності діяльності поліції з протидії злочинності та зміцнення правопорядку; за дорученням Голови Національної поліції України аналітичні, інформаційні, довідкові та інші матеріали для Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони, Генеральної прокуратури, МВС, керівництва Національної поліції України та інших зацікавлених органів виконавчої влади із залученням при необхідності структурних підрозділів апарату Національної поліції України, з питань, що належать до компетенції Національної поліції України; інформаційно-аналітичні матеріали керівництву Національної поліції України та ДООЗОР з питань виконавської дисципліни в структурних підрозділах Національної поліції України та її територіальних органах.

На УООЗОР покладена підготовка пропозицій і матеріалів підрозділів ГУ: комплексної оцінки криміногенної ситуації на території обслуговування за півріччя і рік; узагальнених матеріалів за підсумками роботи засідань колегії та нарад керівництва ГУ; аналітичних довідок про оперативну обстановку на території обслуговування і заходи, що вживаються підрозділами ГУ з метою зміцнення

правопорядку; доповідних записок керівництву ГУ з проблемних питань діяльності підрозділів ГУ [374].

Чергові частини також мають суттєве значення для реалізації даного адміністративно-правового засобу. Так, оперативний черговий чергової частини формує добові оперативні зведення [394].

3. Обмін інформацією з правоохоронними органами та іншими органами державної влади. Діяльність за даним напрямом забезпечує, з одного боку, надання зацікавленим органам державної влади інформації з метою координації та узгодження з ними діяльності у сфері протидії правопорушенням, а з іншого – отримання від цих органів даних, необхідних для виконання поліцією поставлених перед нею завдань.

Так, ДООЗОР в установленому порядку здійснює обмін інформацією про кримінальні правопорушення, події з іншими правоохоронними органами. У свою чергу, однією з функцій УООЗОР є обмін інформацією про кримінальні правопорушення та інші, не пов'язані з ними, події з іншими державними органами влади [374].

Слід зауважити, що в даному випадку для ДООЗОР та УООЗОР встановлені дещо відмінні положення. Так, якщо ДООЗОР здійснює обмін інформацією з іншими правоохоронними органами, то УООЗОР здійснює обмін інформацією з ширшим колом суб'єктів, органами державної влади. Подібне положення, вочевидь, має відображати підвищення активності територіальних органів поліції на місцевому рівні. Однак у такому разі доцільним є доповнення переліку суб'єктів, з якими УООЗОР здійснює обмін інформацією, органами місцевого самоврядування, що знаходяться на території обслуговування. Окрім цього, доцільним є вироблення механізмів обміну інформацією з громадськістю, враховуючи положення Закону України «Про Національну поліцію» щодо необхідності підготовки та реалізації з громадськістю спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань [392]. Також слід указати на те, що з виведенням із підпорядкування ГУНП низки підрозділів Національної поліції виникає необхідність забезпечення організації УООЗОР обміну інформації ще й з непідпорядкованими ГУНП

підрозділами поліції на території обслуговування, що обумовлює необхідність додаткового врегулювання даного напрямку діяльності.

4. Інформування керівництва про стан виконання підрозділами поліції покладених на них завдань. Якщо збір інформації про криміногенну ситуацію на території обслуговування Національної поліції направлено на отримання даних щодо «зовнішнього» середовища функціонування поліції, даний напрям забезпечує функціонування інформаційного потоку, який характеризує «внутрішнє» середовище поліції, його адекватність викликам, які висуває «зовнішнє» середовище. Цей напрям діяльності дозволяє керівництву підрозділів Національної поліції отримувати інформацію для оцінювання результатів роботи підпорядкованих підрозділів, а також приймати рішення щодо покращення їх діяльності.

Так, за УОАЗОР закріплено функцію інформування керівництва ГУ про стан виконання підрозділами ГУ покладених на них керівництвом завдань у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг [374]. При цьому подібна функція за ДООАЗОР не закріплена. Разом з тим місце Департаменту в системі апарату Національної поліції робить доцільним закріплення за ним функції інформування керівництва Національної поліції про стан виконання підрозділами поліції покладених на них завдань. Зауважимо, що зі встановленням Законом України «Про Національну поліцію» вимог щодо прозорості діяльності поліції актуальності набуває також розроблення ефективного механізму інформування громадськості та органів місцевого самоврядування про стан виконання підрозділами Національної поліції покладених на них завдань.

Окремо слід указати на необхідність інтегрування показників рівня довіри населення до поліції в систему оцінювання стану виконання її підрозділами покладених на них завдань. Ми вже вказували на необхідність закріплення за підрозділами ОАЗОР завдань та функцій з аналізу результатів дослідження громадської думки щодо оцінювання діяльності поліції. Разом з цим у контексті конкретних напрямів діяльності підрозділів ОАЗОР із забезпечення обігу інформації слід наголосити, що сьогодні відсутня система показників та методологічна база, які б дозволили ефективно використовувати механізми дослідження громадської думки

для об'єктивного та змістовного оцінювання роботи поліції як у цілому, так і в розрізі діяльності її окремих підрозділів. Відповідно, окрім власне закріплення за підрозділами УОАЗОР завдань, функцій та повноважень щодо аналізу результатів дослідження рівня довіри населення, необхідним видається розроблення системи кількісних та якісних критеріїв і показників, за якими буде проводитися даний аналіз. Наголосимо, що сама оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [392]; разом з цим очевидною є необхідність розроблення методики аналізу підрозділами ОАЗОР отриманих результатів з метою виявлення факторів, що впливають на сприйняття населенням роботи поліції та прийняття відповідних управлінських рішень, направлених на підвищення рівня довіри та усунення виявлених недоліків.

5. Формування та ведення інформаційних ресурсів. Інформаційні ресурси є невід'ємною складовою роботи Національної поліції. Згідно зі ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію» [392] поліція формує бази даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України. Слід наголосити, що підрозділи ОАЗОР беруть участь у формуванні та веденні інформаційних ресурсів лише опосередковано. Зокрема, підрозділи ОАЗОР здійснюють у підрозділах ГУ систематичний аналіз та перевірку стану обліково-реєстраційної дисципліни, забезпечуючи повноту та своєчасність внесення відповідних даних до інформаційних баз. Окрім цього, низка завдань у рамках даного напрямку діяльності покладена на чергові частини. Так, оперативний черговий чергової частини відповідає за повноту та об'єктивність формування інформаційних даних, видачу оперативних зведень та іншої інформації, введення інформації до бази даних у рамках функціонування системи автоматизованого робочого місця чергової частини [394].

Разом з тим характеристика забезпечення обігу інформації в органах поліції була б неповною без розгляду даного напрямку діяльності. Формування баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, прямо визначено одним із напрямів інформаційно-аналітичної діяльності поліції Законом України «Про Національну поліцію». Функціонування баз (банків) даних є, з одного боку, необхідною умовою збереження створених у межах органів

поліції інформаційних ресурсів, з іншого – забезпечення швидкого доступу до них з метою виконання покладених на Національну поліцію завдань. Сучасна інформаційна система поліції має відповідати таким вимогам, як захищеність, оперативність доступу, уніфікованість та інтеграція до системи національних інформаційних ресурсів.

Наказом МВС України «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України» від 12 жовтня 2009 р. № 436 [363] передбачено створення, порядок функціонування та використання Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ (ІПС), під якою необхідно розуміти сукупність організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних та інформаційно-телекомунікаційних засобів, що забезпечують формування та ведення довідково-інформаційних, оперативно-розшукових обліків, авторизований доступ до інформаційних ресурсів ІПС. Відповідно до наказу розпорядником ІПС виступають спеціально створені підрозділи інформаційного забезпечення ОВС, зміст діяльності яких полягає в управлінні ІПС та відповідними складовими системи, контролі за формуванням та підтриманням в актуальному стані інформаційних ресурсів ІПС, наданні користувачам прав доступу до ІПС, веденні їх обліку, вживанні заходів щодо розвитку і вдосконалення ІПС [248, с. 149-153]. Слід наголосити, що подібне трактування розпорядника ІПС не відповідає положенням діючого законодавства, адже наразі Закон України «Про органи внутрішніх справ» не прийнятий. Зазначимо, що й інші положення нормативно-правового регулювання функціонування та використання ІПС потребують суттєвого доопрацювання. Передусім, це пов'язано з тим, що відповідний наказ прийнятий ще на основі Закону України «Про міліцію» та не враховує низки положень Закону України «Про Національну поліцію». По-перше, перелік інформаційних ресурсів ІПС, наданий у Положенні, не відповідає переліку інформаційних баз, встановлених Законом України «Про Національну поліцію». По-друге, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» формування баз покладається на Національну поліцію, яка взагалі не згадується в тексті Положення.

6. Оповіщення населення про виникнення надзвичайних ситуацій. Даний адміністративно-правовий засіб є одним із завдань чергових частин органів та

підрозділів внутрішніх справ, який реалізовується у населених пунктах, де не здійснюється цілодобове чергування оперативно-чергових (диспетчерських) служб органів управління єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації [394].

Таким чином, обіг інформації в органах поліції – це система врегульованих нормативно-правовими актами процесів збирання, зберігання, використання та поширення інформації з метою забезпечення виконання поліцією покладених на неї завдань. Зміст обігу інформації складається з наступних напрямів діяльності: 1) збір інформації про криміногенну ситуацію на території обслуговування органу поліції; 2) підготовка інформаційних документів; 3) обмін інформацією з правоохоронними органами та іншими органами державної влади; 4) інформування керівництва про стан виконання підрозділами поліції покладених на них завдань; 5) формування та ведення інформаційних ресурсів; 6) оповіщення населення про виникнення надзвичайних ситуацій.

Підрозділи ОАЗОР як підрозділи, що є ключовими в інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності Національної поліції, посідають центральне місце в забезпеченні обігу інформації. Разом з тим їх роль за різними напрямками не є однаковою. Так, якщо дані підрозділи безпосередньо задіяні в обміні інформацією з правоохоронними органами та іншими державними органами, то формування та ведення інформаційних ресурсів Національної поліції вони стосуються лише опосередковано. Слід підкреслити вирішальне значення чергових частин, діяльність яких організовується підрозділами ОАЗОР, у забезпеченні обігу інформації в поліції. У зв'язку з цим надзвичайно актуальною проблемою є оновлення нормативно-правової бази їх діяльності, зокрема – розроблення нової Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів Національної поліції, яка б відповідала положенням Закону України «Про Національну поліцію» та враховувала особливості її структури (зокрема, врегульовувала порядок взаємодії, в тому числі – у сфері обігу інформації, з міжрегіональними територіальними органами Національної поліції, до яких належить, наприклад, патрульна поліція).

Не менш важливим є також оновлення нормативно-правового забезпечення функціонування баз (банків) даних, що формуються Національною поліцією. У

зв'язку з цим доцільно прийняти Положення, яке б регламентувало процеси створення, забезпечення функціонування та використання даних баз у межах єдиної інформаційної системи МВС України (включаючи й інші органи, діяльність яких спрямовується та координується Міністром внутрішніх справ, як, наприклад, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна прикордонна служба України). Подібний підхід сприятиме формуванню єдиної інтегрованої системи державних інформаційних ресурсів.

3.3. Організація документального забезпечення органів поліції України

Важливим напрямом реалізації державної інформаційної політики в органах поліції є організація документального забезпечення їх діяльності. Документальне забезпечення є невід'ємним елементом процесу управління. Документи виступають у ньому у двох аспектах: з одного боку, вони є носієм інформації, яка формується, накопичується та обробляється в процесі управління; з іншого – саме документи в переважній більшості випадків виступають матеріальним вираженням управлінських рішень. Як слушно вказує О. М. Бандурка, більшість управлінських рішень, які приймаються в рамках процесу управління в органах внутрішніх справ, а отже, і в органах Національної поліції, вимагає документального оформлення [34, с. 143]. Відповідно, документальне забезпечення діяльності Національної поліції слід вважати невід'ємною частиною її інформаційного забезпечення.

Документ – це матеріальний об'єкт і важливий інструмент, у якому зафіксовано інформацію у вигляді тексту, звукозапису або зображення, призначений для передачі в часі та просторі з метою збереження і загального використання. Відповідно, абсолютна більшість руху інформації відбувається саме у вигляді документів. Низка науковців, наприклад, А. Ф. Мельник, навіть об'єднують ці два поняття, вказуючи, що інформаційне і документальне забезпечення охоплює комплекс робіт стосовно змісту й умов здійснення заключного етапу процесу управління [129, с. 19]. Разом з тим вважаємо, що, незважаючи на схожість

документального та інформаційного забезпечення діяльності Національної поліції, розглядати вказані поняття слід окремо. Передусім, це пов'язано з цілями, які ставляться перед даними напрямками забезпечення діяльності органів поліції. Якщо завданням інформаційного забезпечення є налагодження ефективно функціонуючих потоків повної, достовірної та своєчасної інформації як всередині органів поліції, так і між поліцією та зовнішнім середовищем з метою виконання її органами поставлених перед нею завдань, то документальне забезпечення має на меті функціонування ефективної системи формування, обігу та обробки документів, що передбачає повну і точну фіксацію необхідної інформації у документах, швидке та контрольоване проходження документів в органах поліції. Іншими словами, якщо інформаційне забезпечення, передусім, має справу зі змістом даних, що рухаються в системі органів поліції, то документальне забезпечення має на меті забезпечити найбільш ефективну форму їх представлення.

Зауважимо, що низка авторів замість словосполучення «документальне забезпечення» використовує поняття «документаційне забезпечення», яке можна вважати синонімічним. Так, В. М. Плішкін визначає документаційне забезпечення управління як «...діяльність спеціальних працівників або підрозділів по створенню, фіксації та оформленню документаційної інформаційної бази на різних носіях для використання управлінським апаратом у процесі реалізації його функцій» [318, с. 562]. В. Т. Савицький визначає документаційне забезпечення управління як діяльність із документування та забезпечення потреб управління сукупністю документаційних, інформаційно-технологічних і кадрових ресурсів [448, с. 4]. М. М. Матліна, розглядаючи інформаційно-документаційне забезпечення роботи канцелярії, вказує, що воно «...складається із двох нерозривно пов'язаних компонентів: а) документування – складання та оформлення документної інформації на різних носіях за встановленими правилами; б) організації роботи з документами, яка передбачає організацію документообігу, зберігання та використання документів у поточній діяльності підприємства, організації, установи» [232, с. 125-129].

У контексті дослідження змісту документального забезпечення важливого значення набуває з'ясування змістовного наповнення таких понять, як «документообіг» і «діловодство».

Зокрема, В. М. Плішкін визначає документообіг як рух документів в організації з моменту їх створення або одержання до завершення виконання (здачі в архів) або відправлення [318, с. 565]. О. М. Бандурка документообіг розглядає як один з елементів роботи з документами, що являє собою рух документа від суб'єкта до об'єкта управління і навпаки, рух документа всередині об'єкта управління з метою його виконання або встановлення взаємозв'язку [34, с. 144].

Стосовно діловодства В. М. Плішкін указує, що діловодство – це діяльність, що охоплює документування (створення документів) та організацію роботи з документами: організацію документообігу, використання інформаційно-пошукових систем документів органу, контроль виконання документів і підготовку документів для передачі в архів [318, с. 562]. Іншими словами, сутність поняття «діловодство» певною мірою збігається з поняттям «документальне забезпечення». З іншого боку, «документообіг» становить один з елементів документального забезпечення.

Підсумовуючи викладене вище доходимо висновку, що документальне забезпечення органів поліції можна визначити як діяльність уповноважених підрозділів (їх посадових осіб) щодо створення, фіксації, оформлення, обігу та зберігання документальної бази на всіх носіях з метою забезпечення виконання органами та підрозділами поліції завдань щодо надання поліцейських послуг. У свою чергу, документообіг в органах поліції – це проходження документів в органах та підрозділах поліції з моменту їх створення або одержання до завершення виконання або відправлення. Документи, незалежно від способу фіксації та відтворення інформації, проходять і опрацьовуються в органах та підрозділах поліції на єдиних організаційних та правових засадах організації документообігу [274, с. 96-99].

Численні зміни функцій і, відповідно, організаційної структури органів поліції тягнуть за собою зміни системи документального забезпечення і, як наслідок, – оновлення штатного складу фахівців та зміну переліку документації та інформації, з очевидною тенденцією постійного зростання кількості управлінських документів і зміною їх реквізитів. Особливої актуальності цей процес набуває в умовах реформування правоохоронної системи, в рамках якого суттєво змінюється і структура самих правоохоронних органів, і структура їх управлінської системи.

Відповідно до Інструкції з діловодства в системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 23.08.2012 р. № 747, ефективна організація документообігу передбачає: проходження документів у системі МВС найкоротшим шляхом; скорочення кількості інстанцій, до яких повинні надходити документи (наприклад, під час погодження); одноразовість операцій з опрацювання документів, уникнення дублювання під час роботи з ними; централізацію, зосередження здійснення однотипних операцій з документами в одному місці; раціональне розташування у МВС структурних підрозділів і робочих місць [344].

Безпосередньо документальне забезпечення в органах поліції покладається на Департамент документального забезпечення (ДДЗ). Організаційно ДДЗ поділяється на управління організаційно-облікової роботи, розгляду звернень громадян та доступу до публічної інформації, що включає: відділ обробки кореспонденції та нормативних документів, відділ організації розгляду звернень та прийому громадян, відділ доступу до публічної інформації; відділ супроводження системи електронного документообігу та контролю та відділ забезпечення діяльності керівництва Національної поліції. Крім цього, в установленому порядку утворюються управління, відділи, відділення (сектори) підрозділи документального забезпечення (канцелярії) структурних підрозділів апарату поліції, головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, територіальних відокремлених підрозділів, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, через які ДДЗ може здійснювати свої функції.

Департамент виконує наступні завдання:

1. Забезпечення в межах повноважень захисту службової інформації, контролю за її збереженням в органах і підрозділах поліції.

2. Установлення єдиного порядку документування управлінської інформації та роботи з документами із застосуванням сучасних автоматизованих систем, здійснює методичне керівництво і контроль за дотриманням установленного порядку роботи з документами в органах і підрозділах поліції.

3. Організація розгляду звернень громадян, запитів і звернень народних депутатів України, запитів на інформацію та адвокатських запитів з питань,

пов'язаних з діяльністю поліції, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління, а також стосовно актів, які ним видаються.

4. Організація інформаційно-аналітичної діяльності за напрямками роботи ДДЗ, у межах своїх повноважень здійснення обробки персональних даних, у межах компетенції забезпечення установленого порядку доступу до інформації, надання інформаційних послуг [122].

У контексті забезпечення державної інформаційної політики виконання даних завдань, передусім, спрямоване на реалізацію таких її напрямів, як:

– забезпечення доступу кожного до інформації та забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень (реалізація даного напрямку державної інформаційної політики здійснюється через організацію підготовки відповідей на запити на інформацію; забезпечення установленого порядку доступу до інформації; надання інформаційних послуг);

– створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування (даний напрям державної інформаційної політики реалізується через забезпечення єдиного порядку документування управлінської інформації та роботи з документами із застосуванням сучасних автоматизованих систем);

– постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; документи є основним та найбільш важливим носієм інформації в органах державної влади; відповідно, ефективна система документообігу є необхідною умовою функціонування, збереження, наповнення та оновлення системи національних інформаційних ресурсів;

– забезпечення інформаційної безпеки України (даний напрям інформаційної політики досягається, передусім, через захист службової інформації) [382].

Процес документального забезпечення органів та підрозділів поліції регламентується низкою нормативно-правових актів. Зокрема, окремі положення містяться в Законі України «Про Національну поліцію» (наприклад, у ст. 25 «Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення»), однак більша частина актів у сфері документального забезпечення Національної поліції має підзаконний характер.

До найбільш важливих документів у даній сфері належать наступні:

– Інструкція з оформлення документів у системі МВС України, затверджена наказом МВС України від 27.07.2012 р. № 650. Вимоги даної Інструкції поширюються на організаційно-розпорядчі документи – накази, доручення, положення, рішення, протоколи, акти, листи тощо, які створюються в результаті діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ, навчальних закладів, науково-дослідних установ, підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління МВС, до яких належить і Національна поліція. Інструкція встановлює: склад реквізитів документів; вимоги до змісту і розташування реквізитів документів; вимоги до бланків та оформлення документів; вимоги до документів, які виготовляють за допомогою друкувальних засобів [347];

– Інструкція з діловодства в системі Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 23.08.2012 р. № 747. Інструкція визначає порядок підготовки, обліку, зберігання, використання та знищення документів, справ, видань, що не містять секретних відомостей [344];

– Інструкція з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України, затверджена наказом МВС України від 13.06.2016 р. № 503. Контроль за виконанням документів є невід’ємним елементом документального забезпечення діяльності будь-якого державного органу, в тому числі Національної поліції. Слід підтримати позицію В. Я. Малиновського, який виокремлював контрольну роль діловодства у процесі управління, вказуючи на те, що діловодство має особливо велике значення в здійсненні дієвого контролю за виконанням управлінських рішень, адже перевірка виконання є головною ланкою в організаційній роботі будь-якої установи чи організації [224]. Інструкція визначає порядок здійснення в Національній поліції України організації контролю за виконанням на належному рівні документів, що розробляються на виконання завдань, визначених у законах України, актах Президента України, постановах Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актах Кабінету Міністрів України, дорученнях Прем’єр-міністра України, актах Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, центральних і місцевих органів виконавчої влади, кореспонденції Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів

України, документів Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України [345];

– Порядок складання і форми подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Міністерство внутрішніх справ України, затверджений наказом МВС України від 21.07.2011 р. № 459, що регулює порядок доступу до публічної інформації Міністерства внутрішніх справ України [373].

Слід звернути увагу на те, що серед наведених підзаконних актів оновлення у зв'язку зі створенням Національної поліції зазнала лише Інструкція з організації контролю за виконанням документів. Хоча до певної міри інші документи поширюються й на Національну поліцію як орган, координація діяльності якого здійснюється МВС, актуальним є їх оновлення з метою врахування організаційних змін у структурі Міністерства та виділення Національної поліції як самостійного органу. Особливу увагу слід звернути на те, що дані документи використовують словосполучення «органи та підрозділи внутрішніх справ», незважаючи на те, що Закон України «Про органи внутрішніх справ» досі не прийнятий, відповідно використання даного терміна суттєво ускладнює правозастосовну діяльність.

Крім цього, необхідним є додаткове врегулювання низки аспектів документального забезпечення, передбачених Законом України «Про Національну поліцію». Так, потребують додаткового врегулювання порядок оприлюднення на веб-порталі центрального органу управління поліції нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції (ч. 5 ст. 9), проходження проектами нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язкового громадського обговорення (ч. 6 ст. 9). Потребують додаткового опрацювання і форми документів для фіксації окремих дій поліцейських, які були запроваджені Законом України «Про Національну поліцію», наприклад поліцейського піклування.

Таким чином, сьогодні «класичне» документальне забезпечення потребує суттєвого та ґрунтовного опрацювання з метою приведення підзаконної нормативно-правової бази у відповідність із новим законодавством та новою структурою органів поліції. Разом з тим навіть більш суттєвою прогалиною нормативно-правового регулювання документального забезпечення органів поліції є відсутність адекватної регламентації системи електронного документообігу.

Так, в Інструкції з оформлення документів у системі МВС України прямо встановлено, що вона не поширюється на процеси створення та обігу електронних організаційно-розпорядчих документів. На це вказує і нормативно-правовий акт, який є основою для неї, – постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1242 «Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади». Відповідно наразі, фактично, діють лише загальні положення законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис», а також Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1453.

При цьому впровадження електронного діловодства має стати одним із пріоритетних напрямів у документальному забезпеченні органів та підрозділів поліції. На цьому, зокрема, наголошує Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України. Документ, зокрема, вказує на необхідність запровадження єдиної системи електронного документообігу МВС України. До ключових вимог, що ставляться до неї, належать:

- сучасні механізми її захисту з метою недопущення несанкціонованого доступу до системи;
- уніфіковані бази даних з метою забезпечення швидкості, оперативності та зручності користування системою, можливості її однакового застосування на всій території України;
- системи планування поточної діяльності та дистанційного контролю за якістю роботи окремих виконавців з метою забезпечення відслідковування стану руху та виконання документів в режимі реального часу [478].

На необхідності завершення процесу переведення паперових носіїв інформації в електронну форму наголошує й затверджена наказом МВС України від 14.06.2016 р. № 511 Концепція інформатизації Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [193]. Це пояснюється низкою переваг, які електронні документи мають перед

традиційними: можливість централізованого відслідковування руху документів у реальному часі; можливість вміщення мультимедійних даних до документу; можливість вищого рівня стандартизації документів за рахунок використання заздалегідь підготовлених форм; висока швидкість передачі інформації; економія паперу; компактність архіву; висока швидкість та зручність пошуку й одержання інформації; можливість захисту від несанкціонованого доступу [301, с. 305].

Впровадження системи електронного діловодства пов'язане з необхідністю виконання низки завдань, до найбільш пріоритетних серед яких доцільно віднести наступні: забезпечення надійного захисту інформаційних систем від несанкціонованого доступу, що має на меті запобігти, з одного боку, витоку службовою інформації, а з іншого – атакам на саму систему обміну інформацією з метою створення перешкод для її функціонування; визначення особливостей обігу електронних документів, що містять інформацію з обмеженим доступом; розроблення типових форм та бланків електронних документів з метою скорочення часу на їх заповнення; визначення особливостей реквізитів електронних документів, передусім статусу електронного цифрового підпису як реквізиту документа та вимог щодо його захисту; формування системи диференційованого доступу працівників поліції до інформаційних ресурсів із застосування електронного цифрового підпису. Крім цього, необхідними є технічне оснащення органів та підрозділів поліції та підготовка відповідного програмного забезпечення для супроводження всіх стадій життя електронного документа.

Таким чином, на нинішньому етапі можна виділити два ключові напрями подальшого розвитку документального забезпечення органів поліції.

По-перше, необхідним є оновлення нормативно-правової бази документального забезпечення органів поліції. Більшість діючих підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері була затверджена ще до прийняття Закону України «Про Національну поліцію» і не враховує її організаційної структури. Наприклад, відповідно до Інструкції з діловодства в системі Міністерства внутрішніх справ України її дія поширюється, в тому числі, на головні управління, управління МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на залізницях, іншими словами, на підрозділи, які вже ліквідовано.

Окрім цього, підзаконні нормативно-правові акти необхідні для врегулювання документального забезпечення окремих дій поліцейських, що вводяться уперше (наприклад, поліцейське піклування).

По-друге, важливим є створення єдиної системи електронного діловодства із сучасними механізмами її захисту, уніфікованими базами даних, системою планування поточної робочої діяльності та дистанційного контролю за якістю роботи окремих виконавців. Для цього необхідним є не лише створення відповідної нормативно-правової бази (положення, інструкція), але й вироблення стратегії впровадження компонентів системи електронного діловодства в діяльність органів поліції.

По-третє, важливого значення набуває реорганізація електронного доступу до нормативної бази поліції, яка буде вільною для доступу громадян у частині відкритих документів, забезпечення широкого багатоканального зворотного зв'язку з різними категоріями громадян на базі відкритих інтерактивних ресурсів [260, с. 129-142].

Формування сучасної системи документального забезпечення органів та підрозділів поліції, з одного боку, є складовою частиною більш широкого процесу інформатизації державного управління, необхідного для формування ефективно діючої системи електронного урядування, з іншого – є необхідним для ефективної реалізації напрямів державної інформаційної політики, за виконання яких відповідає документальне забезпечення діяльності поліції: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України.

3.4. Напрями удосконалення організаційно-правових засад забезпечення інформаційної політики органами поліції України

Особливості сучасного розвитку суспільства зумовлюють постійне підвищення ролі інформації у всіх сферах людської діяльності, в тому числі у сфері державного управління. Не є виключенням і діяльність органів поліції, що обумовлює нові виклики та можливості в інформаційній сфері, до яких даний орган

має адаптуватися з метою ефективного виконання покладених на нього завдань в умовах, що змінюються. Визначаючи напрями удосконалення організаційно-правових основ забезпечення інформаційної політики в органах поліції, слід виділити два основні аспекти: з одного боку, визначення місця поліції в забезпеченні (формуванні та реалізації) державної інформаційної політики в цілому з урахуванням нових реалій, з іншого – забезпечення ефективної реалізації поліцією закріплених за нею завдань у цій сфері.

Стосовно першого аспекту слід вказати, що суттєвим недоліком сучасного стану реалізації державної інформаційної політики держави є фактична відсутність стратегічних програмних документів у цій сфері. Так, у 2015 р. сплив термін дії Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». При цьому за результатами парламентських слухань «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» 31 березня 2016 р. було констатовано, що план дій щодо його реалізації не було виконано [410]. Окрім цього, необхідність актуалізації інформаційної політики посилюється суттєвими змінами в організації системи органів державної влади. Відповідно сьогодні існує потреба в прийнятті нового програмного законодавчого акта у сфері розвитку інформаційного суспільства в Україні, який би враховував сучасний рівень розвитку інформаційних технологій, а також процеси реформування в державі.

Розглядаючи роль органів поліції у даній сфері, у першу чергу, необхідно мати на увазі завдання, визначені Законом України «Про Національну поліцію», а саме: надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [392]. Отже, Національна поліція – це, передусім, правоохоронний орган, а її діяльність, у першу чергу, має спрямовуватися на забезпечення безпеки, захист прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави в усіх сферах суспільного життя, зокрема в інформаційній. Даний аспект діяльності Національної поліції відображено, зокрема, в Стратегії кібербезпеки

України, затвердженій указом Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016. Документ визначає такі завдання Національної поліції у розглядуваній сфері, як:

- забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі;
- запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів;
- підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі [411].

У структурі Національної поліції виконання наведених завдань покладено, у першу чергу, на Департамент кіберполіції. Аналіз функцій даного департаменту дозволяє свідчити, що вони, в цілому, повною мірою закріплюють та конкретизують завдання, поставлені перед Національною поліцією у сфері забезпечення кібербезпеки. Однак слід мати на увазі, що вказаний підрозділ є відносно новим, що потребує проведення значної роботи стосовно нормативно-правового та організаційного забезпечення його діяльності. Передусім, це має стосуватися налагодження взаємодії з іншими органами та підрозділами поліції та правоохоронними органами України. Необхідність забезпечення ефективної взаємодії та координації з іншими підрозділами поліції посилюється з огляду на особливості організації Департаменту кіберполіції як міжрегіонального територіального органу поліції, що безпосередньо не підпорядкований головним управлінням Національної поліції на місцях.

Не менш важливим є забезпечення ефективної міжнародної співпраці у галузі протидії злочинам у сфері високих технологій. Так, Стратегія кібербезпеки України прямо визначає необхідність досягнення сумісності кіберполіції з відповідними підрозділами держав – членів НАТО.

Зауважимо, що абз. 4 п. 2 р. 1 Рішення РНБО України «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» від 28.04.2014 р. [413], уведеного в дію Указом Президента України від 01.05.2014 р. № 449/2014, додатково передбачає необхідність прийняття Закону України «Про кібернетичну безпеку України». Даний законодавчий акт має визначити основні засади державної політики, спрямованої на захист життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави, реалізація яких залежить від належного функціонування інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-

телекомунікаційних систем [411]. Зокрема, вважаємо за доцільне серед основних суб'єктів забезпечення кібернетичної безпеки окремо закріпити Міністерство внутрішніх справ України та Національну поліцію. Якщо на Міністерство внутрішніх справ України доцільно покласти функцію з участі у формуванні та реалізації державної політики з питань боротьби з кіберзлочинами, у тому числі такими, що вчиняються з терористичною метою, то на органи Національної поліції вважаємо за необхідне покласти наступні функції у даній сфері: забезпечення у межах своєї компетенції безпеки громадян у національному сегменті кіберпростору; вжиття необхідних заходів щодо попередження, своєчасного виявлення, припинення і розкриття кіберзлочинів; забезпечення належного функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при розслідуванні кіберзлочинів; забезпечення взаємодії з операторами та провайдерами телекомунікацій з питань попередження кіберінцидентів кримінального характеру; взаємодія з компетентними органами інших країн в рамках надання міжнародно-правової допомоги у протидії кіберзлочинам тощо [281, с. 163].

Крім безпосередньої діяльності у сфері забезпечення інформаційної безпеки держави та суспільства, можна назвати й інші пріоритетні напрями удосконалення забезпечення державної інформаційної політики в органах поліції. Одним із найважливіших з них є розвиток електронного урядування. Це впливає з того, що поліція є складовою не лише правоохоронної системи, але й більш широкої системи органів державної влади. Доцільність запровадження елементів електронного урядування впливає також із закріпленого в Законі України «Про Національну поліцію» сервісного характеру діяльності даного органу.

Існує декілька підходів до розуміння поняття «електронне врядування». Частина з них фокусується, передусім, на аспекті взаємодії органів влади з громадянами. Наприклад, М. Демкова визначає електронне урядування як «...спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж і сегментів глобальної інформаційної мережі, що забезпечує функціонування певних органів в режимі реального часу і робить максимально простим і прозорим щоденне спілкування громадянина з органами влади» [120, с. 124]. Ми вважаємо подібний підхід не виправдано звуженим, оскільки застосування інформаційних технологій у

межах електронного урядування не повинне обмежуватися лише взаємодією з громадянами. На більш розширеному трактуванні даного поняття наполягає О. С. Балюков, який наводить два визначення поняття «електронний уряд»:

– спосіб надання інформації і надання вже сформованого набору державних послуг громадянам, бізнесу, іншим гілкам державної влади та державним чиновникам, за якого особиста взаємодія між державою та заявником мінімізована, та максимально можливо використовуються інформаційні технології;

– система електронного документообігу державного управління, заснована на автоматизації всієї сукупності управлінських процесів у масштабах країни, і яка слугує меті істотного підвищення ефективності державного управління і зниження витрат соціальних комунікацій для кожного члена суспільства [32, с. 78].

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні впровадження електронного урядування передбачає створення якісно нових форм організації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх взаємодію з громадянами та суб'єктами господарювання шляхом надання доступу до державних інформаційних ресурсів, можливості отримувати електронні адміністративні послуги, звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням Інтернету [418].

Іншими словами, можна виділити два виміри запровадження системи електронного урядування. З одного боку, це максимальне використання інформаційних технологій в управлінських процесах усередині органів Національної поліції з метою підвищення ефективності їх діяльності, з іншого – забезпечення функціонування автоматизованої системи обміну інформацією з громадянами та органами державної влади і місцевого самоврядування.

З метою забезпечення першого аспекту реалізації системи електронного урядування в органах поліції Наказом МВС України від 14.06.2016 р. № 511 була затверджена Концепція інформатизації Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України. Документ передбачає: 1) створення Єдиної інформаційної системи МВС, забезпечення високого рівня надійності та безвідмовності її функціонування;

2) створення базової платформи електронної взаємодії МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України (ЦОВВ) для спільного і контрольованого використання відомчих інформаційних ресурсів відповідно до повноважень; 3) розроблення та впровадження зручних інформаційно-аналітичних сервісів; 4) поєднання відомчих систем електронного документообігу в єдину систему; 5) утворення комплексної системи захисту інформаційних ресурсів МВС та ЦОВВ на основі використання засобів електронної ідентифікації та автентифікації; 6) завершення процесу переведення паперових носіїв інформації в електронну форму; 7) створення та оптимізацію мережі центрів обробки даних МВС та ЦОВВ, упровадження сучасних захищених сервісів на основі хмарних технологій; 8) комплексну автоматизацію процесів інформаційно-аналітичної підтримки управлінської діяльності, створення ситуаційно-аналітичних центрів [193].

Передбачається, що нормативно-правове забезпечення реалізації Концепції буде здійснене шляхом участі в розробленні законодавчих, підзаконних та міжвідомчих актів у сфері інформатизації, а також удосконаленні нормативно-правової бази, що регулює відносини інформатизації МВС та ЦОВВ, зокрема розроблення та прийняття в установленому порядку: 1) положення про Єдину інформаційну систему МВС та положень про відомчі інформаційні системи, бази (банки) даних; 2) регламентів електронної взаємодії між МВС та ЦОВВ; 3) порядку доступу користувачів до відомчих інформаційних ресурсів МВС та ЦОВВ, а також їх використання; 4) положення про комплексну систему захисту інформаційних ресурсів МВС та ЦОВВ; 5) порядку обміну інформацією з іншими державними органами; 6) переліку та порядку надання електронних послуг, а також інших необхідних нормативно-правових актів [193]. Підкреслимо, що під час оптимізації нормативно-правової бази формування, використання та зберігання інформаційних ресурсів у Міністерстві внутрішніх справ України та органах поліції особливу увагу слід звернути на, з одного боку, чітке розмежування повноважень Міністерства та поліції у цій сфері, а з іншого – на порядок взаємодії та здійснення інформаційного обміну між ними.

При наданні адміністративних послуг із застосуванням інформаційних технологій важливою є не лише можливість громадян спілкуватися з органами влади,

але й здійснювати юридично значущі дії з використанням інформаційних технологій. Наприклад, в Естонії, яка запровадила одну з найбільш розвинених систем електронного урядування, в її складі функціонує підсистема е-поліції (дорожні штрафи), яка забезпечує автоматичну реєстрацію факту порушення та розсилку рішення про призначення штрафу електронною поштою [498, с. 61; 259, с. 26-30]. Необхідність запровадження подібної системи законодавчо передбачена і в Україні. Так, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» передбачає формування системи фіксації правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі. Звичайно, слід пам'ятати, що сплата штрафу не є адміністративною послугою. Разом з тим саме впровадження даної системи може сприяти апробації технологій, необхідних для початку надання Національною поліцією адміністративних послуг в он-лайн режимі.

Зауважимо, що важливим є не лише технічний аспект, а й нормативно-правове врегулювання надання органами поліції адміністративних послуг із застосуванням інформаційних технологій, що потребує, з одного боку, визначення переліку послуг, що можуть надаватися громадянам через систему електронного урядування (сьогодні підрозділи Національної поліції надають 10 видів платних адміністративних послуг, більшість з яких стосуються обігу вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів), а з іншого – вироблення процедур їх надання.

Слід, однак, підкреслити, що запровадження ефективного електронного урядування неможливе без повноцінного запуску системи електронних цифрових підписів та розширення сфери їх використання. Незважаючи на те, що Закон України «Про електронний цифровий підпис» був прийнятий ще у 2003 р., початок їх масштабного використання спостерігається лише зараз, у зв'язку із формуванням електронної системи подачі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

При цьому розширення сфери використання електронного цифрового підпису є пріоритетним як при наданні адміністративних послуг громадянам, так і при організації службової діяльності працівників поліції (зокрема, з метою отримання працівниками поліції доступу до інформаційних баз як Національної поліції та

Міністерства внутрішніх справ України, так і інших органів державної влади з метою виконання своїх завдань). Так, звертаючись до досвіду Естонії у цій сфері, можна побачити, що інтеграція у цій країні державних та низки комерційних (наприклад, банківських) баз даних із застосуванням інфраструктури обміну даними X-Road дозволяє працівникам державних органів, у тому числі, поліції, у межах своєї компетенції отримувати швидкий доступ до інформації, що міститься в цих банках даних. У свою чергу, використання електронного цифрового підпису дозволяє забезпечувати постійний моніторинг за запитами до інформаційних баз та запобігати несанкціонованому доступу до них. Так, за кожним зверненням за цифровою інформацією фіксуються дата, час та особа запитувача.

Не менш важливим є також оновлення процедур використання інформації в роботі органів поліції. Зокрема, Стратегія розвитку органів внутрішніх справ передбачає використання новітніх технологій для автоматизованого обліку будь-яких звернень громадян та гарантованого реагування працівників органів внутрішніх справ на такі звернення; для аналізу повідомлень громадян про правопорушення та прогнозування криміногенної ситуації; для візуалізації такої діяльності та інформування громадян у межах інформаційної платформи «CrimeMapping». Вважаємо за доцільне при запровадженні даних технологій врахувати досвід США в розробленні та використанні системи «Compstat». Ця система вперше була застосована в місті Нью-Йорк. Вона являє собою цілеспрямований стратегічний управлінський процес, що використовує комп'ютерні технології, оперативну стратегію і управлінську підзвітність з метою формування підходу до забезпечення поліцейським департаментом послуг у сфері контролю злочинності [549, р. 347].

В основі системи «Compstat» лежить електронна база даних, до якої регулярно вноситься інформація про зареєстровані злочини та правопорушення. Використання комп'ютерних технологій дозволяє виявляти тенденції злочинності на території обслуговування, її географічну концентрацію, динаміку тощо. Другим елементом системи «Compstat» є періодичні зустрічі керівництва поліцейських дільниць, на яких обговорюється та оцінюється стан протидії злочинності. Основними компонентами системи «Compstat» є: 1) своєчасна та точна інформація; 2) швидке розгортання ресурсів; 3) ефективна тактика; 4) постійне вдосконалення.

Перевагою подібної системи є, з одного боку, можливість ефективно інформувати громадськість про стан протидії правопорушенням та результати діяльності поліції, а з іншого – можливість використовувати дані для управління.

Слід наголосити на тому, що подібні напрацювання вже використовуються Національною поліцією. Як приклад можна навести онлайн-сервіс [547], запущений патрульною поліцією м. Харків, який дозволяє мешканцям міста повідомляти про правопорушення. Можливість указати вид правопорушення або події, їх дату та місце дозволяє формувати інтерактивну карту міста, на якій відображаються дані про повідомлені події. Разом з тим для повноцінного функціонування даної системи необхідне формування системи аналізу та опрацювання інформації, що накопичується даним сервісом, а також процедур реагування на неї.

Слід підкреслити, що реалізація державної інформаційної політики не обмежується лише запровадженням інформаційних технологій у діяльність органів державної влади. Одним із пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-правових засад забезпечення інформаційної політики в органах Національної поліції України на сьогоднішньому етапі є розроблення та впровадження сучасного механізму інформаційного обміну між поліцією та громадськістю. Передусім, це впливає із положень Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якого рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції (ч. 3 ст. 11) [392]. Незважаючи на те, що рівень довіри до поліції залежить, у першу чергу, від ефективності виконання її працівниками поставлених перед ними завдань, значний вплив на нього має також ефективне подання інформації про її діяльність та донесення її до громадськості. Так, І. П. Рушенко характеризує довіру до поліції як специфічне відчуття, що ґрунтується на раціональних уявленнях про неї як соціальний інститут та ірраціональних стереотипах свідомості пересічної людини [445, с. 115].

Як підкреслюють І. І. Ковальова та О. В. Тимченко, «...позитивний чи негативний імідж правоохоронця може мати як суб'єктивне, так і об'єктивне пояснення. Суб'єктивізм ґрунтується на успішному чи неуспішному інформаційному забезпеченні з боку різноманітних центрів громадських зв'язків, діяльності ЗМІ, на численних прикладах благодійних акцій «силової» структури

тощо. Об'єктивні причини побудови іміджу органів внутрішніх справ більш прогнозовані та стабільні в нашому суспільстві. До того ж вони некеровані – їх необхідно сприймати як належне. Найчастіше це низка нерозв'язаних на певному етапі проблем у системі МВС, які зашкоджують мікроклімату всередині міліцейського середовища, а також і суттєво впливають на іміджеву модель персоналу правоохоронних органів у свідомості пересічних громадян» [176, с. 33].

Не можна погодитися з висновком дослідників про необхідність «сприймати як належне» об'єктивні фактори, що негативно впливають на імідж поліції, однак із наведеного вище можна дійти висновку, що рівень довіри до органів поліції залежить не лише від того, наскільки ефективно вони виконують поставлені перед ними завдання, але й від того, яким є суб'єктивне сприйняття громадськістю роботи поліції. У зв'язку з цим створення ефективних каналів спілкування поліції з громадськістю є надзвичайно важливим фактором підвищення довіри до поліції. Вказує на важливість інформаційного зв'язку між поліцією та громадськістю і Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України. Вона передбачає, що «...МВС реалізуватиме інформаційну політику, яка забезпечить широкий багатоканальний зворотний зв'язок з різними категоріями громадян (листування, особисті прийоми, соціальні мережі, електронне листування, телефонні консультації), а також дасть змогу переконатися в тому, що рішення та дії правоохоронців є максимально прозорими та відкритими для населення» [478].

Крім міркувань забезпечення високого рівня довіри до органів поліції, необхідність формування ефективних каналів комунікації із населенням впливає і з прямих вимог, що висуваються Законом України «Про Національну поліцію» у даній сфері, зокрема в частині вимог щодо забезпечення прозорості діяльності поліції та її підзвітності громадськості. Так, відповідно до ст. 9 Закону, відкритість та прозорість є одним із принципів діяльності поліції.

Даний принцип конкретизується наступними положеннями: 1) поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої

вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом; 3) нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на веб-порталі центрального органу управління поліції. Нормативно-правові акти з обмеженим доступом оприлюднюються у випадках та в порядку, визначених законом; 4) проекти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України [392]. Розглядаючи дані напрями діяльності, визначені Законом України «Про Національну поліцію», слід наголосити на необхідності їх додаткового нормативно-правового врегулювання.

Зокрема, Закон України «Про Національну поліцію» встановлює, що інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості, здійснюється у формі звіту про поліцейську діяльність (ст. 86), проведення відкритих зустрічей з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл (ч. 1 ст. 88) [392]. Разом з тим наразі відсутні відповідні підзаконні нормативно-правові акти, що регламентували б указані напрями діяльності. Отже, існує необхідність розроблення та прийняття нормативно-правових актів, які б урегулювали порядок здійснення наведених вище заходів.

Так, підготовку звітів про поліцейську діяльність доцільно покласти на підрозділи організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування. Це пов'язано із тим, що до функцій саме даних підрозділів віднесені збір, оцінка, аналіз інформації про криміногенну ситуацію, кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події, заходи, що вживаються органами поліції для їх усунення, тощо. Слід звернути увагу на те, що сьогодні серед функцій ДООЗОР виділено складання звітів про виконання запланованих заходів Національної поліції України та покладених на неї завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Національної поліції України; на УООЗОР складання звітних документів прямо не покладається, однак низка функцій, закріплених за ними, передбачає підготовку подібних документів. Разом з тим, враховуючи пряме закріплення положення про звіт про поліцейську діяльність у Законі України «Про Національну поліцію», доцільним видається виділення його підготовки в окрему функцію даних підрозділів.

Крім цього, вважаємо необхідним розроблення методичного забезпечення підготовки звітів про поліцейську діяльність. Зокрема, з метою стандартизації та уніфікації звітів, доцільним видається визначення мінімального переліку показників, що мають міститися у звіті, та методики їх розрахунку; типової форми звіту керівників територіальних органів поліції. Відповідно до ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» щорічний звіт про діяльність поліції та територіальних органів поліції повинен містити аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією та територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями [392]. Зауважимо, що статус останньої позиції взагалі не врегульовано, адже Закон України «Про Національну поліцію» ніде більше у своєму тексті не містить вказівок на повноваження поліцейських комісій встановлювати пріоритети для поліції та територіальних органів поліції, не існує й процедури розроблення таких пріоритетів. Відповідно, доцільним є законодавче визначення повноважень поліцейських комісій щодо розроблення пріоритетів поліцейської діяльності та розроблення підзаконних нормативно-правових документів та методичних вказівок із їх розроблення.

Доцільним є також додаткове нормативно-правове врегулювання порядку проведення відкритих зустрічей з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл. Зокрема, з метою забезпечення ефективності подібних зустрічей, формування порядку денного, який би забезпечив конструктивне та плідне обговорення питань, необхідним є розроблення типового порядку організації відкритих зустрічей, який, зокрема, має встановлювати алгоритм дій щодо їх підготовки, узгодження питань, які мають обговорюватися, з органами місцевого самоврядування, механізму виконання рішень, що приймаються за результатами подібних зустрічей, тощо.

На необхідності додаткового врегулювання питань оприлюднення нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, на веб-порталі центрального органу управління поліції та проведення громадського обговорення проектів нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, ми вказували вище. Зокрема, аналіз веб-порталу центрального органу управління поліції свідчить,

що на ньому наразі оприлюднюються далеко не всі нормативно-правові акти з питань діяльності поліції. З іншого боку, слід наголосити, що повідомлення про оприлюднення проектів нормативно-правових актів, що стосуються прав і свобод людини, на ньому розміщуються достатньо регулярно; проте з метою недопущення формального підходу до проведення обговорення доцільним є формування єдиного механізму його проведення, що передбачав би публікацію не лише проектів, а й зауважень до них, що надійшли, проведення нарад з фахівцями у галузі права тощо.

Таким чином, сьогодні можна визначити наступні ключові напрями удосконалення забезпечення державної інформаційної політики в органах поліції.

По-перше, необхідним є забезпечення подальшого розвитку кіберполіції як органу, який покликаний забезпечувати виконання завдань щодо протидії злочинності у сфері інформаційних технологій. Українським є вироблення механізму взаємодії даних підрозділів як з іншими підрозділами поліції, так і з іншими правоохоронними органами як України, так і зарубіжних держав.

По-друге, важливим є запровадження механізму електронного урядування в органах поліції з метою як спрощення та пришвидшення спілкування поліції з населенням, підприємствами, органами державної влади та місцевого самоврядування, так і підвищення ефективності перебігу управлінських процесів в органах та підрозділах поліції.

По-третє, необхідним є розширення практики використання інформаційних технологій у службовій діяльності, в тому числі шляхом максимального використання можливостей систем «CrimeMapping», у тому числі з використанням американського досвіду функціонування системи «Compstat».

По-четверте, суттєвого удосконалення та розроблення відповідного нормативно-правового забезпечення потребує такий напрям роботи, як налагодження інформаційних каналів з громадськістю, зокрема щодо інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про діяльність органів та підрозділів поліції.

Висновки до розділу 3

Визначено, що одним із важливих напрямів діяльності органів поліції є реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності.

Встановлено, що основним суб'єктом протидії кіберзлочинності в системі органів поліції є Департамент кіберполіції, структуру якого побудовано за міжрегіональним принципом. З'ясовано, що ключовими сферами, в яких відбувається протидія органами поліції кіберзлочинності, є: сфера використання платіжних систем; сфера електронної комерції та господарської діяльності; сфера інтелектуальної власності; сфера інформаційної безпеки. Охарактеризовано діяльність органів поліції в рамках кожної сфери.

Аналіз діяльності Департаменту кіберполіції дозволив дійти висновку, що його структурні підрозділи наділені повноваженнями щодо захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі, які вони реалізують за допомогою цілого комплексу різноманітних заходів правового, організаційного та інформаційного характеру. Розкрито зміст зазначених заходів та запропоновано шляхи підвищення ефективності їх реалізації. Особливу увагу приділено значущості створення інтегрованої системи оцінювання кіберзагроз та оперативного реагування на них; удосконаленню системи матеріально-технічного та ресурсного забезпечення діяльності підрозділів кіберполіції; проведенню правовиховної роботи з населенням в частині ознайомлення із базовими правилами користування мережею Інтернет та стосовно новітніх видів кіберзлочинів; підвищенню якості професійної підготовки поліцейських у сфері кібербезпеки.

Основними напрямками діяльності підрозділів ОАЗОР визначено: а) координацію та узгодження діяльності структурних підрозділів; б) аналіз діяльності структурних підрозділів; в) планування діяльності структурних підрозділів; г) контроль за діяльністю структурних підрозділів.

Виділено три групи завдань підрозділів ОАЗОР: контроль-моніторингові; організаційно-методичні; інформаційно-аналітичні. З'ясовано коло завдань, що входять до кожної групи, та деталізовано заходи, які реалізуються в рамках виконання кожного завдання.

У результаті порівняння завдань та функцій старих штабних підрозділів із функціями новостворених підрозділів ОАЗОР акцентовано увагу на низці проблемних моментів, що виникли в діяльності підрозділів ОАЗОР у зв'язку зі зміною структури Національної поліції. Передусім, це стосується виведення низки підрозділів із підпорядкування ГУНП, найбільш численними з яких є підрозділи патрульної поліції. Розроблено пропозиції щодо уточнення завдань та функцій підрозділів ОАЗОР з урахуванням структурних та функціональних змін Національної поліції.

Встановлено, що існує необхідність в оптимізації існуючих адміністративно-правових засобів забезпечення обігу інформації. Передусім, це стосується розроблення нової Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів Національної поліції, яка б базувалася на положеннях Закону України «Про Національну поліцію» та враховувала нову організаційну структуру поліції. Акцентовано увагу й на необхідності прийняття нового Положення про інформаційну систему МВС України.

Аргументовано, що документальне забезпечення є одним із напрямів діяльності органів поліції щодо реалізації державної інформаційної політики в частині інформатизації органів та підрозділів поліції, налагодження електронних форм взаємодії з населенням, впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. З'ясовано, що документальне забезпечення органів поліції – це діяльність уповноважених підрозділів (їх посадових осіб) щодо створення, фіксації, оформлення, обігу та зберігання документальної бази на всіх носіях з метою забезпечення виконання органами та підрозділами поліції завдань щодо надання поліцейських послуг.

Проаналізовано нормативно-правові акти, положення яких регулюють особливості документального забезпечення органів та підрозділів поліції. Це дозволило виділити три ключові напрями удосконалення організації документального забезпечення: 1) оновлення нормативно-правової бази документального забезпечення органів поліції у зв'язку з необхідністю врахування положень Закону України «Про Національну поліцію» (зокрема в частині врегулювання особливостей документального забезпечення окремих дій

поліцейських, що вводяться уперше, наприклад поліцейського піклування); 2) створення єдиної системи електронного діловодства, яка б забезпечувала належний рівень захисту інформації, що міститься у базах даних, дозволяла оптимізувати існуючий механізм планування та здійснення контрольних заходів (у тому числі дистанційного характеру); 3) реорганізація електронного доступу (за допомогою сучасних інтерактивних ресурсів) до нормативної бази як органів та підрозділів поліції, так і усієї системи органів внутрішніх справ.

Сформульовано напрями подальшого удосконалення забезпечення державної інформаційної політики в органах поліції. Передусім, враховуючи правоохоронне спрямування діяльності поліції, ключовим напрямом є удосконалення діяльності щодо протидії загрозам в інформаційній сфері, у першу чергу кіберзлочинам, у зв'язку з чим подальшого розвитку потребує організаційне та нормативно-правове забезпечення діяльності кіберполіції. Таким чином, важливого значення набуває розмежування повноважень Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України у сфері протидії кіберзлочинам, а також визначення порядку взаємодії та здійснення інформаційного обміну між ними.

Наголошено на важливості удосконалення механізму врегулювання надання органами та підрозділами поліції адміністративних послуг із застосуванням інформаційних технологій, що потребує, з одного боку, визначення переліку послуг, що можуть надаватися громадянам через систему електронного урядування, а з іншого – вироблення процедур їх надання.

Акцентовано увагу на необхідності оновлення процедур використання інформації в роботі органів та підрозділів поліції, зокрема шляхом запровадження системи «Compstat», перевагою якої є, з одного боку, можливість ефективно інформувати громадськість про стан протидії правопорушенням та результати діяльності поліції, а з іншого – можливість використовувати дані для управління.

РОЗДІЛ 4

Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах Національної поліції України

4.1. Інформаційна безпека як об'єкт адміністративно-правового забезпечення в органах поліції України та складова державної інформаційної політики

У рамках забезпечення національної безпеки нашої держави пріоритетного значення набуває мінімізація уразливості державних інформаційних ресурсів, інформаційних ресурсів суб'єктів приватного права, а також мережевої інфраструктури органів державної влади та місцевого самоврядування у разі різноманітних надзвичайних ситуацій, у тому числі таких, що виникли під час зламу, навмисного пошкодження, кібератак тощо. З огляду на це важливого значення набуває активізація зусиль усіх суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки держави в напрямі адекватної державної політики інформаційної безпеки, яка також повинна враховувати усі форми та прояви інформаційних загроз і визначати ефективні шляхи протидії їм [267].

Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, також не може стояти осторонь проблем, що стосуються інформаційної сфери нашої держави. Адже відсутність адекватних дій на такі загрози є фактором, що призводить до вчинення багатьох злочинів проти цілісності та недоторканності нашої держави, власності, встановленого порядку дій органів державної влади тощо.

Отже, актуальність забезпечення інформаційної безпеки Національною поліцією України як одного із напрямів державної інформаційної політики не викликає заперечень, водночас необхідно з'ясувати сутність інформаційної безпеки, її ознаки та зміст як ключового об'єкта забезпечення Національною поліцією України.

Зазначене дозволить нам на належному рівні визначити напрями оптимізації діяльності поліції в цій сфері, а також розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює питання національної та інформаційної безпеки нашої держави.

Слід зазначити, що питанню з'ясування змісту поняття «інформаційна безпека» присвятили свої праці такі науковці, як І. Арістова, О. Баранов, О. Береза, І. Близюк, І. Боднар, Л. Борисова, Н. Волошина, О. Довгань, М. Дзюба, Я. Жарков, Я. Малик, В. Петрик, В. Супрун, В. Тацій, В. Цимбалюк, М. Швець тощо [24; 27; 35; 37; 62; 64; 69; 86; 134; 159; 223; 288; 309; 481]. Проте необхідно підкреслити, що і сьогодні в науковій літературі досі триває дискусія щодо визначення даного поняття. У зв'язку з цим розглянемо найбільш поширені погляди на зміст терміна «інформаційна безпека».

Так, на думку Б. А. Кормича та П. Д. Біленчука, інформаційна безпека є невід'ємною складовою частиною національної безпеки. Наголошується, що інформаційний аспект національної безпеки є її невід'ємним компонентом; інформаційна безпека не може існувати поза межами загальної національної безпеки, національна безпека не буде всеохоплюючою в разі позбавлення своїх інформаційних векторів [197, с. 92]. Відповідно до точки зору П. Д. Біленчука, інформаційна безпека України як важлива складова національної безпеки передбачає системну превентивну діяльність органів державної влади щодо надання гарантій інформаційної безпеки особі, соціальним групам та суспільству в цілому, що спрямована на досягнення достатнього для розвитку державності та соціального прогресу рівня духовного та інтелектуального потенціалу країни [59, с. 19-20].

Отже, можна дійти висновку, що відповідно до підходу наведених вище науковців інформаційна безпека, як невід'ємна компонента національної безпеки, має трактуватися з урахуванням змісту більш широкого поняття – національної безпеки.

Як вже зазначалося, існують також інші підходи до трактування поняття «інформаційна безпека». Так, одні науковці (зокрема, Б. А. Кормич) розглядають її як стан [197, с. 109], інші ж (наприклад, Л. С. Харченко, В. Л. Ортинський, І. С. Керницький) – як процес [512] або діяльність [141, с. 454]. Існують підходи, відповідно до яких інформаційна безпека розуміється як здатність [307, с. 62-64], комплекс заходів [544, с. 34], система гарантій [495, с. 167] тощо.

Здебільшого, інформаційну безпеку розуміють як відповідний «стан», що підтверджують наступні наукові дослідження. Інформаційна безпека – це стан захищеності особи, суспільства і держави, при якому досягається інформаційний розвиток (технічний, інтелектуальний, соціально-політичний, морально-етичний), за якого сторонні інформаційні впливи не завдають їм суттєвої шкоди [309]. На думку В. Л. Ортинського, І. С. Керницького та З. Б. Живка, інформаційна безпека – стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує формування й розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави [141]. Схожої точки зору дотримується В. О. Фомін, який схиляється до розуміння інформаційної безпеки як певного стану захищеності від загроз інформаційного характеру [509, с. 23-32].

Слід звернути увагу на підхід Л. В. Бурячка, В. Б. Толубка, В. О. Хорошката, С. В. Толюпи, які в найзагальнішому розумінні розглядають інформаційну безпеку як такий стан захищеності інформаційного простору держави, за якого неможливо завдати збитку властивостям об'єкта безпеки, що стосуються інформації та інформаційної інфраструктури, і який гарантує безперешкодне формування, використання й розвиток національної інфосфери в інтересах оборони [160, с. 12].

Існує підхід, відповідно до якого інформаційна безпека трактується як стан захищеності національних інтересів України в інформаційній сфері, за якого не допускається (або зводиться до мінімуму) завдання шкоди особі, суспільству, державі через: неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації; несанкціоноване розповсюдження та використання інформації; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки функціонування інформаційних технологій [178, с. 2-59].

І. Р. Боднар пропонує розуміти інформаційну безпеку як сукупність засобів забезпечення інформаційного суверенітету України, захист інформаційної сфери від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз [64, с. 68-75]. Н. М. Волошина говорить про неї як про захищеність встановлених законодавчо інформаційних процесів у державі, що забезпечують гарантовані Конституцією України умови розвитку людини, суспільства й держави, середовища суспільства, яке забезпечує її використання і розвиток на користь громадян, організацій, держави [86, с. 53-56]. На думку О. М. Степка, на національному рівні інформаційна безпека держави

розглядається як система заходів, спрямованих на недопущення несанкціонованого доступу до інформації, її модифікації та порушення цілісності. Вона включає: захист політичних, державних і громадських інтересів; захист моральних цінностей; заборону інформації, яка містить ідеї агресивної війни, насилля, дискримінації та посягання на права людини [476, с. 92].

Дещо іншої точки зору дотримується М. В. Карчевський, який у результаті дослідження значної кількості визначень категорії «інформаційна безпека» стверджує, що інформаційна безпека в контексті юридичної науки є самостійним об'єктом правового регулювання, тобто не певним станом або захищеністю, а системою суспільних відносин, що складаються з двох елементів: 1) відносин, що забезпечують захищеність використання інформаційного ресурсу; 2) відносин, що забезпечують формування інформаційного ресурсу [166, с. 96].

Підбиваючи проміжні підсумки можна вказати, що науковці під інформаційною безпекою розуміють, здебільшого, стан захищеності визначених на законодавчому рівні інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній сфері, за якого створюються належні умови для формування та розвитку інформаційного простору, забезпечуються права та свободи громадян в інформаційній сфері тощо.

Далі перейдемо до нормативних визначень категорії «інформаційна безпека». Стаття 17 Конституції України наголошує, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [191].

Відповідно до Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [399].

Відповідно до проекту Доктрини інформаційної безпеки України, розробленої на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014

р. «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України», уведеного в дію Указом Президента України від 1 травня 2014 р. № 449, інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки, яка характеризує стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері від зовнішніх та внутрішніх загроз і являє собою сукупність інформаційно-психологічної (психофізичної) та інформаційно-технологічної безпеки держави [338].

Згідно з положеннями проекту Концепції інформаційної безпеки держави, розробленим Міністерством інформаційної політики України у 2015 р., інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність поширюваної інформації, порушення цілісності та доступності інформації, несанкціонований обіг інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційно-психологічний вплив та умисне спричинення негативних наслідків застосування інформаційних технологій [425].

Узагальнюючи погляди наукової спільноти та органів правотворення інформаційну безпеку можна визначити як напрям державної інформаційної політики, що характеризує стан захищеності визначених на законодавчому рівні інтересів людини, суспільства та держави, за яким створюються належні умови для формування та розвитку інформаційного простору України, забезпечуються інформаційні права та свободи громадян, здійснюється своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам в інформаційній сфері.

Необхідно зазначити, що останнім часом у науковій літературі доволі активно починає застосовуватися термін «кібербезпека», проте практично відсутні точки зору науковців стосовно з'ясування того, чи є терміни «інформаційна безпека» та «кібербезпека» тотожними, чи вони співвідносяться між собою як загальне та часткове. У зв'язку з цим слід звернути увагу на наступні положення. На думку О. А. Баранова, під кібербезпекою слід розуміти:

– інформаційну безпеку в умовах використання комп'ютерних систем та/або телекомунікаційних мереж або

– такий стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в умовах використання комп'ютерних систем та/або телекомунікаційних мереж, за якого мінімізується завдання їм шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки функціонування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [38, с. 61].

Спеціалісти Донецького національного технічного університету вказують, що кібербезпека – це безпека інформації та інфраструктури в цифровому середовищі, що її забезпечує. Кібербезпека передбачає досягнення і збереження властивостей безпеки в ресурсах організації або користувачів, що спрямовані на запобігання відповідним кіберзагрозам [169]. У Стратегії кібербезпеки України наголошується, що кібербезпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі, що досягається комплексним застосуванням сукупності правових, організаційних, інформаційних заходів [411].

З огляду на викладене вище вважаємо, що поняття «інформаційна безпека» за своїм змістом є більш широким поняттям, ніж «кібербезпека». Дана точка зору зумовлена тим, що в рамках забезпечення кібербезпеки основний акцент робиться, здебільшого, на здійсненні різноманітних заходів (організаційних, правових) у сфері комп'ютерних систем та/або телекомунікаційних мереж, тобто мова, насамперед, йде про «цифрове середовище» або наголошується на недопущенні порушень прав і свобод громадян, суспільства та держави в інформаційній сфері за допомогою таких систем (мереж). Водночас, говорячи про інформаційну безпеку, ми маємо на увазі й реальний простір, що склався навколо людини і стосується не тільки комп'ютерних мереж, а й інших каналів розповсюдження інформації. Кібербезпека, здебільшого, уособлює в собі «технологічний аспект» інформаційної безпеки (безпеки цифрового простору), викликаний бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід також розглянути співвідношення понять «інформаційна безпека» і «безпека інформації». Аналіз їх етимології дозволяє дійти висновку, що термін «інформаційна безпека» є ширшим, ніж «безпека інформації». Інформаційну безпеку України, як вже зазначалося, можна розглядати з позицій захисту інтересів

держави, особистості й суспільства. Загрозами цій безпеці є не тільки «стан захищеності інформації» як такої, але й прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації, поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії, намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [397] тощо.

Натомість безпека інформації є певним станом, за якого забезпечуються її цілісність, недоторканність при збереженні, використанні чи розповсюдженні. Безпеку інформації можна забезпечити шляхом обмеження доступу (випадкового або несанкціонованого) суб'єктів, які не мають на це права.

У такому випадку забезпечення безпеки інформації є складовою загальної інформаційної безпеки. Тобто забезпечуючи, наприклад, безпеку інформації про конкретну особу, про діяльність органів влади, ми забезпечуємо політику інформаційної безпеки держави в особі відповідних суб'єктів.

Законодавство України відносить Національну поліцію до суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки [397], у взаємодії з яким міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки¹. Проект Концепції інформаційної безпеки України визначає МВС України, яке спрямовує діяльність Національної поліції України, суб'єктом реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки. Водночас Стратегією кібербезпеки України [411] (яка є складовою інформаційної безпеки) на Національну поліцію України покладається забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі; запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів; підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі.

¹ Як було зазначено у цьому розділі, інформаційна безпека є невід'ємною частиною безпеки національної

Отже, повноваження поліції України в забезпеченні інформаційної безпеки держави (як одного із напрямів державної інформаційної політики) зумовлюються декількома факторами: 1) місцем Національної поліції в системі правоохоронних органів в цілому та в системі органів внутрішніх справ зокрема; 2) характером виконуваних завдань; 3) структурою Національної поліції та системою органів і підрозділів Національної поліції, яка є суттєво оновленою, порівняно зі структурою міліції, та більш пристосованою до протидії сучасним загрозам інформаційній безпеці людини, суспільства та держави в цілому; 4) специфікою форм забезпечення інформаційної безпеки: правова (або законодавча) та технічна; 5) необхідністю дотримання прав і свобод людини та громадянина одночасно із застосуванням заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки [273, с. 105-109].

Згідно з чинним законодавством Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [392]. Законом України «Про Національну поліцію» закріплені норми, що регулюють діяльність поліції в інформаційній сфері, її повноваження щодо використання інформаційних ресурсів та протидії правопорушенням у сфері інформації. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України (в тому числі у сфері інформації). Вона також забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку [392]. Поліція забезпечує доступ до публічної інформації, власником якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом. Слід відзначити, що поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом [392].

До правоохоронних повноважень поліції щодо забезпечення інформаційної безпеки держави можна віднести:

- 1) здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень у сфері інформації;

2) виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень у сфері інформації, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вжиття заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень у сфері інформаційної безпеки;

4) вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення у сфері інформаційної безпеки;

5) здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері інформації та інформаційної безпеки у межах визначеної підслідності;

б) розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, які вчинили вищезазначені правопорушення;

7) у випадках, визначених законом, здійснення проваджень у справах про адміністративні правопорушення у сфері інформації, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання [392].

До повноважень поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення можна віднести: 1) формування баз даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) користування базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; 3) здійснення інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної роботи [392].

Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних». Поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних». Інформація про доступ до бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, включно з інформацією про поліцейського, який отримав доступ, та про обсяг даних, доступ до яких було отримано. Кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, фіксується у спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ України [392].

Поліція має вживати всіх заходів для недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації. Поліцейські несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації. Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними базами (банками) даних [392].

Підсумовуючи викладене вище вважаємо, що повноваження поліції у сфері забезпечення інформаційної безпеки можна поділити на такі групи:

- інституційні (пов'язані з дотриманням прав і свобод громадян у сфері інформації та реалізацією державної інформаційної політики);
- правоохоронні (здійснюються на виконання завдань, покладених на органи та підрозділи поліції). Серед цих повноважень можна виділити: а) інформаційно-аналітичні (здійснюються у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності Національної поліції); б) повноваження щодо користування інформаційними ресурсами; в) повноваження щодо протидії правопорушенням у сфері інформації (наприклад, кіберзлочинам). Такі заходи можуть здійснюватися як усередині органу (забезпечення власної інформаційної безпеки), так і щодо зовнішніх суб'єктів суспільних відносин, контроль за діяльністю яких покладений на Національну поліцію України.

Забезпечуючи інформаційну безпеку людини, поліція запобігає злочинам та правопорушенням, пов'язаним із реалізацією конкретною людиною прав у сфері інформації, проводить індивідуальну попереджувальну роботу, спрямовану на виявлення та усунення причин та умов даних правопорушень. Щодо інформаційної безпеки суспільства слід вказати, що поліція вживає ряд правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки інформації, виявлення та усунення факторів в інформаційній сфері, що можуть завдати збитків чи зашкодити реалізації інформаційних прав, потреб та інтересів країни та її громадян. У рамках забезпечення державної інформаційної безпеки поліція в рамках наданих їй повноважень реалізує державну інформаційну політику, виробляє стратегії протидії злочинам у сфері

інформації, організує взаємодію з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки держави тощо.

Зрозуміло, що поліція не є провідним суб'єктом забезпечення інформаційної безпеки, проте саме від ефективності її діяльності у цьому напрямі безпосередньо залежить дотримання процесуальних механізмів (із застосуванням електронних документів та електронного цифрового підпису) щодо збирання доказів в електронній формі, оптимізації форм та методів ідентифікації та фіксації правопорушень, що вчиняються у кіберпросторі, проведення експертних досліджень тощо.

4.2. Поняття та зміст інформації з обмеженим доступом в органах поліції України

Процеси засвоєння нових правил роботи з інформацією в сучасних реаліях відбуваються в складних умовах, і тому головним завданням нашої держави є адекватна реакція на соціальні наслідки стрибка в розвитку інформаційних технологій та відображення їх у національній правовій системі.

Основний Закон нашої держави проголошує, що «...кожній особі гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочину чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [191].

Водночас державою наголошується, що здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання

розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [191]. Отже, можна дійти висновку, що до окремих категорій інформації державою може бути встановлений відповідний режим обмеження. Зазначимо, що обмеження доступу до інформації застосовується відтоді, як з'явилася сама інформація. Існує точка зору, відповідно до якої обмеження доступу та таємність як фактор виживання присутній у життєдіяльності більшості розвинених біологічних організмів [297, с. 23].

Національна поліція, як провідний суб'єкт забезпечення публічної безпеки та порядку у державі, також працює з інформацією різного характеру, в тому числі й такою, що торкається сфери суверенітету держави, її економічної, інформаційної, екологічної безпеки, а отже, крім загальнодоступної інформації, Національна поліція України повинна дотримуватися спеціальних режимів, встановлених державою для окремих видів інформації в частині її накопичення, розповсюдження та зберігання. Такі режими щодо інформації в узагальненому вигляді створюють правову конструкцію «інформація з обмеженим доступом». Великий масив документів в органах поліції містить інформацію з обмеженим доступом. Необхідність правового регулювання відносин з приводу формування і використання інформації обмеженого доступу зумовила появу великої кількості правових актів у цій сфері. Основною проблемою документального забезпечення діяльності органів поліції України є удосконалення нормативно-правового забезпечення процесу отримання, використання та збереження інформації з обмеженим доступом [266, с. 32-36].

Відповідно до статті 9 Закону України «Про Національну поліцію» вона здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості та забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом, а також може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом [392].

З огляду на вищевказане актуальним постає питання про дослідження сутності, видів та правового режиму інформації з обмеженим доступом в органах та підрозділах поліції. І для початку треба з'ясувати зміст та види інформації, що мають місце в науковій літературі та чинному законодавстві України.

Проблемам визначення сутності інформації та випадків обмеження доступу до неї присвячувалися праці Є. А. Алексеєвої, В. Ю. Баскакова, В. В. Белевцевої, О. В. Гладківської, О. Д. Довганя, С. Л. Ємельянова, В. А. Залізник, О. О. Золотар, В. А. Ліпкана, П. В. Скока, М. Г. Твердохліба, Л. Г. Чистоклетова, С. В. Ясечко тощо [19; 40; 54; 95; 133; 142; 147; 150; 217; 458; 488; 519; 545]. Розглянемо точки зору науковців з цього приводу.

М. Г. Твердохліб зауважує, що інформація – це сукупність різноманітних знань, сигналів, відомостей про фактичні та інші процеси і явища, що їх певна система сприймає (збирає, зберігає, обробляє) від навколишнього середовища (вхідна інформація), видає в навколишнє середовище – систему (вихідна інформація) або зберігає її в собі (внутрішня інформація) і використовує для визначених цілей, в тому числі і для менеджменту [488, с. 63]. На думку Л. Г. Чистоклетова, інформація може бути охарактеризована як збереження і відновлення її носієм упорядкованості станів і її джерела, яке впливає на цього носія [519, с. 443]. Є. А. Алексеєва пропонує розділяти терміни «інформація» та «документ». Вчена зазначає, що інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Натомість документ – це матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі [19, с. 18].

Схожі погляди на інформацію містяться й у нормах національного законодавства України. У статті 200 Цивільного кодексу України та Законі України «Про інформацію» закріплено, що інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [523]. Закон України «Про інформацію» також виділяє окремий термін «документ» як матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі [382].

Цей же Закон дає нам наступну класифікацію видів інформації (див. рис. 5.1).

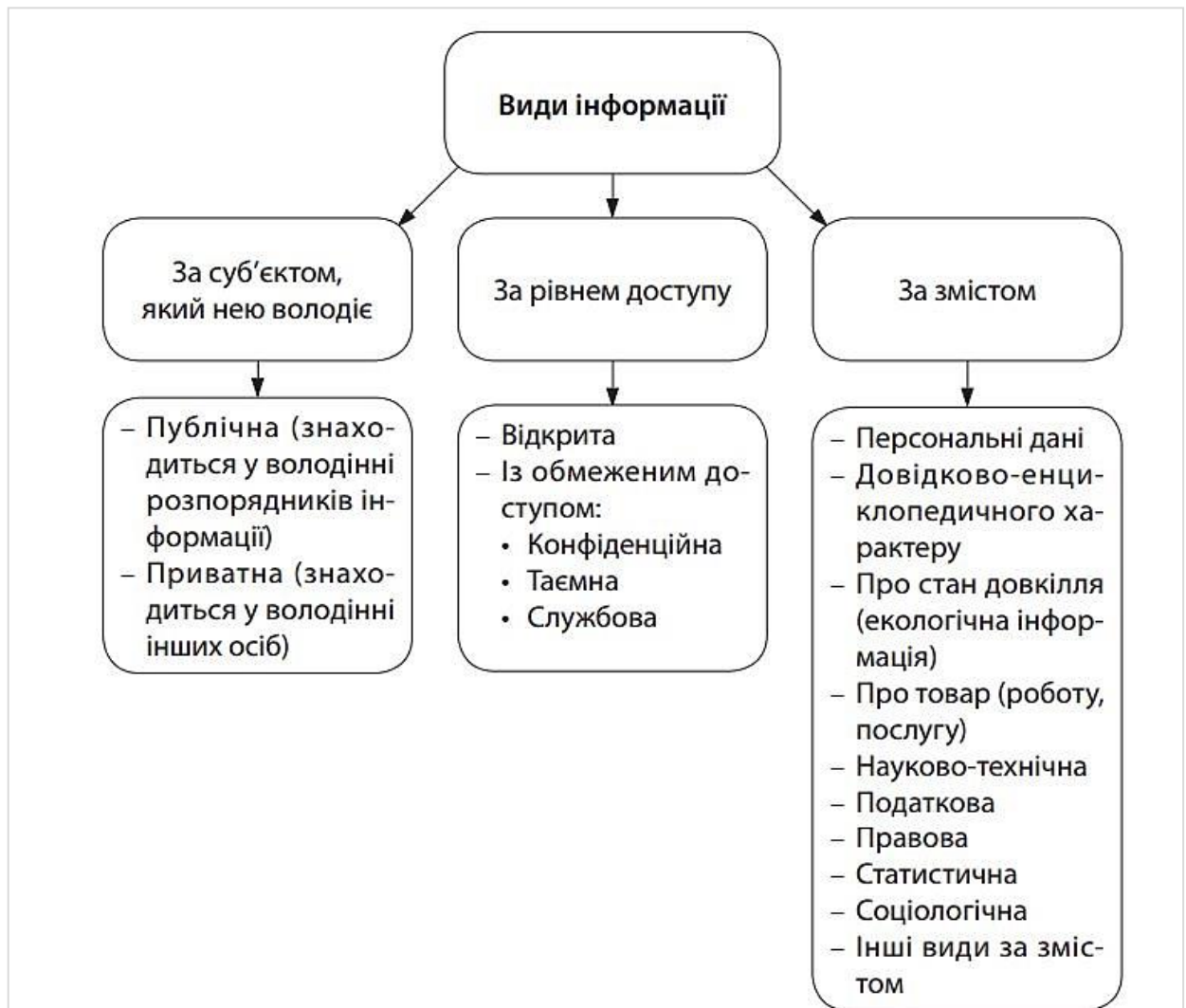

Рис. 5.1. Види інформації за Законом України «Про інформацію»

За цим Законом кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб [382].

Наведена класифікація містить інформацію з обмеженим доступом, сутність якої ми розглянемо нижче. П. В. Скок зазначає, що під терміном «інформація з обмеженим доступом» слід розуміти встановлений законодавством України перелік відомостей конфіденційного, секретного або таємного характеру, правовий статус яких визначений за допомогою відповідних юридичних процедур і доступ до яких обмежується певним колом осіб [458]. На думку В. Баскакова, інформацію з обмеженим доступом складають відомості та/або дані, які можуть бути збережені на

матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, доступ до яких обмежено відповідно до законодавства України її власником або добросовісним користувачем (суб'єктом владних повноважень, фізичною або юридичною особою) у зв'язку з її особливою цінністю для них на законних підставах [41, с. 49; 454, с. 13]. В. А. Ліпкан розглядає інформацію з обмеженим доступом у двох розуміннях. Інформація з обмеженим доступом у вузькому сенсі – обмежені відомості. А в широкому сенсі – відомості та дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які є в законному володінні особи, та щодо доступу до них встановлюється законодавче обмеження в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [217, с. 45-53]. О. А. Мандзюк підкреслює, що інформація з обмеженим доступом – це така інформація, доступ до якої мають чітко визначені особи чи особа, а також така інформація, що є цінною у зв'язку з тим, що невідома необмеженому колу осіб [228].

Отже, в узагальненому вигляді інформацію з обмеженим доступом ми можемо визначити як відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які є в законному володінні фізичної чи юридичної особи або суб'єкта владних повноважень, та щодо доступу до яких встановлюється законодавче обмеження.

У вітчизняному законодавстві встановлена наступна класифікація інформації з обмеженим доступом: 1) конфіденційна інформація; 2) таємна інформація; 3) службова інформація [382].

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом. Порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами.

До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості:

- про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;
- про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;
- про факти порушення прав і свобод людини, включаючи інформацію, що міститься в архівних документах колишніх радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932–1933 років в Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;
- про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;
- щодо діяльності державних та комунальних унітарних підприємств, господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі або територіальній громаді, а також господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток) яких належать господарському товариству, частка держави або територіальної громади в якому становить 100 відсотків, що підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до закону [382].

Закон України «Про доступ до публічної інформації» дещо розширює положення базового Закону «Про інформацію». Інформацією з обмеженим доступом є: 1) конфіденційна інформація; 2) таємна інформація; 3) службова інформація. Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

– виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

- розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [339].

Якщо ми згадаємо зазначені вище відмінності між документом та інформацією, то можна зазначити, що обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ [261, с. 103-107]. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої не обмежений.

Не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. Зазначене положення не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

Не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», крім відомостей, зазначених в абзаці четвертому частини першої статті 47 вказаного Закону. До такої інформації належать відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації [339].

Згідно з даним Законом надаються наступні визначення інформації з обмеженим доступом:

1. Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Не може бути віднесена до конфіденційної інформація про стан довкілля; про якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; інша інформація, що становить суспільний інтерес.

2. Таємна інформація – інформація, доступ до якої обмежується відповідно до частини другої статті 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю.

3. До службової може належати інформація, яка:

– міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

– зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Документам, що містять інформацію, яка становить службову інформацію, присвоюється гриф «для службового користування».

Переліки відомостей, які містять службову інформацію, затверджуються міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями [350].

Слід відзначити, що перелік відомостей, які становлять службову інформацію, що складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень, не може бути обмеженим у доступі.

Якщо узагальнити положення законів України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» щодо змісту та правового режиму інформації з обмеженим доступом, то можна побачити наступну ситуацію (див. табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Зміст та правовий режим інформації з обмеженим доступом

Інформація			
	Таємна	Службова	Конфіденційна
Визначення	Інформація, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю	Інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень: інформація зібрана в процесі оперативно-	Інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, та яка може бути поширена у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов

		розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці	
Приклад	Державна, банківська, професійна таємниця (адвокатська, нотаріальна, лікарська, аудиторська, таємниця досудового розслідування)	Суб'єкти владних повноважень затверджують Переліки відомостей, що становлять службову інформацію. Документам, які містять службову інформацію, надається гриф «Для службового користування» Перелік відомостей, що становлять службову інформацію, який складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, не може бути	Інформація про особу (національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата та місце народження, інформація про особисте життя фізичної особи)

		обмеженим у доступі	
Суб'єкт, який приймає рішення про обмеження доступу до інформації	Залежить від виду таємниці	Виключно суб'єкти владних повноважень	Виключно фізичні та юридичні особи приватного права, крім суб'єктів владних повноважень
Правовий режим	Визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації» та спеціальними законами, наприклад «Про державну таємницю»	Визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації»	Визначається відповідним суб'єктом: фізичною або юридичною особою

Підсумовуючи викладене можна дійти висновку, що інформація з обмеженим доступом у системі органів поліції – це відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які перебувають в законному володінні або розпорядженні поліції, щодо доступу до яких встановлюється законодавче обмеження виключно в інтересах забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, розголошення якої може завдати істотної шкоди цим інтересам, а оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

До інформації з обмеженим доступом у системі Національної поліції належить службова та таємна інформація. Конфіденційна інформація не перебуває в обігу поліції, оскільки рішення про обмеження доступу до неї приймають виключно

фізичні та юридичні особи приватного права, крім суб'єктів владних повноважень, до яких ми відносимо Національну поліцію як центральний орган виконавчої влади [277, с. 131-138]. При цьому слід пам'ятати, що одна і та ж інформація не може бути одночасно віднесена до службової інформації та державної таємниці.

До службової інформації в системі поліції слід віднести відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які в законному володінні або розпорядженні Національної поліції України, пов'язані з виконанням покладених на Національну поліцію завдань та здійсненням наданих їй повноважень, які не віднесено до державної таємниці і обмеження доступу до яких встановлено з дотриманням вимог чинного законодавства.

Під таємною інформацією в системі Національної поліції розуміються відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які перебувають в законному володінні або розпорядженні Національної поліції України, пов'язані з виконанням покладених на Національну поліцію завдань та здійсненням наданих їй повноважень, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України, та які визнані у встановленому порядку державною таємницею і підлягають охороні державою.

Не можуть бути віднесені до інформації з обмеженим доступом у системі Національної поліції відомості про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей; про стан забезпечення публічної безпеки та порядку, захист прав і свобод громадян; про факти порушення прав і свобод людини; про незаконні дії органів посадових та службових осіб органів та підрозділів Національної поліції України.

У травні 2016 р. Національна поліція України затвердила перелік відомостей, що становлять службову інформацію в системі Національної поліції України [356].

Отже, до службової інформації в системі Національної поліції можна віднести:

1. У сфері роботи з кадрами службовою інформацією є інформація, що розкриває: відомості про результати здійснення психологічного діагностування, психологічного супроводження та тестування на поліграфі кандидатів на службу в органи та підрозділи поліції; кандидатів на навчання у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських;

відомості про рівень суїцидальної активності серед поліцейських; відомості з особових справ постійного та перемінного складу Національної поліції України, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; накази по особовому складу в частині оголошення відомостей, які надають змогу ідентифікувати особу; проходження служби в минулому в підрозділах оперативної служби, відповідному структурному підрозділі ДВБ, підрозділах уповноважених на проведення оперативно-технічних заходів, з виявлення небезпечних матеріалів та екологічних злочинів та кримінальної розвідки на посадах негласного особового складу, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; організаційні положення, що регламентують проведення спеціальної перевірки або узагальнені результати такої перевірки (додаткової спеціальної перевірки) стосовно осіб, які приймаються на службу чи роботу в поліції.

2. У сфері мобілізаційної роботи, територіальної оборони та цивільного захисту службовою є інформація, що розкриває: відомості про підготовку та проведення командно-штабних мобілізаційних навчань (мобілізаційних навчань) і штабних мобілізаційних тренувань (мобілізаційних тренувань), звіти про результати проведених навчань (тренувань), зміст і результати проведення навчань (тренувань) з територіальної оборони, антитерористичної тематики та цивільного захисту органів та підрозділів поліції, закладів та установ, що належать до сфери управління поліції, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; відомості про оповіщення та збір керівного і особового складу органу та підрозділу поліції, що містять інформацію про домашні, мобільні телефони, місце проживання працівників або інші відомості, що дають змогу однозначно ідентифікувати особу; потребу, наявність і якісний стан засобів індивідуального та колективного захисту для поліцейських органів та підрозділів поліції, закладів та установ, що належать до сфери управління поліції, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; маршрути евакуації, місця збору та безпечні райони (райони евакуації, розосередження) особового складу органів та підрозділів поліції, закладів та установ, що належать до сфери управління Національної поліції України.

3. У сфері зв'язку, інформаційно-телекомунікаційних та комп'ютерних мереж службовою є інформація про: документи з організації радіо- та радіотехнічного

контролю за використанням органами та підрозділами поліції виділеного радіочастотного ресурсу; побудову, функціонування та особливості каналів зв'язку, у тому числі внутрішньовідомчих та відкритих для загального користування, між органами та підрозділами поліції; параметри настроювання апаратного обладнання та програмних засобів, що використані при побудові телекомунікаційних мереж; побудову та принципи роботи елементів інформаційно-телекомунікаційних систем, призначених для передавання інформації за межі відповідної комп'ютерної мережі, або для обміну інформацією між органами та підрозділами поліції зазначених об'єктів відкритими каналами зв'язку.

4. У сфері здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування службовою є інформація про: підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, відносно яких проводяться оперативно-розшукові заходи органами та підрозділами поліції, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; дати запланованих поліцейськими кримінальної поліції та органу досудового розслідування Національної поліції України зустрічей з негласним апаратом; чисельність негласного апарату, чисельність осіб, що є або були об'єктами оперативно-розшукових справ, кількість архівних справ джерел негласної інформації, оперативного обліку; чисельність, озброєння, технічне оснащення, дислокацію сил, що залучаються до операцій за оперативними планами органів та підрозділів поліції; окремі питання організації негласної оперативно-розшукової діяльності, якщо при цьому детально не розкриваються форми і методи такої діяльності та оперативні засоби; порядок здійснення контрольованої поставки, контрольованої і оперативної закупки товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених до обігу, у фізичних та юридичних осіб, незалежно від форм власності; плани припинення та протидії діяльності на території України не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), учасників організованих груп і злочинних організацій, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці.

5. У сфері застосування оперативно-технічних заходів службовою є інформація про: використання спеціальних технічних засобів (з використанням лише їх умовних шифрованих найменувань); плани, акти, розписки на видачу в

тимчасове користування окремих засобів спеціальної техніки; здійснення, результати здійснення оперативно-технічних заходів, якщо при цьому детально не розкриваються форми і методи їх проведення; номенклатуру, фактичну наявність, потребу в забезпеченні оперативними транспортними засобами підрозділів, які уповноважені на проведення оперативно-технічних заходів, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; переліки позивних, умовних назв тощо для радіообміну, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці.

6. У сфері протидії тероризму та екстремістським проявам службовою є інформація, що розкриває: дії органів та підрозділів поліції в разі виникнення загрози терористичних актів, екстремістських проявів, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; стан готовності органів та підрозділів поліції до протидії тероризму та екстремістським проявам, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; відомості в сукупності чи за окремими показниками про особовий склад органів та підрозділів поліції, який залучається (залучався) до проведення антитерористичної операції або виконання службових обов'язків, які пов'язані з проведенням антитерористичної операції, що містяться в будь-яких матеріальних носіях інформації; спеціальні технічні прийоми і тактику проведення антитерористичної операції, які не віднесені до державної таємниці; зміст планів щодо організації та проведення масштабних оперативно-розшукових заходів за участю підрозділів поліції особливого призначення, а також заходів забезпечення кримінального провадження, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; відомості про розрахунки сил та засобів органів та підрозділів поліції, залучених до протидії тероризму та екстремістським проявам, із зазначенням їх виду і кількості.

7. У сфері охорони державної таємниці службовою є інформація, що розкриває: організацію та фактичний стан забезпечення охорони державної таємниці, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; систему охорони, внутрішньооб'єктовий режим, технічне обладнання режимних об'єктів, зон, приміщень, де здійснюються роботи, пов'язані з державною таємницею, за умови мирного часу, якщо при цьому не розкриваються відомості, які віднесені до державної таємниці; відомості, які вносяться до форм облікової документації

матеріальних носіїв інформації з обмеженим доступом, актів звірки їх наявності, знищення з питань мобілізаційної підготовки, територіальної оборони та цивільного захисту на особливий період, які не містять відомостей, що становлять державну таємницю; засоби та заходи захисту інформації на режимній території, в інформаційно-телекомунікаційних та комп'ютерних мережах, у режимних приміщеннях, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; заходи щодо захисту інформації з обмеженим доступом під час прийому іноземних делегацій, груп та окремих іноземців, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; дані про особу, якій надано допуск до державної таємниці (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання), за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці; переліки режимних, атестованих приміщень та акти їх обстеження; заходи безпеки інформації на об'єктах, де циркулює інформація з обмеженим доступом, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці [356].

Іншим видом інформації з обмеженим доступом в органах та підрозділах поліції є таємна інформація. Відповідно до Закону України «Про державну таємницю» державна таємниця (секретна інформація) – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [336].

З огляду на те, що Національна поліція України служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, до державної таємниці в основній сфері її діяльності можна віднести інформацію:

- про особовий склад підрозділів поліції, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;
- про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній

основі з органами Національної поліції; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками Національної поліції України;

- про організацію та порядок здійснення охорони адміністративних будинків та інших об'єктів Національної поліції України;

- про систему спеціального зв'язку Національної поліції України;

- про організацію, зміст, стан і плани розвитку криптографічного захисту секретної інформації в системі Національної поліції України;

- про організацію режиму секретності в системі Національної поліції України, програми, плани та інші заходи у сфері охорони державної таємниці [336].

Не належить до державної таємниці в системі органів поліції інформація:

- про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;

- про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

- про незаконні дії її посадових і службових осіб [336].

Таким чином, зважаючи на проведені дослідження до ознак інформації з обмеженим доступом у системі органів поліції можна віднести такі:

- це відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді;

- відомості перебувають в законному володінні або розпорядженні поліції;

- доступ до цієї інформації має чітко визначене коло працівників поліції;

- порядок доступу до цієї інформації врегульований законодавством України та підзаконними актами МВС України та Національної поліції України;

- обмеження щодо таких відомостей встановлені виключно в інтересах забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави;

- розголошення таких відомостей може завдати істотної шкоди правам і свободам громадян, інтересам суспільства та держави;

- поліція вживає відповідний комплекс заходів щодо унеможливлення доступу сторонніх суб'єктів до зазначених відомостей;

– за порушення режиму обігу інформації з обмеженим доступом у системі органів поліції встановлено дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

4.3. Механізм адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції України

Розглянуті в попередньому підрозділі зміст та види інформації з обмеженим доступом в органах поліції створюють передумови для подальших наукових пошуків у зазначеній сфері. Зокрема, актуальним постає питання про порядок накопичення, використання та надання доступу до такої інформації. Звичайно, ці проблеми вже не вирішуються в інституційній площині, а мають досліджуватися в динаміці, з урахуванням управлінського аспекту, тобто з адміністративно-правових позицій. З огляду на вищевикладене перед нами постає завдання щодо визначення сутності та змісту відповідного механізму адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції України.

Розпочати роботу слід з теоретичного дослідження базових понять, що будуть використовуватися нами в ході аналізу зазначеного питання: «забезпечення», «механізм забезпечення», «адміністративно-правовий механізм». Це дасть можливість органічно перейти до огляду конкретних елементів даного механізму на прикладі роботи відповідних органів держави та Національної поліції України.

Якщо звернутися до відповідних словникових видань, то термін «забезпечувати» має наступні визначення: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-небудь, що-небудь у якихось потребах, надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби для існування; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь, гарантувати щось, зробити його цілком можливим, дійсним, реально здійсненним; 3) захищати, охороняти кого-небудь або що-небудь від небезпеки [157, с. 375].

Поняття «правове забезпечення» визначається, здебільшого, як здійснюване державою за допомогою правових норм, приписів і сукупності засобів

упорядкування суспільних відносин щодо їх юридичного закріплення, реалізації, охорони, захисту і відновлення [209, с. 392].

Фахівці з теорії права у своїх дослідженнях також приділяють належну увагу вищевказаним тлумаченням, проте здебільшого вони аналізують не саме правове забезпечення, а його механізм. Так, В. В. Алексеев під механізмом правового забезпечення розуміє «...взяту в єдності сукупність юридичних засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини» [18, с. 30]. Процес правового забезпечення складається із кількох стадій: 1) регламентація суспільних відносин; 2) дія норм права, унаслідок якої виникають та змінюються правові відносини; 3) реалізація суб'єктивних прав і обов'язків, 4) застосування норм, тобто індивідуальні приписи застосування норм права» [18, с. 30]. В. М. Горшенев говорить про механізм правового забезпечення як про способи реалізації права, впливу та їх проміжні ланки – правовідносини, що переводять нормативність права до впорядкування суспільних відносин [102, с. 154].

Отже, як можна побачити з наведеного вище, в узагальненому вигляді правове забезпечення – це процес упорядкування суспільних відносин за допомогою правових норм, а його механізм являє собою вже певну сукупність засобів або елементів, за допомогою яких здійснюється вплив на суспільні відносини. У нашому випадку стосовно адміністративно-правового механізму зрозуміло, що мова повинна йти про норми адміністративного права та адміністративно-правові відносини у сфері обігу інформації з обмеженим доступом.

Серед наукових праць, які присвячені розгляду сутності механізму адміністративно-правового забезпечення у різних сферах суспільного життя та діяльності держави, слід згадати здобутки Ю. В. Гаруста, І. П. Голосніченка, І. О. Ієрусалімової, В. М. Комарницького, Т. Г. Корж-Ікаєвої, О. В. Логінова, В. В. Пліски, Н. С. Ракши, Ю. В. Слабунової, К. В. Степаненка, С. І. Царенка, Г. О. Шломи тощо [91, с. 16-20; 99; 158; 185, с. 179-188; 196; 220; 316, с. 143-147; 431; 459, с. 508-512; 534; 521, с. 83-86]. Отже, перейдемо до детального аналізу їх здобутків, а також поглядів інших фахівців у сфері правоохоронної діяльності на досліджуване поняття.

І. П. Голосніченко під механізмом адміністративно-правового забезпечення

розуміє «...сукупність адміністративно-правових заходів, що здійснюють вплив на суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації виконавчої влади. До його структурних елементів він відносить норми адміністративного права, акти тлумачення норм адміністративного права, адміністративно-правові відносини та акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин» [99, с. 75]. В. С. Шестак відзначає, що механізм адміністративно-правового забезпечення є засобом здійснення державно-владних повноважень під час адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у відповідній сфері, що здійснюється уповноваженими на це державними органами з метою забезпечення функцій держави [531, с. 580].

Дуже багато праць присвячено вивченню сутності механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян. Так, І. О. Ієрусалімова визначає його як систему засобів, які є елементами, складовими впливу цієї галузі права на суспільні відносини та встановлювані її нормами гарантії реалізації цих прав (поновлення в органах виконавчої влади та суду, захист за допомогою адміністративної відповідальності та прокурорського нагляду) [158, с. 16-17]. Вчена додає, що складовою частиною адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина є регулювання за допомогою норм цієї галузі права суспільних відносин управлінського характеру, де фізичні особи реалізують свої права і, що найважливіше, створення необхідних організаційних умов для надання громадянам державних управлінських та соціальних послуг, в результаті отримання яких ці права використовуються [158, с. 16-17]. Р. Зуєв розглядає даний механізм у двох значеннях: широкому та вузькому. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини у широкому значенні – це процес адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини органами публічного адміністрування. У вузькому значенні – структурно взаємопов'язана сукупність правових та організаційних засобів, що реалізуються органами публічного адміністрування і спрямовані на регулювання відносин у сфері прав і свобод людини [151, с. 50]. К. В. Степаненко підкреслює, що «...адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном – це діяльність органів державної влади, зміст якої складають охорона, захист, відновлення порушених прав та створення умов щодо їх реальної реалізації громадянами України, які

перетинають державний кордон або перебувають на території іноземної держави, за допомогою адміністративно-правових засобів» [474, с. 4].

Відносно неповнолітніх як суб'єктів суспільних відносин механізм адміністративно-правового забезпечення їх прав і свобод розуміється як цілісна система адміністративно-правових норм та структурно взаємопов'язаних між собою суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, які створюють надійні умови для гарантованого здійснення реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод неповнолітніх [196, с. 6]. Елементами механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод неповнолітнього є: реалізація, охорона, захист та відновлення порушених прав і свобод [196, с. 6].

Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання і протидії корупції може бути визначений як спеціальний процес діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо створення належних умов реалізації, охорони та захисту прав і свобод громадян від протиправних корупційних дій, який виконується шляхом застосування спеціальних заходів адміністративно-правового характеру [208; 316, с. 145]. Ю. В. Гаруст, розглядаючи забезпечення прав громадян у податковій сфері, визначає адміністративно-правовий механізм забезпечення прав громадян у податковій сфері як систему адміністративно-правових засобів, що розробляються та реалізуються органами виконавчої, а також інших гілок влади, з метою створення усіх необхідних умов для нормальної та безперешкодної реалізації громадянами своїх, передбачених нормами податкового, фінансового, адміністративного та інших галузей права, можливостей в процесі справляння податків і зборів, під час проведення у зв'язку із цим відповідного контролю, та ефективного захисту прав від можливих випадків свавілля і зловживань владою з боку податкових органів, а також їх відновлення в разі порушення [91, с. 20].

У сфері надання рекламних послуг визначені наступні елементи адміністративно-правового механізму їх забезпечення: 1) норми права – загальнообов'язкові правила поведінки, встановлені з метою регулювання адміністративно-правових відносин; 2) акти реалізації норм права – процес фактичного втілення в життя приписів норм адміністративного права через поведінку суб'єктів

адміністративного права; 3) правові відносини щодо забезпечення надання рекламних послуг – це будь-які суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами [477, с. 9].

Дослідники спеціальних режимів, зокрема екологічної безпеки та прикордонного режиму, пропонують наступні визначення механізму адміністративно-правового забезпечення. Як вважає В. М. Комарницький, під механізмом адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки можна розуміти цілісну систему правових заходів, за допомогою яких здійснюється нормативне впорядкування організації й функціонування об'єктів управління, вплив на суспільні відносини у сфері забезпечення екологічної безпеки для виконання суб'єктами встановлених обов'язків щодо охорони навколишнього середовища, захисту екологічних прав і свобод громадян в умовах дії спеціальних адміністративно-правових режимів [185, с. 182]. До основних складових механізму адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки слід віднести: 1) норми адміністративного законодавства, зокрема й відомчих нормативних актів із питань охорони навколишнього середовища; 2) природоохоронні адміністративно-правові відносини управлінського характеру; 3) практичну діяльність апаратів, служб та окремих працівників правоохоронних і природоохоронних щодо забезпечення екологічних прав громадян [185, с. 182].

Механізм адміністративно-правового забезпечення прикордонного режиму державною прикордонною службою України, на думку С. І. Царенка, – це комплекс адміністративно-правових заходів, які застосовуються в процесі владної діяльності органів Державної прикордонної служби (в т.ч. у формі взаємодії та координації діяльності з іншими органами публічної адміністрації та місцевим населенням) щодо реалізації обов'язкових умов та вимог прикордонного режиму, яка пов'язана із втручанням у адміністративно-господарську, організаційно-розпорядчу та іншу діяльність фізичних та юридичних осіб, що організаційно не підпорядковані даним органам, і має на меті охорону та захист прав і свобод людини, впорядкування господарської діяльності, а в кінцевому результаті – забезпечення прикордонної безпеки [521, с. 86].

І наостанок розглянемо дане поняття в ракурсі забезпечення права на

інформацію. Так, К. С. Маштак указує, що адміністративно-правове забезпечення права на доступ до публічної інформації можна визначити як регламентовану законодавством діяльність органів державної влади, зміст якої складають охорона, захист, відновлення порушеного права на доступ до публічної інформації та створення умов щодо його реальної реалізації за допомогою адміністративно-правових засобів [234, с. 136], а Г. О. Шлома розглядає механізм адміністративно-правового забезпечення службової таємниці як систему заходів у трьох основних напрямках: регулювання, охорона та захист [534, с. 17].

Отже, багато дослідників до елементів механізму адміністративно-правового забезпечення відносить норми адміністративного права, акти реалізації норм адміністративного права, правові відносини або розглядає його як систему заходів у трьох напрямках: регулювання, охорона та захист.

Вважаємо, що такий підхід може бути розширений. По-перше, слід наголосити, що суспільні відносини не є елементом цього механізму, вони – об'єкт впливу, саме ці відносини має впорядковувати відповідний механізм. Такі відносини пов'язані зі здійсненням публічного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами життя, а також забезпеченням реалізації та захистом прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [9, с. 31; 477, с. 11]. По-друге, метод адміністративного права базується на відносинах субординації між учасниками суспільних відносин, а це є ознакою так званого імперативного методу регулювання (або методу владних приписів чи владипідпорядкування) [9, с. 31]. Отже, не будь-які методи входять до механізму адміністративно-правового забезпечення, а саме імперативний.

З огляду на наведене механізм адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції – це врегульована нормами адміністративного права діяльність поліції України та інших органів влади щодо обігу інформації, яка перебуває в законному володінні або розпорядженні поліції, відносно доступу до якої встановлюється законодавче обмеження в інтересах забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, розголошення якої може завдати

істотної шкоди цим інтересам, а оприлюднення переважає суспільний інтерес у її отриманні.

До елементів механізму адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції можна віднести:

1) адміністративно-правові норми, що закріплені у відповідних актах органів влади. Ці норми регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку з отриманням, зберіганням, розповсюдженням та наданням доступу до інформації з обмеженим доступом органами та підрозділами поліції, а також іншими органами держави, що вступають у відповідні відносини з органами поліції з приводу обігу інформації з обмеженим доступом;

2) органи, що вступають у відносини із громадянами та між собою з приводу обігу інформації з обмеженим доступом (Національна поліція та її територіальні структурні підрозділи, Служба безпеки України, інші органи влади);

3) форми та методи діяльності поліції та інших органів влади щодо обігу інформації з обмеженим доступом у її системі, а також щодо забезпечення прав громадян у сфері інформації з дотриманням встановлених обмежень. Такі форми реалізуються, здебільшого, як владні приписи, а методи діяльності мають, переважно, імперативний характер.

Зрозуміло, що пропонована нами структура може бути вдосконалена залежно від різноплановості поглядів на саму сутність категорії «адміністративно-правове забезпечення» (в роботі ми навели близько 10 її теоретичних визначень), але наведені нами елементи є обов'язковими його складовими у будь-якому разі [257, с. 128-134].

Адміністративно-правові норми, що регулюють суспільні відносини у сфері інформації з обмеженим доступом, містяться в законах України, підзаконних актах, відомчих наказах та інструкціях Національної поліції України. Законами України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» встановлена наступна класифікація інформації з обмеженим доступом: 1) конфіденційна інформація; 2) таємна інформація; 3) службова інформація [382]. Постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 р. затверджений порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію [350] і т.ін.

Слід відзначити, що умовно нормативні акти, які регулюють питання інформації з обмеженим доступом та організацію діяльності відповідних підрозділів поліції щодо її обігу, можна поділити за видами такої інформації: акти, які регулюють обіг службової інформації; акти, які регулюють обіг таємної інформації.

Розпочнемо з режиму службової інформації в системі Національної поліції України. У 1998 р. Кабінетом Міністрів України був прийнятий обов'язковий для всіх центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності порядок обліку, зберігання, використання та знищення документів, справ, видань, магнітних та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави.

Відповідно до зазначеного документа в Національній поліції України діє експертна комісія, яка виносить рішення щодо визначення переліку відомостей, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави. Згідно із зазначеною Постановою на документах, що містять таку інформацію, проставляється гриф «Для службового користування» і номер примірника. Перелік таких відомостей у Національній поліції України був затверджений 10.05.2016 р. [356]. Відповідальність за забезпечення правильного ведення обліку, зберігання та використання документів з грифом «Для службового користування» в органах поліції несуть відповідні керівники.

Ведення обліку, зберігання, розмноження та використання документів з грифом «Для службового користування», а також контроль за дотриманням вимог цієї Інструкції покладається на Департамент (відповідні управління, сектори) документального забезпечення Національної поліції України, а також управління (відділи) режиму та технічного захисту інформації, які входять до структури ГУНП в областях, та відділи (спеціалістів з режиму) у місцевих відділах (відділеннях) Національної поліції України. Відповідно до цієї постанови на документи з грифом «Для службового користування» поширюється, як правило, вимога одноразовості реєстрації. Облік документів та видань з грифом «Для службового користування» ведеться у журналах за формою 2 або картках за формою 3 окремо від обліку іншої несекретної документації [350].

У структурі Національної поліції напрям роботи, пов'язаний з обігом службової інформації, курує Департамент документального забезпечення Національної поліції України та відповідні підрозділи документального забезпечення в управліннях (відділах) Національної поліції України [359]. Положення про цей департамент було затверджено наказом Національної поліції України 18 листопада 2015 р.

Відповідно до вимог наведеного акта Департамент документального забезпечення Національної поліції є структурним підрозділом центрального органу управління Національної поліції. Департамент здійснює свої повноваження безпосередньо, а також через утворені в установленому порядку управління, відділи, відділення (сектори) підрозділів документального забезпечення (канцелярії) структурних підрозділів апарату поліції, головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, територіальних відокремлених підрозділів, міжрегіональних територіальних органів поліції [359].

Основним завданням цього Департаменту у сфері обігу інформації з обмеженим доступом є забезпечення в межах повноважень захисту службової інформації, контролю за її збереженням в органах і підрозділах поліції [359].

Функції Департаменту: розроблення та реалізація заходів, спрямованих на забезпечення збереження службової інформації структурними підрозділами апарату поліції, органами і підрозділами поліції; у межах компетенції, опрацювання проектів нормативно-правових актів МВС з питань діяльності Національної поліції України, у тому числі проектів міжвідомчих договорів, у яких однією зі сторін є Національна поліція України, щодо їх відповідності вимогам законодавства в галузі збереження службової інформації та інших питань; організація в процесі здійснення управлінських функцій (діловодство) роботи з документами, які містять службову інформацію [359].

Стосовно роботи з таємною інформацією в органах поліції ситуація дещо інша. Відповідні адміністративно-правові норми містяться в наступних нормативних актах: Законі України «Про державну таємницю» [336], постанові Кабінету Міністрів України від 12.10.2010 р. № 939 «Про затвердження Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на

підприємствах, в установах і організаціях» (для службового користування), наказі Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» [342] та інших документах, що мають обмежений режим доступу.

До відомостей, що становлять державну таємницю в системі Національної поліції, можуть бути віднесені:

- відомості про причетність працівників до здійснення оперативно-розшукової діяльності, розголошення яких може завдати шкоду цій діяльності або життю чи здоров'ю цих працівників (персоналу), їх близьких родичів у зв'язку з виконанням цими працівниками (персоналом) завдань цієї діяльності;

- відомості про зв'язок ознак особи, стосовно якої проводяться або проведено заходи відповідно до Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (зміна персональних даних або зовнішності чи місця проживання), з її попередніми індивідуальними ознаками;

- відомості про належність осіб до негласних штатних співробітників (працівників) оперативного підрозділу;

- відомості за окремими показниками про причетність до співробітництва, факт (незалежно від часу), плани залучення до співробітництва на конфіденційній основі для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності особи, що дають змогу її ідентифікувати;

- відомості про факт (незалежно від часу) або плани використання службового приміщення (транспортного засобу чи іншого майна) установ, організацій, підприємств, що дають змогу їх ідентифікувати, на конфіденційній основі для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності;

- відомості за сукупністю всіх показників про зміст, організацію, стан бойової і спеціальної підготовки особового складу (персоналу), розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці;

- відомості, що дають змогу ідентифікувати конкретний об'єкт, стосовно якого здійснюється або планується здійснювати оперативно-розшуковий захід, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці;

– відомості про факт або методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії [342].

Організація порядку роботи з такою інформацією покладається на Управління режиму та технічного захисту інформації Національної поліції України та відповідні управління (відділи) територіальних підрозділів Національної поліції України. Аналіз діяльності таких підрозділів свідчить, що їх основними завданнями є: реалізація державної політики в питаннях охорони державної таємниці, контроль за її збереженням, додержання режиму секретності; забезпечення діяльності постійно діючої експертної комісії з питань державної таємниці у відповідному підрозділі; виявлення та закриття каналів витоку інформації з обмеженим доступом у процесі службової діяльності органів і підрозділів Національної поліції; методичне забезпечення діяльності підпорядкованих підрозділів з питань охорони державної таємниці та надання їм методичної допомоги [499].

У механізмі адміністративно-правового забезпечення інформації в системі Національної поліції серед провідних суб'єктів слід згадати Службу безпеки України. Специфіка адміністративно-правового механізму, як ми вже зазначали, полягає в тому, що він упорядковує правові відносини субординаційного типу (влади-підпорядкування), а Служба безпеки України наділена контрольними повноваженнями відносно усіх суспільних відносин, пов'язаних з обігом інформації з обмеженим доступом, тобто виступає суб'єктом владних повноважень по відношенню до Національної поліції України.

На Службу безпеки України покладається в межах визначеної законодавством компетенції забезпечення охорони державної таємниці. Служба безпеки України має право контролювати стан охорони державної таємниці в усіх державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, а також у зв'язку з виконанням цих повноважень одержувати безоплатно від них інформацію з питань забезпечення охорони державної таємниці. Висновки Служби безпеки України, викладені в актах офіційних перевірок за результатами контролю стану охорони державної таємниці, є обов'язковими для виконання посадовими особами підприємств, установ та організацій незалежно від їх форм власності [414].

Центральне управління Служби безпеки України вносить Президенту України пропозиції щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами.

Крім того, Служба безпеки України має право брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України [414].

Третім та найважливішим елементом механізму адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом у Національній поліції є форми та методи управлінської діяльності уповноважених суб'єктів щодо обігу цієї інформації.

З філософської точки зору, форму діяльності визначають як спосіб організації та існування процесу, явища [505, с. 237]. В. О. Кобзаненко під формою управлінської діяльності розуміє зовнішні організаційні і правові вирази конкретних, однорідних дій, що виконуються з метою практичного вирішення поставлених завдань [104, с. 32]. На думку Ю. П. Битяка, форми управління – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність [9, с. 134]. А. П. Альохін під формою управління розуміє виражену зовні дію виконавчого органу (посадової особи), що здійснюється в рамках його компетенції і що викликає певні наслідки [20].

На даній підставі можемо стверджувати, що формою діяльності уповноважених суб'єктів щодо інформації з обмеженим доступом в органах поліції є їх зовнішні дії, які здійснюються в рамках їх компетенції стосовно регулювання суспільних відносин щодо володіння, користування та розпорядження органами поліції інформацією з обмеженим доступом і можуть викликати певні наслідки, в тому числі юридичного характеру [257].

Класифікація форм управління в адміністративно-правовій літературі переважно здійснюється за виникненням певних наслідків. Тому їх частіше поділяють на правові та неправові. Правові форми – це видання юридичних актів, застосування примусових заходів тощо, виступають як юридичні факти і можуть породжувати (змінювати, припиняти) адміністративно-правові відносини [5, с. 278]. До неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату. Це такі дії, як організація та проведення нарад, обговорень, перевірок, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці і т. ін. [5, с. 278].

Отже, адміністративно-правове забезпечення здійснюється, зокрема, у формі видання нормативно-правових актів, які регулюють порядок обігу інформації з обмеженим доступом.

Так, Кабінет Міністрів України видає обов'язкові для виконання акти – постанови і розпорядження, що стосуються обігу інформації з обмеженим доступом. До таких постанов, як вже зазначалося, можна віднести Інструкцію про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію [350]. Міністерство внутрішніх справ України як орган, що координує та спрямовує діяльність Національної поліції України, також видає накази щодо обігу інформації з обмеженим доступом та здійснює організацію і контроль за їх виконанням у підпорядкованих центральних органах виконавчої влади. Як приклад можемо навести Перелік відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України [355].

Центральне управління Служби безпеки України в межах своєї компетенції вносить Президенту України пропозиції про видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами [414]. До речі, Президент України також видає відповідні укази стосовно інформації з обмеженим доступом, положення яких мають виконуватися усіма органами та підрозділами Національної поліції України, наприклад щодо передачі державної таємниці іноземній державі чи

міжнародній організації, щодо надання доступу до державної таємниці іноземцям та особам без громадянства [337].

Крім цього, в системі органів поліції вживаються відповідні організаційні та матеріально-технічні заходи, спрямовані на забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом, а саме: здійснення матеріального та фінансового забезпечення підрозділів документального забезпечення та підрозділів режиму і технічного захисту інформації, проведення нарад, робочих зустрічей, обмін досвідом роботи тощо.

Іншою складовою механізму адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції є методи діяльності відповідних суб'єктів. В. К. Колпаков під методами будь-якої діяльності пропонує розуміти способи, прийоми, засоби, які використовуються для досягнення поставленої мети і становлять зміст цієї діяльності [184, с. 184]. В адміністративно-правовій науці під методом розуміється спосіб, прийом практичної реалізації завдань і функцій виконавчої влади в повсякденній діяльності виконавчих органів (посадових осіб) на основі закріпленої за ними компетенції у встановлених межах і у відповідній формі [89, с. 234; 20, с. 222].

Отже, можна зробити висновок, що методом діяльності уповноважених суб'єктів щодо інформації з обмеженим доступом в органах поліції є прийоми та способи реалізації наданих їм повноважень щодо обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції з метою забезпечення публічного порядку та безпеки, запобігання злочинам, захисту прав і свобод громадян.

Відповідно до загально визнаних точок зору адміністративно-правові методи поділяють на 2 великі групи: переконання та примус [201, с. 147; 184, с. 188; 20, с. 227].

Метод переконання виявляється у проведенні інформаційної та роз'яснювальної роботи щодо бігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції. Така робота проводиться як серед особового складу, та і серед громадян. Серед інших заходів, що реалізуються методом переконання, можемо відзначити навчання осіб, що працюють з інформацією з обмеженим доступом, обмін досвідом щодо забезпечення правового режиму цієї інформації загалом у системі правоохоронних органів.

І все ж таки превалюючим методом у механізмі адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом у системі органів поліції є метод примусу, або, як його ще називають, імперативний метод. Це пов'язано з тим, що у даних відносинах перевага надається покладенню обов'язків, обмежується ініціатива суб'єктів цих відносин; серед юридичних фактів, що обумовлюють виникнення правових відносин, пов'язаних з інформацією з обмеженим доступом, домінують акти одностороннього волевиявлення (накази, розпорядження, постанови). Метод примусу виявляється в застосуванні запобіжних заходів, заходів примусу та заходів відповідальності.

До запобіжних заходів можемо віднести здійснення перевірок наявності документів з грифом «Для службового користування», обмеження доступу представників засобів масової інформації до документів з грифом «Для службового користування» та передавання їм таких матеріалів, проведення експертного оцінювання матеріальних носіїв інформації, які плануються для передачі іноземцям. Також у системі Національної поліції забороняється:

- доставляти у неробочий час документи з грифом «Для службового користування» в організації, де немає постійних чергових працівників;
- користуватися відомостями з документів з грифом «Для службового користування» для відкритих виступів або опублікування у засобах масової інформації, експонувати такі документи на відкритих виставках, демонструвати їх на стендах, у вітринах або інших громадських місцях;
- зберігати документи з грифом «Для службового користування» у бібліотеках загального користування;
- вилучення із справ або переміщення документів з грифом «Для службового користування» з однієї справи до іншої без дозволу;
- виносити документи з грифом «Для службового користування» за межі службових приміщень [350].

У разі виявлення таких випадків підрозділи документального забезпечення або режиму та технічного захисту інформації повинні вжити заходів щодо зупинення порушення, відновлення стану, що існував до вчинення протиправних дій, та притягнення винних до відповідальності.

Аналіз адміністративно-правових актів, що регулюють питання обігу інформації з обмеженим доступом у Національній поліції та повноважень відповідних суб'єктів у цій сфері, дозволяє дійти висновку, що ними використовуються, в основному, такі способи правового регулювання, як приписи та заборони. За допомогою приписів на учасника суспільних відносин суб'єктом владних повноважень покладаються обов'язки вчинити певні дії, наприклад зареєструвати документ, що містить інформацію з обмеженим доступом, за певною процедурою. Натомість заборона – це покладання обов'язку утриматися від певних дій, наприклад від розповсюдження в ЗМІ відповідної інформації.

Підсумовуючи викладене вище можна зазначити, що особливістю механізму адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції є те, що він реалізується в адміністративно-політичній сфері управління, де публічні інтереси держава ставить вище індивідуальних прав, свобод і законних інтересів окремих громадян. Цей механізм пов'язаний із діяльністю органів виконавчої влади держави щодо забезпечення накопичення, зберігання, використання інформації з обмеженим доступом в органах Національної поліції України.

4.4. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах поліції України

Правовий режим інформації з обмеженим доступом останніми роками поступово отримує належне правове та організаційне забезпечення. Натомість вчені та практики констатують, що багато проблем залишається невирішеними. Так, на думку О. Л. Хитрої, до основних проблем, які пов'язані з правовим режимом службової інформації та, відповідно, перешкоджають належному здійсненню адміністративно-правової охорони службової інформації органів державної влади, належать такі:

- наявність і широке неправомірне застосування грифів обмеження доступу до інформації;
- хаотичний розвиток інформаційного законодавства, який полягає в існуванні великої кількості нормативно-правових актів про інформацію різних рівнів, що суперечать один одному;
- непорядкованість термінології інформаційного законодавства, що нерідко призводить до різного застосування правових норм на практиці;
- неналежне виконання органами влади вимоги оприлюднювати інформацію про свою діяльність;
- відсутність реальних механізмів забезпечення відповідальності за порушення інформаційного законодавства [514, с. 263-267].

Зазначені проблеми стосуються не тільки органів публічного управління, але й безпосередньо торкаються діяльності поліції України. Вважаємо, що перш ніж говорити про вдосконалення правового режиму інформації з обмеженим доступом в органах поліції, слід окреслити загальні напрями оптимізації правового режиму цієї інформації в державному масштабі. Адже саме від таких кроків буде залежати й подальша робота органів та підрозділів поліції щодо належного адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом у власній сфері діяльності.

Як було зазначено в попередніх підрозділах, основними нормативними актами, що регулюють питання обігу інформації з обмеженим доступом, є закони України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про державну таємницю» та постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію» [382]. Разом з тим їх норми, які регулюють питання, пов'язані з інформацією з обмеженим доступом, вимагають конкретизації.

Закон України «Про інформацію» зазначає, що порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами [382]. Такими законами деякою мірою стали «Про державну таємницю» та «Про

доступ до публічної інформації». Однак якщо у сфері таємної інформації ситуація є доволі сталою, то у відношенні службової інформації існують певні проблеми.

Відповідно до Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації»» протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом необхідно було затвердити Положення про порядок обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію, зібрану в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, але, на жаль, цього зроблено не було [331].

Нечіткість правових норм у сфері правового режиму службової інформації мала наслідком видання додаткових роз'яснень з боку уповноважених осіб держави про застосування норм Закону України «Про доступ до публічної інформації». Наприклад, Уповноважений з прав людини зазначає, що першим кроком у процесі вирішення, чи можливо відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» надати інформації статус «для службового користування», є визначення, чи є ця інформація такою, що:

1) міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, зокрема доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішення;

2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Важливо розуміти, що відповідність інформації одному із пунктів статті 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» не створює обов'язку автоматичного віднесення інформації до службової. Закон передбачає, що така інформація може бути віднесена до службової.

При віднесенні інформації до службової обов'язковим є проведення перевірки на її відповідність сукупності наступних вимог: 1) обмеження доступу відповідає одному чи кільком таким інтересам: в інтересах національної безпеки,

територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди вищенаведеним інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні. Таким чином, слід дотримуватись указаної послідовності кроків перед тим, як віднести певну інформацію до службової [441].

Враховуючи вищевикладене та з метою належного адміністративно-правового забезпечення режиму інформації з обмеженим доступом постає необхідність у прийнятті окремого Закону України «Про службову інформацію», як цього вимагає Закон України «Про інформацію». Таким чином буде впорядкована нормативна база, що регулює інформаційні відносини в Україні: Закон України «Про інформацію» – рамковий, закони України «Про доступ до публічної інформації», «Про державну таємницю», «Про службову інформацію» – базові.

До змісту пропонованого Закону «Про службову інформацію» мають увійти такі розділи: поняття службової інформації; порядок віднесення відомостей до службової інформації; перелік відомостей, що не можуть бути віднесені до службової інформації; порядок реєстрації документів, що містять відомості, які становлять службову інформацію; порядок копіювання, тиражування, передачі документів, що містять відомості, які становлять службову інформацію, а також розкриття відомостей, що становлять службову інформацію; порядок доступу до службової інформації громадян, уповноважених осіб державних органів та громадських організацій; перелік та повноваження органів державної влади у сфері службової інформації; порядок контролю за обігом службової інформації; відповідальність за порушення законодавства про службову інформацію тощо.

Далі перейдемо до підзаконних актів, зокрема до Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію [350]. Зазначимо, що в разі прийняття Закону України «Про службову інформацію» ця Інструкція втрачає актуальність і її потрібно буде скасувати. Разом з тим у сучасних умовах її наявність

створює передумови для оптимізації адміністративно-правового забезпечення службової інформації в органах Національної поліції.

Зазначена Інструкція містить положення про те, що міністерства, інші центральні органи виконавчої влади відповідно до вимог зазначеної Інструкції та з урахуванням особливостей своєї діяльності можуть за погодженням зі Службою безпеки та Державною архівною службою затверджувати відомчі інструкції з питань обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію. Такі документи свого часу були затверджені, зокрема, в Міністерстві юстиції України, Національному агентстві з питань державної служби, державному агентстві України з екологічних інвестицій, Міністерстві надзвичайних ситуацій тощо [351-354].

Тому саме в період розбудови діяльності поліції України, задля коректного виокремлення інформації з обмеженим доступом серед іншої та впорядкування роботи з нею, вважаємо за необхідне прийняти в системі органів поліції наступні відомчі нормативні акти:

- Інструкцію про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію в системі поліції України;
- Перелік публічної інформації, розпорядником якої є Національна поліція України;
- Інструкцію про порядок забезпечення доступу до публічної інформації в системі Національної поліції України.

Серед питань, що потребують додаткового регулювання, є порядок забезпечення режиму службової інформації під час прийому в органах та підрозділах поліції іноземних делегацій, груп та окремих іноземців. Це є також актуальним у світлі організації навчання іноземців у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання системи МВС України. Деяким чином ці питання окреслені в Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію [350], водночас цей нормативний акт є, здебільшого, рамковим, тому в системі Національної поліції України додаткового регулювання потребують:

- структура програми роботи з іноземними делегаціями в органах Національної поліції України;
- порядок перебування та розміщення іноземних студентів на територіях вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання;
- чіткі строки інформування органів Служби безпеки України про склад закордонної делегації або навчальної групи;
- вимоги до приміщень органів Національної поліції України, в яких здійснюється систематичне прийняття іноземців, або в яких проживають на навчаються іноземні громадяни.

Отже, доцільним буде видання Інструкції «Про забезпечення режиму таємності за захисту службової інформації в системі Національної поліції України під час візиту іноземних делегацій та навчання іноземних громадян» [282, с. 164-167].

Наступним актуальним питанням є врегулювання порядку роботи експертної комісії Національної поліції України з питань обігу службової інформації. Постанова Кабінету міністрів України від 27.11.1998 р. № 1893 зазначає, що переліки відомостей, які містять службову інформацію, затверджуються міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями. На виконання цього положення центральними органами виконавчої влади утворюються комісії. До їх складу включаються представники режимно-секретного та інших структурних підрозділів з числа найбільш кваліфікованих фахівців.

У разі потреби для участі в роботі експертної комісії можуть залучатися й інші фахівці зацікавлених установ. Рішення комісії оформляється протоколом, який затверджується міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади. На підставі рішення експертної комісії інформація включається до переліку відомостей, які містять службову інформацію [350].

Незважаючи на це, в системі Національної поліції України не був прийнятий регуляторний акт щодо діяльності такої комісії, порядку проведення її засідань, оформлення рішень тощо, тому усунення цього недоліку сприятиме оптимальному

режиму обігу службової інформації. Також вважаємо, що до цього акта також мають бути внесені положення про вимоги до членів таких експертних комісій (вік, освіта, інші професійні компетентності).

Невирішеним, на наш погляд, є також питання призначення державного експерта з питань державної таємниці в органах Національної поліції України. Відповідно до Закону України «Про державну таємницю» виконання функцій державного експерта з питань таємниць в інших державних органах, Національній академії наук України, на підприємствах, в установах і організаціях покладається на конкретних посадових осіб Президентом України за поданням Служби безпеки України на підставі пропозицій керівників відповідних державних органів, Національної академії наук України, підприємств, установ і організацій. Втручання в діяльність державного експерта з питань таємниць особи, якій за посадою його підпорядковано, не допускається [336].

Указом Президента України від 01.12.2009 р. № 987 в системі МВС України функції державного експерта з питань державної таємниці покладені на: Міністра внутрішніх справ України; Першого заступника Міністра внутрішніх справ України; Заступника Міністра внутрішніх справ України – керівника апарату; Заступника Міністра внутрішніх справ України.

Крім того, цим Указом державні експерти визначені також у системі Національної гвардії України: командувач Національної гвардії України, перший заступник командувача Національної гвардії України [400].

Вважаємо, що такий стан справ потребує виправлення. Національна поліція України здійснює, зокрема, оперативно-розшукову діяльність, тому зрозумілим є те, що вона оперує відомостями, які належать до державної таємниці, а саме:

- про належність осіб до негласних штатних співробітників (працівників) оперативного підрозділу Національної поліції;
- про зв'язок ознак особи, яка бере участь у кримінальному судочинстві і взята під захист згідно з чинним законодавством України у зв'язку з виникненням загрози її життю чи здоров'ю і стосовно якої проводяться або проведено заходи щодо зміни персональних даних або зовнішності чи місця проживання, з її попередніми індивідуальними ознаками;

- про функціональні обов'язки негласних штатних співробітників (працівників);

- про дійсне призначення або належність підрозділу, який створюється для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, розголошення яких може перешкодити виконанню цих завдань;

- про факт (незалежно від часу) або плани використання службового приміщення (транспортного засобу чи іншого майна) установ, організацій, підприємств, що дають змогу їх ідентифікувати, на конфіденційній основі для виконання завдань оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності [342].

Отже, необхідно внести зміни до Указу Президента України «Про Перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць» від 01.12.2009 р. шляхом додання до переліку державних експертів з питань державної таємниці наступних посадових осіб: Голови Національної поліції; Першого заступника Голови Національної поліції України – начальника кримінальної поліції; Заступника Голови Національної поліції України – керівника апарату; Заступника Голови Національної поліції України.

Існують також передумови для вдосконалення механізму адміністративної відповідальності за правопорушення, що пов'язані з обігом інформації з обмеженим доступом. Слід відзначити, що статтями 212-2 та 212-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено адміністративну відповідальність за:

1) порушення законодавства про державну таємницю (стаття 212-2 КУпАП):

- недодержання встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;

- засекречування інформації, що віднесена до «безумовно несекретної»;

- безпідставне засекречування інформації;

- надання грифа секретності матеріальним носіям конфіденційної або іншої таємної інформації, яка не становить державної таємниці, або ненадання грифа секретності матеріальним носіям інформації, що становить державну таємницю, а

також безпідставне скасування чи зниження грифа секретності матеріальних носіїв секретної інформації;

- порушення встановленого законодавством порядку надання допуску та доступу до державної таємниці;

- нежиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпечення контролю за охороною державної таємниці;

- провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, без отримання в установленому порядку спеціального дозволу на провадження такої діяльності;

- недодержання вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства та проведення роботи з ними;

- невиконання норм і вимог криптографічного та технічного захисту секретної інформації, внаслідок чого виникає реальна загроза порушення її конфіденційності, цілісності і доступності [180];

2) порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію (стаття 212-5 КУпАП):

- порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, що призвело до розголошення такої інформації.

Вважаємо, що зміст статей може бути переглянутий, враховуючи викладені у цьому підрозділі пропозиції щодо оптимізації переліку нормативних актів з питань режиму інформації з обмеженим доступом [180].

По-перше, до статті 212-5 слід або додати частину 2, або розширити перелік видів службової інформації, за порушення порядку обігу якої встановлено відповідальність. Адже в діяльності правоохоронних органів та органів державної влади утворюється та використовується й інша службова інформація, розголошення якої може завдати шкоди інтересам цього органу або держави.

Наприклад, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» до видів службової інформації також належать відомості, що містяться в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень.

Більше того, якщо, наприклад, проаналізувати зміст переліків відомостей, що становлять службову інформацію в системі МВС або в системі Національної поліції, то можна побачити такі сфери, як досудове розслідування, діяльність чергових частин, мобілізація та цивільний захист тощо, а в діяльності Міністерства закордонних справ – сферу міжнародної безпеки та роззброєння [267, с. 85-92].

Отже, пропонуємо зміст статті 212-5 викласти наступним чином: *«Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять інформацію, яка віднесена до службової відповідними нормативними актами центральних органів виконавчої влади, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від шістдесяти до ста шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».*

Розглядати справу за статтею 212-5 будуть, як і закріплено в чинному КУпАП, районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді), а протоколи складати уповноважені особи Служби безпеки України (стаття 255 КУпАП).

Вважаємо також доцільним відобразити у статті 212-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення та у статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» положення статті 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо виключних випадків розголошення інформації з обмеженим доступом:

1) до статті 212-5 КУпАП потрібно додати частину 3, в якій указати наступне: *«Посадові та службові особи не підлягають адміністративній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю, якщо вони при цьому керувалися добрими*

намірами та мали обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю».

2) У Законі України «Про Національну поліцію» до статті 18 слід додати пункт 1-1 такого змісту: *«Посадові та службові особи Національної поліції України не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю, якщо вони при цьому керувалися добрими намірами та мали обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю».*

Актуальним є також питання розгляду справ про адміністративні правопорушення, в яких може використовуватися інформація з обмеженим доступом. Стаття 249 КУпАП зазначає, що справа про адміністративне правопорушення розглядається відкрито, крім справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, та випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної таємниці.

Пропонуємо додати до частини 1 статті 249 положення про обмеження відкритого доступу й для службової інформації, що має наслідком наступне формулювання частини 1 статті 249 КУпАП:

«Справа про адміністративне правопорушення розглядається відкрито, крім справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, а також випадків, пов'язаних із забезпеченням охорони службової інформації та державної таємниці».

Таким чином, зважаючи на викладене вище можна зазначити, що нормативно-правова база у сфері забезпечення інформації з обмеженим доступом характеризується безсистемністю та інколи застарілістю правових норм. Крім того, враховуючи те, що Національна поліція України є новим органом у системі центральних органів виконавчої влади, нормативне забезпечення її діяльності знаходиться в процесі становлення. Сформульовані в рамках даного підрозділу

пропозиції щодо оптимізації законодавства дозволять створити належні умови для виконання органами поліції покладених на них обов'язків у частині забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом як одного із напрямів державної інформаційної політики.

Висновки до розділу 4

Зроблено висновок, що інформаційна безпека – це напрям державної інформаційної політики, що характеризує стан захищеності визначених на законодавчому рівні інтересів людини, суспільства та держави, за яким створюються належні умови для формування та розвитку інформаційного простору України, забезпечуються інформаційні права та свободи громадян, здійснюється виявлення, запобігання і нейтралізація загроз національним інтересам в інформаційній сфері. Зроблено висновок, що поняття «інформаційна безпека» за своїм змістом є більш широким поняттям ніж «кібербезпека» (кібербезпека, здебільшого, уособлює в собі «технологічний аспект» інформаційної безпеки).

Доведено, що поліція не є провідним суб'єктом забезпечення інформаційної безпеки, проте саме від ефективності її діяльності в цьому напрямі безпосередньо залежить дотримання процесуальних механізмів (із застосуванням електронних документів та електронного цифрового підпису) щодо збирання доказів в електронній формі, оптимізації форм та методів ідентифікації та фіксації правопорушень, що вчиняються у кіберпросторі, проведення експертних досліджень.

У структурі інформаційної безпеки виділено інформаційну безпеку держави, інформаційну безпеку суспільства та інформаційну безпеку людини. Розкрито особливості діяльності органів поліції у зазначених напрямках.

До інформації з обмеженим доступом в системі Національної поліції віднесено службову та таємну інформацію.

Зроблено висновок, що до службової інформації в системі поліції слід віднести відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в

електронному вигляді, які перебувають в законному володінні або розпорядженні Національної поліції України, пов'язані з виконанням покладених на Національну поліцію завдань та здійсненням наданих їй повноважень, які не віднесено до державної таємниці, і обмеження доступу до яких встановлено з дотриманням вимог чинного законодавства України.

Під таємною інформацією в системі поліції запропоновано розуміти відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які перебувають в законному володінні або розпорядженні органів поліції, пов'язані з виконанням покладених на поліцію завдань та здійсненням наданих їй повноважень, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України, та які визнані у встановленому порядку державною таємницею і підлягають охороні державою.

Аргументовано, що до сфер діяльності поліції, де міститься службова інформація, належать: 1) сфера здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, сфера застосування оперативно-технічних заходів; 2) сфера протидії тероризму та екстремістським проявам; 3) сфера діяльності чергових частин; 4) сфера забезпечення публічної безпеки і порядку; 5) сфера охорони працівників суду, правоохоронних органів, учасників кримінального процесу та інших осіб; 6) сфера боротьби з окремими видами злочинів; 7) сфера роботи з кадрами; 8) сфера мобілізаційної роботи, територіальної оборони та цивільного захисту; 9) сфера зв'язку, інформаційно-телекомунікаційних та комп'ютерних мереж; 10) сфера охорони державної таємниці; 11) сфера криптографічного захисту інформації. Розкрито зміст службової інформації у кожній сфері.

Елементами механізму адміністративно-правового забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах Національної поліції України визначено: 1) адміністративно-правові норми, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку з отриманням, зберіганням, розповсюдженням та наданням доступу до інформації з обмеженим доступом органами та підрозділами поліції; 2) органи, що вступають у відносини з громадянами та між собою з приводу обігу інформації з обмеженим доступом; 3) форми та методи діяльності поліції та інших органів влади щодо обігу інформації з обмеженим доступом в її системі,

забезпечення прав громадян у сфері інформації з дотриманням встановлених обмежень.

Формою діяльності уповноважених суб'єктів щодо забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції України є їх зовнішні дії, які здійснюються в рамках їх компетенції стосовно регулювання суспільних відносин щодо володіння, користування та розпорядження поліцією інформацією з обмеженим доступом і можуть викликати певні наслідки, в тому числі юридичного характеру.

Методом діяльності уповноважених суб'єктів щодо забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції України є прийоми та способи реалізації наданих їм повноважень щодо обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції з метою забезпечення публічного порядку та безпеки, запобігання злочинам, захисту прав і свобод громадян. Доведено, що превалюючим методом діяльності щодо обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції є метод примусу (імперативний метод).

Аргументовано, що нормативно-правова база у сфері обігу інформації з обмеженим доступом характеризується безсистемністю та інколи застарілістю правових норм. Крім того, враховуючи те, що Національна поліція України є новим органом у системі центральних органів виконавчої влади, нормативне забезпечення її діяльності знаходиться в процесі становлення. З'ясовано, що з метою належного адміністративно-правового забезпечення режиму обігу інформації з обмеженим доступом постає необхідність у прийнятті окремого Закону України «Про службову інформацію», як цього вимагає Закон України «Про інформацію».

Запропоновано прийняти Інструкцію про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію в системі органів поліції України.

Наголошено на важливості врегулювання на законодавчому рівні порядку забезпечення режиму службової інформації під час прийому в органах та підрозділах поліції іноземних делегацій, груп та окремих іноземців. Особливо це є актуальним у світлі організації навчання іноземців у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання системи МВС України.

Розділ 5

Адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики

5.1. Форми взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики

У підрозділі 1.5 дослідження було визначено систему суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики та проаналізовано особливості діяльності окремих суб'єктів. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що під час виконання покладених на них обов'язків зазначені суб'єкти повинні взаємодіяти між собою. Це дозволить підвищити ефективність діяльності кожного окремого суб'єкта та оптимізувати її у напрямі активізації взаємодії державних та недержавних суб'єктів. Як зазначає Н.А. Карпова, взаємозв'язок недержавних та державних суб'єктів у цілому має принципово асиметричний характер, але, незважаючи на це, зворотний зв'язок між цими суб'єктами є надзвичайно дієвим та динамічним [164, с. 121-122]. Так, зокрема, у проєкті Концепції інформаційної безпеки України особлива увага приділяється питанням налагодження ефективної взаємодії держави з громадянським суспільством, приватним сектором та окремими громадянами в інтересах ефективного розвитку інформаційної сфери і спільного захисту такого розвитку від зовнішніх загроз [425]. Саме завдяки взаємодії відповідні суб'єкти реалізації державної інформаційної політики отримують можливість побудувати ефективний алгоритм погоджених дій, який буде враховувати усю специфіку ситуації, що склалася в інформаційній сфері, використовувати сили, засоби, форми та методи, що є в розпорядженні інших учасників взаємодії [48, с. 67-68]. У результаті це дозволить запровадити постійний обмін передовим досвідом у сфері забезпечення інформаційної безпеки, виведення цієї діяльності на якісно новий рівень, що створить відповідні умови для всебічного інформаційного забезпечення українського

суспільства, сталого розвитку інформаційної сфери і спільного захисту такого розвитку від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Складність процесу формування державної інформаційної політики зумовлюється значною кількістю суб'єктів, що беруть у ньому участь, необхідністю налагодження взаємодії між ними, а також тим фактом, що окремі суб'єкти виступають одночасно і як суб'єкти формування, і як суб'єкти реалізації такої політики. Отже, державна інформаційна політика, на відміну від інших сфер суспільного життя, характеризується власною специфікою, що пов'язана із надзвичайно широким колом суб'єктів її формування та реалізації.

Особливу увагу хотілося б звернути на важливість побудови такої моделі суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики, яка б чітко визначала місце кожного суб'єкта у цій системі, враховувала негативні фактори, що стоять на шляху до налагодження ефективної взаємодії між зазначеними суб'єктами, прогнозувала наслідки такої взаємодії. Це дозволить розробити принципово нові засади діяльності відповідних суб'єктів, деталізувати повноваження кожного суб'єкта, вжити заходів щодо конкретизації законодавства в інформаційній сфері, виробити якісно нову стратегію взаємодії суб'єктів [53, с. 56-62].

Під час формування та реалізації державної інформаційної політики важливого значення набуває налагодження узгодженої взаємодії органів та підрозділів Національної поліції з іншими суб'єктами. Отже, в рамках даного підрозділу вважаємо за доцільне зупинитися на з'ясуванні сутності взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики, визначенні правових засад такої взаємодії та окресленні її пріоритетних напрямів.

Дослідженню сутності взаємодії присвятили свою увагу значна кількість науковців, зокрема, О.М. Бандурка, Є.Ю. Бараш, О.І. Безпалова, М.М. Бурбика, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, В.В. Ковальов, В.В. Ковальська, А.М. Куліш, В.В. Лисенко, Т.Л. Маркелов, Ю.С. Назара, В.М. Плішкін, В.П. Сапальов, Г.П. Цимбал, І.Р. Шинкаренко [33; 39, с. 13; 48; 72, с. 21-25; 175, с. 8; 177, с. 17; 139, с. 186-191; 204; 216, с. 69; 229, с. 110; 318, с. 500, 503; 451, с. 27; 524, с. 33; 533, с. 104]. Аналіз визначень поняття «взаємодія», запропонованих наведеними вище науковцями, дозволив дійти висновку, що під взаємодією органів поліції з іншими суб'єктами

забезпечення інформаційної політики слід розуміти регламентовану на законодавчому рівні спільну діяльність органів поліції з відповідними органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інституціями громадського суспільства в межах наданої компетенції, яка узгоджена за формою, місцем, часом проведення та здійснюється з метою забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства шляхом реалізації заходів превентивного та примусового характеру.

Необхідність налагодження взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики зумовлена важливістю спільного визначення стратегічних національних інтересів України в інформаційній сфері, вироблення системи заходів щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, ведення постійного моніторингу впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в інформаційній сфері, за результатами якого повинні прийматися рішення про вжиття відповідних заходів реагування.

Основними ознаками такої взаємодії можна визначити: наявність кількох суб'єктів; наявність спільної мети, яка полягає у забезпеченні інформаційної безпеки людини, держави та суспільства; визначення у повноваженнях суб'єктів можливості (або обов'язку) брати участь у такій взаємодії; узгодженість дій суб'єктів взаємодії на рівні відповідних нормативно-правових актів; незалежність (рівність) суб'єктів взаємодії (тобто у даному випадку не йде мова про координаційні повноваження); узгодженість можливих форм взаємодії, місця та часу їх здійснення; комплексний підхід до використання суб'єктами взаємодії сил та засобів.

Взаємодію органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики можна визначити як сукупність дій, що здійснюються у відповідній послідовності: 1) розробка планів проведення спільних заходів; 2) безпосередня реалізація запланованих заходів; 3) контроль за реалізацією запланованих заходів; 4) виявлення недоліків, що були допущені під час реалізації окремих заходів, та розробка пропозицій щодо шляхів їх усунення.

На нашу думку, можна виділити дві основні форми взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики: правотворча та правозастосовча (або організаційна).

Зміст правотворчої форми взаємодії полягає у формуванні суб'єктами державної

інформаційної політики (звісно, в межах компетенції кожного окремого суб'єкта) шляхом участі уповноважених органів поліції України спільно з іншими суб'єктами в розробленні проектів нормативно-правових актів, положення яких визначають засади державної інформаційної політики, регулюють адміністративно-правовий механізм виконання окремими суб'єктами покладених на них обов'язків щодо забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства, який забезпечується шляхом реалізації заходів превентивного та примусового характеру. Також у рамках правотворчої форми органи поліції можуть вносити пропозиції до вищих органів державної влади щодо доцільності прийняття окремих нормативно-правових актів, внесення змін та доповнень до вже діючих, а також приймати власні підзаконні акти, положення яких безпосередньо регламентуватимуть діяльність відповідних органів та підрозділів Національної поліції України. Розглянемо коротко основні нормативно-правові акти, участь у розробці яких брали органи Національної поліції України.

Так, наказом МВС України «Про затвердження Порядку дій посадових осіб Державної прикордонної служби України та органів Національної поліції України в разі виявлення в пунктах пропуску через державний кордон України осіб, автомобільних транспортних засобів і паспортних документів, які перебувають у банках даних інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції — Інтерполу» від 14.06.2016 р. № 404 визначається механізм спільної реалізації державної інформаційної політики органами та посадовими особами Державної прикордонної служби України та Національної поліції в частині забезпечення співробітництва правоохоронних органів держав — членів Інтерполу в боротьбі зі злочинністю. Відповідно до даного наказу передбачено, що перевірка за банками даних Інтерполу проводиться уповноваженими посадовими особами підрозділів (органів) охорони державного кордону, які очолюють прикордонні наряди, в пунктах пропуску [371]. Але вже після ідентифікації (виявлення) зазначеними посадовими особами іноземців, осіб без громадянства, які перетинають державний кордон України, відносно яких містяться відомості в банках даних Інтерполу, що передбачають їх затримання (арешт) та подальшу екстрадицію, безпосередню участь у проведенні подальших заходів беруть уповноважені посадові особи Національної поліції. Так, зокрема, забезпечується передача затриманих осіб разом з протоколом представникам територіального органу

поліції, які складають протокол про затримання особи, повідомляють акредитоване в Україні дипломатичне представництво або консульську установу держави, громадянином якої є затримана особа, а в разі відсутності такого (такої) — Міністерство закордонних справ України [371]. У разі виявлення автомобільного транспортного засобу, інформація щодо якого міститься в банках даних Інтерполу як про викрадений, територіальний орган поліції: а) приймає та реєструє інформацію про викрадений автомобіль в порядку, визначеному Інструкцією про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженою наказом МВС України від 06.11.2015 р. № 1377 [349]; б) негайно прибуває до пункту пропуску, в якому виявлено викрадений автомобіль; в) забороняє експлуатацію транспортного засобу і забезпечує його збереження відповідно до вимог законодавства [371]. Отже, даний нормативно-правовий акт деталізує порядок користування органами Національної поліції банками даних Інтерполу про осіб, викрадені автомобільні транспортні засоби, викрадені та втрачені паспортні документи.

Особливу увагу слід звернути на спільний наказ Служби безпеки України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про Об'єднаний центр з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб, заручників та встановлення місцезнаходження безвісти зниклих в районі проведення антитерористичної операції» від 19.05.2016 р. № 237. Відповідно до даного наказу на Центр покладається обов'язок щодо створення та ведення обліків осіб, які були незаконно позбавлені волі, захоплені як заручники, зникли безвісти та загинули (якщо їх тіла не було повернуто) в районі проведення АТО, починаючи з 07 квітня 2014 року [348]. З метою належного виконання покладених на нього обов'язків Центр має право користуватися інформаційними базами даних державних органів, урядовими системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими засобами передачі інформації [348]. Прийняття зазначеного нормативно-правового акта є спільним кроком окремих органів державної влади, спрямованим на врегулювання на законодавчому рівні питання оперування інформацією, що стосується питань пошуку та звільнення незаконно позбавлених волі осіб, встановлення місцезнаходження безвісти зниклих осіб, тощо.

Зважаючи на те, що забезпечення кібербезпеки є одним із пріоритетних напрямів діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики, особлива увага з боку керівництва Національної поліції України має приділятися участі спільно з іншими зацікавленими суб'єктами у розробці щорічних планів заходів щодо реалізації Стратегії кібербезпеки України. Результатом такої участі є затвердження Кабінетом Міністрів України відповідного розпорядження (наприклад, розпорядження від 24.06.2016 р. № 440 «Про затвердження плану заходів на 2016 рік з реалізації Стратегії кібербезпеки України»).

Відповідно до вказаних нормативно-правових актів основна увага під час правотворчої діяльності органів поліції та інших суб'єктів забезпечення державної інформаційної безпеки має приділятися:

- вирішенню на законодавчому рівні питання про посилення відповідальності посадових осіб органів державної влади за невиконання визначених у законодавстві вимог щодо захисту інформації, несвоєчасне повідомлення про несанкціоновані дії на державні інформаційні ресурси;

- приведенню національного законодавства у відповідність до вимог Директиви 2008/114/ЄК в частині забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури (шляхом створення міжвідомчої робочої групи);

- приведенню національного законодавства у відповідність до положень Конвенції про кіберзлочинність шляхом уніфікації термінів збереження комп'ютерних даних (доказів в електронній формі) про вчинення комп'ютерних злочинів;

- визначенню на рівні відповідного нормативно-правового акта алгоритму спільних дій під час виявлення, попередження, припинення кібератак, мінімізації їх негативних наслідків або недопущенню їх настання;

- формуванню системи індикаторів стану кібербезпеки;

- прийняттю окремого нормативно-правового акта, положеннями якого мають регулюватися питання взаємодії органів поліції з органами безпеки під час розслідування кіберзлочинів;

- розробці правового механізму блокування електронних інформаційних ресурсів із забороненим контентом;

- законодавчому врегулюванню питань функціонування системи управління у сфері забезпечення державної інформаційної політики;
- уточненню на рівні відповідних нормативно-правових актів особливостей оперативного, тактичного та стратегічного рівнів взаємодії;
- врегулюванню на законодавчому рівні питань матеріально-технічного забезпечення державної інформаційної політики, зокрема, в частині протидії кіберзлочинам;
- правовому регулюванню сфер відповідальності суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, зокрема, в частині забезпечення кібербезпеки;
- внесенню змін та доповнень до адміністративного законодавства в частині посилення захисту персональних даних, особливо у всесвітній мережі Інтернет.

Основними суб'єктами, з якими органи поліції уповноважені налагоджувати взаємодію за цим напрямом, є: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Служба безпеки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України та ін.

Таким чином, органи поліції спільно з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики під час правотворчої діяльності беруть участь у розробці проектів нормативно-правових актів, положення яких регулюють механізм забезпечення національних інтересів в інформаційній сфері, особливості забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки (зокрема, законів України, указів Президента України, державних програм та доктрин, міжнародних договорів, інших нормативних актів і документів з питань інформаційної безпеки України); реалізації заходів щодо вироблення дієвого механізму координації діяльності усіх суб'єктів і здійснення контролю за виконанням покладених на них обов'язків у сфері реалізації державної інформаційної політики.

Що стосується організаційної форми взаємодії органів поліції та інших суб'єктів забезпечення державної інформаційної безпеки, то її зміст полягає у реалізації нормативно-правових актів шляхом втілення їх приписів (шляхом додержання, виконання та використання норм права) уповноваженими на те

суб'єктами у відповідні суспільні відносини. До числа основних заходів, що здійснюються в рамках даної форми взаємодії, можна віднести такі:

- аналіз стану кібербезпеки, виявлення основних показників її ефективності, недоліків її забезпечення та вироблення пропозицій щодо їх усунення або мінімізації негативних наслідків;

- виявлення та реагування на випадки порушення вимог законодавства у сфері захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, інформування про кібеінциденти, пов'язані з функціонуванням державних інформаційних ресурсів;

- розробка та впровадження заходів обмежувального характеру, спрямованих на недопущення використання в інформаційно-комунікаційних системах програмного забезпечення, що було виготовлено у державі-агресорі або що перебувають під її контролем;

- оновлення процедур аудиту стану дотримання інформаційної безпеки в органах державної влади, на підприємствах, установах та організаціях;

- оптимізація кадрового забезпечення (підвищення рівня професійної підготовки фахівців, що займаються виявленням, попередженням та розкриттям кіберзлочинів; запровадження в освітніх програмах вищих навчальних закладів нових профільних спеціальностей та навчальних дисциплін);

- більш активне використання «цифрових» доказів у кримінальному судочинстві;

- участь у налагодженні міжнародного співробітництва у сфері протидії кіберзлочинності, зокрема, шляхом участі у дво- та багатосторонніх робочих групах, що створюються для розслідування кібезлочинів, обміну досвідом та статистичною інформацією; роботи в робочих органах НАТО та Європейського Союзу з метою оновлення існуючих підходів до виявлення кіберзагроз та їх усунення;

- вивчення міжнародного досвіду кіберзахисту державних інформаційних ресурсів, забезпечення кібербезпеки, виявлення та протидії кібеінцидентам, боротьби із кіберзагрозами воєнного характеру, кібершпигунством, кібертероризмом, кіберзлочинністю;

- створення ситуативних центрів кібербезпеки;

– організація та проведення кібернавчань, науково-практичних конференцій, круглих столів, тренінгів з питань забезпечення інформаційної безпеки з урахуванням нових загроз національній безпеці в інформаційній сфері, зважаючи на стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, появу нових видів порушень прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері;

– забезпечення оперативного реагування на кіберінциденти на об'єктах критичної інфраструктури;

– налагодження ефективних комунікативних механізмів взаємодії із представниками засобів масової інформації;

– забезпечення дотримання європейських стандартів забезпечення безпеки журналістів;

– спільне вирішення існуючих проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері професійної діяльності журналістів;

– спільна розробка шляхів підвищення ефективності розслідування злочинів, вчинених проти журналістів;

– запобігання поширенню інформаційної продукції, що негативно впливає на фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток дітей;

– залучення представників засобів масової інформації до протидії корупції на загальнодержавному та регіональному рівнях;

– подальший розвиток системи військово-патріотичного виховання населення;

– недопущення порушень прав і свобод людини з боку засобів масової інформації через систематичні зловживання;

– ініціація та проведення фундаментальних наукових досліджень з питань становлення національної системи кібербезпеки, забезпечення належного функціонування кіберпростору, тощо.

Слід зазначити, що одночасно із терміном «взаємодія» існує термін «координація». Зазначені поняття не є синонімічними, оскільки містять різне змістовне навантаження. Так, якщо у взаємодії беруть участь рівноправні суб'єкти,

то для координації є характерним виокремлення одного суб'єкта, який уповноважений узгоджувати та впорядковувати взаємодію інших. Тобто у випадку взаємодії один суб'єкт займає керівне положення, інші ж — підпорядковане. Саме на суб'єкт координації покладається основна відповідальність за результати, отримані під час проведення спільних дій. Проте, варто підкреслити, що сфера впливу координуючого суб'єкта поширюється виключно на ті сфери діяльності інших суб'єктів, які стосуються проведення спільних заходів.

Необхідність реалізації такої функції управління як координація зумовлена тим, що саме від того, яким чином скоординовано діяльність суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, залежать ефективність та результативність заходів, які зазначені суб'єкти уповноважені спільно реалізовувати, а отже, і досягнення загальної мети такої взаємодії.

Основними формами координації правоохоронної діяльності можна визначити такі:

- проведення координаційних нарад керівників правоохоронних органів під головуванням відповідного прокурора;
- проведення спільних засідань колегій правоохоронних органів;
- проведення міжвідомчих нарад за участю керівників правоохоронних органів, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та державного нагляду (контролю);
- видання спільних наказів, вказівок, інформаційних листів та інших документів організаційного та методичного характеру;
- здійснення обміну інформацією з питань стану злочинності та корупції;
- розробка і здійснення узгоджених заходів з метою виявлення, припинення та попередження кримінальних правопорушень, у тому числі з ознаками корупції, а також усунення причин та умов, що сприяли їх вчиненню;
- розробка пропозицій з питань удосконалення правового регулювання запобігання і протидії злочинності корупції;
- спільне ініціювання та проведення аналітичних, наукових досліджень у сфері протидії злочинності та корупції, а також взаємне використання можливостей

правоохоронних органів для підготовки і навчання кадрів, підвищення їх кваліфікації, проведення семінарів, конференцій та інших навчально-практичних заходів [244, с. 74].

Однією із форм координації діяльності суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, зокрема, в частині забезпечення кібербезпеки, є робота Національного координаційного центру кібербезпеки, що є робочим органом при Раді національної безпеки і оборони України. До числа членів зазначеного Центру належить керівництво Національної поліції України, Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Національного банку України, Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Основними завданнями Центру є:

1) здійснення аналізу стану кібербезпеки; результатів проведення огляду національної системи кібербезпеки; стану готовності суб'єктів забезпечення кібербезпеки до виконання завдань з питань протидії кіберзагрозам, здійснення заходів щодо профілактики і боротьби з кіберзлочинністю; стану виконання вимог законодавства щодо кіберзахисту державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, а також критичної інформаційної інфраструктури; даних про кіберінциденти стосовно державних інформаційних ресурсів в інформаційно-телекомунікаційних системах;

2) участь у розробці галузевих індикаторів стану кібербезпеки;

3) прогнозування та виявлення потенційних та реальних загроз у сфері кібербезпеки України;

4) розробка концептуальних засад та пропозицій щодо забезпечення кібербезпеки держави, спрямованих на підвищення ефективності заходів щодо виявлення і усунення чинників, які формують потенційні та реальні загрози у сфері кібербезпеки, підготовка проектів відповідних програм та планів щодо їх попередження та нейтралізації [391], тощо.

В рамках діяльності Національного координаційного центру кібербезпеки побудована чітка вертикаль контролю і координації заходів у сфері кібербезпеки,

особлива увага приділена процесу опрацювання інформації, виробленню дієвих механізмів оперативного реагування на загрози [294].

Таким чином, діяльність органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики координується різними суб'єктами. Проте, одночасно органи поліції також в окремих випадках можуть виступати як координаційні суб'єкти у значній кількості координаційних правовідносин у сфері, що досліджується.

Підсумовуючи проведене в даному підрозділі дослідження, слід зауважити, що забезпечення державної інформаційної політики — це діяльність, ефективний перебіг якої безпосередньо залежить від вироблення єдиного комплексного підходу до організації її здійснення, залучення одночасно декількох суб'єктів із одночасним використанням таких функцій як взаємодія та координація.

5.2. Органи державної влади як суб'єкти взаємодії щодо забезпечення державної інформаційної політики України

Ефективність забезпечення (формування та реалізації) державної інформаційної політики безпосередньо залежить від залучення відповідних суб'єктів, діяльність яких має безпосереднє відношення до забезпечення інформаційної безпеки держави за різними напрямками та яка здійснюється у різноманітних формах. Саме від участі таких суб'єктів у виробленні державної інформаційної політики, якісного виконання ними наданих їм повноважень у цій сфері безпосередньо залежить ефективність функціонування усієї системи інформаційної безпеки.

На законодавчому рівні досі не визначено чіткого переліку суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, так само як і суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки. Вважаємо, що для з'ясування переліку таких суб'єктів слід враховувати положення відповідних нормативно-правових актів, а також їх проектів, якими визначаються суб'єкти забезпечення національної безпеки (враховуючи тих з них, що мають безпосереднє відношення до забезпечення нормального

функціонування інформаційної сфери), суб'єкти забезпечення кібербезпеки (зважаючи на те, що кібербезпека є складовою інформаційної безпеки) та суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки.

Найбільш оптимальним базовим критерієм, за яким здійснюється класифікація суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики, є походження конкретного суб'єкта або ступінь належності до держави. За таким критерієм вказані суб'єкти можна класифікувати на державні (які представлені відповідними органами державної влади) та недержавні (які складаються із органів місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та окремих громадян). Державні та недержавні суб'єкти формування та реалізації державної інформаційної політики відрізняються між собою характером наданої їм компетенції в означеній сфері, тобто своїм адміністративно-правовим статусом.

Що стосується державних суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні, то вони поділяються на загальних на спеціальних суб'єктів.

Загальними суб'єктами формування державної інформаційної політики в Україні є вищі органи державної влади, а також координаційні та консультативні органи, що створені при них (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України). Особливістю цих суб'єктів є те, що вони беруть участь у формуванні державної політики в усіх сферах суспільного життя, у тому числі й інформаційної політики.

Спеціальними суб'єктами є система центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів (Міністерство інформаційної політики України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Державна служба України з питань захисту персональних даних, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Міністерство освіти і науки України, тощо), центральні органи державного управління (наприклад, Національний банк України), державні органи, що виконують правоохоронні функції, але не входять до числа органів виконавчої влади (Національне антикорупційне бюро України, прокуратура України, Служба безпеки України, Служба

зовнішньої розвідки України), військові формування, утворені відповідно до законів України (Збройні Сили України); суди загальної юрисдикції.

Зважаючи на те, що важливе місце в системі спеціальних суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики займають органи державної влади, на які покладається обов'язок щодо реалізації правоохоронної функції держави, розглянемо їх детальніше та також окреслимо особливості їх взаємодії з органами поліції в аналізованій сфері.

На законодавчому рівні визначено, що Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [390]. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [390]. Як вже зазначалося у роботі, однією із складових національної безпеки є інформаційна безпека, отже, одним із завдань Національного антикорупційного бюро України є реалізація державної інформаційної політики шляхом забезпечення інформаційної безпеки у результаті протидії кримінальним корупційним правопорушенням, що вчинюються вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування у цій сфері. Зазначені заходи працівники Національного антикорупційного бюро уповноважені здійснювати як самостійно, як і шляхом налагодження взаємодії з відповідними органами та підрозділами Національної поліції України.

З метою забезпечення інформаційної безпеки (як власної, так і інформаційної безпеки держави та окремих громадян) на Національне антикорупційне бюро України, зокрема, на його Директора, покладається обов'язок щодо: 1) встановлення порядку реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Національним бюро інформації; вжиття заходів із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечення додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне бюро; 2) здійснення інформаційно-аналітичної

роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро; 3) забезпечення на умовах конфіденційності співпраці з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення; 4) здійснення контролю за зберіганням документів з урахуванням вимог законодавства у цій сфері [390].

В рамках виконання покладених на них обов'язків з метою забезпечення інформаційної безпеки працівники Національного антикорупційного бюро України з метою ефективного здійснення оперативно-розшукової та слідчої діяльності уповноважені створювати відповідні інформаційні системи та вести оперативний облік. Тобто це означає, що в межах функціонування Національного антикорупційного бюро України передбачено можливість створення відповідних інформаційних систем та баз даних, в яких накопичується інформація, що становить оперативний інтерес у сфері його відання. І якщо така інформація акумулюється та зберігається, це означає, що особлива увага повинна приділятися дотриманню закріпленого на законодавчому рівні порядку її накопичення та зберігання, а також можливості доступу уповноважених органів поліції до таких систем та баз даних.

Необхідно звернути увагу, що на законодавчому рівні передбачено можливість та процедуру доступу працівників Національного бюро України до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування. Також з метою забезпечення належного виконання покладених на них обов'язків працівники даного державного правоохоронного органу мають право користуватися державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами [390].

Крім користування інформаційно-комунікаційними технологіями, працівники Національного антикорупційного бюро України також працюють з документами, в яких містяться відомості, необхідні їм для належного виконання покладених на них обов'язків щодо попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом [390].

Зазначені документи можуть знаходитися на матеріальних носіях інформації у відповідних органах державної влади та місцевого самоврядування.

Звісно, що порушення вимог законодавства щодо правил користування відповідними базами даних, інформаційними системами, засобами зв'язку та комунікацій може бути істотною загрозою на шляху до належного забезпечення як інформаційної безпеки держави, так і окремих прав і свобод громадян у цій сфері. Розголошення інформації, що міститься у різноманітних базах даних або на матеріальних носіях інформації, може завдати шкоди національним інтересам держави в цілому (створити істотну загрозу забезпеченню інформаційної безпеки), оскільки така інформація стосується вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування у цій сфері, незважаючи на те, є вона підтвердженою чи ні. Отже, працівники Національного антикорупційного бюро повинні виконувати покладені на них обов'язки з урахуванням положень Законів України «Про захист персональних даних» [378] та «Про державну таємницю» [336].

Як вже зазначалося у роботі, останнім часом спостерігається суттєве зростання кількості загроз інформаційній безпеці, що призводить до криміналізації суспільства, порушення базових принципів забезпечення національної безпеки держави, зниження ефективності діяльності усіх органів державної влади та місцевого самоврядування. Усе це вимагає від органів прокуратури України вжиття адекватних заходів, спрямованих на підвищення ефективності реалізації державної інформаційної політики, зокрема, шляхом налагодження взаємодії з іншими суб'єктами, у тому числі з органами поліції.

У законодавстві визначено, що прокуратура України становить єдину систему, яка здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [406]. Зважаючи на те, що права і свободи людини, загальні інтереси суспільства та держави повинні дотримуватися в усіх без виключення сферах суспільного життя (у тому числі і в інформаційній), можна дійти висновку, що органи прокуратури є одним із суб'єктів реалізації державної інформаційної політики. Що стосується участі органів прокуратури у процесі формування державної інформаційної політики, то вони, так само як і органи поліції,

беруть у ньому участь в межах наданих їм повноважень шляхом внесення пропозицій щодо оптимізації наявного законодавства у цій сфері (у тому числі адміністративного).

Під час виконання покладених на них обов'язків працівники органів прокуратури працюють з величезними обсягами інформації, яка міститься у різних носіях інформації (зокрема, статистичних звітах; довідкових матеріалах; інформаційних базах даних; електронних базах даних, створених за допомогою автоматизованих програмних комплексів; матеріалах моніторингу Єдиного державного реєстру судових рішень; матеріалах перевірок додержанням і застосуванням законів, аналітичних вивчень прокурорської та судової практики; документах прокурорського реагування; матеріалах перевірок органів і підрозділів прокуратури; повідомленнях органів державного контролю; зверненнях народних депутатів України, депутатів місцевих рад, громадян та юридичних осіб; повідомленнях у засобах масової інформації, тощо). Переважна більшість такої інформації стосується різноманітних порушень законодавства, про які повідомляються органи прокуратури.

Інформація про порушення законів, що надходить до прокуратури, поділяється на: оперативну (первинну, поточну, експрес-інформацію), що містить вихідні дані; трансформовану (перероблену), повторну (оглядово-аналітичну), що містить дані про тенденції, проблеми, тощо; постійну (із достатньо високим рівнем стабільності); разову (запитувану з конкретною метою); зовнішню, що надходить від організацій і громадян; внутрішню (у документах прокурорської діяльності) [238]. Така інформація у переважній більшості випадків є конфіденційною, знаходиться у власності держави та спрямована на забезпечення прав і свобод громадян та національних інтересів держави і суспільства. Це покладає на працівників органів прокуратури додаткові обов'язки щодо роботи з документами та матеріалами, які містять службову, конфіденційну та таємну інформацію. Зокрема, при роботі з такими документами потрібно враховувати, що використання інформаційної, телекомунікаційної або іншої електронної системи (комп'ютерних систем) для друкування документів з грифом «Для службового користування» і обробки конфіденційної інформації, що є власністю держави, може здійснюватись тільки після створення в ній комплексної системи захисту інформації та підтвердження

відповідності створеної системи вимогам нормативних документів з питань технічного захисту інформації [238].

Таким чином, правильно налагоджена робота органів прокуратури з відповідною інформацією, яка містить у собі відомості, що не підлягають розголошенню, є одним із напрямів реалізації державної інформаційної політики, що спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема, права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Служба безпеки України є одним із важливих суб'єктів реалізації державної інформаційної політики, оскільки вона є державним органом спеціального призначення, на який покладається обов'язок щодо забезпечення державної безпеки України. А оскільки забезпечення інформаційної безпеки є однією із складових забезпечення національної безпеки, на цей орган покладається безпосередній обов'язок щодо формування та реалізації державної інформаційної політики як дієвого інструменту забезпечення законних прав та інтересів громадян та держави в інформаційній сфері.

Зважаючи на надзвичайну важливість вироблення ефективної державної інформаційної політики, від якої безпосередньо залежить стан забезпечення національної безпеки держави в цілому, хотілося б підкреслити, що в залежності від того, наскільки якісно працівники органів Служби безпеки України виконують покладені на них завдання, можна робити висновки про роль та місце України на міжнародній арені, стан виконання державою взятих на неї обов'язків перед її громадянами [276]. Слід звернути увагу на позицію М. Грека, який зазначає, що основні завдання Служби безпеки України можна визначити як першочергові, оскільки незабезпечення державного суверенітету, конституційного ладу, тощо неминуче призводить до неможливості забезпечити права і свободи людини і громадянина, економічне благополуччя та ін. [105]. Звісно, що саме специфіка покладених на Службу безпеки України завдань визначає особливості адміністративно-правового статусу даного органу державної влади.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки» від 19.06.2003 р. № 964 Служба безпеки України в межах своїх повноважень забезпечує виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента

України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснює реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримує у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки [397]. Наведені вище заходи мають безпосереднє відношення до реалізації державної інформаційної політики, зокрема, в частині протидії правопорушенням, що посягають на забезпечення законних інтересів громадян та держави в інформаційній сфері, створюють загрозу забезпеченню національної безпеки в цілому.

Особлива увага з боку органів Служби безпеки України повинна приділятися виробленню дієвих алгоритмів прогнозування та виявлення можливих загроз інформаційній безпеці, аналізу різноманітних дестабілізуючих чинників і конфліктів у цій сфері, оцінці причин їх виникнення та окресленню наслідків їх прояву. Це дозволить своєчасно корегувати державну інформаційну політику, приймати науково обґрунтовані управлінські рішення з метою підвищення ефективності реалізації державної інформаційної політики, доповнювати відповідні плани заходів пропозиціями, які сформульовані з урахуванням проведеного аналізу, спрямовані на локалізацію, деескалацію та врегулювання конфліктів і ліквідацію їх наслідків або впливу дестабілізуючих чинників.

Важливим напрямом реалізації органами Служби безпеки України державної інформаційної політики є запровадження практики постійного моніторингу впливу на національну (інформаційну) безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках; прогнозування змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз національній безпеці [397]. Звісно, що зазначені процеси здійснюють, у першу чергу, безпосередній вплив на стан забезпечення національної безпеки в цілому, проте, їх перебіг містить у собі інформаційну складову, оскільки пов'язаний із обігом інформації та тими наслідками, у тому числі негативного характеру, які може нести у собі порушення вимог законодавства у цій сфері.

В рамках забезпечення кібербезпеки на Службу безпеки України покладаються обов'язки щодо:

- попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі;

- здійснення контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством, а також щодо готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів;

- протидії кіберзлочинності, можливі наслідки якої безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

- розслідування кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, критичної інформаційної інфраструктури; забезпечення реагування на комп'ютерні інциденти у сфері державної безпеки [411].

Під час вироблення та реалізації державної інформаційної політики, у тому числі в частині забезпечення кібербезпеки, одним із пріоритетних напрямів діяльності Служби безпеки України є адаптація такої політики до кращих світових стандартів та практик у цій сфері, приведення національної термінологічної бази у відповідність до загальновизнаних стандартів Європейського Союзу та НАТО.

Служба зовнішньої розвідки України є державним органом, який здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах [415]. Специфіка Служби зовнішньої розвідки України як одного із суб'єктів реалізації державної інформаційної політики полягає у здійсненні спеціальних заходів впливу, спрямованих на підтримку національних інтересів (зокрема, в інформаційній сфері) і державної політики України в інформаційній сфері, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку держави. Слід підкреслити, що реалізація державної інформаційної політики не є пріоритетним напрямом діяльності Служби зовнішньої розвідки України, вона здійснює цю діяльність паралельно із виконанням своїх безпосередніх завдань у сфері забезпечення національної безпеки держави у найбільш значущих сферах суспільного життя.

Як зазначає О.І. Безпалова, Служба зовнішньої розвідки України для ефективного виконання покладених на неї обов'язків застосовує різноманітні методи та

засоби оперативно-розшукової діяльності у передбаченому законодавством порядку [48, с. 358]. За допомогою зазначених методів та засобів створюються відповідні умови для реалізації Службою зовнішньої розвідки України базових положень державної інформаційної політики в частині отримання необхідної розвідувальної інформації, дотримання встановленої процедури її зберігання (зокрема, захисту інформаційних систем, у яких зберігається розвідувальна інформація), недопущення викриття джерел отримання такої інформації.

Під час здійснення зазначеної діяльності Служба зовнішньої розвідки України акумулює значну кількість інформації, яка має безпосереднє відношення до забезпечення інформаційного суверенітету держави, неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації. Правильна обробка наявної інформації дозволяє здійснювати постійний моніторинг впливу на національну (інформаційну) безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках; вживати заходів щодо прогнозування змін, що відбуваються в них, потенційних загроз національній (інформаційній) безпеці та своєчасно реагувати на них.

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» Служба зовнішньої розвідки України в межах своїх повноважень забезпечує виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснює реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримує у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки [397]. Отже, можна дійти висновку, що на Службу зовнішньої розвідки України покладається обов'язок щодо реалізації державної політики національної безпеки, одним із елементів якої є державна інформаційна політика. Безперечно, що повноваженнями щодо формування державної інформаційної політики наділені у першу чергу вищі органи державної влади, зокрема, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Президент України. Проте, саме на Службу зовнішньої розвідки України покладається обов'язок реалізації передбачених у відповідних програмах та концепціях заходів щодо протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України

в інформаційній сфері. Реалізація зазначених заходів відбувається шляхом прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України в інформаційній сфері, зокрема, шляхом запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси в інформаційній сфері.

Схожими із Службою зовнішньої розвідки України повноваженнями у сфері реалізації державної інформаційної політики наділені й Збройні Сили України. Звісно, що Збройні Сили України не є одним із основних суб'єктів реалізації такої політики, оскільки на законодавчому рівні основними обов'язками, що покладаються на це військове формування, визначено оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом [380]. Проте, в рамках виконання покладених на них обов'язків щодо забезпечення обороноздатності держави Збройні Сили України уповноважені вживати заходів у напрямі отримання розвідувальної інформації, яка дозволить оперативно реагувати на стан забезпечення правопорядку в державі, стан функціонування сектору безпеки та оборони. Отримання, зберігання та оперування розвідувальною інформацією повинно здійснюватися із суворим дотриманням вимог чинного законодавства у цій сфері, чітко визначеної процедури, що дозволить забезпечити інформаційний суверенітет держави. Отже, у даному випадку вже йде мова про участь Збройних Сил України у реалізації державної інформаційної політики.

Слід підкреслити, що участь Збройних Сил України у реалізації державної інформаційної політики відбувається, зокрема, шляхом реалізації основних положень Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України». Відповідно до зазначеного нормативно-правового акта Генеральний штаб Збройних Сил України в рамках наданої йому компетенції уповноважений здійснювати заходи щодо підготовки держави до відбиття воєнної агресії у кіберпросторі (кібероборони); здійснення військової співпраці з НАТО, пов'язаної з безпекою кіберпростору та спільним захистом від кіберзагроз; забезпечення взаємодії з Державною службою спеціального

зв'язку та захисту інформації України та Службою безпеки України, кіберзахисту власної інформаційної інфраструктури; забезпечення кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури [411].

І останній суб'єкт формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні, який буде розглянуто в рамках даного підрозділу, — це суди загальної юрисдикції. Доцільність включення судів загальної юрисдикції до числа зазначених суб'єктів зумовлена тим, що саме вони здійснюють правосуддя на всій території держави, у тому числі у справах, що стосуються питань посягань на національну безпеку держави в інформаційній сфері. Незважаючи на те, що різноманітним питанням реалізації судової влади в Україні (у тому числі і в адміністративно-правовому аспекті) було присвячено значну кількість наукових праць, особливості та роль органів судової влади в контексті формування та реалізації державної інформаційної політики не розглядалися.

Зміст реалізації судами загальної юрисдикції державної інформаційної політики полягає у застосуванні ними відповідних механізмів захисту конституційних прав людини і основних свобод, у тому числі судових. Застосування зазначених механізмів відбувається шляхом здійснення правосуддя. Правосуддя в Україні здійснюється в тому випадку, коли були порушені права, свободи та законні інтереси людини і громадянина, права та законні інтереси юридичних осіб, інтереси держави, коли існує нагальна потреба у їх захисті [48, с. 322]. Відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення [417]. Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» суди загальної юрисдикції є одним із суб'єктів забезпечення національної безпеки [397]. Таким чином, в контексті участі у реалізації державної інформаційної політики суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди національній безпеці України в інформаційній сфері.

Також в рамках реалізації державної інформаційної політики суди загальної юрисдикції можуть приймати рішення про запровадження блокування операторами та провайдерами телекомунікацій визначеного (ідентифікованого) інформаційного

ресурсу (інформаційного сервісу), що робиться з метою боротьби з кіберзлочинністю. Прийняття подібних рішень вимагає належного рівня підготовки суддів (слідчих суддів) для ознайомлення з доказами, що стосуються злочину, отриманими в електронній формі, з урахуванням особливостей кіберзлочинів.

Підсумовуючи викладене вище, слід наголосити, що у рамках даного підрозділу окреслено роль окремих органів державної влади України як суб'єктів реалізації державної інформаційної політики у сфері правопорядку, з'ясовано специфіку їх діяльності у цьому напрямі, акцентовано увагу на моментах в діяльності зазначених суб'єктів, що потребують додаткового опрацювання, приведення її у відповідність до європейських стандартів. Врахування сформульованих пропозицій дозволить одночасно підвищити ефективність реалізації державної інформаційної політики та забезпечення правопорядку в державі.

Таким чином, резюмуючи проведене у даному підрозділі дослідження, слід зауважити, що органи Національної поліції під час забезпечення державної інформаційної політики уповноважені налагоджувати взаємодію з: Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Радою національної безпеки і оборони України, Національним антикорупційним бюро України, органами прокуратури, Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки України, Збройними силами України, судами загальної юрисдикції.

Під час такої взаємодії органи поліції беруть участь у вирішенні наступних питань:

– законодавчого врегулювання механізму забезпечення прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері, визначення оптимальної моделі управління інформаційною безпекою та кібербезпекою, вжиття заходів щодо поширення іміджу України як ІКТ-країни, привабливої для розміщення інвестицій (зокрема, в частині протидії рейдерству) (спільно з Верховною Радою України);

– формування та реалізації зовнішньої та внутрішньої політики держави, зокрема, в правоохоронній та інформаційній сфері, забезпечення збалансованості, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, публічності та прозорості, цільового використання бюджетних коштів (спільно з Кабінетом

Міністрів України та відповідним урядовим комітетом — Урядовим комітетом з питань соціальної політики та гуманітарного розвитку);

– визначення стану інформаційної агресії, у разі загрози якого має бути введений спеціальний правовий режим захисту інформаційного простору держави (спільно з Радою національної безпеки і оборони України та консультативно-дорадчими органами, що створені при ній, — Міжвідомчою комісією з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки, Національним координаційним центром кібербезпеки);

– підвищення ефективності здійснення в районах проведення антитерористичної операції заходів щодо забезпечення безпеки і здоров'я журналістів, телеоператорів, інших працівників засобів масової інформації (спільно з Президентом України);

– здійснення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, зокрема, шляхом створення відповідних інформаційних систем та ведення оперативних обліків, попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що містять інформацію з обмеженим доступом (спільно з Національним антикорупційним бюро України);

– запровадження практики постійного моніторингу впливу на національну (інформаційну) безпеку як позитивних, так і негативних процесів інформаційного характеру, що відбуваються у різноманітних сферах суспільного життя; прогнозування змін, що відбуваються в них, та виявлення потенційних загроз національній (інформаційній) безпеці (спільно зі Службою безпеки України);

– акумулювання та обробки інформації, яка має безпосереднє відношення до забезпечення інформаційного суверенітету держави, неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, моніторингу впливу на національну (інформаційну) безпеку різноманітних процесів, вжиття заходів щодо прогнозування потенційних загроз національній (інформаційній) безпеці та своєчасного реагування на них (спільно зі Службою зовнішньої розвідки України);

– застосування відповідних механізмів захисту прав людини і основних свобод під час здійснення правосуддя (наприклад, шляхом прийняття рішень про запровадження блокування операторами та провайдерами телекомунікацій

визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (сервісу), що робиться з метою боротьби з кіберзлочинністю) (спільно із судами загальної юрисдикції).

5.3. Інституції громадянського суспільства як суб'єкти взаємодії щодо забезпечення державної інформаційної політики

Підтвердженням дійсно демократичних перетворень в державі, запровадження якісно нового підходу до управління державними справами та вирішення нагальних питань місцевого значення є створення належних умов для формування та розвитку громадянського суспільства. Актуальність зазначених завдань зумовлена зростанням ролі громадянського суспільства в різноманітних сферах — від просування реформ на державному і місцевому рівнях, європейської інтеграції та розвитку електронного урядування до надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, проведення антитерористичної операції, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам [246]. Як зазначає Я.М. Собків, інститути громадянського суспільства мають забезпечувати зворотний зв'язок між державою й суспільством, здійснювати контроль за діяльністю державних органів та пропонувати їм свої програми вирішення кризових питань [463]. Отже, саме завдяки виробленню ефективного механізму впливу громадськості на суспільно-політичні процеси в державі можливо забезпечити розробку та реалізацію державної політики в усіх сферах суспільного життя, що у результаті дозволить за допомогою додаткових людських, організаційних та матеріальних ресурсів розв'язати чисельні політичні, економічні, соціальні та гуманітарні проблеми, забезпечити взаємодію між державою, інституціями громадянського суспільства та представниками бізнес-структур, підвищити якість надання соціально-сервісних послуг.

Ще кілька років тому національне адміністративне законодавство було недосконалим в частині реалізації громадських ініціатив, зокрема, щодо врахування пропозицій громадськості під час формування та реалізації державної політики,

прийняття органами державної влади та місцевого самоврядування управлінських рішень, що мають загальнодержавне значення. Прийняття Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26.02.2016 р. № 68, є одним із вкрай необхідних кроків у напрямі усунення штучних бар'єрів, що виникають на шляху до створення належних умов для функціонування організацій громадянського суспільства, максимально повного використання їх потенціалу на користь розвитку держави, спрощення механізму надання соціальних та інших суспільно значущих послуг, захисту соціально вразливих верств населення. У зв'язку з цим, підтримуємо позицію Г.В. Даудової, що врахування інтересів громадян та інституціональних структур громадського суспільства при здійсненні адміністративно-управлінських прийомів і процедур дозволить удосконалити механізми забезпечення реалізації управлінських рішень щодо виявлення методів їх вирішення [115, с. 1-6].

На законодавчому рівні одними із основних проблем розвитку громадянського суспільства в Україні визначено недостатню практику залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення; відсутність єдиної державної інформаційно-просвітницької політики у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства; відсутність ефективного громадського контролю за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування; незастосування прозорих конкурсних процедур та надання необґрунтованих переваг окремим видам організацій громадянського суспільства [246]. Наведені вище проблемні питання негативно впливають не лише на ефективність функціонування самих організацій громадянського суспільства, а й на впровадження належного врядування в державі, створення дієвих механізмів управління державними справами та вирішення питань місцевого (регіонального) значення. Підтримуємо точку зору Е.А. Афоніна, Л.В. Гонюкової та Р.В. Войтовича, які зазначають, що відсутність громадської ініціативи у громадян є одним з факторів розмивання цивілізаційних засад організації демократичної практики творення державної політики [28, с. 8]. Таким чином, важливого значення набуває вироблення процедур залучення громадськості (шляхом налагодження конструктивної взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування) до формування державної (регіональної) політики у

найбільш значущих сферах суспільного життя, вирішення нагальних питань місцевого значення. Це вимагає від держави створення належних умов для участі громадськості у виробленні державної політики. Відповідно, необхідно виробити ефективні механізми інформування громадськості про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, тим самим сприяючи її участі у виробленні, обговоренні та прийнятті як загальнодержавних рішень, так і рішень на рівні територіальної громади, а також у здійсненні контролю за їх реалізацією [500, с. 11-12].

Зміст участі громадськості у процесах формування та реалізації державної політики полягає у проведенні відповідними органами виконавчої влади (у тому числі і органами поліції) консультацій з громадськістю. Зазначений механізм регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996. Відповідно до зазначеного нормативно-правового акта консультації з громадськістю проводяться з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів [341]. Основними питаннями, стосовно вирішення яких можуть проводитися консультації, є: суспільно-економічний розвиток держави, створення належних умов для реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів, тощо. Слід зазначити, що відповідно до наведеної вище постанови питання захисту прав і свобод громадян в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки держави не належать до числа тих, що можуть виноситися на обговорення та консультації з громадськістю. Проте, на нашу думку, було б доцільно внести відповідні доповнення та уточнення до тексту даної постанови, якими передбачити права та інтереси громадян в інформаційній сфері, що закріплені у Конституції України, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності».

В цілому необхідно підкреслити, що налагодження взаємодії та співпраці органів поліції з інституціями громадянського суспільства є підтвердженням

євроінтеграційного курсу нашої держави. Це забезпечує створення ефективного взаємозв'язку влади як із суспільством у цілому, так і з окремими об'єднаннями громадян, залежно від масштабу реалізації конкретного завдання державної політики [163]. За результатами проведення консультацій органів державної влади з інституціями громадянського суспільства забезпечується інформування громадян щодо основних напрямів державної політики у різних сферах суспільного життя, у тому числі і в інформаційній, створюються умови для залучення та активізації участі громадян у процесах формування та реалізації такої політики. Особливо хотілося б підкреслити, що за допомогою таких консультацій, які є вагомим механізмом легітимації важливих суспільно-політичних рішень у суспільстві, суттєво підвищується рівень довіри населення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування. На це звертається увага у законодавстві України, де чітко визначено, що об'єднання громадян взаємодіють з органами державної влади, органами місцевого самоврядування і приватним сектором економіки у питаннях забезпечення справедливого та рівного доступу до інформаційних і комунікаційних послуг, формують громадську думку щодо пріоритетів та перспектив розвитку інформаційного суспільства [399], тобто беруть активну участь у формуванні та реалізації державної інформаційної політики. Таким чином, підтримуємо позицію О. Корнійчука, який зазначає, що консультації з громадськістю є важливим інформаційним заходом, спрямованим на з'ясування громадської думки щодо рішень виконавчих органів влади і державного управління, їх проектів, розроблених заходів, тощо [199].

Однією із сфер, з метою забезпечення належного функціонування якої громадськість має право брати участь у формуванні та реалізації державної політики, є інформаційна сфера, в рамках якої мають бути створені передумови для формування інформаційного суспільства, забезпечення свободи слова та доступу до публічної інформації, недопущення розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; вироблено дієвий механізм протидії комп'ютерній злочинності (зокрема, комп'ютерному тероризму), недопущення маніпулювання суспільною свідомістю (зокрема, за допомогою засобів масової інформації) [272], тощо. На це неодноразово звертається

увага у різноманітних нормативно-правових актах, зокрема, у Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, реалізація положень якої передбачається у 2013–2020 роках, наголошується на необхідності вироблення на національному та місцевому рівні дієвого механізму ефективної громадської участі та громадського контролю за реалізацією пріоритету розбудови інформаційного суспільства [419].

Відповідно до національного законодавства одним із ключових напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні є забезпечення участі громадськості в побудові інформаційного суспільства, забезпечення конституційних прав людини, суспільства та держави в інформаційній сфері [399]. Отже, залучення інституцій громадянського суспільства до процесів вироблення державної інформаційної політики, яке має відбуватися шляхом участі громадськості у підготовці проектів нормативно-правових актів, що мають важливе суспільне значення, сприятиме налагодженню конструктивної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та організацій громадянського суспільства, максимальному забезпеченню інформаційної прозорості та відкритості, що є однією із ключових ознак демократичної правової держави. Також це дозволить створити необхідні умови для забезпечення інформаційної грамотності усіх верств населення, запровадити систему мотивацій щодо впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства. Схожої точки зору дотримується і Ю.В. Нестеряк, на думку якого інформаційна взаємодія держави, суспільства і особистості найбільш оптимальна при використанні інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення загальної ефективності діяльності державного механізму, створення інформаційно відкритого суспільства, розвитку інститутів демократії [285].

Відповідно до Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537 основним елементом громадянського суспільства виступає людина, інтереси та потреби якої виражаються через відповідні об'єднання громадян, такі як політичні партії, професійні об'єднання, асоціації, творчі спілки, тощо. Розвиток інформаційного суспільства повинен здійснюватися через:

– участь відповідних об'єднань громадян у підготовці рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань інформаційного суспільства і контроль за їх виконанням;

– організацію постійних зустрічей, «круглих столів», форумів, громадських слухань, Інтернет-конференцій, відеоконференцій з вищими посадовими особами держави, лідерами політичних партій для обговорення і розв'язання питань розвитку інформаційного суспільства України;

– створення умов для забезпечення незалежності та плюралізму засобів масової інформації, а також їх залучення до обговорення проблем розвитку інформаційного суспільства;

– проведення засідань громадських рад, інших допоміжних органів, утворених при органах виконавчої влади [399; 341].

Так, наприклад, лише у 2013 році з метою забезпечення участі громадськості в управлінні державними справами (в частині формування та реалізації державної інформаційної політики) Міністерством освіти і науки України проведено близько 350 заходів за участю громадськості з обговорення 96 питань (проектів рішень), що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, з них: 39 засідань круглих столів, 43 зустрічі з громадськістю, 60 конференцій, форумів, 17 теле-, радіодебатів, 6 Інтернет-конференцій, проведено 114 електронних консультацій та 55 інших заходів [162].

Зміст участі громадськості у процесах формування та реалізації державної інформаційної політики полягає у проведенні консультацій органів державної влади з громадянами України, об'єднаннями громадян, громадськими організаціями, науковими установами, освітніми і навчальними закладами України, які, зокрема, здійснюють наукові дослідження та підготовку фахівців за різними напрямками інформаційної діяльності, в галузі інформаційної безпеки (кібербезпеки). Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю (безпосередні форми) та вивчення громадської думки (опосередкована форма) [341]. У результаті аналізу наведених вище форм можна дійти висновку, що їх наявність є підтвердженням

відкритості та прозорості діяльності органів поліції, свідченням розбудови в Україні інформаційного суспільства, в рамках якого надаються інформаційні та консультативні послуги населенню, зокрема, з використанням мережі Інтернет. Так, зокрема, відповідно до законодавства одним із основних напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні є збільшення різноманітності та кількості послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [399].

Як приклад однієї із форм участі інституцій громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної інформаційної політики можна навести діяльність Міжнародної громадської організації Article 19, яка працює над проведенням глобальної кампанії із захисту свободи слова та інформації; а також дослідженням українського аналітичного центру «Інститут медіа права» та Коаліції громадських організацій з покращення інформаційної відкритості [222, с. 83-87]. Article 19 активно співпрацює з громадськими організаціями в Україні, основною метою діяльності яких є співробітництво з урядовими структурами для розроблення законодавства щодо посилення прозорості та вільного обігу інформації, в тому числі такої, що становить суспільний інтерес [487, с. 66-71]. Саме за ініціативи цієї організації у 2012 році було розроблено пропозиції щодо внесення змін до таких Законів України: «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних» та «Про інформацію», тобто взято активну участь у розробці нового національного інформаційного законодавства та приведенні його у відповідність до міжнародних стандартів у цій сфері.

Результат участі громадськості у процесах формування та безпосередньої реалізації державної інформаційної політики полягає у спільному прийнятті рішень представниками інституцій громадянського суспільства з уповноваженими на те органами державної влади та місцевого самоврядування, здійсненні в рамках, передбачених законодавством, контрольних заходів за діяльністю зазначених органів щодо реалізації положень державної інформаційної політики.

Як зазначає О.С. Твердохліб, основними завданнями громадських організацій в контексті формування й реалізації державної інформаційної політики можна вважати: а) оптимізацію співпраці із засобами масової інформації (аудіовізуальними, електронними, пресою, тощо); б) розширення ролі посередника між органами

державної влади та громадянами шляхом задоволення їхніх інформаційних потреб (надання юридичної допомоги, оприлюднення офіційної інформації, інформаційно-консультативні послуги); в) підвищення інформаційної культури громадян, зокрема, оволодіння навичками підготовки інформаційних запитів, чіткого усвідомлення того, навіщо потрібна інформація і з якою метою вона використовуватиметься; г) налагодження партнерських відносин між громадськими організаціями та владою; д) проведення громадських слухань [487, с. 66-71]. На нашу думку, наведений вище перелік завдань не є вичерпним, більш того, у ньому одночасно перераховуються як завдання, так і форми участі громадськості у формуванні та реалізації державної інформаційної політики, що певним чином ускладнює розуміння специфіки цієї діяльності.

Підтримуємо точку зору О.І. Безпалової, яка визначала шляхи дотримання організаційних умов участі громадськості у формуванні державної політики у правоохоронній сфері [48, с. 396-397], та пропонуємо перелік перспективних заходів, які мають право здійснювати інституції громадянського суспільства в рамках сприяння забезпеченню (формуванню та реалізації) державної інформаційної політики:

– участь спільно з іншими суб'єктами формування та реалізації державної інформаційної політики у виробленні дієвого механізму усунення загроз національній безпеці в інформаційній сфері (загрози можуть мати комунікативний або технологічний характер);

– внесення пропозицій до відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо оптимізації існуючих процедур залучення громадськості до формування і реалізації державної інформаційної політики у правоохоронній сфері (загальнодержавної та регіональної політики, а також вирішення питань місцевого значення);

– участь у проведенні консультацій з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, за результатами яких мають прийматися рішення щодо конкретних заходів у напрямі реалізації державної інформаційної політики, розвитку інформаційного суспільства, входження українського інформаційного простору до європейського, забезпечення інформаційної безпеки (кібербезпеки);

– участь в межах, визначених на законодавчому рівні, на усіх етапах підготовки, прийняття та реалізації уповноваженими на те органами виконавчої влади та місцевого самоврядування управлінських рішень, що мають безпосереднє відношення до подальшої розбудови інформаційного простору, забезпечення інформаційних інтересів та безпеки громадян, інформаційної безпеки держави, розвитку інформаційної комунікації, надання рівного якісного доступу до інформації, освіти, послуг закладів охорони здоров'я та адміністративних послуг органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– внесення пропозицій щодо підвищення ефективності механізмів електронного врядування та електронної демократії, що є невід'ємною умовою забезпечення публічності та відкритості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;

– обговорення проектів нормативно-правових актів, положення яких регулюють різноманітні аспекти забезпечення прав людини та громадянина в інформаційній сфері, захисту інформації та кіберзахисту відповідно до вимог законодавства, створення належних умов для забезпечення інформаційної безпеки держави, у тому числі здійснення громадських антикорупційних експертиз проектів нормативно-правових актів;

– участь в межах наданих повноважень у роботі громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, які є суб'єктами формування та реалізації державної інформаційної політики;

– здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, які є суб'єктами формування та реалізації державної інформаційної політики;

– використання експертного потенціалу наукових установ, професійних та громадських об'єднань для підготовки проектів концептуальних документів у сфері кібербезпеки;

– проведення наукових досліджень у галузі кібербезпеки та кіберзахисту для потреб національної безпеки і оборони;

– вироблення та запровадження механізму обміну інформацією між державними органами, приватним сектором і громадянами стосовно загроз критичній інформаційній інфраструктурі;

– налагодження співпраці держави з громадським та приватним секторами, а також сприяння міжнародному співробітництву з метою реалізації державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки, а також створення якісного національного інформаційного продукту, тощо [263, с. 104-112].

Завдяки двосторонньому інформаційному обміну, що, як правило, відбувається в процесі публічних громадських обговорень, з одного боку, представники громадськості, надаючи органам державного управління інформацію про проблеми розвитку відповідних галузей та сфер управління, вносячи пропозиції та зауваження, мають можливість певним чином скорегувати, вплинути на управлінську діяльність цих органів у процесі зворотного зв'язку, а з іншого боку, громадськість, отримуючи інформацію про діяльність відповідних органів управління, має можливість контролювати діяльність останніх [73, с. 31-40].

Слід звернути увагу, що в рамках забезпечення державної інформаційної політики, крім участі громадськості у підготовці відповідних проектів нормативно-правових актів, особливе місце займає громадський контроль у сфері реалізації державної інформаційної політики, зокрема, у сфері інформаційної безпеки. Громадський контроль за діяльністю органів державного управління інформаційною сферою може також здійснюватися шляхом подання громадянами відповідним державним органам інформаційних запитів щодо надання інформації про діяльність цих органів у порядку, визначеному статтями 32–37 Закону України «Про інформацію» [73, с. 31-40].

Відповідно до проекту Концепції забезпечення інформаційної безпеки держави основним напрямом здійснення громадського контролю у сфері реалізації державної інформаційної політики є формування спеціальних Експертних рад при спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади в сфері реалізації державної інформаційної політики [425]. Зазначеним проектом передбачено, що діяльність експертних рад буде спрямована на забезпечення безперервного контролю громадськості за процесом формування, виконання та

результативності нормативно-правових актів, які регулюють різноманітні аспекти, що виникають в рамках інформаційної сфери.

Ефективність контрольних заходів буде високою за умови вироблення усталеного підходу до формування персонального складу Експертних рад. До складу Експертних рад мають входити представники інституцій громадянського суспільства, на які покладено обов'язки щодо реалізації конкретних державних програм, науковці та представники вищих навчальних закладів. Забезпеченню балансу державних та приватних інтересів має сприяти включення до складу зазначених рад представників органів державної влади та місцевого самоврядування, що відповідають за реалізацію конкретних програм.

Проектом Концепції забезпечення інформаційної безпеки держави передбачено основні завдання профільних Експертних рад щодо забезпечення інформаційної безпеки:

- підготовка пропозицій на етапі формування проектів нормативно-правових актів, які забезпечують реалізацію цієї концепції;
- опрацювання проміжних звітів та незалежна оцінка процесу виконання зазначених програм, що надається суспільству незалежно від оцінки спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в сфері реалізації державної інформаційної політики;
- підготовка цільових пропозицій щодо підвищення ефективності реалізації положень програм; запрошення на засідання Експертних рад представників структур, що визначені в якості відповідальних за виконання програм;
- формування фінальних звітів щодо ефективності реалізації державних програм [425].

Як вже зазначалося у роботі, однією з організаційних форм участі громадськості у процесах формування та реалізації державної інформаційної політики є робота громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, які є суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики. Необхідно підкреслити, що громадські ради не включають (на відміну від експертних рад) до свого складу представників органів державної влади, при яких вони створені, що свідчить про те, що вони є максимально незалежними під

час виконання покладених на них обов'язків, а їх діяльність носить передусім об'єктивний, а не суб'єктивний характер. Розглянемо коротко, як приклад, особливості діяльності Громадської ради при одному із провідних суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики — Міністерстві інформаційної політики України. Діяльність зазначеної громадської ради є підтвердженням прагнення держави максимально забезпечити конституційне право громадян України на дієву участь в управлінні державними справами щодо формування та реалізації державної інформаційної політики України через співпрацю та безперервну взаємодію з міністерством, а також іншими органами влади та інститутами громадянського суспільства [358].

Громадська рада при Міністерстві інформаційної політики України (далі — Громадська рада) є постійно діючим колегіальним виборним тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення дієвої участі громадськості в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю Міністерства інформаційної політики України, налагодження ефективної взаємодії міністерства з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної інформаційної політики міністерством [358]. Основними завдання діяльності Громадської ради є:

- 1) забезпечення реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;
- 2) здійснення громадського контролю за ефективністю діяльності міністерства у сфері формування та реалізації інформаційної політики України;
- 3) врахування міністерством громадської думки під час формування та реалізації державної та регіональної інформаційної політики України [358].

На законодавчому рівні передбачено, що Громадська рада при Міністерстві інформаційної політики України відповідно до покладених на неї завдань:

- 1) готує та подає міністерству пропозиції щодо організації консультативних заходів з громадськістю;
- 2) подає міністерству обов'язкові для розгляду рекомендації та пропозиції з питань, з приводу яких міністерство проводить консультативні заходи з громадськістю, а також щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та

реалізації державної інформаційної політики у відповідній сфері, удосконалення роботи міністерства та підвищення її ефективності;

3) проводить відповідно до чинного законодавства України громадську експертизу діяльності міністерства та громадську антикорупційну експертизу нормативно-правових актів, проєктів нормативно-правових та стратегічних актів міністерства;

4) здійснює громадський контроль за забезпеченням відкритості і прозорості діяльності міністерства, громадського обговорення проєктів нормативно-правових та стратегічних актів міністерства, врахуванням органом пропозицій та зауважень громадськості та наукової думки, забезпеченням ним прозорості та відкритості своєї діяльності, контроль за забезпеченням доступності публічної інформації, яка знаходиться у володінні міністерства або опрацьовується ним, а також дотриманням ним нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції службовими особами міністерства;

5) інформує в обов'язковому порядку громадськість про свою діяльність, прийняті рішення та їх виконання на сторінці Громадської ради на офіційному веб-сайті міністерства та в інший прийнятний спосіб, що сприяє доведенню відповідної інформації широкому загалу;

6) збирає, узагальнює та подає міністерству інформацію про пропозиції інститутів громадянського суспільства щодо вирішення питань, які мають важливе суспільне значення і належать до сфери інформаційної політики або впливають на неї;

7) організовує публічні та мережеві заходи для обговорення актуальних питань розвитку інформаційної політики України;

8) щорічно звітує про свою діяльність перед громадськістю на сторінці Громадської ради на веб-сайті міністерства, а також іншими способами, які сприяють доведенню відповідної інформації широкому загалу [357].

З метою забезпечення ефективної діяльності Громадської ради при Міністерстві інформаційної політики України та належного виконання покладених на неї завдань та наданих повноважень її структура складається з декількох комітетів, предмет відання яких має безпосереднє відношення до основних напрямів реалізації державної інформаційної політики: Комітет з питань дотримання прав

людини у інформаційній сфері; Науково-методологічний комітет; Комітет з питань інформаційної безпеки; Комітет з питань свободи слова та діяльності засобів масової інформації; Комітет з питань державного маркетингу; Комітет з питань ІТ комунікацій; Комітет з питань громадянської освіти; Комітет з питань міжнародної інформаційної діяльності; Комітет з питань дотримання прав споживачів інформаційного простору. Діяльність усіх наведених вище комітетів спрямована на участь у розробці, формуванні та удосконаленні інформаційної політики, підготовку та реалізацію цільових програм, розробку проектів нормативно-правових актів, що регулюють питання у сфері компетенції інформаційної політики України.

Як зазначає Ю. Бурило, узагальнення завдань і функцій консультативно-дорадчих органів при органах державного управління інформаційною сферою показує, що участь в їх роботі представників недержавних суб'єктів спрямована передусім на забезпечення експертно-аналітичної та нормативно-проектної підтримки діяльності відповідних державних органів, репрезентацію та створення умов для врахування інтересів громадського та бізнес-секторів, забезпечення зворотного зв'язку в процесі державного управління інформаційною сферою [73, с. 31-40].

Варто погодитись з позицією Н. Шотурми, яка вважає, що механізми участі громадськості у формуванні та реалізації державної інформаційної політики на усіх рівнях не забезпечують ефективного залучення громадян: а) відсутнє навчально-методичне та організаційне забезпечення діяльності органів влади щодо залучення громадськості до формування та реалізації державної інформаційної політики; б) відсутня практика системного залучення інститутів громадянського суспільства до здійснення заходів на виконання завдань державної інформаційної політики; в) процедури місцевої демократії, зокрема, громадських слухань, загальних зборів громадян за місцем проживання, місцевих ініціатив, тощо, не врегульовані і не доступні більшості населення України; г) відсутнє належне інституційне забезпечення реалізації державної інформаційної політики [535]. Проте, хотілося б звернути увагу, що останнім часом ця ситуація значно покращилася, що пов'язано насамперед із оновленням адміністративного законодавства, яке регулює процедурні питання залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, зокрема, в інформаційній сфері.

Підсумовуючи викладене вище, можна дійти висновку, що залучення інституцій громадянського суспільства до процесів формування та реалізації державної інформаційної політики є демократичним методом управління в інформаційній сфері, за допомогою застосування якого можливо вирішити нагальні питання, що виникають в інформаційній сфері, зокрема, забезпечити потреби інформування суспільства щодо діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, запровадити сучасні методи реалізації державної інформаційної політики, підвищити роль громадськості у процесі прийняття управлінських рішень органами державної влади, що є суб'єктами реалізації державної інформаційної політики. Таким чином, роль інституцій громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики полягає у здійсненні консультативних, експертних, інформаційних, контрольних та дорадчих функцій, що сприяє органам державної влади (зокрема, органам поліції) в процесі їх управлінської діяльності.

5.4. Шляхи вдосконалення взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики

Процес формування державної політики у будь-якій сфері суспільного життя вимагає наявності відповідного підґрунтя, ключовими елементами якого є: відповідна теоретико-правова ідеологія, що будується з урахуванням специфіки розвитку окремої держави та її регіонів, рівня демократизації суспільства; правові засади функціонування конкретної сфери суспільного життя (зокрема, наявність профільного адміністративного законодавства, положення якого регулюють правовідносини у цій сфері); інституційний механізм (тобто наявність відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства, що уповноважені брати участь у процесі формування та реалізації положень нормативно-правових актів). Дієвість кожного із наведених вище елементів буде визнана високою за умови налагодження між ними взаємодії, що, власне, і дозволяє визнати весь механізм формування та реалізації державної правової політики результативним та ефективним, створити належні умови для

безперервного перебігу процесу прийняття управлінських рішень. Таким чином, однією із необхідних умов формування ефективної державної інформаційної політики є наявність відповідної системи суб'єктів, які уповноважені вживати дієвих заходів щодо вироблення такої політики шляхом прийняття відповідних адміністративно-правових актів. Відповідно до точки зору П.О. Давидова, суб'єкти державної політики беруть участь у формуванні та здійсненні такої політики, їх діяльність спрямована на визначення стратегічних цілей, виявлення більш досконалих форм суспільних відносин, що може спричинити внесення змін до чинних норм права або створення нових правил [111, с. 14]. Таким чином, важливого значення набуває налагодження дієвої взаємодії органів Національної поліції України з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики, особливо з тими, на які покладено безпосередній обов'язок щодо формування такої політики.

Першочергову роль у процесі формування державної інформаційної політики відіграють так звані загальні суб'єкти — вищі органи державної влади, а також координаційні та консультативні органи, що створені при них. До їх числа належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України. Зазначені суб'єкти визначають державну політику в усіх сферах суспільного життя, і формування саме державної інформаційної політики не є основним їх завданням, вони це завдання виконують одночасно зі здійсненням інших наданих їм повноважень, зокрема, в рамках нормотвочості.

З урахуванням точки зору О.І. Безпалової щодо особливостей законодавчого забезпечення реалізації правоохоронної функції держави можна дійти висновку, що важливою передумовою ефективності державної інформаційної політики є розроблення відповідної нормативно-правової бази, оскільки саме на рівні нормативно-правових актів мають створюватися пріоритетні напрямки забезпечення прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері, окреслюватися коло суб'єктів, відповідальних за їх реалізацію, закріплюватися шляхи взаємодії зазначених суб'єктів, визначатися проблемні питання, пов'язані із забезпеченням реалізації державної інформаційної політики, та пропонуватися шляхи їх вирішення [49, с. 46-50]. Під час формування державної інформаційної

політики вищі органи державної приймають низку нормативно-правових актів (законів та підзаконних нормативно-правових актів), пропозиції щодо змістовного наповнення яких надають, зокрема, органи поліції в рамках наданих їм повноважень. Як зазначає О.Ф. Скакун, акти вищих органів влади — це закони та підзаконні нормативні акти, які містять первинні (вихідні) норми, що встановлюють загальні основи правового регулювання. Такі акти можуть видаватися безпосередньо на основі Конституції, у цьому аспекті вони є близькими до законів [457]. Розглянемо особливості діяльності зазначених суб'єктів щодо формування державної інформаційної політики та можливі шляхи взаємодії органів поліції з ними у цьому напрямі.

Відповідно до ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в нашій державі є Верховна Рада України [191]. Це означає, що саме цьому органу державної влади надано повноваження щодо визначення пріоритетів розвитку держави та її регіонів, формулювання базових завдань загальнодержавного значення в контексті забезпечення належного функціонування найбільш значущих сфер суспільного життя. Зазначені дії Верховна Рада України здійснює шляхом визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, тобто у результаті формування державної політики в окремих сферах суспільного життя. Таким чином, навіть незважаючи на те, що Верховна Рада України не є суб'єктом адміністративного права, не виникає сумнівів щодо доцільності включення даного органу до числа суб'єктів формування державної інформаційної політики саме в контексті адміністративно-правового регулювання.

Одним із напрямів діяльності Верховної Ради України у сфері формування державної інформаційної політики є прийняття законів (ч. 3 ст. 85 Конституції України), що є нормативно-правовими актами, які містять державні рішення вищої юридичної сили, а також підзаконних нормативно-правових актів. Такі акти є правовою формою реалізації компетенції законодавчого органу [457], а також підтвердженням специфіки адміністративно-правового статусу даного органу державної влади. За допомогою відповідних нормативно-правових актів створюються необхідні умови для забезпечення як безпосередньо формування, так і реалізації державної інформаційної політики. У зв'язку з цим, можна дійти висновку, що

Верховна Рада України є одним із провідних суб'єктів саме формування державної інформаційної політики, оскільки Конституцією України їй надані провадження щодо вироблення системи законодавчих актів, положення яких регулюють безпосередньо процес формування державної інформаційної політики та процес її реалізації окремими суб'єктами.

Основними законами, положення яких визначають ключові засади державної інформаційної політики, пріоритетні напрями реалізації такої політики, є: «Про інформацію» від 02.10.1992 року № 2657, «Про друковані засоби масової інформації» від 16.11.1992 року № 2782, «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 року № 80, «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 року № 74, «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 року № 3262, «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 року № 2939, «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо права на інформацію» від 22.12.2005 року № 3261, «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23.02.2006 року № 3475, «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про охорону інформації з обмеженим доступом, що є власністю держави» від 22.09.2011 року № 3775, «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту населення та інформаційного простору від негативного впливу» від 12.01.2012 року № 4316, «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» щодо розкриття інформації» від 15.01.2015 року № 123, «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» від 05.02.2015 року № 159, «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних» від 09.04.2015 року № 319, «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації та реалізації принципів державної політики у сфері телебачення і радіомовлення» від 03.09.2015 року № 674, «Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, тепlopостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від

10.12.2015 року № 887, «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» від 24.12.2015 року № 917 та ін.

Аналіз наведених вище нормативно-правових актів дозволяє дійти висновку, що їх норми спрямовані на:

– створення умов для реалізації кожною людиною та громадянином права на інформацію, що гарантується Конституцією України, у тому числі визначення дієвого механізму гарантування права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес; запровадження процедури поширення у відкритих даних публічної інформації;

– встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію (зокрема, адміністративної відповідальності);

– створення умов для подальшого розвитку інформаційного простору в Україні, забезпечення його входження до загальноєвропейського інформаційного простору, невід'ємною умовою чого є недопущення негативного впливу на населення за допомогою засобів масової інформації;

– окреслення основних напрямів державної інформаційної політики; врегулювання відносин (у тому числі адміністративно-правових), які виникають у процесі створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;

– визначення адміністративно-правових засад діяльності засобів масової інформації (зокрема, друкованих), що дозволяє створити необхідні умови для забезпечення наданого кожній людині права на інформацію та запровадити ефективний механізм підтримки державою діяльності засобів масової інформації (особлива увага приділяється окресленню базових етапів реформування друкованих засобів масової інформації та редакцій, що є одним із ключових напрямів реалізації державної інформаційної політики);

– врегулювання адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах (зокрема, між володільцями інформації, власниками

систем, користувачами з питань обробки інформації в системах, забезпечення захисту інформації в системах);

– запровадження єдиної процедури надання інформаційними агентствами інформаційних послуг, визначення ключових засад діяльності зазначених агентств та їх правового статусу;

– створення належних умов для забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції шляхом вироблення усталеного порядку доступу до судових рішень, забезпечення однакового застосування норм законодавства та ін.

Не всі наведені вище положення мають безпосереднє відношення до організації діяльності органів поліції, проте, окремі із них сприяють упорядкуванню діяльності органів поліції у сфері забезпечення державної інформаційної політики, зокрема: притягнення до відповідальності за порушення законодавства про інформацію, врегулювання процесів збирання, одержання, зберігання, використання інформації, що циркулює в органах поліції; налагодження взаємодії поліції із засобами масової інформації з метою забезпечення дотримання принципів прозорості та відкритості діяльності даного правоохоронного органу; визначення особливостей участі органів поліції в адміністративних правовідносинах, що виникають у сфері захисту інформації та забезпечення кібербезпеки, протидії кіберзлочинам.

Необхідно звернути увагу, що законами України практично не регулюються питання адміністративно-правового статусу суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики (зокрема, органів поліції), виключення становить лише, наприклад, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка є державним органом, який призначений для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону [335]. Така увага з боку Верховної Ради України до цього суб'єкта формування та реалізації державної інформаційної політики зумовлена, на нашу думку, тим, що він спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від

зовнішніх і внутрішніх загроз у сфері захисту інформації. Це свідчить про вирішальне значення Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України у секторі безпеки і оборони України, що і зумовлює необхідність врегулювання її адміністративно-правового статусу саме на законодавчому рівні, на відміну від усіх інших суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики. Також варто зазначити, що адміністративно-правовий статус органів поліції визначається на рівні Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580, положеннями якого детально регламентовано повноваження поліції, зокрема, і в частині забезпечення державної інформаційної політики.

Що стосується підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих Верховною Радою України у напрямі формування та реалізації державної інформаційної політики, то хотілося б із усього переліку звернути увагу на такі постанови: «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 03.07.2014 р. № 1565, «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» від 31.03.2016 р. № 1073. За результатами проведення відповідних парламентських слухань прийнято низку рішень про необхідність удосконалення адміністративного законодавства в інформаційній сфері, що мають ключове значення у напрямі врахування якісно нових тенденцій розвитку інформаційної сфери та інформаційного суспільства, узгодження стратегії та тактики участі України у процесі формування глобального інформаційного простору та участі у глобальному інформаційному протистборстві. Це дозволить створити цілісну правову систему з питань розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Результатом проведення парламентських слухань також є обґрунтування доцільності оптимізації діяльності окремих суб'єктів реалізації державної інформаційної політики (у тому числі і органів поліції), також передбачається створення нових суб'єктів та запровадження більш ефективної взаємодії між ними та органами місцевого самоврядування; визначення першочергових кроків у напрямі зміцнення кадрового потенціалу в інформаційній сфері; визначення процедури адаптації системи захисту державних інформаційних ресурсів до вимог та стандартів Європейського Союзу; пропозиції щодо кола заходів, які доцільно активізувати у напрямі подальшого

розповсюдження електронного управління та електронних сервісів для бізнесу та громадян, розвитку електронної економіки, запровадження електронної ідентифікації фізичних і юридичних осіб у державних інформаційно-телекомунікаційних системах, проведення наукового і науково-технічного забезпечення розвитку інформаційного суспільства.

Підтримуємо позицію О.І. Безпалової, що, крім законодавчої функції, Верховна Рада України здійснює функцію контролю за владою, тобто парламентський контроль за діяльністю суб'єктів реалізації державної інформаційної політики (в тому числі шляхом проведення спеціальних парламентських розслідувань) [53, с. 56-62]. Так, зокрема, ч. 33 ст. 85 Основного Закону повноваження щодо здійснення парламентського контролю покладаються на Верховну Раду України [191]. У ході реалізації контрольної функції Верховна Рада України уповноважена вирішувати кадрові питання щодо призначення керівників окремих органів державної влади, що є суб'єктами формування та реалізації державної інформаційної політики. Так, зокрема, виключно до компетенції Верховної Ради України належить:

- призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад;

- здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України, у тому числі шляхом вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України у разі неналежного виконання покладених на них обов'язків, у тому числі в частині недостатньо ефективної реалізації державної політики у різноманітних сферах суспільного життя, у тому числі в інформаційній;

- призначення на посаду та звільнення з посади за встановленою на законодавчому рівні процедурою Голови Служби безпеки України, Голови Національного банку України за поданням Президента України, половини складу Ради Національного банку України, половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;

– призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; заслуховування його щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні, у тому числі і в інформаційній сфері;

– затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій таких суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави як Служба безпеки України, Збройні Сили України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України, тощо [191].

Слід зазначити, що нами наведено далеко не вичерпний перелік контрольних заходів, здійснювати які уповноважена Верховна Рада України в контексті формування та реалізації державної інформаційної політики. Наведені вище заходи стосуються переважно кадрових аспектів функціонування окремих органів державної влади (зокрема, органів поліції, які входять до структури Міністерства внутрішніх справ України), що є суб'єктами формування в межах наданих повноважень та реалізації державної інформаційної політики.

Якщо вже йде мова про діяльність Верховної Ради України щодо формування та реалізації державної інформаційної політики, то не можна оминати увагою такий важливий напрямок як робота народних депутатів у комітетах. Відповідно до законодавства комітет Верховної Ради України — орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямами законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій [385]. Із усього переліку комітетів, що сьогодні працюють у Верховній Раді України, безпосередньо питаннями формування та реалізації державної інформаційної політики опікуються Комітет з питань інформатизації та зв'язку та Комітет з питань національної безпеки і оборони. Звісно, що діяльність інших комітетів також спрямована на реалізацію основних положень державної інформаційної політики в рамках їх предметів відання, проте, вони не опікуються питаннями формування також політики.

Так, зокрема, до предмету відання Комітету з питань інформатизації та зв'язку належать: розвиток інформаційного суспільства; Національна програма

інформатизації; електронне урядування; електронний документообіг; електронний цифровий підпис; національна система електронних інформаційних ресурсів; телекомунікації; поштовий зв'язок; індустрія програмування; кібербезпека; технічний та криптографічний захист інформації; питання використання радіочастотного ресурсу України [384]. В рамках роботи даного комітету підготовлено низку проектів законів, що стосуються різноманітних питань формування та реалізації державної інформаційної політики, зокрема: «Про реалізацію експерименту в навчанні у сфері інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення рівня компетентностей» (дата реєстрації 05.03.2015 р., реєстраційний № 2333), «Про внесення змін до деяких законів України щодо покращення умов ведення бізнесу, спрощення доступу до інформації» (дата реєстрації 18.03.2015 р., реєстраційний № 2407), «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (дата реєстрації 19.06.2015 р., реєстраційний № 2126а), «Про електронні комунікації» (дата реєстрації 27.11.2015 р., реєстраційний № 3549). Необхідно підкреслити, що зазначені законопроекти розроблено в рамках формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України з метою приведення законодавства України у сфері телекомунікацій (електронних комунікацій) у відповідність до законодавства Європейського Союзу з урахуванням певних національних особливостей, забезпечення конфіденційності, цілісності і доступності державних інформаційних ресурсів, зокрема, тих, що циркулюють на об'єктах критичної інформаційної інфраструктури.

Що стосується Комітету з питань національної безпеки і оборони, то предметами його відання, що мають безпосереднє відношення до формування та реалізації державної інформаційної політики, можна визначити такі: національна безпека України; законодавче забезпечення діяльності органів служби безпеки, розвідки і контррозвідки, органів прикордонної служби, захист державної таємниці; правовий режим державного кордону, воєнного та надзвичайного стану; оборонно-промисловий комплекс, державна система страхового фонду документації, військове та військово-технічне співробітництво України з іншими державами, а також участь України в міжнародних миротворчих операціях; державна політика у сфері оборони; боротьба з тероризмом; здійснення цивільного, у тому числі парламентського, контролю над Воєнною організацією держави; військова служба,

Збройні Сили України та їх реформування; військова наука та освіта; державна система спеціального зв'язку [329].

Таким чином, можна дійти висновку, що під час виконання покладених на неї обов'язків Верховна Рада України забезпечує законодавче врегулювання розвитку інформаційного суспільства в державі; визначає оптимальну модель управління інформаційною безпекою та кібербезпекою; вживає заходів щодо поширення іміджу України як ІКТ-країни, привабливої для розміщення інвестицій, активізації участі громадськості в формуванні та реалізації державної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні (зокрема, шляхом підвищення обізнаності громадян з питань інформаційної безпеки, кібербезпеки та захисту інформації, протидії загрозам її несанкціонованого використання); розробляє рекомендації для інших суб'єктів реалізації державної інформаційної політики (у тому числі і органів поліції), які носять рекомендаційний характер; бере участь у формуванні оптимальної моделі освіти та формування ІКТ-навичок в інформаційному суспільстві.

Кабінет Міністрів України, який є вищим органом виконавчої влади, також належить до числа суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики. На законодавчому рівні передбачено, що Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів [383]. Окремо хотілося б наголосити, що до числа таких органів належать ті, що безпосередньо беруть участь у формуванні у межах наданої компетенції та реалізації державної інформаційної політики. Отже, Кабінет Міністрів України уповноважений вживати заходів щодо формування та реалізації зовнішньої та внутрішньої політики держави, зокрема, в інформаційній сфері, як самостійно, так і шляхом спрямування діяльності органів, що йому підпорядковані [264, с. 161-168]. Такий висновок можна зробити у результаті аналізу усього переліку повноважень, що надані Кабінету Міністрів України. Так, зокрема, у сферах соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, охорони навколишнього природного середовища та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій Кабінет Міністрів України уповноважений проводити державну політику у сфері інформатизації, сприяти становленню єдиного

інформаційного простору на території України. Проте, на нашу думку, більш коректно було вказати саме на повноваження Кабінету Міністрів України проводити державну інформаційну політику. Така позиція зумовлена авторським підходом до розуміння державної інформаційної політики.

Крім того, слід підкреслити, що на Кабінет Міністрів України покладається низка повноважень у різних сферах суспільного життя, зокрема, у сфері економіки та фінансів; правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина; зовнішньої політики; національної політики та обороноздатності; вдосконалення державного управління та державної служби. Так, наприклад, у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина під час формування та реалізації державної інформаційної політики Кабінет Міністрів України повинен вживати заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина в усіх сферах суспільного життя, у тому числі і в інформаційній сфері, забезпечувати проведення відповідної державної правової політики. Що стосується сфери забезпечення обороноздатності держави та національної безпеки, Кабінет Міністрів України уповноважений здійснювати заходи щодо зміцнення національної безпеки України, розробляти та затверджувати державні програми з цих питань, положення яких мають бути спрямовані на усунення загроз національній безпеці держави, у тому числі і загроз інформаційного характеру. Що стосується інших сфер, повноваженнями в яких наділений Кабінет Міністрів України, то вони не мають безпосереднього відношення до участі даного органу виконавчої влади у процесі формування, проте, в їх рамках частково вживають заходи, спрямовані на реалізацію державної інформаційної політики за окремими напрямками.

Під час реалізації наданих йому повноважень у сфері формування та реалізації державної інформаційної політики Кабінет Міністрів України приймає різноманітні нормативно-правові акти. Основними із них є такі постанови та розпорядження: «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 р. № 386-р, «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів» від 11.07.2013 р. № 517-р, «Про створення єдиного інформаційного середовища соціальної сфери та забезпечення обміну інформацією між

центральними органами виконавчої влади» від 11.09.2013 р. № 718, «Про схвалення Концепції розвитку Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування» від 17.06.2009 р. № 711-р, «Про затвердження Положення про Державну інформаційну систему електронних звернень громадян» від 25.12.2013 р. № 958, «Про затвердження плану заходів щодо захисту державних інформаційних ресурсів» від 05.11.2014 р. № 1135-р, «Деякі питання Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.05.2015 р. № 299, «Про затвердження Порядку надання державними органами та органами місцевого самоврядування, державними реєстраторами інформації про фінансові операції та їх учасників до Державної служби фінансового моніторингу» від 16.09.2015 р. № 708, «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів у сфері захисту національного інформаційного простору» від 28.09.2015 р. № 772, «Про запровадження обмежень щодо проведення перевірок діяльності засобів масової інформації до завершення виборчого процесу місцевих виборів у 2015 році» від 13.10.2015 р. № 822, «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виробництва та трансляції телерадіопрограм для державних потреб, збирання, оброблення та розповсюдження офіційної інформаційної продукції» від 28.10.2015 р. № 915, «Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, в яких у 2016 році розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи» від 16.12.2015 р. № 1333-р, «Про схвалення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет» від 11.02.2016 р. № 92-р, «Про затвердження Порядку адміністрування Аналітично-інформаційної платформи електронної верифікації та моніторингу» від 18.02.2016 р. № 137, «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру» від 02.03.2016 р. № 207, тощо.

У роботі вже зверталася увага, що Кабінет Міністрів України уповноважений вживати заходів щодо формування та реалізації зовнішньої та внутрішньої політики держави, зокрема, в інформаційній сфері, як самостійно, так і шляхом спрямування діяльності органів, що йому підпорядковані. На законодавчому рівні визначено, що Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного і державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України, додержання прав і свобод людини та громадянина [383]. Це стає можливим у результаті здійснення зазначеним органом різноманітних заходів організаційного характеру, зокрема, таких як створення та ліквідація органів виконавчої влади, які є суб'єктами формування (в межах наданих їм повноважень) та реалізації державної інформаційної політики; координація діяльності цих органів у сфері, що аналізується, здійснення контрольних заходів у цьому напрямі.

Як приклад організаційних заходів можна навести прийняття Кабінетом Міністрів України низки постанов, зокрема: «Положення про Державне агентство з питань електронного урядування» від 01.10.2014 р. № 492, «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики» від 14.01.2015 р. № 2, «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 р. № 8787, тощо. У зазначених нормативно-правових актах закріплюються ключові питання діяльності відповідних суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України: визначається їх адміністративно-правовий статус; порядок взаємодії один з одним та з іншими суб'єктами, що реалізують свої повноваження у сфері, що аналізується; процедурні питання прийняття зазначеними суб'єктами відомчих нормативно-правових актів.

Діяльність Кабінету Міністрів України забезпечується за допомогою функціонування спеціальних робочих колегіальних органів — урядових комітетів, на які покладається обов'язок щодо створення необхідних умов для виконання урядових повноважень, координації дій органів виконавчої влади, попереднього розгляду проектів нормативно-правових актів, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України [48, с. 248]. Відповідно до постанови Кабінету міністрів України «Про утворення урядових комітетів та затвердження їх посадового складу» від 11.05.2016 р.

№ 330 урядовим комітетом, уповноваженим сприяти Кабінету Міністрів України щодо формування та реалізації державної інформаційної політики, є Урядовий комітет з питань соціальної політики та гуманітарного розвитку. До складу даного комітету входить Міністр інформаційної політики, який очолює міністерство, що є одним із основних суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики.

Таким чином, можна дійти висновку, що діяльність Кабінету Міністрів України спрямована на визначення базових засад розвитку інформаційного суспільства в Україні, шляхів запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у публічному секторі, зокрема, освіті, науці, охороні здоров'я, культурі; конкретизацію перспективних напрямів активізації участі інституцій громадянського суспільства у глобальних процесах створення та використання світових інформаційних ресурсів; вироблення шляхів підвищення ефективності інституціонального механізму формування, координації та здійснення контролю за виконанням завдань розбудови інформаційного суспільства; обґрунтування необхідності активізації зусиль органів державної влади щодо запровадження електронного урядування, е-демократії, е-освіти, е-культури, е-економіки та е-медицини і вироблення пропозицій щодо конкретних кроків у цьому напрямі; визначення проблем та ризиків, пов'язаних з інформаційною безпекою (зокрема, щодо захисту державних інформаційних ресурсів); формування сучасної інформаційної інфраструктури та закріплення кола заходів, що слід здійснити у цьому напрямі; формулювання пріоритетів діяльності щодо забезпечення інформаційної безпеки; визначення шляхів оптимізації інформаційних ресурсів звернень громадян та реєстраційного обліку фізичних осіб; внесення конкретних пропозицій щодо забезпечення законності та правопорядку в державі, зокрема, у сфері протидії злочинності, шляхом протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [268, с. 166-169]. Як один із пріоритетних кроків з боку Кабінету Міністрів України у напрямі створення належних умов для реалізації державної інформаційної політики слід вважати визначення шляхів забезпечення збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості і неупередженості, публічності та прозорості (особлива увага у даному напрямі має

приділятися питанням захисту національного інформаційного простору шляхом передбачення окремих заходів у державному бюджеті).

Наступний суб'єкт формування та реалізації державної інформаційної політики — Президент України, який займає особливе місце в системі таких суб'єктів. Це зумовлено тим, що він не належить до жодної з гілок влади (звісно, за колом наданих йому повноважень його діяльність знаходиться у тісному зв'язку з функціонуванням органів виконавчої влади), а його діяльність здійснюється переважно в індивідуальній формі [48, с. 212].

Відповідно до законодавства Президент України як глава держави здійснює загальне керівництво у сфері національної безпеки України [397], у тому числі і в інформаційній сфері. Зазначене керівництво знаходить свій прояв, зокрема, у результаті прийняття Президентом України нормативно-правових актів, положеннями яких визначаються ключові напрями державної інформаційної політики, деталізуються повноваження окремих суб'єктів формування та реалізації такої політики (зокрема, органів поліції), окреслюються проблемні моменти та шляхи їх усунення. До числа таких актів можна віднести, зокрема, такі укази та розпорядження: «Про Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні» від 22.06.1998 р. № 505, «Про Міжвідомчу комісію з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України» від 22.01.2002 р. № 63, «Про заходи щодо забезпечення надання інформації з питань соціально-економічної ситуації в Україні» від 12.05.2009 р. № 299, «Про вдосконалення державного управління в інформаційній сфері» від 26.09.2005 р. № 1338, «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» від 05.05.2011 р. № 547, «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України» від 05.05.2011 р. № 548, «Про Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 30.06.2011 р. № 717, «Про деякі заходи щодо забезпечення безпеки в інформаційній сфері» від 26.04.2016 р. № 762, «Про рішення Ради національної безпеки і оборони від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» від 15.03.2016 р. № 96, «Про Національний координаційний центр кібербезпеки» від 07.06.2016 р. № 242, тощо.

Аналіз наведених вище нормативно-правових актів дозволяє дійти висновку, що їх положеннями визначається процедура створення національної системи кібербезпеки; деталізуються перспективні шляхи посилення спроможностей суб'єктів сектору безпеки та оборони для забезпечення ефективної боротьби із кіберзагрозами воєнного характеру, кібершпигунством, кібертероризмом та кіберзлочинністю, поглиблення міжнародного співробітництва у цій сфері; визначається коло заходів щодо забезпечення кіберзахисту державних електронних інформаційних ресурсів [411]; акцентується увага на перспективних шляхах розвитку та удосконалення системи державного контролю за станом захисту інформації, а також системи незалежного аудиту інформаційної безпеки, запровадженні кращих світових практик і міжнародних стандартів з питань кібербезпеки та кіберзахисту; встановлюється порядок надходження та обробки аналітичної інформації (зокрема, з соціально-економічних питань), порядок здійснення криптографічного захисту інформації з обмеженим доступом, розголошення якої завдає (може завдати) шкоди державі, суспільству або особі (зокрема, механізм реалізації державної політики у цій сфері), механізм надання доступу до публічної інформації усім категоріям громадян, у тому числі з обмеженими фізичними можливостями. Особлива увага приділяється питанням здійснення в районах проведення антитерористичної операції на сході держави заходів щодо забезпечення безпеки і здоров'я журналістів, телеоператорів, інших працівників засобів масової інформації, які в установленому законодавством порядку позначені як представники преси.

Зважаючи на значну кількість завдань, покладених на нього, Президент України уповноважений створювати відповідні органи, діяльність яких носить консультативний, допоміжний або дорадчий характер за окремими напрямками діяльності голови держави та спрямована на здійснення управлінського впливу на суспільні процеси, що відбуваються у різноманітних сферах життєдіяльності суспільства та держави, у тому числі і в інформаційній сфері. Значення цих органів у механізмі державного управління полягає в тому, що завдяки їх існуванню, спираючись на них, Президент здійснює державну владу, виконує покладені на нього повноваження, досягає поставлених перед ним суспільством цілей, тощо [65, с. 96]. За

допомогою зазначених органів Президент України реалізовує надані йому повноваження, тобто створюються необхідні умови для функціонування цілісного механізму президентської влади.

Особливу увагу хотілося б звернути на Раду національної безпеки і оборони України. Незважаючи на те, що Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони, створеним при Президентові України, цей орган також можна віднести до числа суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики. По-перше, це зумовлено тим, що загрози національній безпеці можуть мати місце в інформаційній сфері, що, власне, і зумовлює необхідність приділення Радою національної безпеки і оборони особливої уваги даному аспекту забезпечення національної безпеки. По-друге, у результаті аналізу сфери компетенції Ради національної безпеки і оборони можна виокремити низку функцій, що мають безпосереднє відношення до участі у формуванні та реалізації державної інформаційної політики. Так, функціями Ради національної безпеки і оборони України є такі: а) визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, військовій, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах; б) формування кола заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України, а також створення умов для їх реалізації; в) забезпечення і контроль надходження та опрацювання необхідної інформації, її збереження, конфіденційності та використання в інтересах національної безпеки України, аналіз на її основі стану і тенденції розвитку подій, що відбуваються в Україні і в світі, визначення потенційних та реальних загроз національним інтересам України [407]. Також на Раду національної безпеки і оборони України покладається обов'язок ретельного аналізу геополітичної обстановки, змін, що в ній відбуваються, за результатами чого Президентові України вносяться пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України [397], зокрема, в частині забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері (кібербезпеки).

З метою сприяння Раді національної безпеки і оборони України у виконанні покладених на неї завдань створено консультативно-дорадчий орган — Міжвідомчу комісію з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки. На законодавчому рівні передбачено, що зазначений орган здійснює аналіз стану і можливих загроз національній безпеці України в інформаційній сфері, узагальнення міжнародного досвіду щодо формування та реалізації інформаційної політики; аналіз здійснення галузевих програм і виконання заходів, пов'язаних із реалізацією міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади державної політики в інформаційній сфері [387]. У результаті це дозволить виробити на загальнодержавному та регіональному рівні низку системних заходів, спрямованих на оптимізацію інформаційної політики України, якісну реалізацію комплексної стратегії розвитку національного інформаційного простору з наступним входженням України у світовий інформаційний простір.

Ще одним органом, діяльність якого спрямована на оперативне, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України, є Національний координаційний центр кібербезпеки. Основними завданнями даного Центру є: аналіз стану кібербезпеки; участь у розробленні галузевих індикаторів стану кібербезпеки; прогнозування та виявлення потенційних та реальних загроз у сфері кібербезпеки України; розроблення концептуальних засад та пропозицій щодо забезпечення кібербезпеки держави, спрямованих на підвищення ефективності заходів щодо виявлення і усунення чинників, які формують потенційні та реальні загрози у сфері кібербезпеки, підготовка проектів відповідних програм та планів щодо їх попередження та нейтралізації; участь у забезпеченні розроблення і впровадження суб'єктами забезпечення кібербезпеки механізмів обміну інформацією, необхідною для організації реагування на кібератаки і кіберінциденти, усунення їх чинників та негативних наслідків; здійснення моніторингу стану розроблення та впровадження національних стандартів і технічних регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій, гармонізованих зі стандартами ЄС та НАТО, та ін. [391]. Хотілося б підкреслити, що з урахуванням антитерористичної операції, що відбувається на сході держави, особлива увага Національного координаційного центру кібербезпеки має приділятися питанням координації діяльності підрозділів

кібербезпеки Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та приведенню їх у готовність до виконання завдань в умовах особливого періоду, в умовах воєнного, надзвичайного стану і під час виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України. У результаті це дозволить налагодити ефективну взаємодію суб'єктів сектору безпеки і оборони, діяльність яких спрямована також і на виявлення та усунення різноманітних загроз в інформаційній сфері.

У результаті аналізу основних завдань, покладених на Раду національної безпеки і оборони України, які набули особливої актуальності останнім часом, можна дійти висновку, що завдяки цьому координаційному органу: а) розробляється необхідний механізм удосконалення системи забезпечення національної безпеки, зокрема, вживаються заходи щодо утворення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади у цій сфері; б) формується необхідна нормативно-правова база з питань національної безпеки, узагальнюється практика застосування відповідних нормативно-правових актів; в) здійснюється ефективне управління у сфері забезпечення національної безпеки; г) забезпечується координація та контроль діяльності усіх суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави у сфері протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю з питань національної безпеки і оборони; д) вживаються заходи щодо своєчасного виявлення та оцінювання потенційних загроз національній безпеці, усвідомлюється ступінь їх небезпеки для національних інтересів нашої держави, тощо. Також одним із пріоритетних напрямів діяльності Ради національної безпеки і оборони слід визнати визначення стану інформаційної агресії, у разі загрози якого має бути введений спеціальний правовий режим захисту інформаційного простору держави.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що особливістю загальних суб'єктів формування державної інформаційної політики є те, що вони безпосередньо беруть участь у визначенні стратегічних національних інтересів України в інформаційній сфері, виробленні системи заходів щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері. Зазначені суб'єкти в рамках формування державної інформаційної політики беруть участь у розробці проектів нормативно-правових актів, положення яких регулюють механізм забезпечення

національних інтересів в інформаційній сфері, особливості забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки (зокрема, законів України, указів Президента України, державних програм та доктрин, міжнародних договорів, інших нормативних актів і документів з питань інформаційної безпеки України); вживають заходів щодо вироблення дієвого механізму координації діяльності усіх суб'єктів і здійснення контролю за належним виконанням покладених на них обов'язків у сфері реалізації державної інформаційної політики. Таким чином, на вищі органи державної влади України покладаються обов'язок щодо розвитку нормативно-правової бази для регулювання процесів становлення та функціонування інформаційного простору і його захисту від зовнішніх загроз та її гармонізації з нормами міжнародного права, вимогами міжнародного співробітництва, нормами і стандартами ЄС; розробка та реалізація ефективної державної інформаційної політики з метою розвитку національного інформаційного простору та гармонізації системи управління і координації між суб'єктами, які реалізують державну інформаційну політику та державну політику в сфері інформаційної безпеки [425]. Від ефективності діяльності зазначеної групи суб'єктів щодо формування державної інформаційної політики безпосередньо залежать охорона та захист основних прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері, недопущення настання зовнішніх та внутрішніх загроз у цій сфері та мінімізація їх негативного впливу, що у результаті має призвести до стабільного розвитку національного інформаційного простору.

Під час формування державної інформаційної політики шляхом вироблення відповідної нормативно-правової бази загальні суб'єкти повинні особливу увагу приділяти питанням запровадження постійного моніторингу впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в інформаційній сфері, за результатами якого повинні прийматися рішення про вжиття відповідних заходів реагування.

Підсумовуючи викладене вище, вважаємо, що з метою вдосконалення взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики важливого значення набуває здійснення низки правових та організаційних заходів.

В рамках здійснення правових заходів органам поліції було б доцільно вжити заходів щодо розробки Інструкції про взаємодію Національної поліції України з

правоохоронними органами у сфері протидії кіберзлочинності, постійно брати участь у розробці щорічних Планів заходів з реалізації Стратегії кібербезпеки України.

До організаційних заходів слід віднести такі: 1) запровадження незалежної системи аудиту стану інформаційної безпеки; 2) проведення спільних навчань щодо забезпечення безпеки у кіберпросторі та можливості оперативного реагування на кібератаки та кіберінциденти; 3) удосконалення системи технічного і криптографічного захисту інформації; 4) активізація процесів залучення волонтерських організацій до процесів виявлення, нейтралізації та усунення загроз у кіберпросторі; 5) оптимізація наявної системи контролю за станом захисту інформації; 6) підвищення рівня культури безпеки поведіння громадян у кіберпросторі та сприяння набуттю ними знань та навичок, необхідних для належного забезпечення кібербезпеки; 7) створення ситуативних центрів в окремих органах державної влади з питань захисту інформаційної інфраструктури; 8) запровадження єдиної платформи електронних комунікацій органів державної влади, яка б будувалася на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях з можливістю он-лайн доступу та резервного збереження інформації; 9) удосконалення існуючих форм та методів збирання доказів в електронній формі, ідентифікації та фіксації кіберзлочинів.

Висновки до розділу 5

Взаємодію органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики визначено як регламентовану на законодавчому рівні спільну діяльність органів поліції з відповідними органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інституціями громадського суспільства в межах наданої компетенції, яка узгоджена за формою, місцем, часом проведення та здійснюється з метою забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства шляхом реалізації заходів превентивного та примусового характеру.

Основними ознаками такої взаємодії визначено: наявність кількох суб'єктів; наявність спільної мети, яка полягає у забезпеченні інформаційної безпеки людини, держави та суспільства; визначення у повноваженнях суб'єктів можливості (або

обов'язку) брати участь у такій взаємодії; узгодженість дій суб'єктів взаємодії на рівні відповідних нормативно-правових актів; незалежність (рівність) суб'єктів взаємодії; узгодженість можливих форм взаємодії, місця та часу їх здійснення; комплексний підхід до використання суб'єктами взаємодії сил та засобів.

Встановлено, що процес взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення інформаційної політики можна визначити як сукупність дій, що здійснюються у відповідній послідовності: 1) розробка планів проведення спільних заходів; 2) реалізація запланованих заходів; 3) контроль за реалізацією запланованих заходів; 4) виявлення недоліків, що були допущені під час реалізації окремих заходів та розробка пропозицій щодо шляхів їх усунення. Розкрито зміст заходів, що здійснюються в рамках кожного етапу.

Виділено дві основні форми взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики: правотворча та правозастосовна (або організаційна). Проаналізовано особливості взаємодії органів поліції з окремими суб'єктами забезпечення інформаційної політики в межах цих форм.

Аргументовано, що органи Національної поліції під час забезпечення державної інформаційної політики уповноважені налагоджувати взаємодію з: Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Радою національної безпеки і оборони України, Національним антикорупційним бюро України, органами прокуратури, Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки України, Збройними силами України, судами загальної юрисдикції тощо.

Встановлено, що під час такої взаємодії органи поліції беруть участь у вирішенні наступних питань:

– законодавчого врегулювання механізму забезпечення прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави в інформаційній сфері, визначення оптимальної моделі управління інформаційною безпекою та кібербезпекою, вжиття заходів щодо поширення іміджу України як ІКТ-країни, привабливої для розміщення інвестицій (зокрема в частині протидії рейдерству) (спільної з Верховною Радою України);

– формування та реалізації зовнішньої та внутрішньої політики держави, зокрема в правоохоронній та інформаційній сфері, забезпечення збалансованості, обґрунтованості, ефективності та результативності, прозорості, цільового

використання бюджетних коштів (спільно з Кабінетом Міністрів України);

– визначення стану інформаційної агресії, у разі загрози якого має бути введений спеціальний правовий режим захисту інформаційного простору держави (спільно з Радою національної безпеки і оборони України);

– здійснення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, зокрема, шляхом створення відповідних інформаційних систем та ведення оперативних обліків, попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що містять інформацію з обмеженим доступом (спільно з Національним антикорупційним бюро України);

– запровадження практики постійного моніторингу впливу на національну безпеку як позитивних, так і негативних процесів інформаційного характеру, що відбуваються у різноманітних сферах суспільного життя; прогнозування змін, що відбуваються в них, та виявлення потенційних загроз національній (інформаційній) безпеці (спільно зі Службою безпеки України);

– акумулювання та обробки інформації, яка має безпосереднє відношення до забезпечення інформаційного суверенітету держави, забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, вжиття заходів щодо прогнозування потенційних загроз національній (інформаційній) безпеці та своєчасного реагування на них (спільно зі Службою зовнішньої розвідки України);

– застосування відповідних механізмів захисту прав людини і основних свобод під час здійснення правосуддя (наприклад, шляхом прийняття рішень про запровадження блокування операторами та провайдерами телекомунікацій визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (сервісу), що робиться з метою боротьби з кіберзлочинністю) (спільно із судами загальної юрисдикції).

Наголошено, що залучення інституцій громадянського суспільства до процесів забезпечення державної інформаційної політики є демократичним методом управління в інформаційній сфері, за допомогою застосування якого можливо вирішити питання, що виникають в інформаційній сфері, зокрема забезпечити потреби інформування суспільства щодо діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, підвищити роль громадськості у процесі прийняття управлінських рішень органами державної влади. Наголошено, що роль інституцій

громадянського суспільства у забезпеченні такої політики полягає у здійсненні консультативних, експертних, інформаційних та контрольних функцій, що сприяє органам поліції в процесі їх управлінської діяльності. Сформульовано перелік перспективних заходів, які мають право здійснювати інституції громадянського суспільства в рамках сприяння органам поліції під час формування та реалізації державної інформаційної політики.

Акцентовано увагу на проблемних питаннях, що виникають під час забезпечення державної інформаційної політики та потребують оптимізації наявного механізму взаємодії відповідних суб'єктів. Обґрунтовано доцільність здійснення низки правових та організаційних заходів у напрямі підвищення ефективності взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики.

В рамках здійснення правових заходів обґрунтовано доцільність розробки Інструкції про взаємодію Національної поліції України з правоохоронними органами у сфері протидії кіберзлочинності, аргументовано важливість участі у розробці щорічних Планів заходів з реалізації Стратегії кібербезпеки України.

До організаційних заходів запропоновано віднести такі: 1) запровадження незалежної системи аудиту стану інформаційної безпеки; 2) проведення спільних навчань щодо забезпечення безпеки у кіберпросторі та можливості оперативного реагування на кібератаки та кіберінциденти; 3) удосконалення системи технічного і криптографічного захисту інформації; 4) активізація процесів залучення волонтерських організацій до процесів виявлення, нейтралізації та усунення загроз у кіберпросторі; 5) оптимізація наявної системи контролю за станом захисту інформації; 6) підвищення рівня культури безпеки поведіння громадян у кіберпросторі; 7) створення ситуативних центрів в окремих органах державною влади з питань захисту інформаційної інфраструктури; 8) запровадження єдиної платформи електронних комунікацій органів державної влади, яка б будувалася на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях з можливістю он-лайн доступу; 9) удосконалення існуючих форм та методів збирання доказів в електронній формі, ідентифікації та фіксації кіберзлочинів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми – визначення сутності, особливостей та шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення державної інформаційної політики органами Національної поліції України. В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд концептуальних висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них такі.

1. Встановлено, що інформація може мати публічний або приватний характер, залежно від того, для задоволення чийх інтересів вона призначена. Публічний характер інформації дозволяє створити належні умови для функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечити прозорість прийняття управлінських рішень, запровадити дієвий механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина в інформаційній сфері, вжити заходів щодо недопущення настання загроз належному функціонуванню інформаційної сфери або мінімізації їх негативних наслідків. Аргументовано, що перехід України до інформаційного суспільства передбачає реалізацію комплексу заходів, найбільш важливим із яких є розвиток інформаційних технологій і комплексів інформаційно-комунікаційних послуг для усіх сфер суспільного життя. Саме в рамках державної інформаційної політики має бути визначений весь перелік наведених вище заходів та прописаний механізм їх реалізації. Окреслено перспективні напрями оптимізації державної інформаційної політики в межах її об'єкта – інформації.

2. Встановлено, що державна інформаційна політика – це визначений на законодавчому рівні стратегічний курс держави в інформаційній сфері, який реалізовується уповноваженими на те суб'єктами шляхом об'єднання зусиль держави, бізнесу та інституцій громадянського суспільства (здійснення управлінських заходів стратегічного та тактичного характеру) в напрямі забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави в умовах глибинного та динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя.

Аргументовано, що стратегічна мета державної інформаційної політики полягає у формуванні відкритого інформаційного суспільства, в рамках якого мають функціонувати ефективні механізми реалізації прав людини в інформаційній сфері, забезпечення інформаційних потреб суспільства та держави. Сформовано перелік основних завдань державної інформаційної політики. Виокремлено ознаки державної інформаційної політики.

3. Запропоновано під принципами державної інформаційної політики розуміти сукупність закріплених у правових нормах об'єктивно обумовлених та взаємопов'язаних керівних положень, які покладені в основу державної інформаційної політики, та якими мають керуватися відповідні суб'єкти під час формування такої політики та її впровадження з метою реалізації стратегічного курсу держави в інформаційній сфері.

4. Обґрунтовано, що перелік ключових напрямів державної інформаційної політики має формуватися з урахуванням специфіки загроз належному функціонуванню інформаційної сфери. Визначено основні напрями державної інформаційної політики. Наведено перелік заходів, що мають реалізовуватися в рамках кожного окремого напрямку державної інформаційної політики. На підставі аналізу заходів указано на доцільність їх класифікації на стратегічні та тактичні. Запропонований поділ заходів зумовлений термінами, що необхідні для реалізації зазначених заходів, масштабністю таких заходів, пріоритетністю окремих заходів, що зумовлено, серед іншого, і необхідністю здійснення конкретних дій у відповідній послідовності.

5. Підкреслено, що в системі правових засад державної інформаційної політики специфічна регулююча роль відводиться нормам адміністративного законодавства. Констатовано, що особливе місце норм адміністративного законодавства в системі правових засад державної інформаційної політики зумовлено тим, що така політика здійснює управлінський вплив, спрямований на забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави, упорядковує відносини, що виникають в інформаційній сфері, у тому числі ті, що мають організаційно-управлінський характер. Вирішальне значення адміністративного законодавства зумовлено правовою природою

державних суб'єктів забезпечення такої політики, зокрема здійсненням ними державно-владної діяльності з превалюванням методів імперативного впливу.

6. Суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики запропоновано класифікувати на державні та недержавні. Державні суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики в Україні поділяються на: 1) загальні суб'єкти – вищі органи державної влади, а також координаційні та консультативні органи, що створені при них; 2) спеціальні суб'єкти, які складаються з центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів, центральних органів державного управління, державних органів, що виконують правоохоронні функції, але не входять до числа органів виконавчої влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України; судів загальної юрисдикції. Недержавними суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики визначено органи місцевого самоврядування; інституції громадянського суспільства. Розкрито значення кожного виду суб'єктів у процесах забезпечення державної інформаційної політики.

7. Виділено такі особливості адміністративно-правового статусу органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення державної інформаційної політики: 1) визначає місце органів поліції в системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики та характер їх взаємодії; 2) регламентується нормами адміністративного права з одночасним забезпеченням урахування норм інформаційного права; 3) наявність даного статусу дозволяє суб'єкту бути учасником адміністративних правовідносин; 4) елементи даного статусу є взаємозалежними та взаємообумовленими; 5) реалізація даного статусу потребує законодавчого закріплення всіх його елементів та дієвого механізму їх взаємодії як за допомогою норм адміністративного, так і інформаційного права; 6) специфіка забезпечення державної інформаційної політики здійснює безпосередній вплив на спрямованість внутрішньо- та зовнішньоорганізаційної діяльності органів поліції; 7) належна реалізація даного статусу дозволяє одночасно створити умови для ефективної реалізації наданих органам поліції повноважень щодо забезпечення державної інформаційної політики та не допустити надмірного використання владних (адміністративних) ресурсів; 8) забезпеченість реалізації даного статусу низкою заходів державного впливу (в тому числі заходів примусу).

8. Встановлено, що органи поліції з метою забезпечення державної інформаційної політики держави наділяються відповідними завданнями у цій сфері. Виконання зазначених завдань органами поліції може здійснюватися за різними напрямками (наприклад, протидія кіберзлочинам, захист прав і свобод громадян в інформаційній сфері, забезпечення рівного доступу до інформації, недопущення поширення культу насильства, жорстокості та порнографії у засобах масової інформації тощо). Важливого значення набуває налагодження інформаційного обміну між органами поліції та іншими суб'єктами забезпечення кібербезпеки держави.

9. Обґрунтовано доцільність поділу функцій органів поліції України на: а) основні (реалізацією яких опікуються усі органи виконавчої влади в рамках наданих їм повноважень, а саме: правотворчості, планування, прогнозування, інформаційно-аналітична, контролю, оцінювання ефективності); б) спеціальні (ті, для реалізації яких даний орган створено, тобто ті, що зумовлені його метою та призначенням: адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, профілактична (або функція превенції), в рамках яких безпосередньо відбувається процес забезпечення публічного порядку та безпеки, протидії злочинам тощо); в) допоміжні, або забезпечувальні (кадрова, фінансова, матеріально-технічна, функція діловодства). Окреслено коло заходів, які уповноважені здійснювати органи та підрозділи поліції в рамках кожної функції.

10. Запропоновано під формами діяльності органів поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики розуміти зовнішньо виражені дії, які закріплюють волевиявлення посадової особи органу поліції України, здійснені на підставі чинного адміністративного законодавства та в межах її компетенції з метою здійснення заходів превентивного та примусового характеру, спрямовані на забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства в цілому, наслідком яких є виникнення, зміна або припинення відповідних адміністративно-правових відносин. Визначено, що до числа основних форм діяльності органів поліції слід віднести правотворчу та правореалізаційну. Розглянуто особливості їх реалізації та розроблено вимоги до форм діяльності органів поліції України щодо забезпечення державної інформаційної політики.

Визначено, що методи діяльності органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики – це узгоджена за змістом та формою сукупність способів, засобів та прийомів реалізації органами поліції заходів щодо протидії злочинності у сфері використання інформаційних технологій, упорядкування відносин, що виникають в інформаційній сфері, впливу на стан забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, інформаційних потреб суспільства та держави. Аргументовано, що діяльність органів поліції щодо забезпечення державної інформаційної політики здійснюється за допомогою правових, організаційно-розпорядчих, організаційно-технічних, економічних та інформаційно-просвітницьких методів. З'ясовано ознаки, притаманні зазначеним методам.

11. Розкрито особливості обігу інформації в органах та підрозділах поліції. По-перше, обіг інформації в органах та підрозділах поліції обумовлюється необхідністю досягнення певної мети, а саме – забезпечення працівників поліції достатнім обсягом інформації для виконання покладених на них завдань. По-друге, обіг інформації здійснюється лише у спосіб та в порядку, визначені нормативно-правовими актами. По-третє, обіг інформації в органах та підрозділах поліції має систематичний та упорядкований характер, а проходження інформації носить характер послідовних та регламентованих процедур. Визначено основні напрями діяльності ОАЗОР щодо забезпечення обігу інформації та розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності їх реалізації.

12. Визначено, що формування сучасної системи документального забезпечення органів та підрозділів поліції є складовою частиною більш широкого процесу інформатизації державного управління, необхідного для формування ефективно діючої системи електронного урядування. Наголошено, що сьогодні «класичне» документальне забезпечення діяльності органів та підрозділів поліції потребує суттєвого опрацювання з метою приведення підзаконної нормативно-правової бази у відповідність із новим законодавством та новою структурою органів поліції. Суттєвою прогалиною нормативно-правового регулювання документального забезпечення органів поліції визначено відсутність адекватної регламентації системи електронного документообігу. Виділено основні завдання, для виконання яких має бути впроваджено систему електронного діловодства.

13. Встановлено, що ключовими напрямками удосконалення організаційно-правових засад забезпечення державної інформаційної політики в органах поліції є: 1) забезпечення подальшого розвитку кіберполіції як органу, який покликаний забезпечувати виконання завдань щодо протидії злочинності у сфері використання інформаційних технологій; 2) запровадження механізму електронного урядування в органах поліції як з метою спрощення та пришвидшення спілкування поліції з органами державної влади та громадськістю, так і з метою підвищення ефективності перебігу управлінських процесів в органах та підрозділах поліції; 3) розширення практики використання інформаційних технологій в службовій діяльності, у тому числі шляхом максимального використання можливостей систем «CrimeMapping»; 4) налагодження інформаційних каналів з громадськістю, зокрема щодо інформування про поліцію.

14. Наголошено, що інформаційна безпека, як об'єкт забезпечення в органах поліції України, являє собою стан захищеності прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави у сферах отримання, збереження, користування та розповсюдження інформації, при якому органами та підрозділами поліції здійснюється реалізація державної інформаційної політики, виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних інформаційних загроз національним інтересам, протидія злочинам та іншим правопорушенням в інформаційній сфері. Повноваження поліції у сфері забезпечення інформаційної безпеки класифіковані на інституційні та правоохоронні. Серед останніх виокремлено інформаційно-аналітичні повноваження, повноваження щодо користування інформаційними ресурсами, повноваження щодо протидії правопорушенням у сфері інформації. Виділено пріоритетні напрями забезпечення інформаційної безпеки органами поліції.

15. Інформацію з обмеженим доступом у системі поліції України визначено як відомості та/або дані, збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які перебувають в законному володінні або розпорядженні поліції України, щодо доступу до яких встановлюється законодавче обмеження виключно в інтересах забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави,

розголошення якої може завдати істотної шкоди цим інтересам, а оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні. Сформульовано ознаки інформації з обмеженим доступом у системі органів поліції.

16. Встановлено, що особливістю механізму адміністративно-правового забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції є те, що він реалізується в адміністративно-політичній сфері управління, де публічні інтереси держава ставить вище індивідуальних прав, свобод і законних інтересів окремих громадян. Цей механізм пов'язаний із діяльністю органів виконавчої влади держави щодо забезпечення накопичення, зберігання, використання інформації з обмеженим доступом в органах поліції України. Окреслено елементи механізму адміністративно-правового забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом в органах поліції та розкрито їх зміст.

17. З метою забезпечення ефективної реалізації органами поліції державної інформаційної політики в частині захисту інформації з обмеженим доступом запропоновано прийняти такі нормативно-правові акти, як: 1) Інструкція про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію в системі Національної поліції України; 2) Перелік публічної інформації, розпорядником якої є Національна поліція України; 3) Інструкція про порядок забезпечення доступу до публічної інформації в системі Національної поліції України; 4) Інструкція про забезпечення режиму таємності за захисту службової інформації в системі Національної поліції України під час візиту іноземних делегацій та навчання іноземних громадян. Розроблено пропозиції щодо змістовного наповнення зазначених нормативно-правових актів. Аргументовано, що до переліку державних експертів з питань державної таємниці слід внести керівництво Національної поліції України, адже вона здійснює оперативно-розшукову діяльність, яка пов'язана з режимом державної таємниці. Обґрунтовано доцільність оптимізації змісту статей 212-5, 249 Кодексу України про адміністративні правопорушення та статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» в частині конкретизації об'єкта правопорушення, передбаченого статтею 212-5 КУпАП, скасування відповідальності особи за розголошення інформації про правопорушення або

відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, закритого режиму розгляду справ про адміністративні правопорушення у випадку необхідності забезпечення охорони службової інформації та державної таємниці.

18. Зважаючи на те, що суб'єкти забезпечення державної інформаційної політики поділяються на державні (загальні та спеціальні) та недержавні, розкрито особливості взаємодії органів поліції із цими суб'єктами. Показано, що взаємодія органів поліції із загальними суб'єктами забезпечення державної інформаційної політики полягає в спільній участі у розробленні проектів нормативно-правових актів, положення яких регулюють механізм забезпечення національних інтересів в інформаційній сфері, особливості забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки; реалізації заходів щодо вироблення механізму координації діяльності усіх суб'єктів і здійснення контролю за виконанням покладених на них обов'язків. Визначено, що важливе місце в системі спеціальних суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики посідають органи державної влади, на які покладається обов'язок щодо реалізації правоохоронної функції держави. Розглянуто особливості взаємодії органів поліції із зазначеними суб'єктами в контексті забезпечення державної інформаційної політики, що дозволило надати практичні рекомендації щодо її оптимізації. З'ясовано, що зміст участі громадськості у процесах формування та реалізації державної інформаційної політики полягає у проведенні консультацій органів поліції з громадянами України, об'єднаннями громадян, громадськими організаціями, науковими установами, освітніми і навчальними закладами України, які, зокрема, здійснюють наукові дослідження та підготовку фахівців за різними напрямками інформаційної діяльності в галузі інформаційної безпеки (кібербезпеки). Акцентовано увагу на тому, що особливе місце посідає громадський контроль у сфері реалізації державної інформаційної політики, зокрема у сфері інформаційної безпеки.

Список використаних джерел

1. Адміністративна діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Остапенка. – Львів : ЛІВС, 2002. – 252 с.
2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / [О. М. Бандурка, С. М. Гусаров, Г. О. Пономаренко та ін.] ; за заг. ред. О. П. Рябченко. – Харків : Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 256 с.
3. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за ред. Ю. І. Римаренка, Є. М. Моїсєєва, В. І. Олефіра. – Київ : КНТ, 2008. – 816 с.
4. Адміністративна діяльність. Частина особлива : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Ун-т внутр. справ; Еспада, 2000. – 368 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. – Т. 1 : Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). – Київ : Юрид. думка, 2004. – 584 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник в 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – Київ : Юрид. думка. – Т. 1 : Загальна частина. – 2007. – 592 с.
7. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : [підручник] / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Золота миля, 2011. – 584 с.
8. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. / [С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін]. – Київ : Центр учб. літ., 2011. – 216 с.
9. Адміністративне право : підручник / [Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй ; Нац. юрид. акад. України. – Харків : Право, 2010. – 624 с.
10. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : [підручник] / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Золота миля, 2011. – 584 с.
11. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – Київ : Юрінком Інтер,

2005. – 544 с.

12. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Вид. 2-ге, змін. і допов. – Київ : Істина, 2012. – 528 с.

13. Адміністративне право України : слов.-довід. / уклад.: В. К. Шкарупа, Ю. А. Ведерніков, В. П. Підчибій. – Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС України, 2001. – 196 с.

14. Административное право : учеб. для вузов / под ред. Л. Л. Попова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2004. – 697 с.

15. Адміністративно-правове забезпечення професійного вирішення силами охорони правопорядку службово-бойових завдань : монографія / [Ф. Ф. Васильків, О. Ю. Дрозд, О. Г. Комісаров та ін.]. – Дніпропетровськ : [б. в.], 2015. – 247 с.

16. Азовкин И. А. Местные Советы в системе органов власти / И. А. Азовкин. – М. : Юрид. лит., 1971. – 352 с.

17. Актуальні проблеми інформаційної безпеки України: аналіт. доп. / УЦЕПД // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 2–59.

18. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1966. – 187 с.

19. Алексеєва Є. А. Основні положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» в контексті інформації про стан довкілля : посіб. для суб'єктів господарювання / Є. А. Алексеєва. – Львів : Манускрипт, 2012. – 38 с.

20. Алехин А. П. Административное право Российской Федерации : учебник / А. П. Алехин, А. А. Кармолицкий, Ю. М. Козлов ; под ред. А. П. Алехина. – М. : Зерцало-М, 2003. – 608 с.

21. Алфьоров С. М. Адміністративне право. Загальна частина : підручник / С. М. Алфьоров. – Харків : Золота миля, 2011. – 374 с.

22. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення [Електронний ресурс] / В. І. Андріяш // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6 (дата звернення: 18.06.2016).

23. Анисимов С. Ф. Человек и машина: философские проблемы кибернетики

/ С. Ф. Анисимов. – М. : [б. и.], 1959. – 56 с.

24. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / І. В. Арістова ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.

25. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Арістова Ірина Василівна. – Харків, 2002. – 39 с.

26. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Арістова Ірина Василівна. – Харків, 2002. – 476 с.

27. Арістова І. В. Інформаційна безпека людини як споживача телекомунікаційних послуг : монографія / І. В. Арістова. – Київ : НДПІ НАПрН України, 2013. – 181 с.

28. Афонін Е. А. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова, Р. В. Войтович. – Київ : Центр сприяння інституц. розвитку держ. служби, 2006. – 160 с.

29. Бабакін В. М. Окремі аспекти моніторингу запобігання і протидії злочинності серед молоді [Електронний ресурс] / В. М. Бабакін // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3 (62). – С. 44–50. – Режим доступу: <http://visnyk.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=14173> (дата звернення: 18.06.2016)

30. Баєв О. О. Доступ до електронно-інформаційної інфраструктури та технологій в Україні / О. О. Баєв // Інформація і право. – 2011. – № 2. – С. 98–102.

31. Балика Г. О. Адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Балика Ганна Олегівна. – Запоріжжя, 2015. – 221 с.

32. Балюков А. С. Анализ актуальности создания электронного

правительства / А. С. Балюков // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Компьютерные технологии, управление, радиоэлектроника – 2014 – Т. 14, № 3. – С. 78–85.

33. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України (4 том) : монографія / Олександр Маркович Бандурка. – Харків : Скорпион ЛТД, 2012. – 756 с.

34. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / О. М. Бандурка. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.

35. Баранов О. А. Методологічний потенціал терміну «інформаційна безпека» / О. А. Баранов // Моделювання колективної безпеки: інформаційний вимір : матеріали міжнар. круглого столу, Київ, 27 квіт. 2011 р. – Київ : НДЦ правової інформатики НАПрН України, 2011. – С. 9–15. – Бібліогр. : с. 15

36. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика : монографія / О. А. Баранов. – Київ : Едельвейс, 2014. – 497 с.

37. Баранов О. А. Проблеми становлення інформаційного права та інформаційного законодавства України / О. А. Баранов, В. М. Брижко // Держава і право. – 2011. – Вип. 54. – С. 174–180.

38. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека» / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2014. – № 2 (42). – С. 54–62.

39. Бараш Є. Ю. Організаційно-правові засади діяльності установ виконання покарань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Бараш Євген Юхимович. – Харків, 2006. – 232 с.

40. Баскаков В. Ю. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Баскаков Володимир Юрійович. – Київ, 2012. – 24 с.

41. Баскаков В. Інформація з обмеженим доступом: поняття та ознаки / В. Баскаков // Актуальні проблеми державотворення : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 28 черв. 2011 р.). – Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. – С. 47–49.

42. Бахрах Д. Н. Административное право России : учебник / Д. Н. Бахрах,

С. Д. Хазанов, А. В. Демин. – М. : Норма – Инфра-М, 2002. – 620 с.

43. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник для вузов. – 3-е изд., пересмотр. и доп. / Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Стариков. – М. : Норма, 2007. – 816 с.

44. Бахрах Д. Н. Форма государственного управления / Д. Н. Бахрах // Советское государство и право. – 1983. – № 4. – С. 20–27.

45. Бачило И. Л. Информационное право / И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 789 с.

46. Бачило И. Л. Функции органов управления / И. Л. Бачило. – М. : Юрид. лит., 1976. – 198 с.

47. Бебик В. М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації / В. М. Бебик // Інформація і право. – 2011. – № 1 (1). – С. 41–49.

48. Беспалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія / О. І. Беспалова. – Харків : НікаНова, 2014. – 544 с.

49. Беспалова О. І. Шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення реалізації правоохоронної функції держави / Беспалова О. І. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Вип. 34, т. 2. – С. 46–50.

50. Березовська І. Р. Державна інформаційна політика України та основні напрями її вдосконалення [Електронний ресурс] / І. Р. Березовська, Д. М. Русак // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 4. Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2488/2219 (дата звернення: 21.05.2016).

51. Бельский К. С. О функциях исполнительной власти / К. С. Бельский // Государство и право. – 1997. – № 3. – С. 14–21.

52. Берг А. И. Информация и управление / А. И. Берг, Ю. И. Черняк. – М. : Прогресс, 1966. – 362 с.

53. Беспалова О. И. Административно-правовая характеристика субъектов реализации правоохранительной функции государства / О. И. Беспалова // Право и

- Политика : науч.-метод. журн. [Кыргызской Республики]. – 2015. – № 2. – С. 56–62.
54. Белєвцева В. В. Адміністративно-правовий захист інформації з обмеженим доступом: визначення та удосконалення / В. В. Белєвцева // Інформація і право. – 2016. – № 2 (17). – С. 127–133.
55. Беляков Р. Г. Адміністративно-правові засади діяльності Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Беляков Руслан Геннадійович. – Херсон, 2015. – 198 с.
56. Беляков К. І. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Беляков Костянтин Іванович. – Київ, 2009. – 41 с.
57. Битяк Ю. П. Адміністративне право України : конспект лекцій / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй. – Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1996. – 160 с.
58. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: проблеми становлення, розвитку та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Битяк Юрій Прокопович. – Харків, 2006. – 419 с.
59. Біленчук П. Д. Інформаційна безпека України в контексті становлення стратегії національної безпеки держави / П. Д. Біленчук, Ф. М. Медвідь // Бизнес и безопасность. – 2008. – № 5. – С. 18–21.
60. Білик В. М. Порівняльно-правовий аналіз функцій поліцейських апаратів зарубіжних країн та міліції України в умовах європейської інтеграції / В. М. Білик // Бюлетень обміну досвідом МВС України. – 2008. – № 174. – С. 155–161.
61. Блажєвська А. Форми реалізації правоохоронної функції держави [Електронний ресурс] / Анна Блажєвська // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (24–25.04.2009, м. Київ). – Режим доступу: https://law.knu.ua/images/abook_file/conf2008_tdp_blazhievaska.pdf (дата звернення: 25.03.2016).
62. Близнюк І. Інформаційна безпека України та заходи її забезпечення / І. Близнюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2003. – № 5. – С. 206–214.

63. Богуш В. М. Інформаційна безпека держави : навч. посіб. / В. М. Богуш, О. К. Юдін. – Київ : МК-Прес, 2005. – 432 с.
64. Боднар І. Р. Інформаційна безпека як основа національної безпеки [Електронний ресурс] / І. Р. Боднар // Mechanism of Economic Regulation. – 2014. – № 1. – С. 68–75. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2014_1_8 (дата звернення: 28.12.2015).
65. Бодрова І. І. Система допоміжних органів при Президентові України / І. І. Бодрова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2012. – Вип. 3. – С. 94–104.
66. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / глав. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1974. – Т. 16. – 616 с.
67. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфра-М, 2003. – 703 с.
68. Бондаренко Д. С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації у сфері державно-приватного партнерства за законодавством України / Д. С. Бондаренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – № 72. – С. 351–358.
69. Борисова Л. В. Інформаційна безпека як визначальний компонент національної безпеки України [Електронний ресурс] / Л. В. Борисова, В. В. Тулупов // Право і Безпека. – 2013. – № 1 (48). – С. 39–42. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=16503> (дата звернення: 18.06.2016).
70. Бригинець О. О. Адміністративно-правовий статус державної податкової служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Бригинець Олександр Олександрович. – Ірпінь, 2011. – 220 с.
71. Булкат М. С. Загальна характеристика форм та методів реалізації функцій держави / М. С. Булкат // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 109.
72. Бурбика М. М. Міжнародний досвід адміністративно-правового

забезпечення взаємодії правоохоронних органів / М. М. Бурбика // Наука і правоохорона. – 2013. – № 2 (20). – С. 21–25.

73. Бурило Ю. Участь недержавних суб'єктів у здійсненні державного управління інформаційною сферою / Ю. Бурило // Правова інформатика. – 2007. – № 4 (16). – С. 31–40.

74. Бурлай М. М. Напрями державної інформаційної політики та розвитку системи вищої освіти / М. М. Бурлай // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2013. – № 5 (61). – С. 40–45.

75. Буткевич С. А. Адміністративно-правовий статус державного комітету фінансового моніторингу України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Буткевич Сергій Анатолійович. – Дніпропетровськ, 2009. – 22 с.

76. Ведерніков Ю. А. Адміністративне право України : навч. посіб. / Ю. А. Ведерніков, В. К. Шкарупа. – Київ : Центр навч. літ., 2005. – 336 с.

77. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права : навч. посіб. / Ю. А. Ведерніков, В. С. Грекул. – 4-те вид., допов. і перероб. – Київ : Центр навч. літ., 2005. – 224 с.

78. Веккер Л. М. Восприятие и основы его моделирования / Л. М. Веккер. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1964. – 194 с.

79. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

80. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Київ : Ін-Юре, 2002. – 668 с.

81. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Изд-во иностран. лит., 1958. – 200 с.

82. Винер Н. Кибернетика и управление, их связь в животном и машине. – М. : Изд-во иностран. лит., 1958. – 418 с.

83. Відділ режиму та технічного захисту інформації [Електронний ресурс] // ГУНП в Закарпатській області: тимчас. веб-сайт. – Режим доступу: <https://zk.npu.gov.ua/uk/publish/article/204674> (дата звернення: 20.05.2016). Відділ режиму та технічного захисту інформації [Електронний ресурс] // ГУНП в

Полтавській області: тимчас. веб-сайт. – Режим доступу: <https://pl.npu.gov.ua/uk/publish/article/80926> (дата звернення: 22.06.2016).

84. Войцих Н. Державна політика в українському інформаційному просторі: стан та проблеми [Електронний ресурс] / Н. Войцих // Український інформаційний простір. – 2013. – № 1, ч. 2. – С. 10–14. – Режим доступу: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/2-vojzih.pdf (дата звернення: 22.06.2016).

85. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / К. Г. Волинка. – Київ : МАУП, 2003. – с. 202

86. Волошина Н. М. Поняття «безпека інформації» та «інформаційна безпека» в сучасному науковому просторі [Електронний ресурс] / Н. М. Волошина // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2010. – № 2. – С. 53–56. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sitsbo_2010_2_14 (дата звернення: 22.06.2016).

87. Волчан О. Ф. Политика как феномен общественной жизни / О. Ф. Волчан // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 36. – С. 161–166.

88. Воронов А. М. Общественная безопасность: административные и информационно-правовые проблемы обеспечения : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.14 / Воронов Алексей Михайлович. – М., 2005. – 55 с.

89. Габричидзе Б. Н. Административное право Российской Федерации : учебник / Б. Н. Габричидзе, А. Г. Чернявский, С. М. Кузнецов. – М. : Дело и Сервис, 2001. – 624 с.

90. Гаман Т. В. Проблемні питання нормативно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів державного управління (регіональний аспект) / Т. В. Гаман // Університетські наукові записки. – 2005. – № 1–2 (13–14). – С. 272–276.

91. Гаруст Ю. В. Поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян у податковій сфері / Ю. В. Гаруст // Наука і правоохорона. – 2012. – № 3 (17). – С. 16–20.

92. Гетьман Є. Кодекс як особливий вид закону [Електронний ресурс] / Є. Гетьман // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 1 (64). – С. 42–50.

– Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varny_2011_1_5 (дата звернення: 22.06.2016).

93. Гетьман Є. Кодифікація як особливий різновид нормотворчості / Є. Гетьман // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 3 (54). – С. 283–288.

94. Гетьман Є. Предмет, об'єкт та суб'єкти кодифікації законодавства України / Є. Гетьман // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 3. – С. 28–35. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varny_2011_3_3.

95. Гладківська О. В. Інформація з обмеженим доступом: проблема неузгодженості термінології / О. В. Гладківська // Інформація і право. – 2014. – № 1 (10). – С. 49–58.

96. Глушков В. М. О кибернетике как науке / В. М. Глушков // Кибернетика, мышление, жизнь. – М. : Мысль, 1964. – С. 53–62.

97. Глущенко Ю. М. Принципи правотворчої діяльності місцевих державних адміністрацій [Електронний ресурс] / Ю. М. Глущенко // Форум права. – 2008. – № 2. – С. 66–72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_2_13 (дата звернення: 22.06.2016).

98. Гнатенко А. И. Теоретико-правовые аспекты политической функции государства / А. И. Гнатенко // Современное право. – 2010. – № 2. – С. 44–47.

99. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : [посібник] / І. П. Голосніченко. – Ірпінь : Вид-во НУДПСУ, 1998. – 108 с.

100. Голосніченко І. П. Механізм адміністративно-правового забезпечення профілактичної функції міліції [Електронний ресурс] / І. П. Голосніченко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2012. – Спецвип. № 5 : Адміністративне право та процес: реалії й перспективи розвитку. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5287775/page:12/> (дата звернення: 18.06.2016).

101. Горбач Д. О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Горбач Дмитро Олегович. – Київ, 2017. – 271 с.

102. Горшенев В. М. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе / В. М. Горшенев. – М. : Юрид. лит., 1972. – 254 с.
103. Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: теоретико-правовые аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Горшенева Ирина Аркадьевна. – М., 2002. – 28 с.
104. Государственное управление: основы теории и организации : учебник : в 2 т. Т. 2 / под ред. В. А. Козбаненко. – Изд. 2-е, с изм. и доп. – М. : Статут, 2002. – 592 с.
105. Грек М. Завдання Служби безпеки України як правоохоронного органу / Михайло Грек // Публічне право. – 2012. – № 3 (7). – С. 240–247.
106. Гридасов Ю. В. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування у сфері господарювання [Електронний ресурс] / Ю. В. Гридасов // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 174–177. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_32 (дата звернення: 22.06.2016).
107. Громов Г. Р. Национальные информационные ресурсы: проблемы промышленной эксплуатации / Г. Р. Громов. – М. : Наука, 1985. – 240 с.
108. Грохольський В. Л. До питання про міжнародне співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю / В. Л. Грохольський // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2002. – № 3. – С. 17–21.
109. Гудима Н. В. Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні державного управління / Н. В. Гудима // Європейські перспективи. – 2010. – № 4. – С. 81–87.
110. Гусаров С. М. Адміністративно-правові засади державного управління безпекою дорожнього руху в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гусаров Сергій Михайлович. – Харків, 2002. – 170 с.
111. Давыдов П. А. Субъекты правовой политики в Российской Федерации: общетеоретический аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Давыдов Петр Алексеевич. – Саратов, 2011. – 184 с.
112. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 3 : П /

В. И. Даль. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1955. – 555 с.

113. Данилюк Ю. В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: проблемні питання [Електронний ресурс] / Ю. В. Данилюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 4. – С. 39–44. – Режим доступу: <http://instzak.rada.gov.ua/instzak/doccatalog/document?id=63856> (дата звернення: 22.06.2016).

114. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : монографія / В. О. Даніл'ян. – Харків: Право, 2008. – 184 с.

115. Даудова Г. В. Державна інформаційна політика в контексті реформування системи державних фінансів України [Електронний ресурс] / Г. В. Даудова // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 2 (45). – С. 1–6. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/trpdu/2014-2/doc/2/02.pdf> (дата звернення: 21.05.2015).

116. Декларация принципов «Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии» : от 12.12.2003 [Електронний ресурс] // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c57 (дата звернення: 21.05.2015).

117. Декларация о европейской политике в области новых информационных технологий (Будапешт, 6–7 мая 1999 г.) [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_040 (дата звернення: 21.05.2015).

118. Делія Ю. В. Правові основи місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії і практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Делія Юрій Володимирович. – Київ, 2003. – 230 с.

119. Демедюк С. В. Кіберполіція України [Електронний ресурс] / С. В. Демедюк, В. В. Марков // Наше право. – 2015. – № 6. – С. 87–93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2015_6_15 (дата звернення: 18.01.2016).

120. Демкова М. Електронне урядування – запорука прозорості та ефективності влади / Мар'яна Демкова // Юридичний журнал. – 2007. – № 3 (57). –

С. 124–126.

121. Департамент кіберполіції Національної поліції України [Електронний ресурс] // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. – 12.02.2016. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1816252> (дата звернення: 18.01.2016).

122. Департамент документального забезпечення [Електронний ресурс] // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. – 29.02.2016. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1833401> (дата звернення: 22.09.2016).

123. Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування [Електронний ресурс] // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. – 14.03.2017. – Режим доступу: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/printable_article/1815135 (дата звернення: 22.09.2016).

124. Державна інформаційна політика : навч. посіб. / [В. Б. Дзюндзюк, О. І. Крюков, В. А. Ландсман та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Дзюндзюка. – Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2012. – 344 с.

125. Державна політика: аналіз та впровадження в Україні : конспект лекцій до навч. модуля / уклад. В. А. Ребкало, В. В. Тертичка. – Київ : Вид-во УАДУ, 2002. – 80 с.

126. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – Київ : НАДУ, 2014. – 448 с.

127. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підруч. для студентів ВНЗ / за ред. С. Г. Серьогіної. – Харків : Право, 2005. – 256 с.

128. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Київ : Факт, 2003. – 384 с.

129. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. – Київ : Знання-Прес, 2003. – 343 с.

130. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. – Київ : Знання-Прес, 2003. – 343 с.

131. Директива № 2003/6/ЕС Европейского Парламента и Совета ЕС об использовании инсайдерской информации в процессе торгов и манипулировании рынком (рыночных махинациях) (Брюссель, 28 янв. 2003 г.) [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a68 (дата звернення: 21.05.2015).

132. Директива № 98/34/ЕС Европейского парламента и Совета ЕС о процедуре предоставления информации в области технических стандартов и регламентов, а также правил оказания услуг в информационном обществе (Люксембург, 22 июня 1998 г.) [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b11 (дата звернення: 21.05.2015).

133. Довгань О. Д. Забезпечення інформаційної безпеки в контексті глобалізації: теоретико-правові та організаційні аспекти : монографія / О. Д. Довгань ; НАПрН України, НДІ інформатики і права ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [НАН України], 2015. – 388 с.

134. Довгань О. Д. Національний інформаційний суверенітет – об'єкт інформаційної безпеки / О. Д. Довгань // Інформація і право. – 2014. – № 3 (12). – С. 90–112.

135. Додіна Є. Є. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Додіна Євгенія Євгенівна. – Одеса, 2002. – 174 с.

136. Дозорцев В. А. Информация как объект исключительного права [Електронний ресурс] / В. А. Дозорцев // Дело и право. – 1996. – № 4. – С. 27–35, 38. – Режим доступу: <http://www.lawmix.ru/comm/3953/> (дата звернення: 18.01.2016).

137. Домбровська О. В. Зміст діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню реалізації конституційного права на життя людини та громадянина / О. В. Домбровська // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 1–2. – С. 56–61.

138. Домовленості про безпеку між Службою безпеки України та Управлінням

безпеки Генерального секретаріату Ради ЄС і Департаментом безпеки Європейської Комісії стосовно захисту інформації з обмеженим доступом [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_859 (дата звернення: 18.01.2016).

139. Дрозд О. Ю. Взаємодія муніципальної міліції з органами державної влади, місцевого самоврядування і населенням в умовах реформування ОВС України / О. Ю. Дрозд // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 1, т. 2. – С. 186–191.

140. Дюрягин И. Я. Применение норм советского права / И. Я. Дюрягин. – Свердловск : Средне-Урал. книж. изд-во, 1973. – 248 с.

141. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. – Київ : Прав. єдність, 2009. – 544 с.

142. Ємельянов С. Л. Проблемні аспекти класифікації інформації з обмеженим доступом в Україні [Електронний ресурс] / С. Л. Ємельянов // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». – 2012. – Т. 12. – С. 130–140. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npronua_2012_12_16 (дата звернення: 02.11.2016).

143. Євдоченко Л. О. Шляхи та методи державного забезпечення інформаційної безпеки України: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л. О. Євдоченко // Демократичне врядування. – 2010. – Вип. 5. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik5/fail/+Jevdoch.pdf (дата звернення: 02.11.2016).

144. Єсімов С. С. Юридична природа інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції [Електронний ресурс] / Єсімов С. С. // ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні : матеріали наук.-практ. конф. (Ін-т права та психології Львів. політехніки, 18 листоп. 2016 р.). – Режим доступу: <http://aphd.ua/publication-62/> (дата звернення: 02.11.2016).

145. Заброда Д. Г. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії / Заброда Дмитро Григорович // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 2 (4). –

С. 45–51.

146. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / [А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.] ; за ред. В. В. Копейчикова. – Стер. вид. – Київ : Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.

147. Залізник В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Залізник Віталій Анатолійович. – Київ, 2011. – 18 с.

148. Захарова В. І. Основи інформаційно-аналітичної діяльності : навч. посіб. / В. І. Захарова, В. Я. Філіпова. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 336 с.

149. Зейналов З. З. Проблемы определения информации как объекта информационных отношений / З. З. Зейналов // Информационное право. – 2010. – № 1. – С. 6–9.

150. Золотар О. О. Обмеження доступу до інформації: інформаційно-правовий аспект / О. О. Золотар // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2012. – № 1 (8). – С. 74–80.

151. Зуєв Р. Щодо механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини / Р. Зуєв // Юридична Україна. – 2011. – № 8. – С. 46–51.

152. Ильин А. В. Информационно-правовые основы обеспечения общественной безопасности Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Ильин Александр Викторович. – М., 2004. – 26 с.

153. Информационные технологии в юридической деятельности : учебник для бакалавров / [П. У. Кузнецов, А. А. Стрельцов, А. В. Морозов и др.] ; под общ. ред. П. У. Кузнецова ; Урал. гос. юрид. акад. – М. : Юрайт, 2012. – 422 с. – (Бакалавр).

154. Исаков Н. В. Правотворческая политика: общетеоретический аспект : монография / Н. В. Исаков, А. П. Мазуренко ; под ред. А. В. Малько. – М. : Изд-во МГЭИ ; Минеральные Воды : СКФ МГЭИ, 2005. – 180 с.

155. Іванченко Ю. М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні [Електронний ресурс] / Ю. М. Іванченко // Державне управління: теорія і практика. – 2005. – № 2. – Режим доступу:

- <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/philo/05ijmiru.pdf> (дата звернення: 02.11.2016).
156. Івченко О. М. Перевірки органами контролю суб'єктів підприємництва. Досвід захисту / О. М. Івченко. – Київ : Юстиніан, 2003. – 178 с. – (Комент. та аналіт. матеріали до сучас. законодавства).
157. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко, Харків : Фоліо, 2002. – 543 с.
158. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ієрусалімова Ірина Олександрівна. – Київ, 2006. – 20 с.
159. Інформаційна безпека особистості, суспільства, держави : підручник / [Я. М. Жарков, М. Т. Дзюба, І. В. Замаруєва та ін.]. – Київ : Київ. ун-т, 2008. – 256 с.
160. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект : підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В. О. Хорошко, С. В. Толюпа] ; за заг. ред. В. Б. Толубка. – Київ : ДУТ, 2015. – 288 с.
161. Інформаційне суспільства в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / [Д. В. Дубов, М. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк та ін.]. – Київ : НІСД, 2010. – 29 с.
162. Інформація про заходи, що вживаються органами виконавчої влади в рамках реалізації Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ogp.gov.ua/sites/default/files/reports/Звіт%20органів%20державної%20влади.pdf> (дата звернення: 02.11.2016).
163. Каплан Ю. Роль громадськості в державному управлінні: роль недержавних аналітичних центрів : аналіт. записка / Ю. Каплан ; Відділ стратегій розвитку політ. системи // Національний інститут стратегічних досліджень : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/260> (дата звернення: 25.09.2016).
164. Карпова Н. А. Правоохранительная функция правового государства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Карпова Наталья Анатольевна. – М., 2007. – 160 с.
165. Карпова П. В. Конституційно-правовий статус дитини в Україні / П. В. Карпова // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля.

Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 2 (5). – С. 33–37.

166. Карчевський М. В. Визначення поняття «інформаційна безпека» у контексті юридичної науки / М. В. Карчевський // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 1. – С. 88–96.

167. Катрич Д. К. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України: поняття і зміст / Катрич Д. К. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2016. – Вип. 36, т. 2. – С. 31–35.

168. Кацуба Р. М. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України: спроба перезавантаження / Р. М. Кацуба // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 6-1, т. 2. – С. 167–170.

169. Кібербезпека [Електронний ресурс] // Донецький національний технічний університет, Факультет комп'ютерно-інтегрованих технологій, автоматизації, електроінженерії та радіоелектроніки : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://fkitaer.donntu.edu.ua/кібербезпека/> (дата звернення: 02.11.2016).

170. Кірейцева Г. В. Екологічна інформація в бухгалтерському обліку підприємства / Кірейцева Г. В. // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2011. – № 3 (57). – С. 65–69.

171. Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ України : навч.-практ. посіб. / М. В. Ковалів. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 340 с.

172. Коваль Л. В. Адміністративне право : курс лекцій / Л. В. Коваль. – Київ : Вентурі, 1998. – 208 с.

173. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. – Киев : Высшая шк., 1979. – 230 с.

174. Коваль Л. В. Охорона громадського порядку / Л. В. Коваль. – Київ : Політвид-во України, 1988. – 92 с.

175. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ковальов Василь Володимирович. – Київ, 2008. – 22 с.

176. Ковальова І. І. Особливості формування позитивного іміджу працівників правоохоронних органів / І. І. Ковальова, О. В. Тимченко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності – 2009. – № 3. – С. 33–38.

177. Ковальська В. В. Міліція в системі правоохоронних органів держави (адміністративно-правові аспекти) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Ковальська Віта Володимирівна. – Київ, 2009. – 422 с.

178. Ковтун І. В. Інформаційно-аналітична діяльність штабів органів внутрішніх справ у сфері розслідування кримінальних правопорушень / І. В. Ковтун // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3 (76). – С. 520–528.

179. Ковтун І. Організаційно-аналітичне забезпечення діяльності кримінальної міліції: проблемні аспекти / Ірина Ковтун // Вісник Академії управління МВС. – 2009. – № 3. – С. 71–80.

180. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-Х [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 18.06.2016).

181. Козловский О. В. Методика скорочення / О. В. Козловский. – Донецк : Сталкер, 2003. – 433 с.

182. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / Т. О. Коломоєць. – Київ : Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.

183. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. – Київ : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.

184. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – Київ : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

185. Комарницький В. М. Механізм адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки: поняття та складові / В. М. Комарницький, Р. Ф. Сабіров // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2015. – Вип. 1. – С. 179–188.

186. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / А. Т. Комзюк. – Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. – 336 с.

187. Конах В. К. Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання : аналіт. доп. [Електронний ресурс] / Конах В. К. ; НІСД // Національний інститут стратегічних досліджень : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/1119_dop.pdf (дата звернення: 18.06.2015).

188. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) : від 25.06.1998 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015 (дата звернення: 07.10.2015).

189. Конвенция об информационном и правовом сотрудничестве, касающемся «Информационных общественных услуг» (ETS № 180) (Москва, 4 окт. 2001 г.) [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_559 (дата звернення: 18.12.2014).

190. Константинов С. Ф. Адміністративно-правовий статус іноземців в Україні та механізм його забезпечення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Константинов Сергій Федорович. – Київ, 2002. – 18 с.

191. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 21.05.2015).

192. Концепція інформаційної безпеки України : проект [Електронний ресурс] // Міністерство інформаційної політики України : офіц. сайт. – Режим доступу: http://mip.gov.ua/done_img/d/30-project_08_06_15.pdf (дата звернення: 03.04.2016).

193. Концепція інформатизації Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, на 2016–2020 роки : затв. наказом МВС України від 14 черв. 2016 р. № 511.

194. Копылов В. А. Информационное право : [учебник] / В. А. Копылов. – М. : Юристъ, 1997. – 472 с.
195. Копылов В. А. Информационное право : [учебник] / В. А. Копылов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2002. – 512 с.
196. Корж-Ікаєва Т. Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Корж-Ікаєва Таїсія Григорівна. – Київ, 2008. – 17 с.
197. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Б. А. Кормич. – Київ : Кондор, 2004. – 384 с.
198. Кормич Б. А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Кормич Борис Анатолійович. – Харків, 2004. – 427 с.
199. Корнійчук О. Реалізація інформаційної політики на регіональному рівні та шляхи підвищення її ефективності [Електронний ресурс] / О. Корнійчук // Демократичне врядування. – 2010. – Вип. 6. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik6/fail/Kornijchuk.pdf (дата звернення: 21.02.2015).
200. Коробова А. П. Правовая политика: понятие, формы реализации, приоритеты в современной России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Коробова Александра Петровна. – Саратов, 2000. – 275 с.
201. Котельникова Е. А. Административное право : учебник / Е. А. Котельникова, И. А. Семенцова, М. Б. Смоленский. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 352 с.
202. Кохановська О. В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин : монографія / О. В. Кохановська. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2001. – 212 с.
203. Красноступ Г. М. Основні напрями правового забезпечення державної інформаційної політики [Електронний ресурс] / Г. М. Красноступ // Міністерство юстиції України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/30768> (дата звернення: 04.09.2016).

204. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Куліш Анатолій Миколайович. – Харків, 2009. – 31 с.

205. Кунцевич Н. П. Функції виконавчої влади / Н. П. Кунцевич // Держава і право. – Вип. 60. – С. 140–145.

206. Курило С. Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку [Електронний ресурс] / С. Л. Курило // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 523–526. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_1_79 (дата звернення: 21.02.2015).

207. Лазаренко Д. В. Адміністративно-правовий статус публічної адміністрації, яка здійснює регулювання використання природних ресурсів / Д. В. Лазаренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – № 73. – С. 77–80.

208. Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Лазур Ярослав Володимирович. – Київ, 2011. – 454 с.

209. Лазур Я. В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні [Електронний ресурс] / Я. В. Лазур // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 392–398. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_3_57 (дата звернення: 21.02.2015).

210. Лапина М. А. Административное право : курс лекций [Електронний ресурс] / Лапина Марина Афанасьевна. – М. : Консультант Плюс, 2009. – 149 с. – Режим доступу: <http://lib.lunn.ru/KP/Sovremenniki/lapina1.pdf> (дата звернення: 21.02.2015).

211. Лебідь Н. В. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Лебідь Наталія Володимирівна. – Харків, 2004. – 202 с.

212. Левченко К. Б. Управління процесами формування гендерної політики в

Україні (організаційно-правові аспекти) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Левченко Катерина Борисівна. – Харків, 2003. – 368 с.

213. Лени А. Искусство деловой презентации : пер. с англ. / Аррендондо Лени. – Челябинск : Урал LTD, 1998. – 520 с.

214. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / С. Л. Лисенков. – Київ : Юрисконсульт ; КНТ, 2006. – 355 с.

215. Линьов К. Ю. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навч. посіб. [Електронний ресурс] / К. Ю. Линьов ; Держ. фіскал. служба України, Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації керів. кадрів. – Київ, 2016. – 42 с. – Режим доступу: <http://www.centre-kiev.kiev.ua/bib/files/nmm/IZ16.pdf> (дата звернення: 02.12.2016).

216. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія і практика) : монографія / В. В. Лисенко. – Київ : Логос, 2004. – 324 с.

217. Ліпкан В. А. Доступ до інформації з обмеженим доступом: проблеми вироблення уніфікованих дефініцій [Електронний ресурс] / В. А. Ліпкан, Л. І. Капінус // Публічне право. – 2013. – № 4. – С. 45–53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_4_8 (дата звернення: 21.02.2015).

218. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : навч. посіб. / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський. – Київ : КНТ, 2006. – 280 с.

219. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : монографія / В. А. Ліпкан, В. А. Залізняк. – Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. – 304 с.

220. Логінов О. В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Логінов Олександр Володимирович. – Київ, 2005. – 20 с.

221. Лукашевич В. Г. Поняття правоохоронної діяльності та органів, що її забезпечують: сучасні проблеми визначення / Лукашевич В. Г. // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3.

222. Мазурок О. Ю. Роль урядових та неурядових інституцій у формуванні культури інформаційної відкритості суспільства / О. Ю. Мазурок // Вісник СевНТУ.

Вип. 100: Політологія. – 2009. – С. 83–87.

223. Малик Я. Й. Забезпечення інформаційної безпеки України у контексті світового досвіду [Електронний ресурс] / Я. Й. Малик, О. І. Береза // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 32. – С. 20–27. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_32_5 (дата звернення: 21.02.2015).

224. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 558 с.

225. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посіб. / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк. – Київ : Реферат, 2010. – 260 с.

226. Малько А. В. Политическая и правовая жизнь России: актуальные проблемы : учеб. пособие / А. В. Малько. – М. : Юристъ, 2000. – 256 с.

227. Малько А. В. Правовая политика современной России: цели и средства / А. В. Малько, К. В. Шундилов // Государство и право. – 2001. – № 7. – С. 15–22.

228. Мандзюк О. А. Податкова інформація з обмеженим доступом: окремі аспекти / Мандзюк О. А. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 24, т. 3. – С. 80–82.

229. Маркелов Т. Л. Взаимосвязь органов прокуратуры с общественностью в борьбе с правонарушениями / Т. Л. Маркелов // Проблемы участия общественности в борьбе с преступностью. – М. : МЮИ, 1978. – С. 110–122.

230. Мартинов М. Д. Адміністративно-правове забезпечення діяльності територіальних органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Мартинов Михайло Данилович. – Харків, 2010. – 20 с.

231. Мартинов М. Д. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-службової діяльності територіальних органів внутрішніх справ України [Електронний ресурс] / М. Д. Мартинов // Право і Безпека. – 2010. – № 2 (34). – С. 106–111. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=22486> (дата звернення: 21.02.2015).

232. Матліна М. М. Особливості організації документообігу канцелярії / М. М.

Матліна // Гуманітарний часопис. – 2014. – № 2. – С. 125–129.

233. Мацелик Т. О. Класифікація суб'єктів адміністративного права / Т. О. Мацелик // Держава і право. – 2011. – Вип. 53. – С. 267–272.

234. Маштак К. С. Поняття адміністративно-правового забезпечення права на доступ до публічної інформації / К. С. Маштак // Право і суспільство. – 2011. – № 6. – С. 133–137.

235. Мельник М. Сутність поняття «державна політика розвитку інформаційного суспільства»: узагальнення європейських та вітчизняних трактувань [Електронний ресурс] / М. Мельник // Демократичне врядування. – 2012. – Вип. 9. – Режим доступу http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/fail/Melnyk.pdf (дата звернення: 01.10.2015).

236. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : монографія / Р. С. Мельник. – Харків : ХНУВС, 2010. – 398 с.

237. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Радою Європи щодо створення в Україні Бюро інформації Ради Європи та його правового статусу : від 09.11.2000 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_155 (дата звернення: 20.10.2015).

238. Методичні рекомендації з питань організації аналітичної роботи в органах прокуратури України [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/maolp.html?_m=publications&_t=rec&id=163148 (дата звернення: 25.11.2016).

239. Минькович-Слободяник О. В. Види правової політики України / О. В. Минькович-Слободяник // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 21–24.

240. Михайлов А. И. Основы научной информации / А. И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гиляревский. – М. : Наука, 1965. – 655 с.

241. Модельный информационный кодекс для государств-участников СНГ : принят на 30-м пленарном заседании Межпарлам. Ассамблеи государств-участников СНГ (постановление № 30-6 от 3 апр. 2008 г.) [Електронний ресурс] //

БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_i45 (дата звернення: 21.02.2015).

242. Моргунов О. А. Адміністративно-спортивне право у системі адміністративного права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Моргунов Олександр Анатолійович. – Запоріжжя, 2013. – 188 с.

243. Мороз Н. С. Державна інформаційна політика України у сфері інформатизації діяльності органів державної влади [Електронний ресурс] / Н. С. Мороз // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 825. – С. 42–47. – Режим доступу: http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/moroz_1.pdf (дата звернення: 21.12.2015).

244. Мудров А. Форми координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції / Анатолій Мудров, Ірина Європіна // Вісник Національної академії прокуратури. – 2013. – № 3. – С. 73–78.

245. Наливайко Л. Форми здійснення політичної функції української держави / Л. Наливайко, М. Беляєва // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 8 (128). – С. 3–8.

246. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки : указ Президента України від 26.02.2016 № 68 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 18. – Ст. 716.

247. Негодченко В. А. Информационная безопасность как объект обеспечения органами Национальной полиции Украины / В. А. Негодченко // Право и Политика : науч.-метод. журн. [Кыргызской Республики]. – 2015. – № 4. – С. 64–71.

248. Негодченко В. О. Адміністративно-правові засоби забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення органів внутрішніх справ / В. О. Негодченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. – № 18, т. 1. – С. 149–153.

249. Негодченко В. О. Діяльність Національної поліції України щодо реалізації державної інформаційної політики / Вадим Олександрович Негодченко //

Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – С. 190–192.

250. Негодченко В. О. Завдання та функції підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування органів Національної поліції України / В. О. Негодченко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2017. – № 1. – С. 154–160.

251. Негодченко В. О. Завдання та функції штабів органів внутрішніх справ щодо інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ / В. О. Негодченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. 5, т. 3. – С. 31–35.

252. Негодченко В. О. Зміст адміністративно-правових способів та засобів забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування органів Національної поліції України / В. О. Негодченко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – №3. – С. 88–96.

253. Негодченко В. О. Інформація як об'єкт державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – Вип. 1, т. 3. – С. 55–58.

254. Негодченко В. О. Класифікація суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу : міжнар. наук.-практ. конф. (3–4 черв. 2016 р., м. Херсон). – Херсон : Гельветика, 2016. – С. 149–154.

255. Негодченко В. О. Концептуальні засади державної інформаційної політики України / В. О. Негодченко // Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (1–2 квіт. 2017 р., м. Дніпро). – Дніпро : Дніпропетр. гуманіт. ун-т, 2017. – С. 97–99.

256. Негодченко В. О. Мета та завдання органів внутрішніх справ щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки».

– 2015. – Вип. 3-2, т. 2. – С. 119–122.

257. Негодченко В. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах Національної поліції України / В. О. Негодченко // Право і суспільство. – 2016. – № 5. – С. 128–134.

258. Негодченко В. О. Національна поліція України в системі суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики / В. О. Негодченко // Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку : міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 серп. 2016 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя : Запорізька міська громад. орг. «Істина», 2016. – С. 79–84.

259. Негодченко В. А. Опыт Эстонии в сфере реализации государственной информационной политики / В. А. Негодченко // Право и Политика : науч.-метод. журн. [Кыргызской Республики]. – 2015. – № 3. – С. 26–30.

260. Негодченко В. О. Організація документального забезпечення органів внутрішніх справ / В. О. Негодченко // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – № 4. – С. 129–142.

261. Негодченко В. О. Поняття та зміст інформації з обмеженим доступом в органах внутрішніх справ / В. О. Негодченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Спецвипуск. – 2013. – Том 3. – Частина 1. – С. 103-107.

262. Негодченко В. О. Основні напрями державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 4. – С. 77–81.

263. Негодченко В. А. Особенности формирования и реализации государственной информационной политики институтами гражданского общества / В. А. Негодченко // Visegrad journal on human rights. – 2016. – No. 2/2. – P. 104–112.

264. Негодченко В. О. Особливості вищих органів державної влади як суб'єктів формування державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – Вип. 3. – С. 161–168.

265. Негодченко В. О. Особливості діяльності підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування органів Національної поліції України щодо реалізації правоохоронної функції держави / Негодченко В. О. // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., 25 листоп. 2016 р., м. Харків / МВС України ; МОН України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – С. 230–234.

266. Негодченко В. О. Особливості забезпечення органами Національної поліції України захисту інформації з обмеженим доступом / В. О. Негодченко // Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні : міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 лип. 2016 р., м. Харків). – Харків : ГО «Асоц. аспірантів-юристів», 2016. – С. 32–36.

267. Негодченко В. О. Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформації з обмеженим доступом в органах Національної поліції України / В. О. Негодченко // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – № 3. – С. 85–92.

268. Негодченко В. О. Повноваження Кабінету Міністрів України як одного із провідних суб'єктів формування державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України : міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 лип. 2015 року, м. Київ). – Київ : НДІ публіч. права, 2015. – С. 166–169.

269. Негодченко В. О. Правове регулювання державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 5-2, т. 3. – С. 148–151.

270. Негодченко В. О. Принципи та функції державної інформаційної політики / В. О. Негодченко // Право и Политика : науч.-метод. журн. [Кыргызской Республики]. – 2015. – № 3. – С. 26–30.

271. Негодченко В. О. Проблеми визначення концептуальних основ державної інформаційної політики в Україні на сучасному етапі / В. О. Негодченко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право». – 2015. – Вип. 2. – С.

136–141.

272. Негодченко В. О. Роль інституцій громадянського суспільства у процесах формування та реалізації державної інформаційної політики / В. О. Негодченко // Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування : міжнар. наук.-практ. конф. (8–9 лип. 2016 р., м. Київ). – Київ : Центр прав. наук. дослідж., 2016. – С. 99–101.

273. Негодченко В. О. Специфіка діяльності органів Національної поліції України щодо забезпечення інформаційної безпеки / В. О. Негодченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2017. – № 1, т. 3. – С. 105–109.

274. Негодченко В. О. Специфіка організації документального забезпечення органів Національної поліції України / В. О. Негодченко // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення : міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 лип. 2016 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. – С. 96-99.

275. Негодченко В. О. Суб'єкти формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Європейські перспективи. – 2016. – № 2. – С. 48–57.

276. Негодченко В. О. Суб'єкти формування та реалізації державної інформаційної політики у сфері правопорядку / В. О. Негодченко // Наше право. – 2016. – №3. – С. 57–64.

277. Негодченко В. О. Сутність інформації з обмеженим доступом в органах Національної поліції України / В. О. Негодченко // Право і суспільство. – 2016. – № 6. – С. 131–138.

278. Негодченко В. О. Сучасний підхід до виокремлення функцій органів Національної поліції України у сфері забезпечення державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2016. – № 4 (75). – С. 176–188.

279. Негодченко В. О. Сучасний підхід до класифікації принципів державної інформаційної політики України / В. О. Негодченко // Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2017. – № 25. – С. 107–111.

280. Негодченко В. О. Форми діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // *Visegrad journal on human rights*. – 2015. – No. 5/2. – P. 92–96.

281. Негодченко В. О. Функції органів внутрішніх справ щодо забезпечення державної інформаційної політики в Україні: питання сьогодення / Негодченко В. О. // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. – 2014. – Вип. 29, т. 3, ч. 2. – С. 160–164.

282. Негодченко В. О. Шляхи оптимізації адміністративного законодавства, яке регулює поведження з інформацією з обмеженим доступом в органах Національної поліції України / В. О. Негодченко // *Право, держава та громадянське суспільство в умовах системи реформ на шляху до євроінтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 21–22 листоп. 2014 р.*). – Дніпропетровськ : Дніпропетр. гуманіт. ун-т, 2014. – С. 164–167.

283. Негодченко В. О. Шляхи підвищення ефективності реалізації державної інформаційної політики в Україні / В. О. Негодченко // *Публічне адміністрування у сфері органів внутрішніх справ: матеріали круглого столу (м. Київ, 14 трав. 2015 р.)*. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 256–258.

284. Нестеряк Ю. Державна інформаційна політика і управління національними інформаційними ресурсами України / Ю. Нестеряк // *Державне управління та місцеве самоврядування*. – 2013. – Вип. 1 (16). – С. 94–104.

285. Нестеряк Ю. В. Нормативно-правові основи державної інформаційної політики України в умовах розвитку інформаційного суспільства / Ю. В. Нестеряк // *Теорія та практика державного управління*. – Вип. 4 (39). – С. 111–119.

286. Нижник Н. Р. Природа та зміст адміністративної реформи в Україні / Н. Р. Нижник // *Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи: монографія* / [кол. авт.: В. В. Цветков (наук. кер.), С. Д. Дубенко, Н. Р. Нижник та ін.]. – Київ : Оріяни, 1998. – 364 с.

287. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. Т. 3 : ОБЕ – РОБ / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ : Аконіт, 1998. – 927 с.

288. Нормативно-правові та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин : наук.-методол. посіб. / [авт. кол.: В. Брижко (наук. керівник проекту), В. Цимбалюк, М. Швець] ; за ред. В. Тація, В. Тихого, М. Швеця] ; Акад. прав. наук України, Наук.-дослід. центр прав. інформатики. – Київ : ТОВ «ПанТот», 2009. – 324 с.

289. Норми належності основних типів техніки інформатизації для Головного управління Національної гвардії України, територіальних управлінь, вищих навчальних закладів, військових частин, закладів, установ і баз Національної гвардії України : затв. наказом МВС України від 01.03.2016 № 145 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0600-16> (дата звернення: 18.06.2016).

290. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособие. – Изд. 3-е, перераб. и доп. / Д. М. Овсянко. – М. : Юристъ, 2002. – 468 с.

291. Овсянко Д. М. Административное право : учебник / Д. М. Овсянко. – М. : Юристъ, 1999. – 320 с.

292. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : 72 500 слов и 7 500 фразеол. выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; РАН, Ин-т рус. яз. – М. : Азъ, 1992. – 955, [1] с.

293. Олейников С. М. Функції держави і правові форми її діяльності / С. М. Олейников // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2012. – Вип. 23. – С. 150–161.

294. О. Турчинов: Національний координаційний центр кібербезпеки повинен мобілізувати весь наявний потенціал для забезпечення надійного кіберзахисту країни [Електронний ресурс] // Рада національної безпеки і оборони : офіц. сайт. – 11.07.2016. – Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/news/2528.html> (дата звернення: 18.06.2016).

295. Олійник О. В. Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Олійник Олег Вікторович. –

Київ, 2006. – 191 с.

296. Омаров А. М. Социальное управление. Некоторые вопросы теории и практики / А. М. Омаров. – М. : Мысль, 1980. – 269 с.

297. Основи захисту інформації від несанкціонованого доступу : наук.-метод. посіб. / [А. Ю. Ільницький, В. А. Саницький, В. В. Шорошев та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. – 208 с.

298. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / [В. С. Цимбалюк, В. Д. Павловський, В. М. Брижко та ін.] ; за заг. ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного, П. В. Мельника. – Київ : Знання, 2009. – 414 с.

299. Основи управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / [О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, В. М. Василенко та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2011. – 591 с. – (Б-ка слідства та дізнання).

300. Ответственность в управлении / [И. Л. Бачило, Х. Я. Калла, Л. А. Сергиенко и др.] ; отв. ред. А. Е. Лунев, Б. М. Лазарев. – М. : Наука, 1985. – 303 с.

301. Охріменко Г. В. Основні принципи та проблеми впровадження електронного документообігу в організації [Електронний ресурс] / Охріменко Ганна Валеріївна // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Культура і соціальні комунікації. – 2009. – Вип. 1. – С. 300–307. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaksk_2009_1_38 (дата звернення: 18.06.2015).

302. Пасинчук К. М. Місце та роль державного управління у системі забезпечення пожежної безпеки / К. М. Пасинчук // Пожежна безпека: теорія та практика. – 2010. – № 6. – С. 119–124.

303. Патерило І. В. Інститут інструментів діяльності публічної адміністрації у системі адміністративного права України / І. В. Патерило // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 283–289.

304. Патерило І. В. Інструменти діяльності публічної адміністрації: сутність та

зміст / Патерило І. В. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 27, т. 2. – С. 174–178.

305. Пахнін М. Л. Особливості державної інформаційної політики в розвинених країнах світу [Електронний ресурс] / М. Л. Пахнін // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 4 (47). – С. 414–422. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2014_4_58 (дата звернення: 18.06.2016).

306. Пахнін М. Л. Принципи, завдання та інструменти державної інформаційної політики в сучасних умовах / М. Л. Пахнін // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 3 (46). – С. 87–95.

307. Певнев В. Я. Математическая модель информационной безопасности / В. Я. Певнев, М. В. Цуранов // Системи обробки інформації. – 2010. – Вип. 3 (84). – С. 62–64.

308. Перепелюк А. М. Природа правозастосування як елемента правової системи / А. М. Перепелюк // Держава і право. – 2011. – Вип. 53. – С. 59–64.

309. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи [Електронний ресурс] / Петрик Валентин // Юридичний журнал. – 2009. – № 5. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3222> (дата звернення: 18.06.2015).

310. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм [Електронний ресурс] / Ігор Петренко // Віче : сайт журн. – Травень 2011 р. – № 10. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2566/> (дата звернення: 18.06.2016).

311. Петров Є. В. Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 [Електронний ресурс] / Петров Євген Вікторович. – Харків, 2003. – 20 с. – Режим доступу: http://dysertaciya.org.ua/disertaciya_1_856.html (дата звернення: 18.06.2015).

312. Петрухін К. Є. Особливості адміністративно-правового статусу слідчих підрозділів органів внутрішніх справ [Електронний ресурс] / К. Є. Петрухін // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 412–417. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_1_72 (дата звернення: 21.08.2016).

313. Петрухно Ю. Є. Інформаційне суспільство: поняття, основні складові,

характеристика / Ю. Є. Петрухно // Вісник Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19, вип. 1. – С. 127–133.

314. Петков С. В. Основи управління в органах внутрішніх справ : курс лекцій / С. В. Петков, О. С. Юнін. – Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2007. – 134 с.

315. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України : постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 2 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-п> (дата звернення: 18.06.2015).

316. Плиска В. В. Поняття та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції / Плиска В. В. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Вип. 35, т. 2, ч. 1. – С. 143–147.

317. Плитко А. Г. Государственная информационная политика Российской Федерации: понятия, принципы и направления реализации : дис. ... д-ра полит. наук : 23.00.02 / Плитко Андрей Геннадьевич. – М., 2005. – 158 с.

318. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В. М. Плішкін ; за ред. Ю. Ф. Кравченка. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 702 с.

319. Погорілко В. Ф. Права та свободи людини і громадянина в Україні / В. Ф. Погорілко, В. В. Головченко, М. І. Сірий. – Київ : Ін Юре, 1997. – 52 с.

320. Погорілко В. Ф. Функції Української держави та їх правові основи / В. Ф. Погорілко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 1. – С. 9–17.

321. Погребной И. М. Теория права : учеб. пособие / И. М. Погребной. – 3-е изд., испр. и доп. – Харьков : Основа, 2003. – 128 с.

322. Подоляка А. М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Подоляка Анатолий Миколайович. – Харків, 2004. – 189 с.

323. Пожуєв В. І. Формування концепції державної інформаційної політики в

умовах глобалізації / В. І. Пожуєв // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2010. – Вип. 43. – С. 4–12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpgvzdia_2010_43_3.pdf (дата звернення: 05.03.2015).

324. Поленина С. В. Правотворческа́я политика / Поленина С. В. // Российская правовая политика : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – М. : Норма, 2003. – Лекция 10. – С. 180–204.

325. Политическая декларация о средствах массовой информации в демократическом обществе : 4-я Европейская конференция министров по политике в области средств массовой информации, Прага (Чешская республика), 7–8 дек. 1994 г. Резолюция № 1 «Будущее общественного телерадиовещания». Резолюция № 2 «Журналистские свободы и права человека» [Электронный ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_121 (дата звернення: 29.10.2015).

326. Политическая энциклопедия : в 2 т. / рук. науч. проекта Г. Ю. Семигин. – М. : Мысль. 1999. – Т. 2 : Н–Я. – 702 с.

327. Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України [Електронний ресурс] // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. – 12.02.2016. – Режим доступу до сторінки: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1816252> (дата звернення: 22.06.2016).

328. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – Київ : Вид-во УАДУ, 2008. – 663 с.

329. Предмети відання комітету [Електронний ресурс] // Комітет з питань національної безпеки і оборони [Верховної Ради України] : офіц. сайт. – 09.12.2014. – Режим доступу: http://komnbo.rada.gov.ua/komnbo/control/uk/publish/article?art_id=51535&cat_id=45406 (дата звернення: 18.06.2016).

330. Про авторське право і суміжні права : закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 05.03.2015).

331. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» : закон України від 27.03.2014 № 1170-VII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1170-18> (дата звернення: 05.03.2015).

332. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань доступу до інформації : постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 938 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/938-2011-п> (дата звернення: 22.07.2016).

333. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : закон України від 23.12.1993 № 3781-XII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення: 05.03.2015).

334. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : закон України від 23.09.1998 № 540/97-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр> (дата звернення: 15.08.2016).

335. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : закон України від 23.02.2006 № 3475-IV [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15> (дата звернення: 04.07.2016).

336. Про державну таємницю : закон України від 21.01.1994 № 3855-XII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12> (дата звернення: 10.02.2015).

337. Про деякі питання передачі державної таємниці іноземній державі чи міжнародній організації : указ Президента України від 14.12.2004 № 1483/2004 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1483/2004> (дата звернення: 10.02.2015).

338. Про Доктрину інформаційної безпеки України : проект указу Президента України [Електронний ресурс] // Державний комітет телебачення і радіомовлення

України : офіц. веб-сайт. – 12.06.2014. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=113319&cat_id=61025 (дата звернення: 15.08.2016).

339. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13.01.2011 № 2939-VI [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 04.07.2016).

340. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : закон України від 16.11.1992 № 2782-XII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> (дата звернення: 15.08.2016).

341. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п> (дата звернення: 04.07.2016).

342. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 № 440 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05> (дата звернення: 15.08.2016).

343. Про затвердження Інструкції з автоматизованого обліку адміністративних правопорушень : наказ МВС України від 04.07.2016 № 595 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-16> (дата звернення: 18.10.2016).

344. Про затвердження Інструкції з діловодства в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 23.08.2012 № 747 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0747320-12> (дата звернення: 04.07.2016).

345. Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України : наказ МВС України від 13.06.2016 № 503 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим

доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0944-16> (дата звернення: 15.08.2016).

346. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 14.04.2016 № 296 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0884-16> (дата звернення: 18.10.2016).

347. Про затвердження Інструкції з оформлення документів у системі МВС України : наказ МВС України від 27.07.2012 № 650 [Електронний ресурс] // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/788953> (дата звернення: 04.07.2016).

348. Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми : наказ М-ва соц. політики України, МВС України від 11.01.2016 № 4/5 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0169-16> (дата звернення: 18.10.2016).

349. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15> (дата звернення: 15.08.2016).

350. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію : постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 р № 1893 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1893-98-п> (дата звернення: 04.07.2016).

351. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, які містять відомості, що становлять службову інформацію у Міністерстві юстиції України : наказ М-ва юстиції України від 08.06.2011 № 1536/5 [Електронний ресурс] // Міністерство

юстиції : [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/35690> (дата звернення: 15.08.2016).

352. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію у Держекоінвестагентстві : наказ Держ. агентства екол. інвестицій України від 14.10.2013 № 195 [Електронний ресурс] // Державне агентство екологічних інвестицій України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.seia.gov.ua/seia/control/main/uk/publish/article/635849> (дата звернення: 10.02.2015).

353. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, які містять відомості, що становлять службову інформацію у Національному агентстві України з питань державної служби : наказ Нац. агентства України з питань держ. служби від 19.02.2013 № 28 [Електронний ресурс] // MEDIAPRO : [сайт проекту]. – Режим доступу: <http://www.kadrovik.ua/content/pro-zatverdzhennya-nstrukts-pro-poryadok-oblku-zber-gannya-vikoristannya-dokument-v-ta-nshi> (дата звернення: 10.02.2015).

354. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію та Інструкції з питань обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, які містять відомості, що становлять службову інформацію у Міністерстві надзвичайних ситуацій України : наказ М-ва надзвичайних ситуацій України від 26.07.2011 № 755 [Електронний ресурс] // Державна служба України з надзвичайних ситуацій : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://www.dsns.gov.ua/files/2011/8/11/755.pdf> (дата звернення: 04.07.2016).

355. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 27.05.2016 № 432 [Електронний ресурс] // Міністерство внутрішніх справ України : офіц. сайт. – Режим доступу: [http://www.mvs.gov.ua/upload/file/nakaz_mvs_432_\(1\).pdf](http://www.mvs.gov.ua/upload/file/nakaz_mvs_432_(1).pdf) (дата звернення: 15.08.2016).

356. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Національної поліції України : наказ Нац. поліції України від

10.05.2016 № 385 [Електронний ресурс] // Національна поліція : тимчас. веб-сайт. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1912166> (дата звернення: 01.11.2016).

357. Про затвердження Плану заходів на 2016 рік з реалізації Стратегії кібербезпеки України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 440 // Урядовий кур'єр. – 05.07.2016. – № 123.

358. Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві інформаційної політики України : наказ М-ва інформ. політики України від 03.07.2015 № 33 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033885-15> (дата звернення: 17.09.2015).

359. Про затвердження Положення про Департамент документального забезпечення Національної поліції України : наказ Нац. поліції України від 18.11.2015. Служб. док.

360. Про затвердження Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : наказ Нац. поліції України від 04.12.2015 № 145. Служб. док.

361. Про затвердження Положення про Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України : наказ Нац. поліції України від 27.11.2015 № 126. Служб. док.

362. Про затвердження Положення про єдину цифрову відомчу телекомунікаційну мережу МВС : наказ МВС України від 04.07.2016 № 596 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1055-16> (дата звернення: 17.09.2016).

363. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 12.10.2009 № 436 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 101. – Ст. 409.

364. Про затвердження Положення про контроль за станом технічного захисту інформації в органах і підрозділах Національної поліції України : наказ МВС України від 29.02.2016 № 139 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

z0431-16 (дата звернення: 27.09.2016).

365. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п> (дата звернення: 17.09.2016).

366. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п> (дата звернення: 17.09.2016).

367. Про затвердження Положення про Об'єднаний центр з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб, заручників та встановлення місцезнаходження безвісти зниклих в районі проведення антитерористичної операції : наказ Служби безпеки України, М-ва оборони України, МВС України від 19.05.2016 № 237/267/388 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0856-16> (дата звернення: 17.09.2016).

368. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ МВС України від 24.15.2015 № 1625 // Офіційний вісник України – 2016. – № 11. – Ст. 173.

369. Про затвердження Положення про територіальний сервісний центр МВС : наказ МВС України від 29.12.2015 № 1646 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0156-16> (дата звернення: 15.06.2016).

370. Про затвердження Порядку використання телекомунікаційних мереж та Табеля належності відомчих, спеціальних і з'єднувальних ліній у Національній поліції України : наказ МВС України від 10.10.2016 № 1066 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-16> (дата звернення: 17.11.2016).

371. Про затвердження Порядку дій посадових осіб Державної прикордонної служби України та органів Національної поліції України в разі виявлення в пунктах

пропуску через державний кордон України осіб, автомобільних транспортних засобів і паспортних документів, які перебувають у банках даних інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу : наказ МВС України від 14.06.2016 № 505 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1052-16> (дата звернення: 18.09.2016).

372. Про затвердження Порядку організації та проведення первинної та додаткової експертизи комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів і підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 30.03.2016 № 228 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0614-16> (дата звернення: 14.05.2016).

373. Про затвердження Порядку складання і форми 18 на публічну інформацію, розпорядником якої є Міністерство внутрішніх справ України : наказ МВС України від 21.07.2011 № 459. Служб. док.

374. Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : наказ МВС України від 22.01.2016 № 39 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16> (дата звернення: 18.06.2016).

375. Про затвердження Штату Департаменту кіберполіції Національної поліції України : наказ МВС України від 07.11.2015 № 10. Служб. док.

376. Про захист економічної конкуренції : закон України від 11.01.2001 № 2210-III [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 08.11.2015).

377. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр> (дата звернення: 08.11.2015).

378. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 № 2297-VI [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 14.05.2016).

379. Про захист суспільної моралі : закон України від 20.11.2003 № 1296-IV [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15> (дата звернення: 14.05.2016).

380. Про Збройні Сили України : закон України від 06.12.1991 № 1934-XII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12> (дата звернення: 08.11.2015).

381. Про інформаційні агентства : закон України від 28.02.1995 № 74/95-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-вр> (дата звернення: 08.11.2015).

382. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 № 2657-XII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 08.11.2015).

383. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 27.02.2014 № 794-VII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 14.05.2016).

384. Про комітет [Електронний ресурс] // Комітет з питань інформатизації та зв'язку [Верховної Ради України] : офіц. інтернет-представництво. – 29.01.2015. – Режим доступу: http://komit.rada.gov.ua/news/pro_komitet/72756.html (дата звернення: 18.06.2016).

385. Про комітети Верховної Ради України : закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-вр> (дата звернення: 11.09.2016).

386. Про Концепцію Національної програми інформатизації : закон України від 11.08.2013 № 75/98-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр> (дата звернення: 11.09.2016).

387. Про Міжвідомчу комісію з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України : указ Президента України від 22.01.2002 № 63/2002 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63/2002> (дата звернення: 14.05.2016).

388. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 11.09.2016).

389. Про науково-технічну інформацію : закон України від 25.06.1993 № 3322-ХІІ [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12> (дата звернення: 11.09.2016).

390. Про Національне антикорупційне бюро України : закон України від 14.10.2014 № 1698-VII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 11.09.2016).

391. Про Національний координаційний центр кібербезпеки : указ Президента України від 07.06.2016 № 242/2016 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/242/2016> (дата звернення: 14.05.2016).

392. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 14.05.2016).

393. Про Національну програму інформатизації : закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (дата звернення:

14.05.2016).

394. Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань : наказ МВС України від 28.04.2009 № 181 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0786-09> (дата звернення: 14.05.2016).

395. Про організацію діяльності штабних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 24.05.2013 № 505 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-13> (дата звернення: 11.09.2016). {Наказ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства внутрішніх справ № 39 від 22.01.2016}

396. Про організацію доступу до відомостей персонально-довідкового обліку єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 29.11.2016 № 1256 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 9. – Ст. 290.

397. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 05.10.2015).

398. Про Основні засади державної інформаційної політики : проект закону України від 13.10.2010 № 7251 [Електронний ресурс] // Ліга:Закон : [прав. портал]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5LF00V.html (дата звернення: 09.06.2016).

399. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : закон України від 09.01.2007 № 537-V // Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – Ст. 273.

400. Про Перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць : указ Президента України від 01.12.2009 № 987/2009 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987/2009> (дата звернення:

09.06.2016).

401. Про Положення про порядок підготовки документів щодо надання доступу до державної таємниці іноземцям та особам без громадянства : указ Президента України від 17.07.2006 № 621/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 29. – Ст. 2083.

402. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : закон України від 23.09.1997 № 593/97-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-вр> (дата звернення: 05.10.2015).

403. Про порядок обліку та видачі дозволів на встановлення та використання спеціальних світлових сигнальних пристроїв автожовтого (оранжевого) кольору на транспортних засобах реагування суб'єктів охоронної діяльності : наказ МВС України від 09.08.2016 № 771 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 74 – Ст. 2492.

404. Про проведення конкурсу на заміщення вакантних посад старших інспекторів, інспекторів і спеціальних агентів інформаційних технологій міжрегіонального територіального органу Департаменту кіберполіції Національної поліції : наказ МВС України від 15.10.2015 № 1251. Служб. док.

405. Про проведення позачергового атестування осіб начальницького складу підрозділів боротьби з кіберзлочинністю : наказ МВС України від 15.10.2015 № 1250. Служб. док.

406. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 09.06.2016).

407. Про Раду національної безпеки і оборони України : закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр> (дата звернення: 05.10.2015).

408. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність : закон України від

07.09.2005 № 2824-IV [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2824-15> (дата звернення: 09.06.2016).

409. Про рекламу : закон України : від 03.07.1996 № 270/96-ВР [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр> (дата звернення: 05.10.2015).

410. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» : постанова Верховної Ради України від 31.03.2016 № 1073-19 // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 17. – Ст. 191.

411. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 23. – Ст. 899.

412. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 // Урядовий кур'єр. – 29.05.2015. – № 95.

413. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо підвищення ефективності планування в секторі безпеки і оборони» : указ Президента України від 13.05.2014 № 468/2014 // Офіційний вісник Президента України. – 2014. – № 20. – Ст. 19.

414. Про Службу безпеки України : закон України від 25.03.1992 № 2229-XII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 05.10.2015).

415. Про Службу зовнішньої розвідки України : закон України від 01.12.2005 № 3160-IV [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15> (дата звернення: 18.12.2015).

416. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : указ

Президента України від 26.02.2016 № 68/2016 // Урядовий кур'єр. – 02.03.2016. – № 41.

417. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 05.10.2016).

418. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250-р // Офіційний вісник України. – 2010. – № 97. – Ст. 48.

419. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р // Офіційний вісник України. – 2013. – № 44. – Ст. 1581.

420. Про телебачення і радіомовлення : закон України від 21.12.1993 № 3759-XII [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 18.12.2015).

421. Про телекомунікації : закон України від 18.11.2003 № 1280-IV [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (дата звернення: 18.12.2015).

422. Про утворення територіального органу Національної поліції : постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 831 // Урядовий кур'єр. – 21.10.2015. – № 195.

423. Про центральні органи виконавчої влади : закон України від 17.03.2011 № 3166-VI [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17> (дата звернення: 18.12.2015).

424. Проблеми державної інформаційної політики: гармонізація міжнародного і національного інформаційного права / Р. А. Калюжний, В. Д. Гавловський, М. Я. Швець, В. С. Цимбалюк // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – 2002. – Вип. 4. – С. 10–19.

425. Проект Концепції інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] // Міністерство інформаційної політики України : офіц. сайт. – 09.06.2015. – Режим доступу: <http://mir.gov.ua/documents/30.html> (дата звернення: 18.06.2016).

426. Проневич О. С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація / О. С. Проневич // Право і Безпека. – 2010. – № 4 (36). – С. 141–146. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=18544> (дата звернення: 05.10.2015).

427. Публічне адміністрування в Україні : навч. посіб. / [В. Б. Дзюндзюк, Н. М. Мельтюхова, Н. В. Фоміцька та ін.] ; за заг. ред. В. В. Корженка, Н. М. Мельтюхової. – Харків : Магістр, 2011. – 306 с.

428. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави : навч. посіб. / П. М. Рабінович. – [3-тє вид. зі змін. і допов.]. – Київ : ІСДО, 1995. – 372 с.

429. Радовецька Л. В. Інститут громадської експертизи нормативно-правових актів – правова форма реалізації функції забезпечення державної безпеки України: до постановки проблеми [Електронний ресурс] / Радовецька Л. В. // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 55–58. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/2_2014/14.pdf (дата звернення: 18.12.2015).

430. Развадовський В. Функції державного управління транспортною системою України / В. Развадовський // Право України. – 2004. – № 5. – С. 121–126.

431. Ракша Н. С. Адміністративно-правове забезпечення права громадян на освіту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ракша Наталія Станіславівна. – Львів, 2007. – 20 с.

432. Рамочное решение № 2005/222/ПВД Совета об атаках на информационные системы (Брюссель, 24 февр. 2005 г.) [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a82 (дата звернення: 18.10.2016).

433. Регламент ЕС № 81/2009 Европейского парламента и Совета ЕС о внесении изменений в Регламент ЕС 562/2006 в отношении использования визовой информационной системы (вис) в рамках Шенгенского кодекса о границах (Страсбург, 14 янв. 2009 г.) [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a94 (дата звернення: 18.10.2016).

434. Резолюція 127 (II) Генеральної Ассамблеї ООН «Ложная или извращенная информация» : от 15.11.1947 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_275 (дата звернення: 18.12.2015).

435. Резолюція 60/44, прийнята Генеральною Ассамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Объективная информация по военным вопросам, включая транспарентность военных расходов» : от 08.12.2005 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e44 (дата звернення: 18.12.2015).

436. Резолюція 60/82, прийнята Генеральною Ассамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Информация о мерах укрепления доверия в области обычных вооружений» [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e24 (дата звернення: 18.12.2015).

437. Резолюція 60/118, прийнята Генеральною Ассамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Распространение информации о деколонизации» [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e29 (дата звернення: 18.12.2015).

438. Рекомендація Комісії 2000/408/ЄЕС «Щодо опублікування інформації про фінансові інструменти та про інші питання, спрямованої на уточнення інформації, яка повинна надаватися у відповідності до Директиви Ради 86/635/ЄЕС від 8 грудня 1986 року щодо річних бухгалтерських звітів та консолідованих звітів банків та інших фінансових установ (що повідомлена у документі за номером С(2000) 1372)» : від 23.06.2000 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_279 (дата звернення: 18.10.2016).

439. Рекомендація № Rec (2003) 14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про можливість взаємодії інформаційних систем у сфері правосуддя» : від 09.09.2003 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_864 (дата звернення:

19.12.2015).

440. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України : від 20.01.2012 № 2-рп/2012 [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12> (дата звернення: 18.10.2016).

441. Роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо віднесення публічної інформації до службової згідно із Законом «Про доступ до публічної інформації», розроблені спільно з Експертною радою при Представникові Уповноваженого з прав людини [Електронний ресурс] // Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : [офіц. сайт]. – 01.10.2014. – Режим доступу: http://www1.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4049:2014-10-01-07-37-36&catid=239:2014&Itemid=256 (дата звернення: 18.12.2015).

442. Романов И. Б. Правотворческая политика современного демократического государства: понятие, принципы, стратегия и тактика / Романов Игорь Борисович // Юридическая наука. – 2014. – № 1. – С. 29–35.

443. Ронжин В. Н. О понятии и системе принципов социалистического права / В. Н. Ронжин // Вестник МГУ. Серия 11: Право. – 1977. – № 2. – С. 32–36.

444. Руководящие принципы по обеспечению доступа к экологической информации и участию общественности в процессе принятия решений в области охраны окружающей среды (София, 23–25 окт. 1995 г.) [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_810 (дата звернення: 18.11.2015). Алфавіт

445. Рущенко І. П. Завдання відомчої соціології в системі МВС України [Електронний ресурс] / І. П. Рущенко // Право і Безпека. – 2009. – № 3. – С. 113–117. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=23957> (дата звернення:

18.10.2016).

446. Рыбаков О. Ю. Формы реализации правовой политики / О. Ю. Рыбаков // Правовая политика и правовая жизнь. – 2003. – № 2. – С. 5–14.

447. Рябченко О. П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин : монографія / О. П. Рябченко ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; Ун-т внутр. справ. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 299 с.

448. Савицький В. Т. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Савицький Володимир Тадеушович. – Львів, 2006. – 20 с.

449. Савочкіна Д. О. Правовий статус Головного управління Національної гвардії України / Д. О. Савочкіна // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 73. – С. 101–117.

450. Сазонов О. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення державної безпеки України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сазонов Василь Вікторович. – Харків, 2014. – 20 с.

451. Сапальов В. П. Теоретичні аспекти взаємодії підрозділів кримінального пошуку при використанні оперативно-технічних засобів / В. П. Сапальов // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України. – 2001. – Спецвип. № 2. – С. 17–28.

452. Северин В. А. Правовое регулирование информационных отношений / В. А. Северин // Юрист. – 2001. – № 7. – С. 2–10.

453. Сербин Р. А. Благодійництво в Україні: доктринальне адміністративно-правове дослідження : монографія / Р. А. Сербин. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 428 с.

454. Сербин Р. А. Природа принципів благодійництва в Україні / Р. А. Сербин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014. – Вип. 11 (1). – С. 112–116. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_11%281%29__34 (дата звернення: 18.09.2016).

455. Сидорова О. Ю. Информация как объект абсолютных и относительных

гражданских правоотношений : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Сидорова Оксана Юрьевна. – Волгоград, 2003. – 30 с.

456. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скакун. – Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.

457. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : [підручник] / О. Ф. Скакун. – Вид. 2-ге, перероб. і допов. – Харків : Еспада, 2009. – 752 с.

458. Скок П. В. Поняття інформації з обмеженим доступом [Електронний ресурс] / П. В. Скок // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. 3-2, т. 2. – С. 165–168. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo03-2/part_2/39.pdf (дата звернення: 18.09.2016).

459. Слабунова Ю. В. Структура адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян органами прокуратури [Електронний ресурс] / Ю. В. Слабунова // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 508–512. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_80 (дата звернення: 21.09.2016).

460. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – Київ : УРЕ, 1974. – 776 с.

461. Смирнов М. П. Полиция зарубежных стран и ее оперативно-розыскная деятельность : учеб. пособие / М. П. Смирнов ; под ред. Е. В. Токарева. – М. : Акад. МВД России, 1995. – 128 с.

462. Смолян Г. Л. Человек и компьютер: социально-философские аспекты автоматизации управления и обработки информации / Г. Л. Смолян. – М. : Политиздат, 1981. – 192 с.

463. Собків Я. М. Роль інститутів громадянського суспільства в механізмі захисту інформаційних прав і свобод людини та громадянина в Україні / Собків Я. М. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Вип. 34, т. 1. – С. 69–74.

464. Соснін О. В. Державна інформаційна політика і національні інформаційні ресурси [Електронний ресурс] / Соснін О. В. // Національний інститут стратегічних досліджень : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/D_p2.htm

(дата звернення: 21.09.2016).

465. Соснін О. Проблеми правового регулювання інформаційної політики в Україні [Електронний ресурс] / Олександр Соснін // Віче : сайт журн. – Жовтень 2008 р. – № 20. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1159/> (дата звернення: 18.09.2016).

466. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : слов.-справ. / сост. В. А. Ильганаева. – Харьков : Город. тип., 2009. – 392 с.

467. Соціально-правові основи інформаційної безпеки : навч. посіб. / В. М. Петрик, А. М. Кузьменко, В. В. Остроухов та ін. ; за ред. В. В. Остроухова. – Київ : Росава, 2007. – 496 с.

468. Список подписаний и ратификаций Конвенции об информационном и правовом сотрудничестве, касающемся «Информационных общественных услуг» (ETS N 180) (Москва, 4 окт. 2001 г.) : по сост. на 4 июня 2007 г. [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_816 (дата звернення: 18.09.2016).

469. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 1 : История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты / Ю. Н. Старилов. – М. : Норма, 2002. – 728 с.

470. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 2 : Государственная служба. Управленческие действия. Правовые акты управления. Административная юстиция / Ю. Н. Старилов. – М. : Норма, 2002. – 600 с.

471. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекції особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Стародубцев Андрій Андрійович. – Харків, 1999. – 173 с.

472. Стародубцев А. Сутність законності та її сучасне розуміння в правовій науці / А. Стародубцев // Юридичний вісник. – 2014. – № 1. – С. 12–13.

473. Статус Конвенции о доступе к информации, участии общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды (Орхус, 25 июня 1998 г.) : по сост. на 30 авг. 2011 г.

[Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k78 (дата звернення: 18.09.2016).

474. Степаненко К. В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Степаненко Кирило Володимирович. – Дніпропетровськ, 2009. – 19 с.

475. Степанов В. Ю. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної інформаційної політики : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Степанов Віктор Юрійович. – Харків, 2011. – 432 с.

476. Степко О. М. Аналіз головних складових інформаційної безпеки держави [Електронний ресурс] / О. М. Степко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – 2011. – Т. 1, № 3. – С. 90–98. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3214> (дата звернення: 18.09.2016).

477. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. / С. Г. Стеценко. – Київ : Атіка, 2007. – 624 с.

478. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України : схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 1118-р. [Електронний ресурс] // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/247780692/R01118-00.doc> (дата звернення: 18.06.2015).

479. Струневич О. П. Адміністративно-правове забезпечення надання рекламних послуг в Україні : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. П. Струневич. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2016. – 20 с.

480. Субочев В. В. О концепции правовой политики / В. В. Субочев // Правовая политика и правовая жизнь. – 2005. – № 1. – С. 177–187.

481. кормич В. М. Механізм правового регулювання відносин у сфері інформаційного суверенітету / В. М. Супрун // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 5 черв. 2010 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2010. – С. 217–220.

482. Сурилов А. В. Теория государства и права : учеб. пособие / А. В. Сурилов. – Киев : Выща школа, 1989. – 439 с.
483. Сучасна інформаційна політика / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики ; відп. ред. А. З. Москаленко. – Київ : Центр вільної преси, 1999. – 190 с.
484. Сучасний словник іншомовних слів : 20 000 слів і словосполучень / уклали О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – Київ : Довіра, 2006. – 789 с.
485. Сухонос В. В. Поняття і сутність правового статусу прокуратури України / В. В. Сухонос // Держава і право. – 2011. – Вип. 51. – С. 209–213.
486. Сьомкіна Т. В. Соціальна функція держави: проблеми соціалізації економічного розвитку / Сьомкіна Т. В., Тарасевич О. В. // Экономика и управление. – 2011. – № 5. – С. 63–67.
487. Твердохліб О. С. Вплив громадських організацій на формування та реалізацію державної інформаційної політики / О. С. Твердохліб // Аспекти публічного управління. – 2014. – № 9–10. – С. 66–71. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2014_9-10_10 (дата звернення: 18.05.2016).
488. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту : навч. посіб. / М. Г. Твердохліб. – [Вид. 2-ге, допов. та перероб.]. – Київ : КНЕУ, 2006. – 224 с.
489. Теория государства и права : учебник [для вузов] / [А. М. Айзенберг, А. М. Васильев, Г. С. Котляревский и др.] ; под ред. А. М. Васильева. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Юрид. лит., 1983. – 415 с.
490. Теория государства и права : учебник [для вузов] / [Козлов В. А., Ливанцев К. Е., Денисов Ю. А. и др.] ; отв. ред. А. И. Королев, Л. С. Явич. – Л. : Из-во Ленинград. у-та, 1982. – 382 с.
491. Теория государства и права : учебник / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Первалова. – М. : Норма, 2000. – 616 с.
492. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
493. Тер-Акопов А. А. Безопасность человека (теоретические основы социально-правовой концепции) / А. А. Тер-Акопов. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. –

196 с.

494. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / Валерій Тертичка. – Київ : Основи, 2002. – 750 с.

495. Тихомиров О. О. Класифікації забезпечення інформаційної безпеки / О. О. Тихомиров // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 164–168.

496. Тлумачний словник з теорії держави та права / авт.-упоряд. К. Г. Волинка. – Київ : Магістр – XXI сторіччя, 2006. – 112 с.

497. Тлумачний словник української мови / уклад.: Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. – Харків : Синтекс, 2005. – 672 с.

498. Туркова О. К. Надання електронних послуг в Естонії: адміністративно-правовий аспект / О. К. Туркова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2016. – № 20. – С. 60–62.

499. Управління режиму та технічного захисту інформації [Електронний ресурс] // ГУНП в Одеській області : тимчас. веб-сайт. – Режим доступу: <https://od.npu.gov.ua/uk/publish/article/84320> (дата звернення: 18.09.2016).

500. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні : навч.-метод. посіб. / [Свтухова Т. І., Легенько Ю. В., Міщенко Р. І. та ін.] ; ДП «Укртехінформ». – Київ : [б. в.], 2013. – 250 с.

501. Фатьянов А. А. Правовое обеспечение безопасности информации : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Фатьянов Алексей Александрович. – М., 1999. – 40 с.

502. Федорук Н. С. Адміністративне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Н. С. Федорук. – Чернівці : Рута, 2011. – 296 с.

503. Фелик В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України : монографія / В. І. Фелик ; за заг. ред. О. М. Музичука. – Харків : Панов, 2016. – 511 с.

504. Фелик В. І. Особливості адміністративно-правового статусу Національної поліції України як суб'єкта профілактичної діяльності [Електронний ресурс] / В. І. Фелик // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. –

2016. – № 3 (74). – С. 181–189. –
Режим доступу: [http://visnyk.univd.edu.ua/
?controller=service&action=download&download=26818](http://visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=26818) (дата звернення: 18.09.2016).
505. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
506. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1986. – 590 с.
507. Філософський енциклопедичний словник / [редкол.: В. І. Шинкарук (голова редкол.) та ін.]. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
508. Філютович-Герасименко В. С. Адміністративно-правові засади протидії незаконному гральному бізнесу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Філютович-Герасименко Вікторія Сергіївна. – Харків, 2016. – 246 с.
509. Фомін В. О. Сутність і співвідношення понять «інформаційна безпека», «інформаційна війна» та «інформаційна боротьба» / Фомін В. О., Рось А. О. // Наука і оборона. – 1999. – №4. – С. 23–32.
510. Фріс П. Л. Правова політика як елемент державної політики України / Фріс П. Л. // Правова політика української держави : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника (19–20 лют. 2010 р., м. Івано-Франківськ). Т. 1. – Івано-Франківськ : [Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2010]. – С. 57–63.
511. Фролов Ю. М. Суб'єкти адміністративного права: сутність та підстави класифікації / Ю. М. Фролов // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 549–557.
512. Харченко Л. С. Інформаційна безпека України : глосарій / Л. С. Харченко, В. А. Ліпкан, О. В. Логінов. – Київ : Текст, 2004. – 135 с.
513. Хвалеев В. А. Правовая политика России в условиях глобализации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Хвалеев Владимир Александрович. – Ростов н/Д, 2008. – 149 с.
514. Хитра О. Л. Удосконалення адміністративно-правової охорони службової інформації органів державної влади / О. Л. Хитра, Я. Д. Скиба // Наукові записки

Львівського університету бізнесу та права. – 2012. – Вип. 9. – С. 263–267. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzclubp_2012_9_60 (дата звернення: 21.06.2016).

515. Черешкин Д. С. Оружие, которое может быть опаснее ядерного / Д. С. Черешкин // Независимая газета. – 2005. – № 123. – С. 9.

516. Черданцев А. Ф. Теория государства и права : учебник для вузов / А. Ф. Черданцев. – М. : Юрайт, 2000. – 432 с.

517. Черняк Ю. И. Информация и управление / Ю. И. Черняк. – М. : Наука, 1974. – 184 с.

518. Чижмар К. І. Організація та діяльність нотаріату в Україні: загальні засади конституційно-правового статусу / Чижмар К. І. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 29, т. 1. – С. 119–123.

519. Чистоклетов Л. Г. Інформація як визначальний чинник адміністративно-правового забезпечення фінансово-економічної та інформаційної безпеки суб'єктів господарювання / Л. Г. Чистоклетов // Митна справа. – 2011. – № 5, ч. 2. – С. 441–448.

520. Цабрия Д. Д. Проблемы установления правового положения органов управления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Цабрия Д. Д. – М., 1976. – 23 с.

521. Царенко С. І. Механізм адміністративно-правового забезпечення прикордонного режиму державною прикордонною службою України / С. І. Царенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. 5, т. 3. – С. 83–86.

522. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права : підручник [для студентів юрид. спец. ВНЗ] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.

523. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс] // БД «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 18.10.2016).

524. Цимбал Г. П. Взаємодія як умова забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Цимбал Ганна Петрівна. –

Київ, 2005. – 222 с.

525. Шамрай І. В. Проблеми впровадження принципу гуманізму в адміністративну діяльність міліції України / І. В. Шамрай // Наука і правоохорона. – 2013. – № 3 (21). – С. 89–95.

526. Шахраманьян М. А. Новые информационные технологии в задачах обеспечения национальной безопасности России (природно-техногенные аспекты) : монография / М. А. Шахраманьян. – М. : ФЦ ВНИИ ГОЧС, 2003. – 397 с.

527. Шатерніков М. І. Адміністративно-правовий статус господарських судів: сутність і зміст [Електронний ресурс] / М. І. Шатерніков // Право і Безпека. – 2016. – № 2 (61). – С. 60–64. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=25450> (дата звернення: 18.12.2016).

528. Шатрава С. О. Адміністративно-правові засади діяльності спеціальних підрозділів міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шатрава Сергій Олександрович. – Харків, 2007. – 20 с.

529. Шатрава С. О. Адміністративно-правові засади діяльності спеціальних підрозділів міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шатрава Сергій Олександрович. – Харків, 2007. – 231 с.

530. Шерстобитов А. Е. Гражданско-правовое регулирование обязательств по передаче информации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Шерстобитов А. Е. – М., 1980. – 215 с.

531. Шестак В. С. Механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації культурної функції держави [Електронний ресурс] / В. С. Шестак // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 578–585. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_2_94 (дата звернення: 12.05.2016).

532. Шинкаренко І. Р. Моніторинг оперативної обстановки як чинник ефективності протидії злочинності / І. Р. Шинкаренко. // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – № 3. – С. 244–255.

533. Шинкаренко І. Р. Проблеми організації взаємодії підрозділів боротьби з

контрабандою митної служби з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ прикордонних регіонів при розкритті контрабанди / І. Р. Шинкаренко // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. – 2000. – Спецвип. – С. 104.

534. Шлома Г. О. Адміністративно-правове забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шлома Ганна Олександрівна. – Дніпропетровськ, 2008. – 20 с.

535. Шотурма Н. Нормативно-правове забезпечення участі громадськості у процесі реалізації державної інформаційної політики [Електронний ресурс] / Наталія Шотурма // Головне територіальне управління юстиції в Івано-Франківській області : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://obljustif.gov.ua/wp-content/uploads/2013/09/Dopovid-SHoturma-.pdf> (дата звернення: 22.06.2016).

536. Шпак А. П. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері освіти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шпак Андрій Петрович. – Київ, 2015. – 210 с.

537. Шумов П. В. Юридические конфликты в информационных правоотношениях [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Шумов Петр Владимирович. – Владимир, 2006. – 25 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/yuridicheskie-konflikty-v-informatsionnykh-pravoотноsheniyaх> (дата звернення: 25.06.2015).

538. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 2 : Д–Й / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ : Укр. енцикл., 1999. – 744 с.

539. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 4 : Н–П / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ : Укр. енцикл., 2002. – 720 с.

540. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 5 : П–С / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ : Укр. енцикл., 2003. – 736 с.

541. Явич Л. С. О принципе научности в работе советского государственного аппарата / Л. С. Явич // Правоведение. – 1967. – № 2. – С. 60–64.

542. Янчук Ю. В. Організаційно-правові засади створення кіберполіції в Україні / Ю. В. Янчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2015. – Вип. 232. – С. 143–147.

543. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування : підручник / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін. – Харків : НУВС, 2002. – 656 с.

544. Ярочкин В. Словарь терминов и определений по безопасности и защите информации / В. Ярочкин, Т. Шевцова. – М. : «Ось-89», 1996. – 86 с.

545. Ясечко С. В. Цивільно-правова відповідальність за порушення права на інформацію : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ясечко Світлана Вадимівна. – Харків, 2011. – 21 с.

546. Negodchenko V. O. Bodies of the national police as a subject of ensuring the state information policy in Ukraine / V. O. Negodchenko // Visegrad journal on human rights. – 2015. – No. 6/1. – P. 134–138.

547. police.kh.ua : [онлайн сервіс]. – Режим доступу до сайту: <https://police.kh.ua> (дата звернення: 05.10.2016).

548. Schloer B. Vom preußischen Polizeirecht zum bayerischen Sicherheitsrecht. – München : Verlag Boorberg, 1993.

549. Walsh W. F. Compstat: An Analysis of an Emerging Managerial Paradigm / William F. Walsh // Policing: An International Journal of Police Strategies and Management. – 2001. – Vol. 24, Iss. 3. – P. 347–362.

Додаток А

Структура Департаменту кіберполіції Національної поліції України

